

MILJOENENNOTA 1991

EMBARGO TOT
DINSDAG 18 SEPTEMBER
1990
15.15 UUR

Vergaderjaar 1990–1991

Rijksbegroting voor het jaar 1991

---

21 800

Nr. 1

NOTA OVER DE TOESTAND VAN 'S RIJKS FINANCIËN
Aangeboden 18 september 1990

Tekstgedeelte van de Miljoenennota 1991

KERNGEGEVENS

ECONOMIE ALGEMEEN 1989   1990   1991

Reële groei Netto Nationaal Inkomen (%)	4,4	3 ³ / ₄	2 ³ / ₄
Werkgelegenheid (x 1000 pers)	6095	6210	6285
Werkloosheid (x 1000 pers)	390	350	340
Inflatie (prijsindex gezinsconsumptie, %)	1,1	2 ¹ / ₄	2 ¹ / ₂
Rente op staatsleningen (%)	7,2	8 ³ / ₄	8 ³ / ₄

KOOVKRACHT (%) 1989   1990   1991

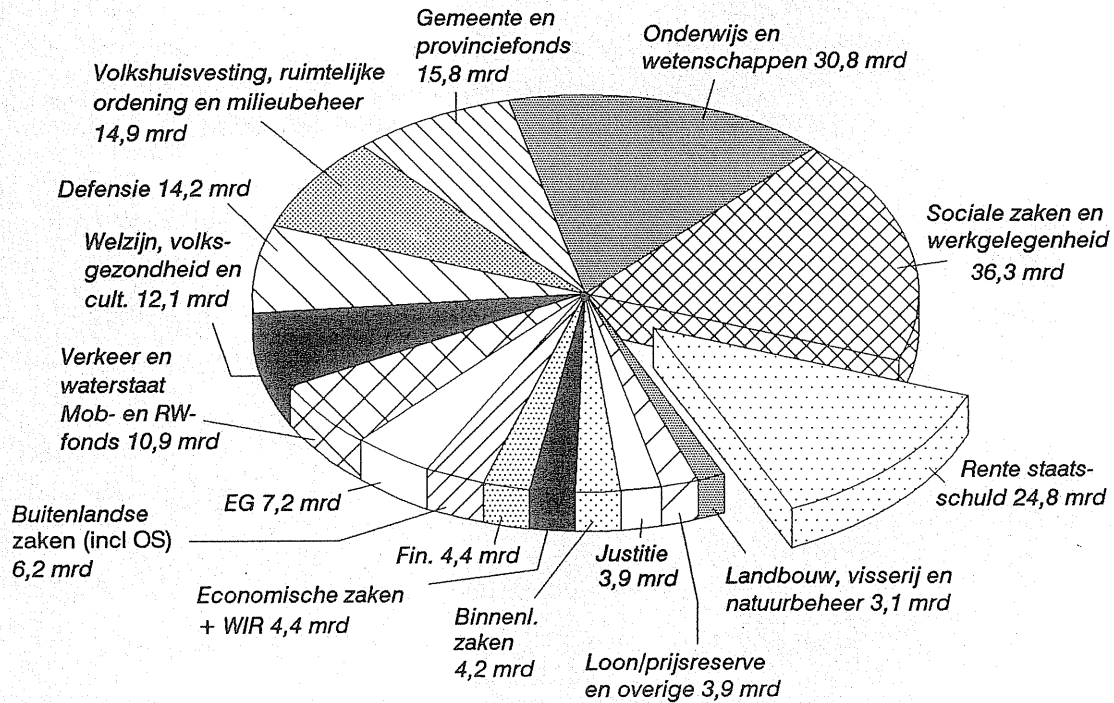
Minimum uitkeringsgerechtigden (zk)	0,2	1,2	0,4
Minimumloon (mk)	-0,1	1,0	0,5
Modale werknemer (mk)	2,2	2,4	0,7
Modale ambtenaar (mk, excl. ZVO)	0,8	1,8	0,2
Werknemer 2x modaal (mk)	0,8	2,8	0,7

zk = zonder kinderen
mk = met kinderen

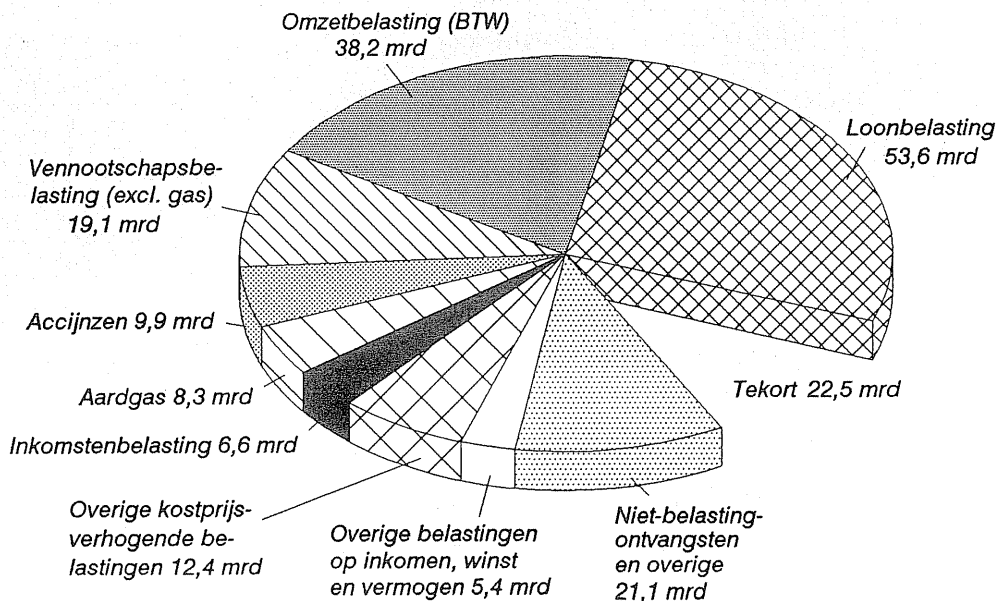
COLLECTIEVE SECTOR (% NNI) 1989   1990   1991

Financieringstekort Rijk	5,9	5,25	4,75
Collectieve-lastendruk	51,8	52,8	52,9
Rijksuitgavenquote	41,4	42,3	41,6
Collectieve-uitgavenquote	62,0	62,5	61,7
Staatsschuldquote	69,4	70,4	71,3

UITGAVEN VAN HET RIJK IN 1991 : 197,1 miljard

ONTVANGSTEN VAN HET RIJK IN 1991 : 174,7 miljard

De bedragen, die in de nota en de bijlagen zijn vermeld, zijn uitgedrukt in miljoenen gulden, tenzij anders is aangegeven.

Woord vooraf

De begroting 1991 is de eerste begroting die onder verantwoordelijkheid van het nieuwe kabinet is opgesteld. Tijdens de kabinetsformatie was reeds bekend dat 1991 in budgettaire zin een lastig jaar zou worden. Bij het opstellen van de begroting bleek de problematiek nog groter dan verwacht. Aan de uitgavenkant was soms meer geld nodig dan in eerdere ramingen was voorzien. De gestegen rente-uitgaven maken eens te meer duidelijk hoe kwetsbaar de overheid zich door de hoge staatsschuld heeft gemaakt. Aan de inkomstenkant vielen de belastingopbrengsten tegen.

Ondanks deze tegenvallende ontwikkelingen is het kabinet er in geslaagd binnen de daarvoor in het regeerakkoord gestelde financiële kaders te blijven. Het financieringstekort daalt, zoals afgesproken, met een half procent en de collectieve lastendruk ligt beneden het ten tijde van het regeerakkoord voorziene niveau.

Bij het afronden van deze begroting is het kabinet met de crisis in het Midden-Oosten geconfronteerd. In korte tijd is duidelijk geworden dat door de daarmee gepaard gaande onzekerheid en door de stijging van de energieprijzen rekening moet worden gehouden met een verflauwing van de economische groei.

Deze onzekerheid kan het hoofd worden geboden door een goede samenwerking tussen de sociale partners en het kabinet. Een terughoudende inkomensontwikkeling en voldoende investeringen zijn nodig om de werkgelegenheidsgroei op een hoog niveau te kunnen houden. Het kabinet heeft daaraan een bijdrage willen leveren door bij het opstellen van de begroting nagenoeg af te zien van fiscale lastenverzwaringen.

Binnen de begroting is ruimte gemaakt voor investeringen die op de toekomst zijn gericht. Investeringen in onder andere de gezondheidszorg, de criminaliteitsbestrijding, de werkgelegenheid, het milieu, sociale vernieuwing en in een evenwichtige inkomensverdeling.

Deze investeringen zijn mede mogelijk gemaakt door ombuigingen. De ontspanning tussen Oost en West maakt een forse bezuiniging op de defensiebegroting mogelijk. De efficiencymaatregelen verplichten de departementen tot een herbezinning op taken en werkwijze. Een kleine beperking van het totale bedrag aan subsidie-uitgaven biedt de mogelijkheid de doelmatigheid van enkele subsidies kritisch te bekijken, zonder daarbij het rechtvaardigheidselement uit het oog te verliezen.

De begroting 1991 blijft binnen de financiële kaders. Het meerjarig financieel beeld, dat voor het eerst sinds lange tijd weer in de Miljoenennota is opgenomen, laat echter voor de komende jaren een forse budgettaire problematiek zien. In het begin van 1991 komt deze problematiek bij de vervroegde mid-term review aan de orde. Het blijven voldoen aan de inhoudelijke doelstellingen die het kabinet zich heeft gesteld zal gepaard moeten gaan met het hervinden van het evenwicht in de rijksfinanciën; en dat onder wellicht moeilijker omstandigheden.

De Minister van Financiën,
W. Kok

Inhoudsopgave

	Woord vooraf	5
1.	Het financieel-economisch beleid	9
1.1.	Inleiding	9
1.2.	Buitenland	9
1.3.	Investeren in de samenleving	10
1.4.	Werkgelegenheidsbeleid	11
1.5.	Inkomensbeleid	12
1.6.	De budgettaire randvoorwaarden	13
2.	De economische ontwikkeling	16
2.1.	Inleiding	16
2.2.	De internationale economische omgeving	16
2.3.	Het functioneren van de Nederlandse economie	21
2.4.	Milieu	28
2.5.	De rijksfinanciën	28
3.	Versterking van het financiële management	32
3.1.	Een doelmatige rijksoverheid	32
3.2.	Enkele instrumenten in vogelvlucht	32
3.3.	Voortgang operatie comptabel bestel	32
3.4.	Verdere versterking van het financiële management	34
3.5.	De verdere aanpak	39
3.6.	Slot	40
4.	Het budgettaire beeld 1990 en 1991	41
4.1.	Inleiding	41
4.2.	De begrotingsuitvoering 1990	42
4.3.	Het budgettaire beleid 1991	46
4.3.1.	Inleiding	46
4.3.2.	Beleidsprioriteiten	47
4.3.3.	Tekortbeperkende maatregelen	53
4.3.4.	Resultierend totaalbeeld rijksfinanciën 1991	56
4.4.	De begroting 1991 in middellange-termijnperspectief	58
5.	De uitgaven van het Rijk en de collectieve sector in meerjarig perspectief	59
5.1.	Inleiding	59
5.2.	De rijksuitgaven tussen de Startbrief van november 1989 en de Miljoenennota 1991	59
5.3.	De rijksuitgaven van 1991 tot 1995	61
5.4.	De groei van de rijksuitgaven vanuit een economische invalshoek	66
5.5.	De ontwikkeling van de uitgaven op de rijksbegroting (excl. sociale zekerheid en zorg) en in de sociale zekerheid en de zorgsector.	67
5.6.	Slot	70
	Lijst van gebruikte termen en hun betekenis	71
	Bijlagen van de Miljoenennota 1991	75
1.	Budgettaire kerngegevens	77
2.	De relevante uitgaven en niet-belastingontvangsten 1989, 1990 en 1991 en de meerjarenramingen 1992–1995	78
2.1.	Relevante uitgaven	78
2.2.	Relevante niet-belastingontvangsten	80
3.	De uitgaven en niet-belastingontvangsten 1990 en 1991	82
3.1.	Vermoedelijke Uitkomsten 1990	82
3.2.	Ontwerpbegroting 1991	84

4.	De belastingontvangsten	86
4.1.	Belastingopbrengsten op kasbasis voor 1989, 1990 en 1991	86
4.2.	Vaststaande, aanhangige en voor 1991 voorziene maatregelen	87
4.3.	De belastingontvangsten in 1990	89
4.4.	De belastingontvangsten in 1991	90
5	De horizontale toelichting ten behoeve van de Miljoenennota 1991	95
5.1.	De relevante uitgaven 1990 en 1991 en de meerjarenramingen 1992-1995 van het Rijk	95
5.2.	De niet-belastingontvangsten 1990 en 1991 en de meerjarenramingen 1992-1995 van het Rijk	133
6.	Overzicht van mutaties t.o.v. de Voorjaarsnota 1990	142
6.1.	Uitgaven	142
6.2.	Niet-belastingontvangsten	155
6.3.	Toelichting	161
7.	De verticale toelichting op de (meer)jarencijfers 1989-1994 van het Rijk	180
7.1.	Algemene toelichting	180
7.2.	Totaaloverzichten	181
7.3.	De verticale toelichting 1990-1994	184
7.4.	De verticale toelichting 1989	219
8.	Heroverweging/beleidsbeoordeling en verzelfstandiging/privatisering	246
8.1.	Heroverweging en beleidsbeoordeling	246
8.2.	Verzelfstandiging en privatisering	249
9.	De financiën van de lagere overheden	251
9.1.	Inleiding	251
9.2.	Inkomstenbronnen gemeenten en provincies	251
9.3.	Eigen inkomsten	252
9.4.	Algemene uitkeringen uit het Gemeentefonds en het Provinciefonds	253
9.5.	Specifieke uitkeringen	256
9.6.	De kapitaaluitgaven van de lagere overheden en de financiering	257
9.7.	Het financieringstekort van de lagere overheden	260
10.	De begroting van de EG	262
10.1.	Inleiding	262
10.2.	De EG-begroting	262
10.3.	De Nederlandse afdrachten aan de EG	268
11.	Overzicht van de garantieverlening door het Rijk	271
12.	Burgerlijk rijkspersoneel	273
13.	Overheidsschuld, financieringsbehoefte, rentelasten en aflossingen	276
14.	Staatsbalans per 31 december 1989	280
15.	De uitgaven en de ontvangsten van de hoofdstukken van de rijksbegroting en de begrotingsfondsen 1989-1991 ingedeeld volgens de functionele classificatie	282
16.	De uitgaven en de ontvangsten van de hoofdstukken van de rijksbegroting en de begrotingsfondsen 1989-1991 ingedeeld volgens de economische classificatie	287
17.	Tienjarenoverzicht 1982-1991	293
17.1.	Financieringssaldo	293
17.2.	Budgettaire kerngegevens	296
17.3.	Uitgaven en ontvangsten naar functionele hoofdgroepen	297
17.4.	Uitgaven en ontvangsten naar economische hoofdgroepen	299
17.5.	Enkele saldogrootheden betreffende de rijksbegroting gebaseerd op de economische codering	300
18.	De uitgaven van de collectieve sector 1955-1991	302
19.	Verantwoording en accountantscontrole	305
20.	Regulerende heffingen en de collectieve-lastendruk	308
21.	Voortgangsrapportage open-einderegelingen	310
	Trefwoordenregister	314

1. Het Financieel-Economisch Beleid

1.1. Inleiding

Bij de afronding van de begroting 1991 is het kabinet geconfronteerd met de zeer ernstige internationale politieke ontwikkelingen in het Midden-Oosten die ook van invloed zijn op de economische vooruitzichten. Voor de zomer verwachtten internationale instellingen als het IMF en de OESO een stabiele economische ontwikkeling, al noopten de onzekere gevolgen van de versnelde Duitse eenwording en berichten over afzwakkende groei in de Verenigde Staten tot behoedzaamheid. Nu vergroot de Golfcrisis met onder andere scherp gestegen energieprijzen de risico's. De vooruitzichten op korte termijn voor groei en inflatie zijn daarom al bijgesteld. Zij zijn echter met meer dan de gebruikelijke onzekerheden omgeven. Hoewel onze economie een stootje kan hebben, moet rekening worden gehouden met de mogelijkheid dat we in ruwer vaarwater terechtkomen.

Wegens deze onzekerheden en risico's zou het kabinet een versnelling in de contractloonstijging ongewenst achten. De contractloonstijging in 1991 zou in ieder geval niet meer moeten bedragen dan de 3% die nu voor 1990 wordt verwacht. Naar het zich nu laat aanzien, is met het oog op de wenselijke werkgelegenheidsgroei een zo gematigd mogelijke loonkostenontwikkeling nodig. Alleen dan kunnen de beoogde kansen voor (gedeeltelijk) arbeidsongeschikten worden gecreëerd en kunnen de inspanningen voor andere moeilijk plaatsbare groepen echt inhoud krijgen. Dat dit broodnodig is en blijft, behoeft geen betoog.

Zouden de oliepijzen en de gevolgen voor de economie zich echter aanmerkelijk ongunstiger gaan aftekenen dan de huidige vooruitzichten, dan is het noodzakelijk dat kabinet en sociale partners om de tafel gaan zitten om te zien hoe passende maatregelen, waaronder een verdergaande matiging dan thans voorzien, kunnen worden vormgegeven.

De inflatie is in Nederland gelukkig nog steeds laag. Dat moet zo blijven om te voorkomen dat kostenontwikkelingen en onzekerheden worden afgewenteld in hogere prijzen en minder werkgelegenheid. Daar is niemand bij gebaat.

Het kabinet is erin geslaagd de afgesproken budgettaire randvoorwaarden in acht te nemen. Het financieringstekort¹ loopt terug tot 4,4% van het nationaal inkomen in 1991. De collectieve lastendruk komt, mede door tegenvallende inkomsten, uit op 52,9% NI² en ligt daarmee onder het ten tijde van het regeerakkoord verwachte niveau in 1990 van 53,6% NI. Binnen de financiële randvoorwaarden is ruimte vrijgemaakt voor nieuw beleid, voor versterking van de economie en voor een gelijkwaardige en verantwoorde inkomensontwikkeling.

1.2. Buitenland

De hervormingen in de Sovjet-Unie, de omwenteling in Oost-Europa en de vooruitgang op het terrein van de ontwapening bieden ruimte voor meer democratie en meer welvaart in de wereld. De spanningen in het Midden-Oosten dreigen deze hoopvolle ontwikkelingen af te remmen.

Een krachtige Europese Gemeenschap, waarin de lidstaten politiek en economisch gezamenlijk opereren, is de beste bijdrage aan stabiliteit in

Risico's Golfcrisis

Versnelling loonstijging voorkomen

Budgettaire randvoorwaarden

¹ Wanneer in deze nota het woord financieringstekort wordt vermeld, zonder toevoegingen, wordt het genormeerde financieringstekort bedoeld, dat wil zeggen het financieringstekort exclusief vervroegde aflossingen van woningwetleningen en inclusief debudgettering.

² Hierbij is gecorrigeerd voor enkele factoren, zie de toelichting bij bijlage 1.

Europese integratie versnelt

Europa en in de wereld. Ook steun aan Oost-Europa en de ontwikkelingslanden is gebaat bij een hechte samenwerking in EG-verband. Het proces van integratie in de EG is de afgelopen jaren versneld. De Duitse eenwording heeft voor een nieuwe impuls gezorgd. In het begin van 1990 zijn van diverse zijden voorstellen gedaan om de politieke structuur van de Gemeenschap te versterken en toe te werken naar een Europese Politieke Unie. Het democratische gehalte van het nieuwe Europa, met inbegrip van de rol van het Europese Parlement, moet evenredig toenemen met zijn economische integratie.

De EG en de lidstaten werken hard aan de totstandkoming van de interne markt per 1 januari 1993. Een vrij, grensoverschrijdend kapitaalverkeer is in de meeste landen reeds gerealiseerd.

Daarnaast vraagt de sociale dimensie van de Gemeenschap aandacht. De grotere economische doelmatigheid die met de interne markt wordt bereikt, dient immers ter verbetering van de welvaart en ontplooiingsmogelijkheden van alle burgers in Europa. Rechten van de werknemers moeten worden beschermd en daarbij moeten de minder sterke regio's hun comparatieve voordelen kunnen benutten.

Op 1 juli van dit jaar is de eerste fase van de Economische en Monetaire Unie (EMU) ingegaan. In deze fase moet de voltooiing van de interne markt haar beslag krijgen en moeten alle lidstaten gaan deelnemen aan de nauwe band van het wisselkoersmechanisme van het Europese Monetaire Systeem (EMS). Voorts zal de voorbereiding van de volgende fasen van de EMU in gang worden gezet. Een Intergouvernementele Conferentie daarover zal voor het einde van dit jaar beginnen. Al in de eerste fase dient de convergentie van het economische en monetaire beleid tussen de lidstaten toe te nemen.

Eerste fase EMU

1.3. Investeren in de samenleving

Investeren noodzaak

De Nederlandse economie groeit gestaag. Met het oog op de toekomst is investeren nu geboden. Investeren in milieuherstel en natuurbeheer. Investeren in technologie en infrastructuur. Investeren in scholing voor werkenden, in scholing én werk voor werklozen en (gedeeltelijk) arbeidsongeschikten. Investeren in een beter leefklimaat in de steden. Investeren ook in de doelmatigheid van de publieke sector en in meer evenwichtige overheidsfinanciën.

Investeren past zowel de overheid als de particuliere sector. Een gezamenlijke inspanning is nodig voor een schoner milieu en meer werk. Zoals in de nota «Economie met open grenzen» is aangegeven, zullen in de komende jaren hoge eisen worden gesteld aan het aanpassingsvermogen van bedrijfsleven en overheid. Particuliere investeringen in vernieuwing van de bedrijfsvoering en het productie-apparaat én overheidsinvesteringen vullen elkaar aan om de concurrentiekracht van de Nederlandse economie te handhaven en te versterken.

Milieu

Verbetering van het milieu is één van de pijlers van het kabinetsbeleid. Binnen één generatie moet onze wijze van produceren en consumeren worden aangepast aan de eisen van een duurzame welvaartsontwikkeling. Deze doelstelling is uitgewerkt in het Nationaal Milieubeleidsplan en aangescherpt in het Nationaal Milieubeleidsplan Plus. Daarbij stonden het terugdringen van de kooldioxide-uitstoot en maatregelen op het vlak van de verzuring, het afvalbeleid, het produktenbeleid, de energiebesparing en de bodemsanering op de voorgrond.

Verkeer en vervoer

Het beleid voor de verkeers- en vervoersinfrastructuur is zeer nauw verweven met het milieubeleid. Deel d van het Structuurschema Verkeer en Vervoer is gericht op zowel de verbetering van het milieu als de versterking van de distributie-functie van Nederland binnen Europa. Daartoe vindt een belangrijke accentverschuiving plaats van investeren in nieuwe wegen naar investeren in openbaar vervoer en railinfrastructuur.

Wel zullen meer middelen worden uitgetrokken voor het onderhoud van wegen. De afweging binnen het verkeer- en vervoersbeleid wordt verbeterd door de invoering van het Infrastructuurfonds, waarbinnen de infrastructurele uitgaven voor verkeer en vervoer worden samengebracht.

In de Startbrief zijn reeds aanzienlijke financiële middelen gereserveerd voor het milieubeleid (1389 miljoen in 1991). Ten opzichte van de Startbrief wordt in 1991 een bedrag van 473 miljoen extra uitgetrokken voor het milieubeleid en het verkeer- en vervoersbeleid. Hiervan wordt 300 miljoen gefinancierd door een verhoging van de benzineaccijns per 1 november 1990 met 6,7 cent (excl. BTW). Dit komt een verdere verschuiving van het gebruik van de auto naar het openbaar vervoer ten goede. Naast het Rijk zullen ook de lagere overheden en de particuliere sector zich extra (financiële) inspanningen voor de sanering van het milieu moeten getroosten.

Niet alleen de fysieke, maar ook de sociale infrastructuur wordt verbeterd. De sociale vernieuwing is hiertoe een belangrijk middel. Lagere overheden krijgen meer beleidsruimte om, samen met maatschappelijke organisaties, op lokaal niveau de situatie van mensen in achterstandsposities te verbeteren. Verschillende geldstromen van het Rijk worden in één brede doeluitkering gebundeld. Een projectgroep is ingesteld die met gemeenten bestuurlijke afspraken maakt in de vorm van convenanten. Hierin wordt de aanpak van sociale vernieuwing op lokaal en nationaal niveau vastgelegd. Inmiddels is reeds met 13 gemeenten een convenant gesloten.

Voor onderwijs en gezondheidszorg zijn in het regeerakkoord voor 1991 al extra financiële middelen gereserveerd (onderwijs: 304 miljoen, zorgsector: 245 miljoen). In het Beleidskader Arbeidsmarkt Zorgsector zijn hier vervolgens nog middelen aan toegevoegd (160 miljoen in 1991).

Voorts wenst het kabinet de veiligheid in de samenleving te verbeteren en de criminaliteit terug te dringen. In het regeerakkoord zijn hiervoor reeds middelen gereserveerd (215 miljoen in 1991). Hieraan is inmiddels extra geld toegevoegd, onder meer ter verdere bestrijding van de criminaliteit en voor de reorganisatie van de politie.

In het kader van de bestuursakkoorden met de lagere overheden heeft het kabinet, bovenop de 99 miljoen voor apparaatskosten van lagere overheden voor de uitvoering van het milieubeleid, geld beschikbaar gesteld voor de beleidsprioriteiten uit het regeerakkoord.

De Miljoenennota laat de samenhang zien tussen de financieel-economische randvoorwaarden en de aanwending van middelen voor de hoofddoelstellingen van het kabinetsbeleid op terreinen als milieu, verkeer en vervoer, werkgelegenheid en een gelijkwaardig en verantwoord inkomensbeleid. Binnen de begroting heeft het kabinet extra ruimte kunnen vrijmaken voor deze hoofddoelstellingen. De totale intensivering ten opzichte van de meerjarencijfers in de Miljoenennota 1990 komen in 1991 uit op 9,9 miljard gulden, waarvan 5,2 miljard als gevolg van de koppeling van de sociale uitkeringen en de arbeidsvoorwaarden collectieve sector aan de lonen in het bedrijfsleven.

1.4. Werkgelegenheidsbeleid

Het kabinet wil bevorderen dat de deelname aan betaalde arbeid in ons land toeneemt. Deze blijft in Nederland nog achter bij veel andere industrielanden, al worden de verschillen geleidelijk kleiner door de aanzienlijke werkgelegenheidsgroei van de laatste jaren. Betaalde arbeid voor hen die willen werken en daartoe in staat zijn, leidt tot een grotere zelfstandigheid en tot de mogelijkheid om bij te dragen én deel te hebben aan de groei van de welvaart. Ook versterkt een grotere

arbeidsdeelname het draagvlak voor de financiering van collectieve voorzieningen, hetgeen onder meer gezien de toekomstige veroudering van de bevolking noodzakelijk is.

Wenselijke loonstijging: 3%

Verhoging van de arbeidsparticipatie vergt een krachtige groei van de werkgelegenheid. Door de spanningen in het Midden-Oosten en de hogere olieprijs vereist dit van de sociale partners grote terughoudendheid ten aanzien van de contractloonstijging. Het kabinet doet een beroep op de sociale partners deze in ieder geval te beperken tot 3%, in samenhang met de inspanningen om meer mensen in het arbeidsproces in te schakelen. Er dreigt anders een grote achterstand te ontstaan bij de doelen uit het regeerakkoord om jaarlijks 100 000 mensen aan het werk te helpen en zo snel mogelijk een einde te maken aan de groei van de arbeidsongeschiktheid. Het kabinet zal in het najaar met sociale partners overleg voeren om de beleidsinspanningen op elkaar af te stemmen en te versterken.

Nieuwe instrumenten
arbeidsmarktbeleid

Het kabinet werkt samen met sociale partners aan nieuwe instrumenten, zoals de banenpools en het beoogde geïntegreerde scholings-, arbeidsmarkt- en inkomensbeleid voor jongeren, om langdurige werkloosheid onder ouderen en jongeren te bestrijden én te voorkomen. Door meer mensen inzetbaar te maken voor de arbeidsmarkt kan worden ingespeeld op het sterk toegenomen aantal onvervulde vacatures. Bij de toepassing van beide instrumenten worden ook uitkeringsgelden ingezet, die hierdoor actief bijdragen aan de vermindering van maatschappelijke en economische knelpunten. Om vrouwen in staat te stellen door te gaan met werken of (opnieuw) toe te treden tot de arbeidsmarkt worden maatregelen als kinderopvang en scholing versterkt en uitgebreid.

Groei arbeidsongeschiktheid
stoppen

Het kabinet wil ten minste een einde maken aan de volumegroei van de arbeidsongeschiktheid. Het zal hiertoe voorstellen doen voor een betere preventie, onder meer door verbetering van de arbeidsomstandigheden en bevordering van de reïntegratie. De Gemeenschappelijke Medische Dienst krijgt een eigen budget voor scholing en inpassing van gedeeltelijk arbeidsongeschikten. Voorts wil het kabinet door vergroting van financiële prikkels een lagere uitstroom van werknemers uit het arbeidsproces aanmoedigen. Hiertoe wordt in de WAO een bonus-malussysteem ontwikkeld, aangevuld met premiedifferentiatie in de Ziektewet. De inzet van het kabinet is om in het komende najaarsoverleg met de sociale partners verdere maatregelen – onder meer voortvloeiend uit het voorjaarsoverleg – te bespreken.

Groei welvaart verantwoord
verdelen

1.5. Inkomensbeleid

Het kabinet meent dat, gezien de nationale én internationale uitdagingen voor onze economie, een belangrijk deel van de welvaartsgroei ten goede moet komen aan investeringen in de kwaliteit van de samenleving (zoals sanering van het milieu) en aan bevordering van de werkgelegenheid. Bovendien nopen de spanningen in het Midden-Oosten en de hogere olieprijs, zoals reeds aangegeven, tot een extra inspanning voor loonmatiging, teneinde onze concurrentiepositie te handhaven en onze economie niet te laten ontsporen. Veel ruimte voor individuele inkomensverbetering is er daarom niet. Het inkomensbeleid als onderdeel van het sociaal-economisch beleid beoogt – met name ook door vergroting van de arbeidsdeelname – via een gelijkwaardige en verantwoorde inkomensontwikkeling iedereen te laten delen in de welvaartsgroei. Daarom is in 1990 de koppeling van het minimumloon en de sociale uitkeringen aan de loonontwikkeling in het bedrijfsleven hersteld. Het kabinet streeft ernaar om met ingang van 1991 voor de aanpassing van minimumloon en sociale uitkeringen een nieuwe wet (de Wet koppeling met afwijkings-

mogelijkheid), van kracht te doen zijn waarin de koppeling, gegeven de in het regeerakkoord genoemde randvoorwaarden, wordt vastgelegd.

Voor de verhoging van het niveau van de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector in 1991 wordt een ruimte beoogd die overeenkomt met de maximaal wenselijk geachte stijging van de contractlonen in het bedrijfsleven. Ter financiering hiervan zullen de opbrengsten van maatregelen in de sfeer van de kleine efficiency ter grootte van 0,25% van de loonsom worden ingezet.

In aanvulling hierop heeft het kabinet besloten tot een beleidspakket waardoor, bij de huidige vooruitzichten, sprake is van een redelijk evenwichtig gespreide koopkrachtontwikkeling. Zo wordt ernaar gestreefd om met de sociale partners tot afspraken te komen over matiging van de loonontwikkeling en is een verhoging van de kinderbijslag afgesproken. Daarenboven is besloten om het uitstel in het gelijktrekken van de specialistentarieven voor de verschillende verzekeringsvormen, waardoor een eenmalige kostenbesparing bij de ziekenfondsen optreedt, te benutten om de benodigde stijging van de nominale premie te beperken. Als gevolg van dit beleidspakket gaan de mensen met een minimuminkomen (met kinderen) er per saldo 0,5% in koopkracht op vooruit.

Daarnaast is besloten tot maatregelen met het oog op de positie van specifieke groepen, namelijk alleenstaanden en bejaarden met een klein pensioen. De voorgenomen beëindiging van de alleenstaande-toeslag zal in 1991 zodanig worden gefaseerd, dat de koopkracht van alleenstaanden op minimumloon-niveau bij de huidige vooruitzichten wordt gehandhaafd. De besluitvorming over de verdere fasering van de alleenstaande-toeslag na 1991 zal plaatsvinden mede in het licht van het advies van de Commissie-Stevens. Alleenstaande ZFW-verzekerde bejaarden met een klein aanvullend pensioen ondervinden een koopkrachtdaling in 1990, mede als gevolg van de operatie-Oort. Het kabinet heeft besloten hen aan het einde van 1990 een eenmalige uitkering te verstrekken, waarvan de hoogte ongeveer gelijk is aan het koopkrachtverlies in dat jaar. De notitie Inkomensbeleid gaat nader in op het in deze kabinetsperiode te voeren inkomensbeleid.

1.6. De budgettaire randvoorwaarden

In het regeerakkoord zijn de budgettaire randvoorwaarden afgesproken. Een gedisciplineerd financieel-economisch beleid en een gematigde loonkostenontwikkeling versterken de economische positie van Nederland.

De eerste randvoorwaarde is het tijdpad voor de reductie van het financieringstekort van het Rijk. Afgesproken is dat dit wordt teruggebracht van 5¼% NI in 1990 naar 3¼% NI in 1994 in vier gelijke stappen van ½%-punt NI per jaar. Dit tijdpad is nodig om nog in deze kabinetsperiode de groei van de staatsschuldquote in een daling om te buigen. Volgens het tijdpad zal dit van 1993 op 1994 gebeuren. Dit betekent een belangrijke ommekeer. Met een dalende schuldquote zal de rentegevoeligheid van de begroting geleidelijk aan afnemen. De druk op de budgettaire ruimte neemt daardoor ook af. Voor 1991 wordt overeenkomstig het tijdpad een financieringstekort van 4¾% NI voorzien.

Tevens is in het regeerakkoord tenminste stabilisatie van de collectieve lastendruk van 1990 tot 1994 voorzien. Dit is ondermeer van betekenis voor een gematigde loonkostenontwikkeling. In de begroting voor 1991 ligt de collectieve lastendruk met 52,9% NI ruim onder het ten tijde van het regeerakkoord voor 1990 verwachte niveau van 53,6% NI.

Reeds ten tijde van de Startbrief was bekend dat een te hoog uitgangsniveau voor het financieringstekort in 1991 de realisatie van de budget-

Evenwichtige
koopkrachtontwikkeling

Reductie financieringstekort

Collectieve lastendruk

Tegenvallers bij inkomsten én uitgaven

taire randvoorwaarden bemoeilijkte. Ten opzichte daarvan vallen de ontvangsten én de uitgaven tegen. De belastingontvangsten (exclusief vennootschapsbelasting op gas) vallen met 2 miljard tegen. Dit is het saldo van mee- en tegenvallers. Daar staat een meevaller bij de aardgasbaten tegenover van circa 0,9 miljard. Een tegenvaller bij de winstafdracht van de Nederlandsche Bank wordt opgevangen doordat de Bank met ingang van 1991 zal overgaan tot het uitkeren van een interim-dividend. Bij de uitgaven is per saldo sprake van een stijging, met name als gevolg van tegenvallers.

Maatregelen

Om toch aan de budgettaire randvoorwaarden te voldoen, heeft het kabinet een omvangrijk pakket maatregelen getroffen ten bedrage van 7,0 miljard op de rijksbegroting. Hiertoe behoren structurele uitgavenbeperkingen op de rijksbegroting, zoals de verlaging van de Defensie-uitgaven, de 1%-korting op het totaal van de subsidie-uitgaven en het achterwege laten van de vergoeding voor de prijsstijging in 1990 en 1991. Daarnaast bevat het pakket een aantal andere, deels incidentele, tekortbeperkende maatregelen van in totaal 4,1 miljard. Onderdeel hiervan zijn onder andere de verschuiving van de AKW-rijksbijdrage voor het eerste kwartaal van 1991 naar 1990 en de extra verkoop van staatsdeelnemingen.

Uitgavenbeperkende maatregelen in de sociale zekerheid en de zorgsector leiden in die sectoren tot premiedaling.

Mede met het oog op de bijzondere aandacht die thans moet uitgaan naar het beheersen van inflatie en loonkosten heeft het kabinet ervoor gekozen om een sluitend beeld voor de begroting in 1991 te presenteren met slechts een beperkte fiscale maatregel ten bedrage van 140 miljoen. In lijn met EG-ontwikkelingen zullen diensten van advocaten en procureurs worden overgeheveld van het verlaagde naar het algemene tarief. De huidige BTW-vrijstelling van diensten van notarissen en gerechtsdeurwaarders wordt vervangen door onderbrenging in het algemene BTW-tarief.

Budgetdiscipline

De budgettaire randvoorwaarden worden mede gehandhaafd met behulp van de regels van de budgetdiscipline. Het kabinet heeft aan de reeds bestaande regels voor de rijksbegroting soortgelijke regels toegevoegd voor de sociale zekerheid en de zorgsector. De budgetdiscipline beschermt de budgettaire prioriteiten en komt ook de doelmatigheid van de overheid ten goede. In de komende periode worden nadere maatregelen getroffen voor efficiency-besparingen in het overheidsapparaat, verbetering van de interne bedrijfsvoering en versterking van het overheidsinstrumentarium.

1990

Onderschrijdingstendens uitgaven in 1990

Het financieringstekort in 1990 blijft naar huidige inzichten binnen de afgesproken waarde van 5,25% NI. Tegenover de tegenvallende belastinginkomsten staat naar het zich laat aanzien een onderschrijding bij de uitgaven. Het is belangrijk dat door een terughoudend kasbeleid deze onderschrijdingstendens wordt gerealiseerd. Zou tegen het einde van 1990 blijken dat dat niet het geval is, dan zal het kabinet (gedeeltelijk) afzien van de voorgenomen vervroegde betaling in 1990 van de AKW-rijksbijdrage voor het eerste kwartaal van 1991. Voor het bedrag waarmee deze dan aangepaste kasschuif het financieringstekort 1991 belast, zal dan zo spoedig mogelijk een oplossing worden gevonden. Die oplossing zal zo dicht mogelijk moeten aansluiten bij de oorzaken van het niet doorgaan van de kasschuif (hierbij spelen de thans achterblijvende belastingontvangsten een dominante rol), maar ook zal rekening worden gehouden met de structurele problematiek die zich voor de komende jaren aftekent bij de uitgaven, mede als gevolg van de nog steeds hoger dan geraamde rente-uitgaven.

Problematiek na 1991

De Miljoenennota 1991 bevat naast de gebruikelijke meerjarige uitgavenramingen nu ook meerjarige ramingen voor de belastingontvangsten. Hierdoor is het mogelijk om een indicatie te geven van de meerjarige tekortontwikkeling. Het gaat om een zeer globale indicatie. De oorzaak hiervan is dat de macro-economische veronderstellingen waarop de raming van de belastingontvangsten en van de macro-gevoelige uitgaven berusten, zijn gebaseerd op de meerjarige economische vooruitzichten van het CPB ten tijde van het regeerakkoord. Hierin is voor de jaren na 1991 bijvoorbeeld nog een rentevoet van 6% opgenomen. Met name gezien de onzekerheden als gevolg van de Golfcrisis acht het kabinet het niet verantwoord nu op basis van deze globale inzichten ingrijpende maatregelen voor de jaren na 1991 te nemen.

Tabel 1.6.1. Financieringstekort 1990–1994, huidige inzichten (in procenten van het nationale inkomen)

	1990	1991	1992	1993	1994
1. Financieringstekort					
Miljoenennota 1991	5%	4%	5,2	4%	4%
2. Tijdpad regeerakkoord	5%	4%	4%	3%	3%
3. Verschil	0	0	1,0	1,0	1,0

De meerjarige tekortproblematiek na 1991 zal bij de mid-term-review aan het begin van 1991 aan de orde komen. Onder meer aan de hand van geactualiseerde macro-economische prognoses van het CPB zal het kabinet bezien in hoeverre maatregelen nodig zijn om voor het restant van de kabinetsperiode binnen de afgesproken financiële randvoorwaarden van het regeerakkoord te blijven. Deze maatregelen zullen aansluiten bij de oorzaken van de problematiek, zoals die zich dan laat aanzien. De structurele verhouding tussen uitgaven en inkomsten van de overheid is daarbij aan de orde, mede in het licht van de taakstellingen van het regeerakkoord. Daarbij is van belang dat naar huidige inzichten de meerjarige uitgavenontwikkeling ongunstiger verloopt dan reeds voorzien in de Startbrief. Een goede uitgavenbeheersing is noodzakelijk om de kabinetsdoelstellingen te realiseren. Doelmatigheid, flexibiliteit en structuur van de uitgaven moeten kritisch worden bezien om tijdig te kunnen inspelen op gewijzigde economische omstandigheden en inzichten en om ook de mogelijkheid te hebben ruimte vrij te maken voor nieuwe beleidsprioriteiten.

Meerjarige
tekortontwikkeling: indicatie

Mid-term review

Uitgavenbeheersing

2. De Economische Ontwikkeling

2.1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt nader geanalyseerd de bijdrage van het financieel-economische beleid aan een betere benutting van de mogelijkheden van de Nederlandse economie. Centraal staat dat meer moet worden geïnvesteerd in de economie, in het milieu en in gezonde openbare financiën.

2.2. De internationale economische omgeving.

Ontwikkelingen in de wereldeconomie en implicaties voor Nederland

De industriële wereld heeft de afgelopen jaren een gestage economische groei laten zien (tabel 2.2.1). Ondanks aanzienlijke investeringen heeft deze expansie in veel landen echter geleid tot een zeer intensief gebruik van de kapitaalgoederenvoorraad. Voorts zijn op delen van de arbeidsmarkt spanningen ontstaan. Mede daardoor dreigt het gevaar van inflatie. Bovendien is in veel landen de spaarneiging verminderd, terwijl de investeringsneiging is toegenomen. Een hoog internationaal renteniveau is het gevolg. Aanhoudende economische groei vergt van de internationale gemeenschap een gematigde loon- en prijsvorming en een waakzaam monetair beleid. Daarnaast is nodig een economisch en budgettair beleid gericht op verruiming van de productiecapaciteit (meer investeringen, betere inzet van het beschikbare arbeidspotentieel) en, mede gezien de hoge internationale rentestand, op vergroting van de besparingen.

Voorwaarden voor
aanhoudende groei

Tabel 2.2.1. De economische situatie

	1983-87	1988	1989	1990	1991
	Jaarlijkse mutaties in procenten				
<i>Buitenland</i>					
1. Volume wereldhandel ¹	4,4	6,7	6,2	6%	6
2. Lange rente (niveau) (BRD)	7,1	6,5	7,0	8%	8%
<i>Nederland</i>					
3. Volume uitvoer ²	5,9	10,0	5,8	6	5%
4. Volume particuliere consumptie	2,0	1,3	3,1	4	2%
5. Volume bruto investeringen ³	7,2	9,0	6,5	7	3½
6. Volume bruto nationaal produkt	2,1	3,0	4,0	3½	2½
7. Prijsindex gezinsconsumptie	1,5	0,7	1,1	2½	2½
8. Lange rente (niveau)	7,3	6,1	7,2	8%	8%
9. Werkgelegenheid (niveau) ⁴	.	5975	6095	6210	6285
10. Werkloosheid (niveau) ^{4 5}	.	435	390	350	340

¹ Concurrerende uitvoer, dubbel herwogen, excl. energie.

² Excl. energie.

³ Bedrijven, excl. woningen

⁴ In duizenden personen; op basis van de Enquête Beroepsbevolking, gegevens voor 1983-1987 ontbreken.

⁵ Geregistreerde werkloosheid.

Bron: CBP, Macro-Economische Verkenning 1991.

Onzekerheden Midden-Oosten

In het voorjaar verwachtten internationale instellingen zoals het IMF en de OESO een voorspoedige economische ontwikkeling voor de komende jaren. Sindsdien hebben de gebeurtenissen in het Midden-Oosten onzekerheid opgeroepen omtrent de vooruitzichten voor de wereldeconomie. De oplopende olieprijs versterkt de mogelijkheid van inflatie. Een aanhoudend hogere olieprijs veroorzaakt in de industrielanden wellicht een tijdelijk wat lagere groei. In landen met een zeer hoge bezettingsgraad van het productiepotentieel kan daardoor enige afkoeling ontstaan. Dit kan het risico enigszins verkleinen dat de hogere olieprijs doorwerkt in de prijs- en loonvorming en zo leidt tot een inflatiespiraal. Mits een inflatiespiraal wordt vermeden, kan enige afkoeling ook ruimte geven voor een wat lagere rentestand.

Groei­kracht Europa

Door de verbeterde flexibiliteit van de diverse nationale economieën bestaat ook veerkracht om een hogere olieprijs op te vangen. In delen van de wereldeconomie is bovendien een flinke groei­kracht aanwezig. Dat geldt niet in de laatste plaats voor Europa. De economische en monetaire integratie in de Europese Gemeenschap, de impuls die van de vereniging van de beide Duitslanden kan uitgaan en de economische en politieke omwenteling in Oost-Europa openen perspectieven voor nieuwe activiteiten. De niet geringe aanpassingsproblemen die zich op elk van deze drie terreinen nog zullen voordoen, vormen een grote uitdaging voor het beleid in de komende jaren. Op de economische vooruitzichten voor Oost-Europa wordt verderop nog nader ingegaan.

Implicaties Nederland

Ons land heeft in de afgelopen jaren volop geprofiteerd van de expansie van de wereldhandel (tabel 2.2.1). In het licht van de olieprijsstijging en de mogelijke gevolgen daarvan voor de wereldhandel moet met enige afzwakking rekening worden gehouden. Daar staan de nieuwe ontwikkelingen in Europa tegenover. Wat inflatie betreft presteert Nederland thans beter dan de meeste OESO-landen. Dit weerspiegelt de matiging die wordt betracht door de sociale partners bij de loon- en prijsvorming en de effectiviteit van het monetaire beleid. De doelstelling van prijsstabiliteit wordt nagestreefd door een consequent wisselkoersbeleid gericht op een stabiele waarde van de gulden vis-à-vis de Duitse mark en door beheersing van de binnenlandse liquiditeitscreatie. Aan het hoge niveau van de internationale rente, dat reeds werd bereikt vóór de gebeurtenissen in het Midden-Oosten, kan een open en middelgrote economie als Nederland zich nauwelijks onttrekken.

Ontwikkelingslanden, schuldenproblematiek en Oost-Europa

Gedifferentieerd beeld ontwikkelingslanden

De economische prestaties in de ontwikkelingslanden laten een sterk gedifferentieerd beeld zien. De gunstige ontwikkelingen in Zuid- en Oost-Azië staan in scherpe tegenstelling tot het zwakke gedijen van de meeste landen in Latijns-Amerika en, meer nog, die in Sub-Sahara Afrika.

Volgens een recente evaluatie in het World Development Report 1990 van de Wereldbank hebben sommige landen zoals Indonesië en Maleisië succes geboekt in de strijd tegen de onderontwikkeling met een tweezijdige strategie. Enerzijds het nastreven van een arbeidsintensieve groei, anderzijds het investeren in basisvoorzieningen zoals primaire gezondheidszorg, gezinsplanning, voedselzekerheid en primair onderwijs. Nederland draagt deze tweezijdige strategie in de internationale financiële instellingen uit. Bestrijding van armoede en investering in menselijk kapitaal is noodzakelijk. In de eerste plaats om sociale redenen, maar eveneens om economische ontwikkeling mogelijk te maken.

Het behoud van de natuur en natuurlijke hulpbronnen is van minstens zo groot belang in ontwikkelingslanden als in industrielanden. Economieën in ontwikkeling maken vaak een intensief gebruik van grondstoffen

en energie. Bovendien maken zij bij een succesvol ontwikkelingsbeleid een snelle groei door. Een internationale benadering van de milieuproblematiek is noodzakelijk. Het initiatief tot oprichting van een milieufaciliteit in Wereldbank-verband wordt door ons land actief ondersteund.

Schuldenprobleem

Veel ontwikkelingslanden gaan gebukt onder een zware schuldenlast. Een oplossing van de schuldenproblemen vergt een gecombineerde inspanning van schuldenlanden, particuliere crediteuren en industrielanden. Herfinanciering en herstructurering van schulden moeten enig soelaas bieden. Mede daardoor kan ruimte voor de noodzakelijke structurele verbetering van de economische prestaties van de schuldenlanden worden geboden.

De versterkte schuldenstrategie, waartoe de lidstaten van IMF en Wereldbank vorig jaar hebben besloten, biedt de ontwikkelingslanden instrumenten om hun schuld te verminderen. Tot op heden is het Brady-plan echter traag geïmplementeerd. Alleen Mexico, Costa Rica, Venezuela, de Filippijnen en Marokko zijn er in geslaagd een (principe-) accoord te bereiken met het bankwezen. Dit is te meer teleurstellend omdat de mogelijkheden van het Brady-plan tezamen met de afspraken van de officiële crediteuren in Toronto (juni 1988) over de vermindering van schulden van de armste (in het bijzonder Afrikaanse) landen voor een definitieve oplossing van het schuldenvraagstuk begrensd zijn. Niet alle schulden worden door deze afspraken bestreken. De daadwerkelijke vermindering van de schuldenlast is bovendien beperkt. De schuldenstrategie volgens 'Brady' en 'Toronto' verdient een krachtige voortzetting met de inzet van alle partijen. Een actief vervolg met een versterkte wereldwijde hulpinspanning mag daarnaast niet uitblijven. Anders zal de kapitaaloverdracht van Zuid naar Noord de hulpinspanning overtreffen.

Gevolgen hogere olieprijs

Ontwikkelingslanden zijn kwetsbaar voor de mogelijke gevolgen van de spanningen in het Midden-Oosten. Een hogere olieprijs betekent duurdere invoer van energie en, voor de meeste ontwikkelingslanden, extra druk op de betalingsbalans. Bovendien zou een matiging van de groei van de wereldhandel schadelijk zijn voor de export-gerichte ontwikkelingsstrategie die veel landen (terecht) volgen. Deze overwegingen benadrukken nog eens het cruciale belang van vrije toegang tot open markten in de geïndustrialiseerde wereld. Een succesvolle afronding van de onderhandelingen binnen de GATT kan een belangrijke bijdrage leveren. Hiervoor dient nog een aantal obstakels te worden overwonnen, zoals de aanpassing van het landbouwbeleid van de industrielanden. Voorts zouden de industrielanden door verhoging van de besparingen een daling van de nominale en reële rente op de internationale kapitaalmarkten kunnen bevorderen. Dit zou de schuldendienst van debiteur-landen verlichten.

Steun Oost-Europa

Voor Oost-Europa komt de hogere olieprijs in een wel zeer ongelegen fase. De Oosteuropese economieën zijn relatief energie-intensief en in hoge mate afhankelijk van geïmporteerde olie. Daarnaast zijn groeiende exportmarkten voor de economische vernieuwing juist in de huidige overgangsfase van groot belang. Dit onderstreept nog eens de verantwoordelijkheid van de landen van de Europese Gemeenschap. De gebeurtenissen in Oost-Europa moeten worden gesteund niet alleen met financiële middelen, maar ook met een open, toegankelijke EG. Juist ook langs de weg van handelsvervlochtening zullen de landen van heel Europa (van Ierland tot de Sovjet-Unie) de mogelijkheden van vernieuwing in Europa goed en duurzaam kunnen benutten.

De Nederlandse overheid heeft voor Oost-Europa inmiddels financiële middelen uitgetrokken van in totaal 200 miljoen in 1991, meer dan een verdubbeling ten opzichte van het budget voor 1990 (87 miljoen). Deze middelen zullen aan de ontwikkeling van de Oosteuropese landen ten

goede komen onder meer via de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD), die in zeer korte tijd is opgericht. Als uitdrukking van de speciale verantwoordelijkheid van West-Europa is de meerderheid van het aandelenkapitaal in het bezit van de Europese Gemeenschap, haar lidstaten en de Europese Investeringsbank. Daarnaast heeft Nederland een eigen bilateraal steunprogramma. Een deel van de steun wordt voorts besteed aan een nieuw programma West-Oost-Zuid, waarbij Nederland samenwerkt met Oosteuropese landen bij steun voor ontwikkelingslanden. De Europese Commissie heeft een coördinerende rol bij het kanaliseren van de bilaterale hulpstromen van de G-24 landen naar Oost-Europa.

Economische en monetaire integratie in Europa

De Europese Gemeenschap staat aan de vooravond van markante veranderingen, zowel op politiek als op financieel-economisch gebied. De economische en monetaire integratie is gericht op een betere benutting van de economische mogelijkheden van de Gemeenschap, niet alleen ten gunste van haar eigen burgers, maar ook met het oog op bredere verantwoordelijkheden in de internationale samenleving. Daartoe wordt gestreefd naar voltooiing van de interne markt («1992») per 1 januari 1993 en naar schepping van de voorwaarden voor volledige Economische en Monetaire Unie (EMU). De interne markt houdt in een vrij verkeer van personen, goederen, diensten en kapitaal binnen de EG. De EMU voegt daaraan toe een stabiel financieel-economisch kader. Van de Europese integratie kan een belangrijke stimulans uitgaan voor de economische groei van de ontwikkelingslanden en Oost-Europa. Daartoe moet de interne markt wel toegankelijk zijn voor derde landen. Het kabinet hecht grote waarde aan de Europese integratie en draagt daar internationaal ook actief aan bij. In Nederland zelf moeten deze ingrijpende ontwikkelingen goed worden getaxeerd. De sterke punten van onze economie moeten we uitbuiten en de zwakke punten op tijd bijsturen.

Europese integratie: stimulans

In de interne markt worden alle fysieke, technische en fiscale beperkingen op het vrije verkeer van personen, goederen, diensten en kapitaal binnen de Gemeenschap opgeheven. Grenzen vervagen en mobiliteit neemt toe. Daardoor ontstaat in Europa één grote, geïntegreerde markt voor produkten en produktiefactoren. Dit komt een efficiënte inzet van mensen en kapitaal ten goede, uiteraard binnen de grenzen van een adequate sociale dimensie van de EG. Het wegvallen van grenzen leidt ook tot meer concurrentie. Overigens biedt de grotere mobiliteit aan ons land goede perspectieven, onder meer op het gebied van transport. De vormgeving aan de interne markt vordert gestaag, maar een aantal moeilijke drempels moet nog worden genomen (zoals de toenadering van indirecte belastingen en het vrije verkeer van personen).

Meer mobiliteit door interne markt

De voordelen van de interne markt komen het best tot hun recht in een stabiele financieel-economische omgeving. Van bijzonder belang zijn prijsstabiliteit en wisselkoersstabiliteit. Het realiseren van een Economische en Monetaire Unie (EMU) is hierop gericht. De EMU moet worden bereikt in drie fasen, waarvan de eerste is ingegaan op 1 juli 1990.

Economische en Monetaire Unie

In de eerste fase moet de interne markt worden afgerond en, als onderdeel daarvan, het kapitaalverkeer volledig worden geliberaliseerd. Voorts dienen de lidstaten toe te treden tot de nauwe band van het wisselkoersmechanisme van het Europese Monetaire Stelsel (EMS). Thans ontbreken in het mechanisme nog de valuta's van Griekenland, Portugal en het Verenigd Koninkrijk, terwijl de munt van Spanje nog deelneemt met een wijde bandbreedte. De liberalisatie van het kapitaalverkeer is per 1 juli 1990 gerealiseerd (behoudens gedeeltelijk uitstel voor Ierland en Spanje tot eind 1992 en Griekenland en Portugal tot eind

Eén Europese munt	<p>1995). In de eerste fase wordt het multilaterale toezicht op het financieel-economische beleid van de lidstaten en de samenwerking op monetair terrein geïntensiveerd. Dit is gericht op grotere convergentie op deze terreinen ter voorbereiding van de latere fasen.</p> <p>Het einddoel van de EMU is de derde fase. Daarin moet sprake zijn van onveranderlijk vaste wisselkoersen of, bij voorkeur, van één Europese munt. Het EMS is reeds ver gevorderd op weg naar vaste wisselkoersen. Een overgang naar één munt biedt grote voordelen, vooral het wegvallen van wisselkoersonzekerheid en transactie- en omrekeningskosten. Deze factoren vormen thans nog een belemmering voor internationale handel en investeringen. Eén munt vereist volgens het kabinet één monetair beleid, uitgevoerd door een Europese Centrale Bank (ECB). De ECB moet opereren onafhankelijk van politieke aanwijzingen en streven naar prijsstabiliteit.</p>
Budgettair beleid: subsidiariteit	<p>Het budgettaire beleid van de lidstaten zal in de derde fase onderworpen moeten zijn aan de voorwaarde dat het aan de ECB opgedragen monetaire beleid niet wordt doorkruist en dat lidstaten een evenwichtig budgettair beleid voeren. Binnen deze voorwaarde zijn de lidstaten vrij in hun budgettaire beleid. Dit volgt uit het beginsel van subsidiariteit, hetgeen in deze context inhoudt dat geen budgettaire bevoegdheden worden overgedragen van nationaal naar communautair niveau tenzij zulks noodzakelijk is voor het welslagen van de EMU. Daarnaast vindt multilateraal overleg en, waar passend, onderlinge afstemming plaats.</p> <p>De tweede fase vervult een rol als overgang van de eerste naar de derde fase. Om te komen tot een EMU zijn ingrijpende veranderingen nodig in het EG-Verdrag en in het monetaire en financieel-economische beleid van lidstaten. Dit zal nog aanzienlijke inspanningen vergen. Belangrijke beslismomenten zullen zich voordoen om te bezien of aan de voorwaarden tot voortgang naar volledige EMU is voldaan. Nederland is een groot voorstander van de Europese integratie, maar uiteraard niet zonder condities. Ook de andere lidstaten willen hun invalshoeken zo goed mogelijk tot uitdrukking brengen. Ter voorbereiding van de verdragswijziging wordt nog dit jaar (in december) een intergouvernementele conferentie begonnen.</p>
Intergouvernementele conferentie	
Uitdagingen Nederland	<p>De Europese dimensie plaatst Nederland voor uitdagingen op drie terreinen: monetair beleid, budgettair beleid en het functioneren van de economie. Met de op prijs- en wisselkoersstabiliteit gerichte monetaire traditie en de onafhankelijke rol van de Nederlandsche Bank is ons land op monetair gebied reeds goed voorbereid op de geplande monetaire unie. De voornaamste uitdagingen liggen op budgettair gebied en bij het functioneren van de economie.</p>
Financieringstekort en staatsschuld nog te hoog	<p>Op budgettair terrein liggen voor ons land grote uitdagingen. Allereerst zijn het financieringstekort en de staatsschuld nog te hoog. Naarmate de voltooiing van de interne markt voortschrijdt, neemt de internationale mobiliteit van investeringen en werkgelegenheid immers toe. Voor de Europese overheden worden hierdoor de beleidsmarges kleiner om, in vergelijking met omringende landen, hogere belastingen te heffen en minder goede publieke voorzieningen aan te bieden – met name publieke voorzieningen die bepalend zijn voor de concurrentiekracht. Het overheidsbeleid moet meer en meer rekening houden met de concurrentiepositie van het bedrijfsleven en de vestigingsvoorwaarden. De kwalificaties van werknemers, de sociale en fysieke infrastructuur, kosten en baten van een goed milieubeleid, loonkosten en collectieve lasten dienen alle in de vergelijking te worden betrokken. Daarnaast worden bijzondere eisen gesteld aan de doelmatigheid en de wendbaarheid van het overheidsapparaat zelf. Behalve budgettaire ruimte vergt dit vooral ook minder grijpbare, doch erg belangrijke factoren zoals kwaliteit, organisatievermogen en inventiviteit. In deze Miljoenennota worden de uitdagingen voor het budgettaire beleid nader ingevuld.</p>

Arbeidsdeclinatie

Een adequaat financieel-economisch beleid draagt direct bij aan een goed functionerende economie. Maar daar komt nog veel meer bij kijken. Zo kampt de Nederlandse economie met een relatief geringe deelname van de bevolking in het arbeidsproces (werkloosheid, arbeidsongeschiktheid). Dit is niet alleen een verspilling van menselijke mogelijkheden, maar oefent bovendien druk uit op de collectieve uitgaven. En dus ook op de collectieve lasten en de concurrentiepositie. Om onze goede sociale voorzieningen in een steeds sterker concurrerend Europa te kunnen behouden, moeten deze beter worden toegesneden op reïntegratie van inactieven in het arbeidsproces. Zoals verderop toegelicht, wordt daartoe een breed scala van initiatieven genomen. Eén van de sterke punten van onze economie is immers ons menselijk kapitaal. Onze kennis en kunde moeten beter worden ingezet.

Ook het bedrijfsleven kent sterke en zwakke kanten. Deze zijn geïnventariseerd in de nota «Economie met open grenzen». Om het aanpassingsvermogen van de economie te bevorderen, levert de overheid inspanningen op velerlei terrein (onder meer bevordering van technologische vernieuwing, scholing, mededinging). Daarnaast komen veel overheidsinvesteringen de concurrentiekracht van het bedrijfsleven ten goede (denk bijvoorbeeld aan het belang van een goede infrastructuur).

2.3. Het functioneren van de Nederlandse economie

Er zal krachtig moeten worden geïnvesteerd in de ontplooiing en inschakeling van ons menselijk kapitaal. Daartoe wordt op veel fronten actie ondernomen.

Arbeidsparticipatie

Werkgelegenheid stijgt

De werkgelegenheid is in de afgelopen jaren aanzienlijk gestegen (tabel 2.3.1). Hierdoor is de werkloosheid, ondanks de toename van het arbeidsaanbod, fors gedaald. Deze daling heeft zich in ongeveer dezelfde mate voorgedaan bij de kort- en langdurige werkloosheid (langer dan één jaar). In 1991 dreigt, in samenhang met de naar verwachting wat minder snelle economische groei, de toename van de werkgelegenheid af te zwakken. Dit moet worden voorkomen. Mede in het licht van de onzekerheden en spanningen in het Midden-Oosten is het belangrijk dat de loonstijging van 1990 op 1991 tenminste niet versnelt.

Tabel 2.3.1. Werkgelegenheid en werkloosheid (× 1000, 1985–1991¹)

	1985	1987	1989	1990	1991
Arbeidsaanbod	6330	6502	6655	6720	6780
Werkgelegenheid					
– personen	5660	5880	6095	6210	6285
– arbeidsjaren	4598	4755	4899	4980	5031
Werkzoekenden zonder baan	670	622	560	510	495
Geregistreerde werkloosheid ²	.	.	390	350	340

¹ Vanaf 1987 op basis van Enquête Beroepsbevolking, daarvoor schattingen.

² Gegevens voor 1985 en 1987 ontbreken.

Bron: CPB, CBS.

Langdurige werkloosheid nog omvangrijk

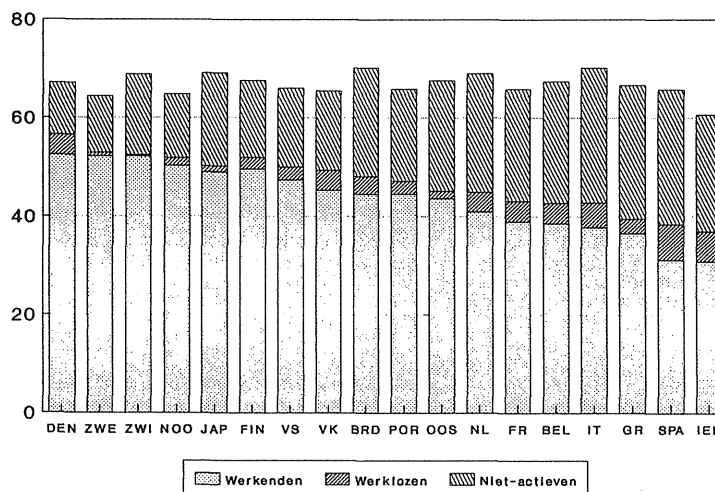
De Nederlandse arbeidsmarkt kenmerkt zich door een aantal structurele problemen, ondanks de vermindering van de werkloosheid. De langdurige werkloosheid is nog steeds zeer omvangrijk. Tot deze categorie behoren (onder meer) schoolverlaters en personen die werkloos zijn geworden in het begin van de jaren tachtig. Het gaat om mensen met een gemiddeld laag opleidingsniveau en weinig recente werkervaring. Zij zijn niet direct inzetbaar. Het economisch herstel is aan

Te lage arbeidsdeelname

hen grotendeels voorbij gegaan. De werkloosheid heeft daarom een hardnekkige en structurele kern. Een actief gebruik van instrumenten zoals scholing en werkervaringsplaatsen, waaronder banenpools, is onontbeerlijk om deze mensen weer inzetbaar te maken.

Een tweede probleem op de arbeidsmarkt is de nog te lage arbeidsdeelname in ons land. Het aandeel van werkenden in de bevolking tussen 15 en 64 jaar ligt in Nederland lager dan in veel andere geïndustrialiseerde landen (grafiek 2.3.1). Wel haalt Nederland door de sterke groei van de werkgelegenheid in de laatste jaren geleidelijk zijn achterstand in. Met name de arbeidsdeelname van vrouwen ligt in Nederland in 1988 met 44% van de (vrouwelijke) bevolking van 15–64 jaar nog aanzienlijk onder die in de meeste andere industrielanden. In de Scandinavische landen ligt de arbeidsdeelname van vrouwen zelfs tussen de 70 en 80%.

Grafiek 2.3.1. Samenstelling bevolking 15–64 jaar naar activiteit in enkele Europese landen; in procenten van de bevolking, 1988.

Bron: OESO, Historical Statistics.

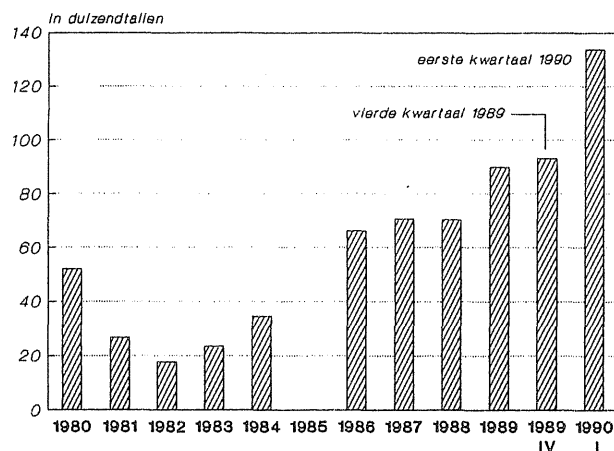
De langdurige werkloosheid en de lage arbeidsparticipatie houden een onderbenutting van het arbeidspotentieel in, terwijl velen van de zogenaamde niet-actieven graag zouden willen werken. Toetreding van deze mensen tot de arbeidsmarkt resulteert in een groter nationaal inkomen en ontlast de collectieve sector. Met werk hoeven zij immers niet langer een beroep te doen op een sociale uitkering.

Toeneming vacatures

Een derde probleem op de arbeidsmarkt is dat de kloof tussen gevraagde en aangeboden kwalificaties van werknemers toeneemt. Uit grafiek 2.3.2 blijkt dat het aantal openstaande vacatures met name in het eerste kwartaal van 1990 zeer sterk is toegenomen: een stijging ten opzichte van het vierde kwartaal van 1989 met ruim 40%. Dit reflecteert een combinatie van meer nieuwe vacatures (groei van de werkgelegenheid) en een langere vacatieduur. Het laatste wijst op een moeizamer functioneren van de arbeidsmarkt.

Grafiek 2.3.2. Aantal openstaande vacatures (x 1000, 1980 1990¹).

¹ Gegevens voor 1985 ontbreken.
Bron: CBS.

Knelpunten arbeidsmarkt

De langdurige werkloosheid in samenhang met de lage arbeidsparticipatie beperken het aanbod van goed geschoolde, direct inzetbare werknemers. Deze knelpunten op de arbeidsmarkt leiden tot productie-verlies en druk op de loonkosten. Een betere benutting van het beschikbare arbeidspotentieel vereist een activerend arbeidsmarktbeleid. Dit is ook belangrijk vanwege de afspraak in het regeerakkoord om het minimumloon en de sociale uitkeringen te koppelen aan de lonen in het bedrijfsleven, binnen de voorwaarden van een verantwoorde loonontwikkeling en een aanvaardbare volume-ontwikkeling.

Arbeidsmarktbeleid: overheid én sociale partners

De samenwerking van overheid en sociale partners in de nieuwe structuur van de Arbeidsvoorziening op centraal en regionaal niveau – vanaf 1991 op formele basis – levert een belangrijke bijdrage aan het activerend arbeidsmarktbeleid. Dit helpt de bovengenoemde knelpunten te verminderen. Zo is het bijvoorbeeld beter mogelijk het arbeidsvoorzieningsbeleid en de inspanningen van sociale partners op het terrein van werkgelegenheid en scholing als onderdeel van cao-afspraken op elkaar af te stemmen. Het arbeidsmarktbeleid verlaagt de loonkosten voor laaggeschoolden door de loonkostenreductieregeling, die een loonkostensubsidie op minimumloonniveau verstrekt. Voor jongeren wordt, mede door invoering van het Jeugdwerkgarantieplan, de totstandkoming van een geïntegreerd inkomens-, scholings- en arbeidsmarktbeleid beoogd.

Arbeidsongeschiktheid

Forse stijging arbeidsongeschiktheid

Het kabinet wil de forse stijging van de arbeidsongeschiktheid stoppen (tabel 2.3.2). Een opvallend verschijnsel is de daling van de gemiddelde toetredingsleeftijd. Steeds jongere werknemers worden arbeidsongeschikt. En de herstelpercentages veranderen bovendien nauwelijks (20 à 25%). De gemiddelde uitkeringsduur neemt dus toe. De hogere instroom en uitkeringsduur stuwten het aantal arbeidsongeschikten en daarmee de kosten omhoog. De uitstoot van arbeidsongeschikten uit het arbeidsproces veroordeelt veel mensen, die vaak nog nuttig werk kunnen doen, tot stilzitten.

Tabel 2.3.2. Verloop van het aantal arbeidsongeschikten; (× 1000 personen), 1984–1989

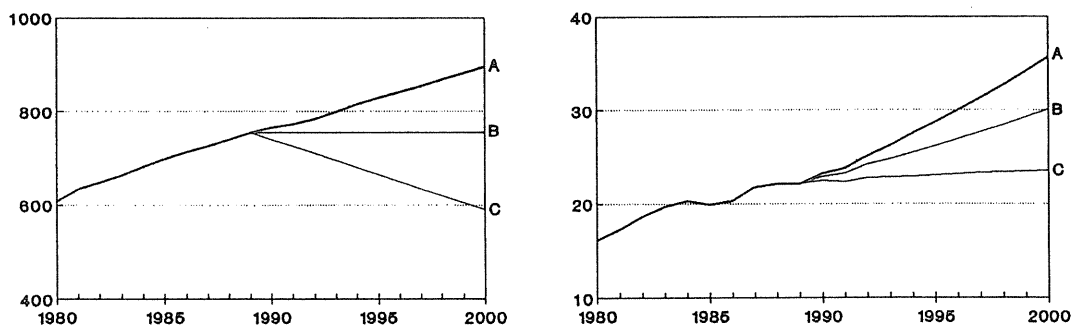
	1984	1985	1986	1987	1988	1989
Instroom	89,8	91,0	86,6	93,9	99,8	108,0
Uitstroom	70,5	74,9	72,6	75,8	77,8	77,0
Toename	19,3	16,1	14,0	18,1	22,0	31,0
Totaal aantal arbeidsongeschikten (pers.)	745,8	761,6	775,6	793,8	813,9	844,6
Herleide uitkeringsjaren	681,7	697,9	713,6	725,0	739,6	755,6

Bron: SVr.

Besparingen volumebeleid

Vermindering van het aantal mensen met een arbeidsongeschiktheidsuitkering maakt ruimte vrij voor nieuw beleid en voor verbetering van de overheidsfinanciën. Daarom is een goed volumebeleid in de sociale zekerheid een onmisbaar onderdeel van het kabinetsbeleid. Enkele scenario's voor de toekomstige volume-ontwikkeling in de arbeidsongeschiktheid illustreren de besparingen die onder bepaalde veronderstellingen mogelijk zouden kunnen zijn.

Grafiek 2.3.3. Aantal uitkeringsjaren en totale uitgaven in de arbeidsongeschiktheidsregelingen (1980–1989), met drie varianten voor de volume-ontwikkeling in de periode 1990–2000.

Variant A: huidige inzichten (MEV en Nota Sociale Zekerheid 1991) tot en met 1994, voor de periode daarna is de gemiddelde ontwikkeling 1990–1994 geëxtrapoleerd; Variant B: stabilisatie op niveau 1989; Variant C: daling met 15 000 uitkeringsjaren per jaar.

¹ Totale arbeidsongeschiktheidslasten, d.w.z. bruto uitkeringen en verstrekkingen plus onderlinge betalingen (tussen sociale fondsen) en administratiekosten.

Bron: Berekeningen Financiën op basis van gegevens SZW.

Scenario's arbeidsongeschiktheid

Het linker paneel in grafiek 2.3.3 toont de ontwikkeling van het volume in de arbeidsongeschiktheidsregelingen in de periode 1980–1989. Voor de ontwikkeling daarna zijn drie veronderstellingen gehanteerd. In variant A (huidige inzichten) wordt via een aantal van 819 000 uitkeringsjaren in 1994 een niveau van bijna 900 000 uitkeringsjaren in 2000 bereikt. Dit betekent dat naar de huidige inzichten, zonder aanvullende beleidsinspanning, reeds voor het jaar 2000 meer dan één miljoen personen arbeidsongeschikt is. Variant B veronderstelt stabilisatie van het aantal uitkeringsjaren op het niveau van 1989. Dit zou betekenen dat de huidige stijging van het aantal arbeidsongeschikten met 20 000 à 30 000 per jaar volledig tot stilstand wordt gebracht. In variant C is zelfs een daling met 15 000 per jaar verondersteld. Dan zou het volume in 2000 nog steeds op 590 000 uitkeringsjaren (bijna 700 000 personen) liggen. In de drie varianten is als uitgangspunt genomen dat de uitkeringen gekoppeld zijn aan de loonontwikkeling. De stijging van de uitkeringen na 1994 is gelijk verondersteld aan het thans voorziene gemiddelde in 1990–1994.

Het rechter paneel in grafiek 2.3.3 illustreert de met de volumeontwikkeling gemoeide uitgaven. Indien het lukt de arbeidsongeschiktheid te stabiliseren op het niveau van 1989, dan bedraagt in 1994 ten opzichte van variant A de besparing 2,1 miljard. Teneinde een verder inzicht te geven in de effecten van een ambitieus volumebeleid is een scenario (C) opgesteld, waarbij de arbeidsongeschiktheid daalt, omdat 15 000 mensen per jaar aan het werk blijven of weer aan het werk komen. Het zal duidelijk zijn dat hiervoor een grote inspanning van werkgevers – ook de overheid – en werknemers is vereist. In dit scenario zouden de besparingen tot 4,6 miljard in 1994 oplopen.

Beperking groei
arbeidsongeschiktheid: beleid

Het kabinet zal voorstellen doen om de groei van het aantal arbeidsongeschikten terug te dringen. Deze voorstellen behelzen preventie (via verbetering van de arbeidsomstandigheden) en reïntegratie. De Gemeenschappelijke Medische Dienst krijgt een eigen budget voor scholingsmaatregelen en arbeidsinpassing. Gedragsverandering is nodig om te voorkomen dat werknemers die minder productief zijn, toestromen naar de collectieve sector. Financiële prikkels kunnen hierbij een rol spelen, bijvoorbeeld via een bonus-malussysteem in de WAO en premiedifferentiatie in de Ziektewet.

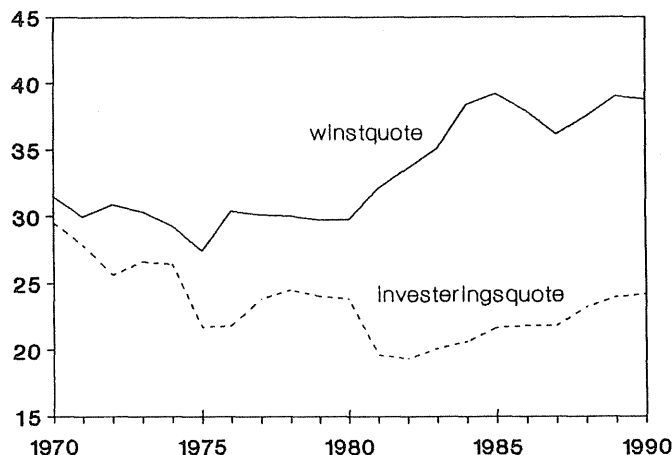
Investerings

Investeringsquote gestegen

De winstgevendheid van bedrijven is de afgelopen tijd sterk verbeterd. Dit heeft geleid tot een stijging van de bruto investeringsquote (grafiek 2.3.4). De daaruit voortvloeiende verruiming van de productiecapaciteit heeft een lang aanhoudende stijging van de productie en werkgelegenheid mogelijk gemaakt in combinatie met lage inflatie. Voorts is een deel van de groeiende winsten benut voor herstel van de vermogensverhoudingen: investeringen zijn voor een groter deel intern gefinancierd. Zo is een goede buffer opgebouwd voor minder voorspoedige tijden. Daarnaast zijn de winsten neergeslagen in een hoger liquiditeitsbezit van bedrijven. Ten opzichte van ultimo 1982 is het liquiditeitsbezit van het niet-financiële bedrijfsleven meer dan verdubbeld. Uiteraard is de behoefte aan liquiditeiten toegenomen door de sinds 1982 opgetreden groei van de productie. Bedrijven hebben meer kortlopende middelen nodig om aan het toegenomen aantal transacties te kunnen voldoen. De nominale productiegroei van bedrijven bedroeg over deze periode echter 32% -duidelijk veel minder dan de groei van het liquiditeitsbezit. Wat de meest recente jaren betreft kan deze discrepantie verband houden met het relatief hoge niveau van de korte rente. Daarnaast worden bedrijven door de naderende interne markt in de EG op korte termijn geconfronteerd met nieuwe kansen en ook met bedreigingen als gevolg van de toenemende concurrentie. Wegens deze onzekerheden verkiezen zij wellicht relatief veel kortlopende middelen aan te houden, bijvoorbeeld voor de financiering van toekomstige overnames of fusies. Ook voor de financiering van toekomstige investeringen kunnen bedrijven kortlopende middelen aanhouden.

Liquiditeitsbezit verdubbeld

Grafiek 2.3.4. Bruto winst¹ en investeringsquote² van bedrijven; 1970 – 1990

¹ De winstquote is gedefinieerd als het bruto exploitatie-overschot van bedrijven (bruto toegevoegde waarde tegen factorkosten minus looninkomen van de afhankelijke beroepsbevolking) verminderd met het toegerekend looninkomen van zelfstandigen) in procenten van de bruto toegevoegde waarde van bedrijven tegen factorkosten.

² De investeringsquote is gedefinieerd als de bruto investeringen van bedrijven in vaste activa en voorraden in procenten van de bruto toegevoegde waarde van bedrijven tegen factorkosten.

Bron: CBS, CPB (Macro-Economische Verkenning 1991)

Meer investeringen noodzaak

Een verdere stijging van de investeringen is wenselijk teneinde het potentieel van de Nederlandse economie beter te benutten. Verhoging van de nu nog te lage deelname aan het arbeidsproces vereist – naast een betere werking van de arbeidsmarkt – een grotere productiecapaciteit. De bescherming van het milieu zet ook het bedrijfsleven aan tot extra investeringen. Voorts dient actief te worden geïnvesteerd in nieuwe kwalitatief hoogwaardige produkten en productieprocessen om sterk te staan in het geïntegreerde Europa. De versterkte financiële positie van het bedrijfsleven, tot stand gekomen mede dankzij een gematigde loonontwikkeling, vervult daartoe een belangrijke voorwaarde. Deze stelt het bedrijfsleven in staat om ook in minder gewisse tijden voldoende te investeren. Loonkostenmatiging blijft ook voor de komende periode van belang, temeer met het oog op het ruilvoetverlies dat een hogere energieprijis voor het bedrijfsleven met zich meebrengt. Met een gezamenlijke inspanning kan de stevige financiële positie van het bedrijfsleven tot uitdrukking komen in directe productieve investeringen.

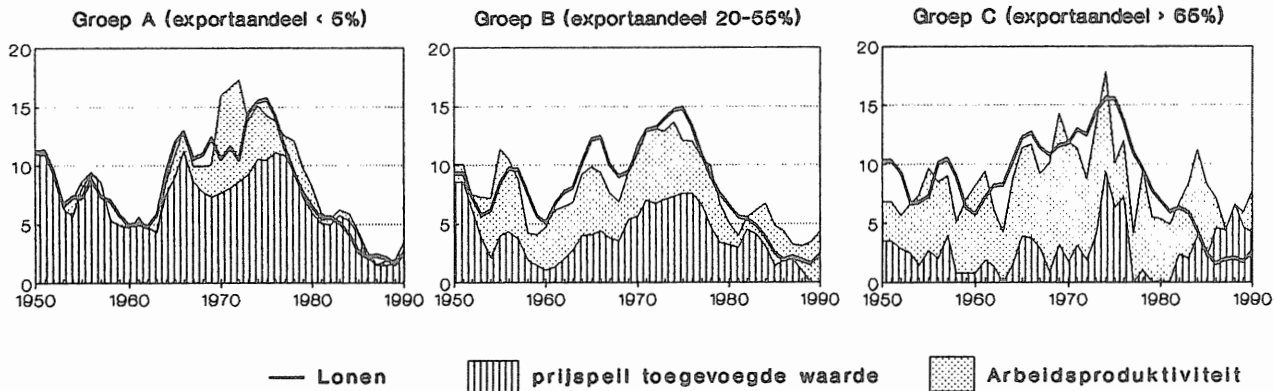
Loonvorming en werkgelegenheid

Lonen belangrijk voor werkgelegenheid

Naast de ontwikkeling van de investeringsquote is ook de loonvorming van grote betekenis voor de creatie van werkgelegenheid. Door de grote openheid van onze economie speelt de concurrentie uit het buitenland daarbij van oudsher een grote rol, die door de interne markt in de EG nog toeneemt.

Naarmate een sector meer aan buitenlandse concurrentie blootstaat, heeft deze minder ruimte voor verhoging van de afzetprijzen die het verloop van de concurrerende prijzen te boven gaat. Loonstijgingen kunnen dan minder worden doorberekend in de afzetprijzen dan in sectoren die minder aan buitenlandse concurrentie blootstaan. Verhoging van de arbeidsproductiviteit is dan de aangewezen weg om de loonstijgingen op te vangen met het oog op handhaving van de winstgevendheid en de concurrentiepositie. Grafiek 2.3.5. laat zien dat de produktiviteit in onze exportsectoren inderdaad relatief snel is gestegen.

Grafiek 2.3.5. Lonen, afzetprijzen¹ en arbeidsproductiviteit in een aantal sectoren, gegroepeerd naar exportaandeel²; procentuele mutaties, 1950-1990.

¹ Prijs toegevoegde waarde tegen factorkosten.

² De samenstelling van deze groepen is als volgt:

Groep A (tertiaire sectoren, exportaandeel 0-5%): banken en verzekeringswezen, andere tertiaire diensten.

Groep B (industrie en tertiaire sectoren, exportaandeel 20-55%): papier- en grafische industrie, dranken en tabaksproducten, hout en bouwmaterialen, overige producten, metaal- en optische industrie; handel, overig transport en communicatiebedrijven.

Groep C (industrie, exportaandeel 65-80%): transportmiddelenindustrie, chemische en rubberindustrie, basismetaalindustrie, elektrotechnische industrie, textiel- en kledingindustrie.

De energie- en de kwartaire sector, evenals een aantal kleinere sectoren met een zodanig fluctuerend exportaandeel dat zij niet in één groep konden worden ingedeeld, zijn buiten beschouwing gelaten.

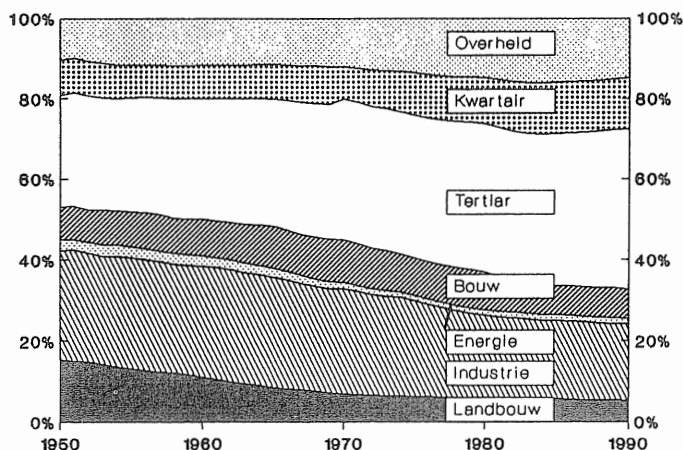
Indien de lijn van de loonstijging in de grafieken uitgaat boven de gecumuleerde vlakken van de afzetprijs- en arbeidsproductiviteitsstijging, daalt de winstgevendheid. In het omgekeerde geval verbetert de winstgevendheid.

Bron: CPB.

Hierdoor heeft door de jaren heen een geleidelijke verschuiving van werkgelegenheid plaatsgevonden van de industrie (die aan buitenlandse concurrentie onderhevig is) naar dienstensectoren en de overheid (waar van buitenlandse concurrentie minder of helemaal geen sprake is; grafiek 2.3.6).

Door de economische integratie in Europa komen ook onze dienstensectoren steeds meer aan buitenlandse concurrentie bloot te staan. Er zijn hierdoor steeds minder mogelijkheden om relatief snelle loonstijgingen af te wentelen in extra prijsverhogingen. Hetzelfde geldt voor kostenstijgingen veroorzaakt door hogere energieprijzen. In het belang van de

Grafiek 2.3.6. Samenstelling van de werkgelegenheid (arbeidsjaren), inclusief zelfstandigen, naar sectoren; 1950-1990

Bron: CBS, CPB.

Buitenlandse concurrentie

werkgelegenheid moet de loonvorming rekening houden met de internationale concurrentieverhoudingen, ook door loondifferentiatie tussen sectoren. Het arbeidsvoorwaardenoverleg van sociale partners moet tot een evenwichtige afstemming komen tussen inkomensgroei en werkgelegenheid. Langs deze weg wordt ruimte gecreëerd voor een hogere arbeidsdeelname.

Daarnaast kan verbetering van de samenstelling van het exportpakket (technologisch en kwalitatief hoogwaardige producten en diensten) bijdragen aan de versterking van de concurrentiepositie van het bedrijfsleven. De export van deze producten is vaak minder prijsgevoelig dan die van bulkproducten.

2.4. Milieu

De verbetering van het milieu is ons aller inspanning waard. Productieprocessen en consumptiepatronen moeten worden aangepast om de belasting van het milieu fors te verminderen. Gedurende dit aanpassingsproces kan spanning bestaan tussen herstel van het milieu en economische groei. Maar de noodzakelijke milieu-investeringen verhogen op zich weer de groei en de werkgelegenheid.

De voorwaarde van duurzame groei is in het verleden niet voldoende in acht genomen. Zo zijn de gevolgen en kosten van milieuvervuilende activiteiten vaak verborgen gebleven en heeft vervuiling zich kunnen ophopen. Er is – naar evenbeeld van de staatsschuld – een milieuschuld ontstaan. Milieusanering mag niet worden afgewenteld op latere generaties. Net als bij de staatsschuld druist uitstel van maatregelen in tegen een rechtvaardige verdeling van lasten tussen huidige en toekomstige generaties. Bovendien nemen de lasten bij gebrek aan tijdige actie voortdurend toe. Door producenten en consumenten te confronteren met de gevolgen van milieubelastende activiteiten vindt een betere economische allocatie plaats en wordt milieuvervuiling tegengegaan. Een leefbare omgeving verhoogt de aantrekkelijkheid van Nederland als vestigingsplaats.

Het kabinet heeft in het NMP-plus aangegeven hoe de milieusanering wordt aangepakt. De totale kosten van dit programma ter verbetering van de kwaliteit van het milieu, die in 1988 nog 8 miljard bedroegen, stijgt via 10,6 miljard in 1990 tot zelfs 16,0 miljard in 1994. Deze kosten drukken niet alleen op de rijksbegroting, maar worden ook gedragen door bedrijven en huishoudens. Het gaat om grote bedragen, maar voor een duurzame economische ontwikkeling zijn ze noodzakelijk. Ook bij het milieubeleid gaat de kost voor de baat uit.

2.5. De rijksfinanciën

Voor een duurzame economische ontwikkeling is het evenzeer van belang te investeren in goede publieke voorzieningen en in een solide positie van de publieke schuld en de publieke kapitaalgoederenvoorraad.

Collectieve uitgaven en collectieve lasten

Voortdurend dient een afweging te worden gemaakt tussen, enerzijds, de betekenis van overheidsvoorzieningen en overheidsinvesteringen voor onze welvaart (vandaag en morgen) en, anderzijds, de collectieve lasten die daarmee gepaard gaan.

De publieke uitgaven vervullen een belangrijke functie. Dit geldt niet alleen in sociaal opzicht. Zoals hiervoor reeds belicht, zijn publieke uitgaven ook belangrijk voor het functioneren van de economie. Dat neemt nog toe in het geïntegreerde Europa. Collectieve voorzieningen zoals infrastructuur en onderwijs worden steeds belangrijker voor de internationale concurrentiekracht van de economie.

Duurzame groei

NMP-plus

Collectieve voorzieningen
belangrijk voor economie...

... maar ook prijskaartje
collectieve lasten

Daar staat tegenover de collectieve lastendruk, het deel van het nationale inkomen dat door burgers en bedrijven wordt opgebracht ter financiering van de collectieve voorzieningen. De collectieve lasten vormen het prijskaartje voor de collectieve uitgaven, niet alleen direct maar ook indirect door de invloed van belastingen en premies op economisch gedrag (bijvoorbeeld de invloed van de «wig» tussen loonkosten en netto loon op het aanbod van en de vraag naar arbeid). Ook wat dit aspect van de overheidsfinanciën betreft, betekent de Europese integratie dat zorg voor de concurrentiepositie de beleidsmarges verkleint.

Bij het vinden van een evenwicht in deze afweging is van groot belang de aard en kwaliteit van de verschillende publieke uitgaven; zo verdienen thans de publieke investeringen bijzondere aandacht. Hetzelfde geldt voor de aard en invulling van de collectieve lasten. Rekening houdend met deze overwegingen is in het regeerakkoord tenminste stabilisatie van de collectieve lasten van 1990 tot 1994 voorzien. Destijds werd voor 1990 een collectieve lastendruk van 53,6% NI verwacht.

Financieringstekort en staatsschuld

Een belangrijke randvoorwaarde bij de afweging tussen collectieve uitgaven en collectieve lasten is de ontwikkeling van het financieringstekort en de staatsschuld. De staatsschuld van Nederland loopt al geruime tijd op; sinds het midden van de jaren '70 is de staatsschuld in verhouding tot het nationale inkomen geleidelijk aan meer dan verdrievoudigd tot het huidige niveau van 70%. Hierdoor wordt elk jaar een groter deel van de uitgaven van het Rijk opgeslokt door de rente op de staatsschuld. Om die ontwikkeling om te buigen is een stelselmatige reductie van het financieringstekort noodzakelijk. In de huidige omstandigheden maakt de hoge reële rente dat te meer noodzakelijk. De economische groei maakt het ook beter mogelijk.

In de afgelopen jaren heeft Nederland de economische hoogconjunctuur niet zodanig benut dat de groei van de overheidsschuld tot staan is gebracht.¹ Andere landen van de Europese Gemeenschap zijn daar beter in geslaagd (tabel 2.5.1). Dit geldt niet alleen voor de lidstaten die reeds een goede uitgangspositie kenden. In tegenstelling tot Nederland is ook een land als Ierland met succes tot stabilisatie en vervolgens reductie van de overheidsschuld overgegaan. Nederland is in de achterhoede terechtgekomen waar het gaat om beheersing van de overheidsschuld.

Tabel 2.5.1. Ontwikkeling van de bruto overheidsschuld in de lidstaten van de EG¹; (in % BNP/BBP), 1989-1991

	1989	1990	1991
<i>Dalende schuldquote</i>			
België	133	132	132
Bondsrepubliek Duitsland	43	42	42
Denemarken	55	54	53
Frankrijk	47	47	47
Ierland	125	118	111
Spanje	47	46	45
Verenigd Koninkrijk	40	37	35
<i>Stijgende schuldquote</i>			
Griekenland	75	78	80
Italië	97	99	101
Nederland	80	82	84

¹ Het niveau van de overheidsschuld in andere landen dan Nederland is neerwaarts vertekend, omdat in die landen geen voorziening is getroffen voor toekomstige pensioenverplichtingen aan ambtenaren. Daartegenover staat dat de Nederlandse overheid een aantal langdurige verplichtingen heeft aangegaan, die in andere landen in mindere mate bestaan en waarvoor in ons land geen bijzondere voorzieningen zijn getroffen. Gewezen zij onder meer op de objectsubsidies voor huurwoningen. Bron: OESO, Economic Outlook, juni 1990; cijfers voor Luxemburg en Portugal ontbreken in deze publikatie.

¹ Wegens de internationale vergelijkbaarheid wordt in deze passage gesproken over schuld van de totale overheid, waarvan de staatsschuld een onderdeel is. Wel worden mutaties in de overheidsschuldquote voornamelijk bepaald door mutaties in staatsschuld.

Rentelasten stijgen

Aan een hoge schuld kleven grote bezwaren. In de eerste plaats betekent een hoge schuld hoge rentelasten. In het midden van de jaren zeventig bedroegen de rentelasten van het Rijk nog minder dan 1½% van het nationaal inkomen; inmiddels zijn deze gestegen tot meer dan het drievoudige, bijna 5½% in 1990. Deze ontwikkeling reflecteert de bekende spiraalwerking van het overheidsbudget: opeenvolgende financieringstekorten geven een hogere staatsschuld en, via hogere rentelasten, wederom opwaartse druk op het financieringstekort.

Een tweede bezwaar is de grote rentegevoeligheid van de begroting. Een pregnant voorbeeld is de onverwachte stijging van de rentestand waarmee het kabinet vlak na zijn aantreden werd geconfronteerd. De rentelasten in 1991 zullen hierdoor 800 miljoen gulden hoger uitvallen dan bij het opstellen van het regeerakkoord nog werd verwacht. Deze tegenvaller kan nog toenemen naarmate de rente na 1991 hoger blijft dan 6% (het in de meerjarencijfers opgenomen niveau). Andere uitgaven dreigen daardoor in de knel te komen.

Daling staatsschuldquote noodzakelijk

Door een afgewogen financieringsbeleid worden de risico's en de kosten van de hoge staatsschuld zoveel mogelijk beperkt. Verlenging van de gemiddelde looptijd van staatsleningen draagt er thans toe bij dat de financieringsbehoefte (en derhalve de rentegevoeligheid) wordt gespreid. Maar zonder een substantiële reductie van de staatsschuld zelf zijn de mogelijkheden tot beperking van risico's en kosten uiteraard zeer beperkt.

Een daling van het financieringstekort is daarom een belangrijke randvoorwaarde voor het financieel-economisch beleid. In het regeerakkoord is overeengekomen dat het tekort van het Rijk zal worden gereduceerd van 5¼% van het nationale inkomen in 1990 tot 3¼% in 1994. Op basis van dit tijdpad zal de staatsschuld per ultimo 1993 een niveau bereiken van 73% van het nationale inkomen en vervolgens dalen.

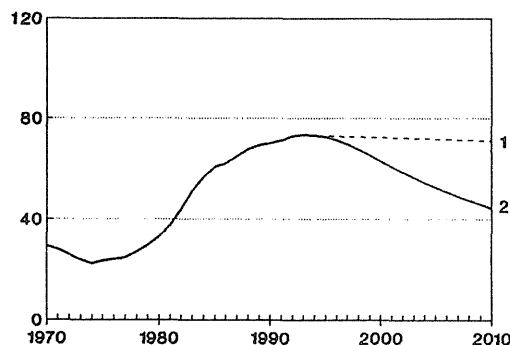
Scenario's staatsschuld

Indien het tekort na 1994 gehandhaafd blijft op 3¼% NI, dan treedt nauwelijks nog een verdere daling van de staatsschuldquote op (grafiek 2.5.1, variant 1). Bij een daling van de rentevoet tot 6% na 1991 (conform de meerjarencijfers) zouden in dat tekortscenario de rentelasten een niveau van 4% NI niet onderschrijven (grafiek 2.5.2, variant 1a). Zou de rentevoet zich handhaven op het huidige niveau van 8¾%, dan zouden de rentelasten zelfs stijgen tot bijna 6% NI (variant 1b).

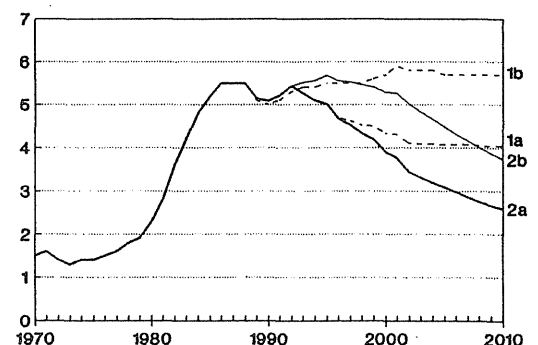
Ter illustratie wordt ook een scenario gepresenteerd waarin het tekort na 1994 verder omlaag gaat met vijf jaarlijkse stappen van ½%-punt NI (tot een niveau van ¼% NI vanaf 1999; variant 2). In dat scenario gaat de staatsschuldquote wel omlaag. Hierdoor vermindert ook de gevoeligheid van de begroting voor rentefluctuaties. In beide varianten voor de rentevoet (variant 2a met een rente van 6% vanaf 1992, en variant 2b met een rente van 8¾% vanaf dat jaar) nemen de rentelasten als percentage van het nationale inkomen af. Een dalend financieringstekort draagt zo bij aan vergroting van de budgettaire ruimte in latere jaren.

Daling tekort vergroot budgettaire ruimte

Grafiek 2.5.1. Staatsschuld in procenten NI bij twee tekort-scenario's

Grafiek 2.5.2. Rentelasten in procenten NI bij twee tekort- en rentescenario's

Overheidsinvesteringen en publieke kapitaalgoederenvoorraad

Staatsschuld niet gebruikt voor overheidsinvesteringen

Vanuit economisch perspectief is niet alleen de omvang van het financieringstekort en daarmee de groei van de staatsschuld van belang, maar ook of de aangetrokken middelen worden aangewend voor investeringen in de toekomst van ons land. Dit is sinds het begin van de jaren zeventig steeds minder het geval geweest (grafiek 2.5.3). De grote tekorten van de afgelopen periode zijn niet gebruikt voor de financiering van rijksinvesteringen, maar vooral voor publieke consumptie en voor overdrachten aan gezinnen en bedrijven.

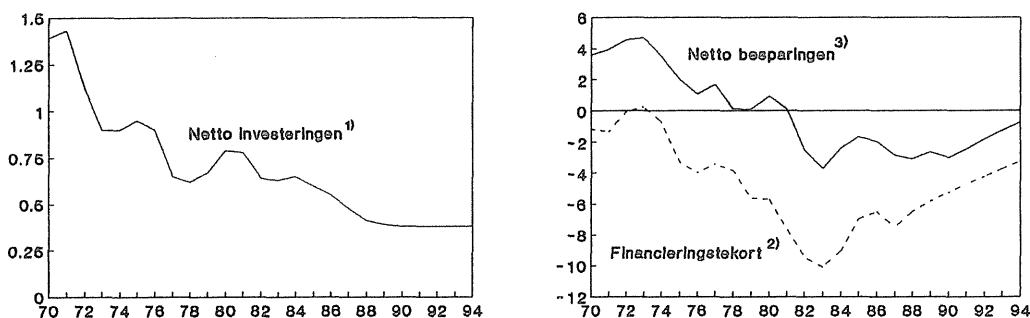
Uitholling staatsvermogen

De investeringen van het Rijk zijn zelfs zó ver gedaald en het financieringstekort is zó ver gestegen, dat de rijksoverheid in het begin van de jaren '80 is begonnen te ontsparen (grafiek 2.5.3). Door stelselmatig te lenen ter financiering van uitgaven die de publieke kapitaalgoederenvoorraad niet ten goede zijn gekomen, is het netto vermogen van de staat langzaam maar zeker uitgehold. De financieringstekorten hebben dus geleid tot een hoge staatsschuld en hoge rentelasten, zonder dat daar een evenredige groei van het publieke kapitaal tegenover stond. Nu is het wel zo dat de investeringen daalden omdat enkele grote projecten tot voltooiing kwamen (zoals de Oosterscheldedam). Maar er bestaat op vele terreinen behoefte aan nieuwe investeringen, niet alleen in de particuliere sector maar ook in de overheidssector. Dit geldt niet in de laatste plaats ook met het oog op de Europese uitdaging.

Einde aan daling overheidsinvesteringen

Deze ongunstige ontwikkeling komt binnenkort ten einde. De langdurige, trendmatige daling van de investeringen van het Rijk wordt tot staan gebracht (grafiek 2.5.3). Verschillende beleidsinitiatieven komen ook de overheidsinvesteringen ten goede (onder meer verkeer en vervoer en het milieu). In verhouding tot het nationale inkomen dalen de publieke investeringen niet meer, terwijl het financieringstekort wel verder wordt gereduceerd. De publieke ontsparing neemt dus af. Na enige tijd komt dan ook een einde aan de uitholling van het netto vermogen van de rijksoverheid.

Grafiek 2.5.3. Investeringen en besparingen van het Rijk; 1970–1994; (in procenten van het nationaal inkomen)

¹ In vaste activa; op basis van Nationale Rekeningen; 1991–94 extrapolatie op basis van meerjarencijfers economische classificatie van rijksuitgaven.

² Definitie Miljoenennota; 1990–94 tijdpad regeerakkoord.

³ Op basis van Nationale Rekeningen; 1991–94 extrapolatie op basis van meerjarencijfers economische classificatie van rijksuitgaven.

Bron: CBS, CPB en Financiën.

3. Versterking van het financiële management

3.1. Een doelmatige rijksoverheid

Vergroten van doelmatigheid

Vergroting van de doelmatigheid van het overheidsfunctioneren is om uiteenlopende redenen nodig. De overheid kan haar maatschappelijke rol beter vervullen wanneer zij aan slagvaardigheid wint. Tevens betekent een doelmatiger functionerende overheid dat er – binnen de gegeven krappe financiële randvoorwaarden – meer ruimte wordt gecreëerd voor belangrijke beleidsprioriteiten.

3.2. Enkele instrumenten in vogelvlucht

Beter comptabel bestel

Bij het vergroten van de doelmatigheid kunnen in vogelvlucht de volgende aspecten worden onderscheiden, die in dit hoofdstuk nader zullen worden uitgewerkt.

Een eerste aspect is het verder op orde brengen van de technische, administratieve en procedurele voorzieningen met betrekking tot de totale rijksbegroting. Via de operatie comptabel bestel, die als zodanig eind 1990 voor een groot deel zal zijn afgerond, is een forse inhaalslag gerealiseerd. Duidelijk is evenwel dat er op dit gebied nog veel werk moet worden verzet.

Interne beheersregels

In de tweede plaats kan een aangrijpingspunt liggen bij de interne beheersregels die op het financiële en personele vlak binnen de rijksoverheid gehanteerd worden. Deze zijn via ontwikkelingen als zelfbeheer/contractmanagement op onderdelen al in beweging, maar een nadere herbezinning op het totaal van regels lijkt zeker gewenst.

Interne organisatie

Min of meer in het verlengde hiervan is de interne organisatie van de rijksoverheid van belang. Bezien moet worden hoe de efficiency en de effectiviteit van het totale overheidsapparaat kunnen worden vergroot.

Beleidsevaluatie

Een volgend aspect is meer beleidsinhoudelijk getint. Waar het om gaat, is dat de overheid meer dan voorheen systematisch aan beleidsevaluatie doet. Hierbij kan worden gedacht aan het vormgeven van een geïntegreerd subsidiebeleid, waarin effectiviteit, doelmatigheid, fraudebestendigheid en controleerbaarheid hand in hand gaan. Ook ten aanzien van bijvoorbeeld open-einderegelingen is een periodieke bezinning op de vormgeving nuttig en nodig, mede vanuit de optiek van de budgettaire beheersbaarheid.

Taken en instrumenten

De overheid dient zich bij voortdurende af te vragen welke activiteiten zij tot haar taak moet rekenen en op welke wijze zij haar betrokkenheid daarbij vorm wil geven. De afweging tussen diverse instrumenten als uitgaven, regelgeving, heffingen en fiscale instrumenten is hierbij in het geding.

Elk van deze invalshoeken zal in dit hoofdstuk aan de orde komen. Daarbij zal worden ingegaan op de inhoudelijke aanpak die het kabinet voor ogen staat en op verdere stappen die daartoe benodigd zijn.

3.3. Voortgang operatie comptabel bestel

De vanaf 1985 lopende operatie comptabel bestel nadert haar afronding. Naar het zich laat aanzien zal eind 1990 – de beoogde datum – voor een groot deel van deze operatie de voorziene inhaalslag zijn volbracht.

Geïntegreerde verplichtingen- kasadministratie

Een belangrijke pijler in de operatie comptabel bestel is de invoering over de hele linie van een geïntegreerde verplichtingen-kasadministratie. Zoals in de derde voortgangsrapportage comptabel bestel¹⁾ reeds is vermeld, zal op enkele terreinen de afronding in 1990 niet geheel haalbaar zijn. Het blijkt in de praktijk om een vaak weerbarstige materie te gaan die her en der meer tijd vergt dan aanvankelijk gedacht. Over de hele linie bezien zijn evenwel forse vorderingen gemaakt.

Administratieve organisatie/accountantscon- trole

Min of meer parallel hieraan zijn ook goede vorderingen gemaakt met het op orde brengen van de administratieve organisatie op de departementen en het versterken van de accountantscontrole. Naar het zich laat aanzien zijn deze twee elementen thans zover gevorderd, dat over 1990 (dus in 1991) voor alle departementen, met uitzondering van het ministerie van Buitenlandse Zaken, een accountantsverklaring bij de departementale rekening te verwachten valt. Afgezien van onvoorziene belemmeringen mag over 1990 een goedkeurende verklaring zonder voorbehoud verwacht worden bij de rekeningen van de Hoge Colleges van Staat en van het Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken en bij die van de departementen van Algemene Zaken, Defensie, Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, Economische Zaken en Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur.

Begrotingspresentatie/ versnelling informatievoorziening

Ten slotte valt te melden dat ook twee andere doelstellingen van de operatie comptabel bestel, te weten de begrotingspresentatie en de versnelling van de informatievoorziening, duidelijke verbeteringen laten zien. De begrotingspresentatie is verbeterd en gesystematiseerd. Daarnaast is de grote achterstand bij de indiening van de suppletore begrotingswetten en van de verantwoordingsstukken (departementale rekeningen en rijksrekeningen) ingelopen. Tevens is inmiddels een synchronisatie en inhoudelijke afstemming bereikt tussen de budgettaire nota's en de daarbij behorende suppletore begrotingswetten. Het is verheugend te kunnen vaststellen dat de Staten-Generaal hierop inspelen door aanzienlijk sneller dan voorheen de ingediende (suppletore) begrotingswetten af te handelen.

Formele comptabele regelgeving

Parallel aan het voorgaande is goede voortgang geboekt met het aanpassen van de formele comptabele regelgeving. De vierde wijziging van de Comptabiliteitswet 1976 is inmiddels de Tweede Kamer gepasseerd en is in behandeling bij de Eerste Kamer. Deze wijziging beoogt onder meer een algehele aanpassing van de wet aan de invoering van de geïntegreerde verplichtingen-kasadministratie.

De vijfde wijziging van de Comptabiliteitswet is inmiddels in behandeling bij de Tweede Kamer. Deze wijziging is met name gewijd aan de taak en positie van de Algemene Rekenkamer en aan de inhoud van de (accountants)controle binnen de rijksdienst.

In aanvulling op de wijzigingen van de Comptabiliteitswet zijn en worden tal van daarmee verwante comptabele regelingen en voorschriften aangepast.

Verdere verbeteringen nodig

Zoals reeds is aangegeven in de derde voortgangsrapportage comptabel bestel mag het feit dat de operatie haar einddatum nadert er niet toe leiden dat de werkzaamheden ter versterking van het financiële management nu gaan aflopen. Allereerst zal op een aantal departementen die eind 1990 de doelstellingen van de operatie nog niet volledig hebben gerealiseerd, na 1990 met grote voortvarendheid gewerkt moeten worden aan een spoedige afronding van de desbetreffende activiteiten. Daarnaast vergt het vasthouden van de bereikte resultaten ook na 1990 volop de aandacht. Extra aandacht zal daarbij nodig zijn in situaties waarin de beleidsmatige en/of organisatorische context aan veranderingen onderhevig is.

Bovendien zij erop gewezen dat via de operatie comptabel bestel weliswaar een belangrijke inhaalslag is en wordt gerealiseerd, maar dat

¹ Kamerstukken II, 1989-1990, 19 395, nr. 22

daarmee zeker nog niet overal en in alle opzichten een volwaardig functionerend comptabel bestel is bereikt. Het is zeer gewenst dat de «krappe voldoende» die nu vrijwel overal is bereikt respectievelijk binnen bereik is, wordt uitgebouwd tot een «ruime voldoende».

3.4. Verdere versterking van het financiële management

Op het fundament dat via de operatie comptabel bestel is gelegd, moet een degelijk financieel bouwwerk tot stand komen. Onderdeel van dat bouwwerk vormt het beter ramen van uitgaven en ontvangsten. Betere begrotingsramingen komen de begrotingsdiscipline ten goede en bevorderen mede een goede prioriteitenstelling. Ook het (verder) stroomlijnen van de administratieve organisatie en van de automatisering van de financiële administraties op de departementen zal de nodige aandacht vergen.

Een stap – en soms een aantal stappen – verder komen we terecht bij een aantal vervolgactiviteiten op het vlak van het financiële management, die als gemeenschappelijk element hebben dat ze kunnen bijdragen aan het vergroten van de effectiviteit en de doelmatigheid van het overheids-handelen.

Differentiatie van beheersregels

Differentiatie beheersregels

De doelmatigheid van het opereren van de rijksdienst kan gediend zijn met het hanteren van financiële en personele beheersregels die zo goed mogelijk zijn toegesneden op de – vaak uiteenlopende – karakteristieken van de verschillende onderdelen van de rijksdienst. Dit geldt in algemene zin, maar in het bijzonder voor die delen van de rijksdienst die een min of meer bedrijfsmatig karakter hebben.

Efficiënte bedrijfsvoering

De huidige Comptabiliteitswet kent, via de constructies van begrotingsfondsen en staatsbedrijven, de mogelijkheid van een afzonderlijk dan wel afwijkend beheer voor specifieke onderdelen van de rijksbegroting. In de komende tijd wil het kabinet bezien of het wenselijk en mogelijk is om langs die bestaande lijnen of anderszins een meer efficiënte bedrijfsvoering in de rijksdienst te bereiken. Met het oog daarop heeft het kabinet het thema «differentiatie van (financiële) beheersregels» opgenomen als één van de onderwerpen in de komende heroverwegingsronde.

Uiteraard blijft het bevorderen van een doelmatige overheid niet beperkt tot een aantal diensten met een bedrijfsmatig karakter binnen de rijksdienst. Daarom zal, in het verlengde van reeds in gang gezette ontwikkelingen als zelfbeheer en contractmanagement, tevens bezien worden in hoeverre vanuit doelmatigheidsoptiek de huidige beheersregels over een bredere linie eventueel aanpassing behoeven. Daarbij kan, naast versoepeling, ook een verstrakking op bepaalde onderdelen niet op voorhand worden uitgesloten. Randvoorwaarden zullen zijn dat de allokatiefunctie van de rijksbegroting intact blijft en dat de beheersbaarheid en de flexibiliteit van de rijksuitgaven als geheel gewaarborgd blijven.

Bij overheidsdiensten met een sterk bedrijfsmatig karakter kan in voorkomende gevallen ten principale de vraag aan de orde komen of de desbetreffende werkzaamheden binnen of buiten de rijksoverheid verricht moeten worden. Indien er een goede reden is om de activiteit – al dan niet met een zekere mate van interne verzelfstandiging – binnen de rijksdienst te blijven verrichten, dan moet gezocht worden naar een passende set beheersregels en een daarbij behorende formele status, al dan niet binnen de huidige comptabele constructies (staatsbedrijf, begrotingsfondsen). Ook binnen de rijksoverheid moeten immers zoveel mogelijk prikkels bestaan voor een efficiënte bedrijfsvoering. Te denken valt hier bijvoorbeeld aan het mogelijk maken van zogeheten «agencies»,

uitvoerende onderdelen van de rijksoverheid waaraan een bijzondere status en eigen beheersregels worden toegekend.

Ook toenemende verantwoordelijkheden

Een voorwaarde voor de differentiatie van beheersregels is, dat toenemende bevoegdheden voor lijnmanagers gekoppeld worden aan toenemende verantwoordelijkheden. In dit verband zijn drie zaken van belang.

In de eerste plaats mag als eis worden gesteld dat, naarmate een dienst meer vrijheidsgraden krijgt in het financiële en personele beheer, de taakuitvoering ook efficiënter verloopt. In het Verenigd Koninkrijk gaat de hiervoor genoemde «agency-status» dan ook gepaard met specifieke efficiency-taakstellingen.

In de tweede plaats kan en moet in zo'n situatie des te meer de hand worden gehouden aan eenmaal vastgestelde budgetten.

In de derde plaats ligt het in de rede dat de plannings- en verantwoordingsinformatie in kwaliteit aan hogere eisen moet voldoen naarmate er sprake is van grotere beheersvrijheden. Het is immers niet zo dat «op afstand gestelde» delen van de rijkdienst zich aan het toezicht van de begrotings- en controle-autoriteiten mogen onttrekken.

De overheidsorganisatie

Decentralisatie en verzelfstandiging

Nauw verwant aan het onderwerp differentiatie van beheersregels is de discussie die in het regeerakkoord al is aangesneden over decentralisatie en verzelfstandiging van taken.

Recent heeft de Tweede Kamer een notitie bereikt over verzelfstandiging en privatisering van overheidstaken². In deze notitie is aangegeven dat bij de keuze voor een bepaalde organisatievorm de daarvan te verwachten graad van doelmatigheid een belangrijke rol moeten spelen. Ook de vraag hoe men vorm wil (blijven) geven aan de ministeriële verantwoordelijkheid en daarmee ook aan de parlementaire controle, is van grote betekenis.

Diverse vormen

Zoals in de bedoelde notitie is aangegeven, ziet het kabinet een aantal mogelijke vormgevingen van decentralisatie respectievelijk verzelfstandiging. Naast de territoriale decentralisatie, waarbij taken, bevoegdheden en middelen worden overgedragen aan lagere zelfstandige bestuursorganen, zoals gemeenten en/of provincies, onderscheidt het kabinet interne en externe verzelfstandiging. Bij externe verzelfstandiging kan het gaan om het opleggen van bevoegdheden en bestuurstaken aan verzelfstandigde bestuursorganen. Ook kan het gaan om «echte» privatisering van activiteiten, door deze onder marktcondities onder te brengen in privaatrechtelijke rechtspersonen (bedrijven of stichtingen). Bij interne verzelfstandiging gaat het feitelijk om het differentiëren van beheersregels binnen de rijkdienst, waarbij voor bepaalde diensten daarop toegesneden regels van toepassing kunnen zijn.

In de komende tijd zal, tegen de achtergrond van de gewenste bestuurlijke verantwoordelijkheden, onder meer via deze vormen van verzelfstandiging gewerkt worden aan een vergroting van de effectiviteit en de doelmatigheid van de overheidsorganisatie. Daarbij is de relatie met de discussie over differentiatie van beheersregels evident.

Efficiencyverbeteringen bij de apparaatsuitgaven

Het kabinet is voornemens om in de komende tijd de mogelijkheden te verkennen om in de sfeer van de apparaatskosten binnen de rijksoverheid efficiency-besparingen ten opzichte van de meerjarencijfers te behalen. Daarbij kunnen «grote» en «kleine»-efficiency-maatregelen worden onderscheiden.

Kleine-efficiencyverbeteringen

«Kleine»-efficiency-maatregelen hangen samen met de produktiviteitsverbeteringen die binnen de bestaande organisatiestructuur en binnen het gegeven takenpakket kunnen worden gerealiseerd. Dergelijke produktiviteitsverbeteringen kunnen onder meer voortvloeien uit techno-

¹ Kamerstukken II, 1989-1990, 21 632, nr. 1.

logische ontwikkelingen, waaronder automatisering. De hiermee gepaard gaande besparingen kunnen (decentraal) worden betrokken bij het bepalen van de ruimte die beschikbaar komt voor de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector. Die mogelijkheid heeft een belangrijke rol gespeeld bij het vaststellen van het beleid voor 1991. Het kabinet gaat ervan uit dat mede via de kleine-efficiency-maatregelen een zodanige ruimte kan worden gerealiseerd, dat een met de marktsector overeenkomstige ontwikkeling van de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector mogelijk wordt.

Grote-efficiencyverbeteringen

De operatie «grote efficiency» is in essentie gericht op efficiencyverhoging door beperkingen in het takenpakket, verbeteringen in de organisatiestructuur en een meer doelmatige taakuitvoering door de overheid. Gedacht kan worden aan reorganisaties, herschikking van taken binnen en tussen ministeries, deregulering, decentralisatie, verzelfstandiging van de uitvoering van taken (als dat doelmatiger is) en vermindering van intermediaire taken. Het kabinet meent dat langs deze weg de slagvaardigheid en de doelmatigheid van het overheidsapparaat kan toenemen. Dat is van groot belang met het oog op de rol die de overheid in het maatschappelijk krachtenveld speelt. Daarbij moet flexibel ingespeeld (kunnen) worden op veranderingsprocessen die zich voortdurend in de samenleving voordoen.

Prikkelgedachte

Als impuls voor het vinden van mogelijkheden om op deze wijze de doelmatigheid van het overheidsapparaat te vergroten, heeft het kabinet als opstelling gekozen dat de budgettaire besparingen die voortvloeien uit de operatie grote doelmatigheid voor een deel (60%) binnen dezelfde sector respectievelijk door het desbetreffende departement mogen worden aangewend. De resterende opbrengsten zullen worden aangewend voor de (mede)financiering van een aantal nieuwe beleidsprioriteiten, te weten de reorganisatie van de politie, de reorganisatie van de rechterlijke macht, de uitvoering van het Schengen-verdrag en de gemeentelijke basisadministratie. Aldus kan vergroting van de doelmatigheid van de overheid ertoe bijdragen dat, binnen de afgesproken budgettaire kaders, gelden vrijkomen voor belangrijke beleidsprioriteiten.

Beleidsvaluatie via kengetallen

Kengetallen

Voor een goede prioriteitenstelling vooraf en een adequate beoordeling van het beleid achteraf, kan niet volstaan worden met informatie over louter geldbedragen. In de nieuwe Comptabiliteitswet wordt daarom ook vastgelegd dat in de artikelsgewijze toelichting bij begrotingswetten gegevens over kosten, volumina, effecten etc. dienen te worden opgenomen. Aan dat voorschrift kan onder andere invulling worden gegeven via (begrotings)kengetallen. Dergelijke kengetallen kunnen – als hulpmiddel bij de allokatie en het begrotingsbeheer – in toegankelijke vorm enig inzicht bieden in de efficiency en/of effectiviteit van een bepaalde overheidsactiviteit.

Proefprojecten

Thans vinden in interdepartementaal verband enkele proefprojecten plaats, waarin mogelijkheden en problemen worden verkend van het werken met (begrotings)kengetallen. Duidelijk is al wel dat bij het ontwikkelen van kengetallen rekening moet worden gehouden met verschillen tussen diverse gebruikers. Het departementale management zal vermoedelijk behoefte hebben aan andersoortige gegevens dan de Staten-Generaal.

Kengetallen kunnen naar verwachting ook een nuttige rol spelen als element van plannings- en verantwoordingsinformatie voor (intern) verzelfstandigde diensten. Bij de differentiatie van beheersregels kunnen extra eisen aan de plannings- en verantwoordingsinformatie worden gesteld. De kengetallen zullen daarmee dan aan belang kunnen winnen.

Periodieke beleidsevaluatie van uitgavenregelingen

Beleidsvaluatie

Naast de vaak globale informatie die ontleend kan worden aan kengedaten, kan er zowel bij de Staten-Generaal als bij het desbetreffende departementale management behoefte aan bestaan om bij (groepen van) uitgaven periodiek te beschikken over een grondiger vorm van beleidsvaluatie. De bestaande heroverwegingsprocedure is een instrument dat hieraan dienstbaar kan zijn. Maar ook buiten die procedure om is aandacht voor periodieke beleidsevaluatie geboden. De Algemene Rekenkamer heeft hierop regelmatig gewezen.

Geïntegreerd subsidiebeleid

Zo is zeer recent van gedachten gewisseld tussen kabinet en Staten-Generaal over het beleid gericht op het voorkomen en bestrijden van misbruik en oneigenlijk gebruik van subsidies en over de doelmatigheid van het beheer van subsidies. Het kabinet heeft bij die gelegenheid toegezegd te zullen werken aan een plan van aanpak dat moet uitmonden in een geïntegreerd subsidiebeleid. Deze gedachte, waarover de Staten-Generaal te gelegener tijd nadere informatie zullen ontvangen, is gebaseerd op de overweging dat in samenhang aandacht zal worden besteed aan onder andere het vergroten van de effectiviteit, de doelmatigheid, de controleerbaarheid en de fraudebestendigheid van subsidieregelingen. Hierin zal ook een regelmatige beleidsevaluatie, zo nodig gevolgd door een herijking van subsidieregelingen, haar plaats krijgen.

Ten behoeve van een geïntegreerd subsidiebeleid zijn verschillende aspecten van belang. De gedachten gaan uit naar wetgeving, gericht op het creëren van een wettelijke basis voor subsidieregelingen, toetsing op fraudebestendigheid en regelmatige beleidsevaluatie. Het zwaartepunt zal evenwel (blijven) liggen bij de afzonderlijke vakministers, die immers primair verantwoordelijk zijn voor de verschillende subsidieregelingen. Daar komt bij dat de diversiteit van het subsidiebegrip een (per departement) gedifferentieerde aanpak vraagt.

Open-einderegelingen

Regelmatige beleidsevaluatie is overigens bij open-einderegelingen in het algemeen gewenst. Het open-eindekarakter houdt in dat de uitgavenontwikkeling (mede) de resultante is van invloeden die buiten de directe invloedssfeer van de overheid liggen. De praktijk wijst uit dat hierbij regelmatig sprake is van onvoorziene ontwikkelingen, waarbij gedragsreacties van (potentieel) rechthebbenden een rol spelen. Dit kan er toe leiden dat een regeling in ruimere mate benut wordt dan aanvankelijk door de overheid beoogd werd.

Toetsingscriteria

Er is dan ook een goede reden om, juist vanwege bovenbedoeld mechanisme, open-einderegelingen regelmatig aan een beleidsevaluatie te onderwerpen. Daarbij zou onder meer nagegaan kunnen worden of er onbedoelde verschuivingen in de (doel)groep van rechthebbenden zijn opgetreden, in hoeverre de aanvankelijke doelstellingen van de regeling nog steeds actueel zijn en in hoeverre de beoogde doelgroep nog relevant is. Een ander aandachtspunt is de vraag of regelingen onbedoeld gedrag uitlokken. Idealiter zouden open-einderegelingen, in ieder geval vanuit budgettaire optiek, prikkels dienen te bevatten, gericht op een soort «automatische» beheersing en sturing van het gebruik dat van regelingen zal worden gemaakt. Bij regelmatige beleidsevaluaties waarbij de nota «Toetsingscriteria open-einderegelingen» naar het oordeel van het kabinet goede diensten kan bewijzen, zal voortaan dit aspect meegenomen worden. In hoeverre hier perspectieven liggen, valt in abstracto moeilijk te beantwoorden, omdat juist hier de diversiteit van open-einderegelingen een belangrijke rol speelt en omdat dergelijke prikkels in een aantal gevallen wellicht in conflict komen met de eigenlijke bedoelingen van de regeling.

Beleidsinstrumentarium

Bij de effectiviteit en doelmatigheid van beleid is ook de juiste keuze van het beleidsinstrumentarium van belang. Overheidsingrijpen kan de vorm aannemen van uiteenlopende soorten uitgaven – subsidies, investeringen, kredieten – maar kan ook gerealiseerd worden via regelgeving, heffingen die opgelegd worden en via fiscale instrumenten. Bij de afweging rond de instrumentenmix spelen algemene en sectorspecifieke criteria een rol. De budgettaire inpasbaarheid is een algemeen criterium. Op dat punt scoren de diverse instrumenten sterk verschillend. Bij een gegeven budgettair kader betekenen extra rijksuitgaven een verzwaring van de budgettaire problematiek, welke soms vermeden zou kunnen worden door voor andere instrumenten te kiezen.

Private financiering/
kapitaalmarktfinanciering

Een speciaal aandachtspunt in dit verband wordt gevormd door de eventuele wenselijkheid van private financiering respectievelijk rechtstreekse kapitaalmarkt-financiering van activiteiten die tot dan toe door de overheid werden gefinancierd. In het regeerakkoord is een aantal terreinen genoemd waar enigerlei vorm van private financiering respectievelijk rechtstreekse financiering van (overheids)uitgaven op de kapitaalmarkt plaats zal vinden. Het gaat dan om de extra lease-gelden van de Rijksgebouwendienst, de verzelfstanding van de studiefinanciering en de leenfaciliteit van de NS. Ook bij de wijze van financiering van tunnels in de Randstad speelt deze discussie. In elk van deze gevallen is overigens sprake van een zekere voortzetting van reeds eerder in gang gezette ontwikkelingen.

Kwestie van doelmatigheid

Het kabinet is van mening dat bij de wijze van financiering van dergelijke activiteiten doelmatigheidsoverwegingen een dominante rol moeten spelen. Dat wil zeggen dat altijd de afweging gemaakt zal moeten worden welke vorm van financiering voor de overheid de meest doelmatige is. Daarbij dient, naast de directe kosten, rekening te worden gehouden met de mate waarin toekomstige financiële risico's en eventuele toekomstige baten welke uit de desbetreffende activiteiten kunnen voortvloeien, worden verdeeld tussen de overheid en de private financiers. Daarin dient steeds een acceptabel evenwicht te worden nagestreefd: dus niet eenzijdig risico's bij de overheid en de potentiële baten bij de private financiers. Wat betreft de directe kosten van financiering is het goed om steeds in het oog te houden tegen welke voorwaarden de overheid zelf kan lenen. Dit maakt duidelijk dat de overheid zich, ingeval van private financiering, niet in een onnodig ongunstige positie moet laten dringen.

Lease

In dit verband zal ook het verschijnen lease moeten worden beoordeeld. Zoals in het regeerakkoord is vastgelegd (ten aanzien van de extra gelden die zijn uitgetrokken voor de Rijksgebouwendienst) zal van geval tot geval de vraag moeten worden gesteld of de lease-vorm uit doelmatigheidsoverwegingen te prefereren is boven andere wijzen van financiering.

Relatie met discussie over
kapitaaldienst

De discussie over de wijze van financiering van overheidsinvesteringen c.a. houdt verband met nadere afwegingen die de komende tijd zullen moeten worden gemaakt over de voor- en nadelen van een aparte kapitaaldienst op de rijksbegroting. In dat verband zal onder meer worden gezien of een kapitaaldienst in enigerlei vorm kan bijdragen aan een zo doelmatig mogelijke financiering van overheidsactiviteiten, in het bijzonder van kapitaaluitgaven.

Daarnaast raakt de discussie over een eventuele kapitaaldienst een aantal andere elementen van uiteenlopende aard. In de eerste plaats is de begrotingsnormering aan de orde. Daarbij speelt de Gulden Financieringsregel – dat wil zeggen de eis van een sluitende gewone dienst – een centrale rol. Ook de internationale ontwikkelingen (EMU) zullen hierbij in

het oog gehouden moeten worden. Naast de begrotingsnormering is ook het allokatiemechanisme op de rijksbegroting aan de orde. Het gaat dan om de vraag hoe voorkomen kan worden dat belangrijke structuurversterkende uitgaven onvoldoende tot hun recht komen. Tenslotte houdt de kapitaaldienstdiscussie verband met het in de rijksdienst te voeren (al dan niet bedrijfsmatige) beheer. Hier ligt een duidelijk verband met de differentiatie van beheersregels.

Deze aspecten die in de meningsvorm over de eventuele wenselijkheid van een kapitaaldienst aan de orde zullen komen, vergen een grondige bezinning. In dat verband zullen, naast een mogelijke kapitaaldienst of elementen daarvan, ook alternatieven, zoals de al genoemde differentiatie van beheersregels, moeten worden overwogen.

Zoals toegezegd zal het kabinet begin 1991 een nota aan de Staten-Generaal doen toekomen inzake de voor- en nadelen van de invoering van een aparte kapitaaldienst, waarbij een verband zal worden gelegd met de mogelijke differentiatie van beheersregels. Het kabinet zal opgedane ervaringen met vormen van private financiering, respectievelijk rechtstreekse kapitaalmarktfinanciering betrekken bij de op te stellen nota.

3.5. De verdere aanpak

Op de fundamenten van de operatie comptabel bestel zal het veel meer omvattende financiële management, waarbij de beleidsvoorbereiding, de beleidsuitvoering en de verantwoording gelijkwaardige elementen vormen, versterkt worden. Daarbij is blijvende aandacht voor het beheer van de rijksfinanciën geboden. Als het beheer niet goed is, kan van een versterking van het financiële management geen sprake zijn.

Bij deze versterking spelen, zoals hiervoor is aangegeven, de begrippen effectiviteit en doelmatigheid een cruciale rol. Vanuit de financiële optiek moeten de juiste afwegingen bij beleidskeuzen gepresenteerd worden. Onder meer via het heroverwegingsonderzoek «differentiatie van (financiële) beheersregels» zal nagegaan worden of beheersregels een goede allokatie in de weg staan en welke oplossingen daarvoor gevonden kunnen worden. In algemene zin zal de doelmatigheid van de overheidsorganisatie kritisch worden gezien. Daarnaast zal beleidsevaluatie van uitgavenregelingen meer dan in het verleden aandacht dienen te krijgen. Bij de aanpak voor een geïntegreerd subsidiebeleid zal dit aspect worden betrokken.

Het kabinet is van mening dat het niet zinvol en doenlijk is om alle genoemde elementen op te laten gaan in één grote operatie die dan het vervolg zou zijn op de operatie comptabel bestel. Beter is het de diverse invalshoeken langs een aantal sporen te laten verlopen. Essentieel is dat daarbij de onderlinge verbanden waarop in het voorgaande is gewezen, goed in het oog worden gehouden.

Bij de meeste van de bedoelde invalshoeken zal er sprake moeten zijn van een goede wisselwerking tussen enerzijds één of meer coördinerende ministeries en anderzijds de afzonderlijke vakministeries. Wat betreft de coördinatie, de inhoudelijke stimulering en het toezicht op de voortgang van de uiteenlopende activiteiten, zal de minister van Financiën, maar ook bijvoorbeeld (ten aanzien van het subsidiebeleid) de minister van Justitie en (ten aanzien van de efficiencyverbetering in de rijksdienst) de minister van Binnenlandse Zaken een belangrijke rol kunnen spelen. De primaire verantwoordelijkheid voor concrete beleidsmaatregelen en voor het gevoerde beheer ligt bij de afzonderlijke ministers. Zij zijn derhalve daarvoor ook het primaire aanspreekpunt voor de Staten-Generaal.

Financiële management

Effectiviteit en doelmatigheid

Diverse sporen

Zoals toegezegd zal het kabinet in de komende (vierde) voortgangsrapportage comptabel bestel – naast een beschouwing over het verloop van de operatie comptabel bestel – tevens een schets geven van de aanpak van de vervolgtactiviteiten op deze operatie. Daarin zal ingegaan worden op de samenhang tussen hiervoor genoemde elementen ter verdere versterking van het financiële management in de rijksdienst.

3.6. Slot

In dit hoofdstuk heeft het kabinet een aantal wegen aangegeven waarlangs kan worden bijgedragen aan het vergroten van de doelmatigheid van het overheidshandelen. Daarbij is vooral het functioneren van het overheidsapparaat, oftewel het financiële management aan de orde gesteld. Uiteindelijk vormt dat een onderdeel van een bredere context, waarin ook bestaande beleidsuitgaven op hun doelmatigheid worden beoordeeld. Ook op die wijze kan ruimte worden vrijgemaakt voor beleidsprioriteiten.

4. Het budgettaire beeld 1990 en 1991

4.1. Inleiding

Internationale onzekerheden

Het is niet uitgesloten dat het budgettaire beeld in 1990 en – in sterkere mate – 1991 onder invloed zal komen te staan van de gespannen politieke situatie in het Midden-Oosten en de economische gevolgen daarvan. De onzekerheden die hieruit voortvloeien zijn voor het kabinet uiteraard geen aanleiding geweest af te zien van een volwaardige besluitvorming over de begroting 1991 en een daarbij behorend financieringstekort van $4\frac{3}{4}\%$ NI conform de in het regeerakkoord gemaakte afspraken. Wel betekenen die onzekerheden dat in de komende tijd nadere beleidsbijstellingen nodig kunnen blijken zodra de internationale ontwikkeling daar aanleiding toe geeft.

Budgettaire doelstellingen worden gehaald

Het financieringstekort wordt thans voor 1990 geraamd op $5\frac{1}{4}\%$ NI en voor 1991 op $4\frac{3}{4}\%$ NI, overeenkomstig de in het regeerakkoord gemaakte afspraken. De collectieve-lastendruk komt, mede door tegenvallende inkomsten, in 1990 op een niveau van 52,8% NI en in 1991 op een niveau van 52,9% NI uit en ligt daarmee voor beide jaren lager dan het ten tijde van het regeerakkoord verwachte niveau van 53,6% NI voor 1990.

Uitgavenquoties dalen

De rijksuitgavenquote komt in 1990 op 42,3% NI en in 1991 op 41,6% NI uit. Van 1990 op 1991 daalt de rijksuitgavenquote derhalve met 0,7%-punt NI. Deze mutatie is vrijwel volledig toe te schrijven aan de kasverschuiving van de AKW-rijksbijdrage van 1991 naar 1990 ter grootte van 1,55 miljard.

De collectieve-uitgavenquote daalt met 0,8%-punt NI van 62,5% NI in 1990 naar 61,7% NI in 1991.

Tabel 4.1.1. Budgettair overzicht 1990 en 1991 (in procenten NI)

	1990	1991
Financieringstekort Rijk	$5\frac{1}{4}\%$	$4\frac{3}{4}\%$
Collectieve-lastendruk ¹	52,8%	52,9%
Rijksuitgavenquote	42,3%	41,6%
Collectieve-uitgavenquote	62,5%	61,7%

¹ Inclusief correcties. Deze worden toegelicht in bijlage 1

Structurele inpasbaarheid in het oog houden

Bij het vaststellen van het begrotingsbeleid voor 1990 en met name 1991 werd het kabinet geconfronteerd met een omvangrijke problematiek, die deels reeds bekend was ten tijde van de Startbrief¹ van november 1989. Met het oog daarop heeft het kabinet een aantal forse tekortbeperkende maatregelen getroffen. Mede daardoor kon de ruimte behouden blijven voor een aantal belangrijke beleidsprioriteiten, waarvoor in de begroting 1991 extra gelden zijn uitgetrokken.

Gelet op de grote budgettaire onzekerheden alsmede op de ongunstige tendenties die zich in de meerjarige uitgavenontwikkeling lijken af te tekenen (met name bij de rente-uitgaven), zal het kabinet nauwlettend de structurele inpasbaarheid van de huidige beleidsvoornemens in het oog houden. De voorgenomen mid-term review in 1991 biedt hiertoe de mogelijkheid.

¹ Kamerstukken II, 1989-1990, 21 378, nr.

4.2. De begrotingsuitvoering 1990

Budgettaire beeld Voorjaarsnota 1990

Financieringstekort 1990:
5¼% NI

In de Voorjaarsnota 1990²⁾ werd een financieringstekort van het Rijk in 1990 vermeld van 5,0% NI. Dit percentage is kort daarna bijgesteld tot 5,1% NI als gevolg van de nadien getroffen besluiten over de WIR en de uitgavenstijgingen bij Onderwijs en Wetenschappen.³⁾

De raming van het financieringstekort 1990 bleef daarmee beneden de raming in de Startbrief ad 5¼% NI. Dit was onder meer het gevolg van de ombuigingen op de Defensie-uitgaven en de ombuiging conform de prijsbijstelling. Wat betreft Defensie werd besloten de volumegroei 1990 van 0,6% te verlagen naar 0% (uitgavenvermindering met 70 miljoen). Tevens werd besloten dat elk departement uitgavenbeperkende maatregelen zou treffen tot het bedrag dat overeenkomt met de uitdeling van de prijsbijstelling. In totaal gaat het daarbij voor 1990 om 0,6 miljard.

Mutaties na de Voorjaarsnota 1990

Verslechtingen na de
Voorjaarsnota...

Na de Voorjaarsnota 1990 zijn diverse mutaties opgetreden.

Tabel 4.2.1. Overzicht mutaties na de Voorjaarsnota 1990 (in miljarden;
+ = tekortverslechterend)

	Juni-be- sluitvorming O. en W. en WIR	Nadere mutaties	Totaal 1990 t.o.v. VJN
A. Mutatie uitgaven	+ 0,4	- 0,5	- 0,1
B. Mutatie niet-belastingontvangsten	-	- 0,4	- 0,4
C. Mutatie belastingontvangsten		+ 1,7	+ 1,7
D. Derdenrekening	-	- 0,3	- 0,3
E. AKW-schuif	-	+ 1,55	+ 1,55
Saldo	+ 0,4	+ 2,05	+ 2,45

bij belastingen en a.g.v.
AKW-schuif

Uit de tabel blijkt dat per saldo het budgettaire beeld ten opzichte van de Voorjaarsnota is verslechterd. Afgezien van de reeds in juni gemelde mutaties (de overschrijdingen en de compensaties hiertegenover) bij de WIR en O&W, doen zich verslechtingen voor bij de belastingen en als gevolg van de veronderstelde AKW-schuif.

Uitgaven

Afgezien van de AKW-schuif komen de relevante uitgaven vrijwel op hetzelfde niveau uit als in de Voorjaarsnota 1990. Exclusief de WIR en O&W-mutaties, zoals in juni reeds gemeld, geven de uitgaven zelfs een verbetering te zien. De belangrijkste uitgavenmutaties in 1990 groter dan 100 miljoen zijn in het volgende overzicht opgenomen (+ = hogere uitgaven). Alle mutaties worden toegelicht in bijlage 6.

² Kamerstukken II, 1989-1990, 21 566, nr.

1

³ Zie antwoord op vraag 8 van de vragen naar aanleiding van de Voorjaarsnota 1990; Kamerstukken II, 1989-1990, 21 566, nr. 3

Tabel 4.2.2. Uitgavenmutaties 1990 ten opzichte van Voorjaarsnota (groter dan 100 miljoen)

<i>O&W⁴</i>	
– definitieve beperking onverplichte gelden	– 202,3
– groter beroep op studiefinanciering als gevolg van stijging van het aantal studenten	119,5
– hogere raming wachtgelden	233,6
<i>Financiën</i>	
– Heffingsrente (zie belastingen en nbo's)	+ 224,0
<i>Defensie</i>	
– groot materieel landmacht	– 109,8
<i>VROM</i>	
– bijstelling ramingen (o.a. uitfinancieringsproblematiek)	– 115,0
<i>EZ</i>	
– herziening kasramingen	– 116,9
<i>SZW</i>	
– ABW thuiswonenden jonger dan 65 jaar, volume-ontwikkeling	– 109,1
<i>WVC⁵</i>	
– verlaging rijksbijdrage AWBZ i.v.m. WIR-problematiek	– 600,0
<i>Aanvullende posten</i>	
– koppeling uitkeringen	279,2
<i>Fonds Investeringsrekening</i>	
– bijstelling n.a.v. WIR-onderzoek ⁵)	850,0
– bijstelling WIR-raming	– 400,0

Niet-belastingontvangsten

De niet-belastingontvangsten 1990 laten een meevaller van 0,4 miljard ten opzichte van de Voorjaarsnota 1990 zien. De belangrijkste mutaties bij de niet-belastingontvangsten in 1990 groter dan 100 miljoen zijn de volgende (+ = hogere niet-belastingontvangsten); een toelichting op alle mutaties is opgenomen in bijlage 6.

Tabel 4.2.3 Mutaties niet-belastingontvangsten 1990 ten opzichte van Voorjaarsnota (groter dan 100 miljoen)

<i>O&W⁴</i>	
– lagere terugbetalingen basisonderwijs	– 117,7
<i>Financiën</i>	
– heffingsrente (zie uitgaven en belastingen)	350,0
– administratieve boeten (zie uitgaven en belastingen)	155
<i>VROM</i>	
– bijstelling raming (o.a. uitfinancieringsproblematiek)	– 232,9
<i>EZ</i>	
– bijstelling aardgasbaten	– 200,0
<i>Fonds Investeringsrekening</i>	
– bijstelling n.a.v. WIR-onderzoek ⁵)	75,0
– bijstelling WIR-raming	– 100,0

Belastingontvangsten

De belastingopbrengsten zullen naar verwachting in 1990 uitkomen op 137,4 miljard gulden. Dit is 1,7 miljard minder dan nog werd verwacht ten tijde van de Voorjaarsnota. Van deze bijstelling is overigens 0,3 miljard boekhoudkundig van aard en neutraal voor het financieringstekort, omdat er een evengrote meevaller bij het saldo van uitgaven en niet-belastingontvangsten (heffingsrente) tegenover staat.

Neerwaartse bijstelling belastingen met per saldo 1,7 miljard

⁴ Voor een deel zijn deze mutaties reeds gemeld aan de Staten-Generaal; Kamerstukken II, 1989–1990, 21 300 Hoofdstuk VIII nr. 75.

⁵ Voor een deel zijn deze mutaties reeds gemeld aan de Staten-Generaal; Kamerstukken II, 1989–1990, 21 615, nr. 1.

In onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van de opeenvolgende ramingen voor een aantal belastingcategorieën.

Tabel 4.2.4. Raming belastingopbrengsten 1990 op kasbasis

	Startbrief	Voorjaarsnota 1990	Mutaties	Vermoedelijke Uitkomsten 1990
Kostprijsverhogende belastingen waarvan	58.320	58.490	- 25	58.465
- omzetbelasting	37.000	37.000	+ 100	37.100
- accijnzen	9.325	9.485	+ 10	9.495
- overige	11.995	12.005	- 135	11.870
Belastingen op inkomen, winst en vermogen waarvan	81.630	80.560	- 1.675	78.885
- inkomstenbelasting	7.700	7.300	- 1.500	5.800
- loonbelasting	47.300	48.100	+ 100	48.200
- vennootschapsbelasting	21.300	20.600	- 300	20.300
- overige	5.330	4.560	+ 25	4.585
Niet aan afzonderlijke belastingsoorten toe te rekenen belastingontvangsten	50	50	0	50
Totaal-Generaal	140.000	139.100	- 1.700	137.400

Inkomstenbelasting

De grootste mutatie bij de belastingramingen doet zich voor bij de inkomstenbelasting. De raming is ten opzichte van de Voorjaarsnota 1990 met 1,5 miljard neerwaarts bijgesteld. Deze bijstelling is niet te verklaren vanuit de huidige inzichten in de economische ontwikkeling. Bij het bepalen van de Vermoedelijke Uitkomst hebben de feitelijke kasontvangsten een belangrijke rol gespeeld. Tot en met juli 1990 is er nog geen 3 miljard aan inkomstenbelasting ontvangen. Voor de opbrengst van de inkomstenbelasting voor 1990 als geheel, welke ten tijde van de Voorjaarsnota nog werd geraamd op 7,3 miljard, wordt thans uitgegaan van 5,8 miljard.

De geraamde opbrengst aan vennootschapsbelasting is neerwaarts bijgesteld, onder andere vanwege lagere opbrengsten uit de aardgassector en de neerwaartse invloed die per saldo vanuit de WIR (registratieproblematiek en desalderingen) optreedt. Een uitgebreidere toelichting op de belastingraming is opgenomen in bijlage 4.

Derdenrekening

Derdenrekening

Ten opzichte van de Voorjaarsnota tekent zich thans een gunstige ontwikkeling af bij de voorfinanciering van de landbouwgarantie-uitgaven van de EG en kan tevens een meevaller optreden in de rekening-courant die de EG aanhoudt bij 's-rijks schatkist. Daar staat tegenover dat de interventie-aankopen van boter door de EG tot een tegenvaller kunnen leiden. Al deze mutaties zijn met vrij forse onzekerheden omgeven. Desondanks mag de meevaller van per saldo circa 300 miljoen die thans in het cijferbeeld is verwerkt, als verantwoord worden aangemerkt.

AKW-schuif

Betalingsverschuiving

Als onderdeel van de besluitvorming over het budgettaire beleid voor 1991 is besloten dat ter verlichting van het financieringstekort in 1991 de rijksbijdrage AKW voor het eerste kwartaal van 1991 eind december 1990 zal worden betaald. Het gaat om een kasverschuiving van 1991 naar 1990 van 1550 miljoen, onder de voorwaarde dat (ook) dan het inzicht bestaat dat dat mogelijk is zonder dat de afgesproken tekortwaarde van 5¼% NI in 1990 in het gedrang komt.

Resultierend budgettaire totaalbeeld 1990

Samenvattend ziet het totale budgettaire beeld er als volgt uit.

Tabel 4.2.5. Totaalbeeld van de rijksfinanciën in 1990 (in miljarden)

	Startbrief	Voorjaarsnota 1990	Vermoedelijke Uitkomsten 1990
- Relevante uitgaven	187,3	187,0	188,4 ²
- Relevante niet-belastingontvangsten	24,9	26,7	27,1
- Belastingontvangsten	140,0	139,1	137,4
- Derdenrekening	0,5	0,4	0,7
- Financieringstekort ¹	21,9	20,8	23,2
- Financieringstekort excl. vervroegde aflossing woningwetleningen en incl. debudgettering	23,6	22,5	24,9
- Stelpost i.v.m. feitelijke kasontwikkeling i.s.m. kasschuif AKW			1,0 à 1,5
- Verwacht financieringstekort			23,4 à 23,9
- Idem in % NI	5¼%	5,0%	5¼%

¹ Het financieringstekort is gelijk aan de relevante uitgaven (bovenste regel) minus de relevante belasting- en niet-belastingontvangsten en het (positieve) saldo op de derdenrekening (volgende drie regels).

² Inclusief het bedrag van de AKW-schuif ad 1,55 miljard.

Meevallende kasontwikkeling

Op grond van de hiervoor aangegeven mutaties kan voor 1990 een financieringstekort worden berekend van 24,9 miljard. Dit is niet alleen aanzienlijk hoger dan het geraamde financieringstekort in de Voorjaarsnota, maar ook hoger dan het voortschrijdende twaalfmaandcijfer van de feitelijke kasrealisaties met betrekking tot het financieringstekort tot en met juli van dit jaar. De feitelijke kasontwikkelingen tot en met juli geven namelijk eerder een onder- dan een overschrijdende tendens aan ten opzichte van het financieringstekort in de Voorjaarsnota 1990. Dit is met name opvallend, nu de belastingrealisaties op kasbasis juist aanleiding zijn om de belastingraming neerwaarts bij te stellen. Daar staat dan ook tegenover dat zowel bij de uitgaven en de niet-belastingontvangsten als bij de derdenrekening de huidige kasrealisaties vooralsnog opvallend gunstig verlopen ten opzichte van de jaarraming.

Stelpost van 1 à 1,5 miljard

Op grond van deze kasontwikkeling tot en met juli en de inzichten voor de rest van dit jaar, wordt daarom uitgegaan van een stelpost van 1 à 1,5 miljard waarmee het financieringstekort 1990 lager zou kunnen uitvallen. Met het oog hierop heeft het kabinet afgesproken dat in de komende maanden van 1990 een terughoudend kasbeleid zal worden gevoerd. Hierbij gaat het er om dat, wanneer zich een achterblijvende uitgavenontwikkeling resp. een meevallende ontwikkeling in de niet-belastingontvangsten aftekent, dit geen aanleiding zal zijn om op dat terrein of elders binnen de desbetreffende begroting beleid te intensiveren of tot een versnelling van kasbetalingen over te gaan. Voorkomen moet worden dat vrijvallende ruimte wordt opgevuld. Het terughoudende kasbeleid betekent niet dat voorgenomen en afgesproken beleid niet tot uitvoering mag worden gebracht. De stelpost van 1 à 1,5 miljard dient in samenhang te worden gezien met de voorgenomen kasschuif-AKW van 1991 naar 1990. Naar de mate waarin eind 1990 zou blijken dat de thans veronderstelde meevallende tendenties in het financieringstekort zich niet manifesteren, zal de voorgenomen kasschuif in omvang worden beperkt. Aldus wordt gewaarborgd dat in 1990 uit dezen hoofde het financieringstekort niet boven de normwaarde van 5¼% NI uit zal gaan. In paragraaf 4.3 wordt ingegaan op de consequenties die dit zou kunnen hebben voor de begroting 1991.

Terughoudend kasbeleid

Tabel 4.2.6. Rijksuitgavenquote, collectieve-uitgavenquote en collectieve-lastendruk (in procenten NI)

	Startbrief	Voorjaarsnota 1990	Vermoedelijke uitkomsten 1990
- Rijksuitgavenquote	42,3	41,9	42,3
- Collectieve-uitgavenquote	62,7	62,6	62,5
- Collectieve-lastendruk	53,6	53,1	52,8

Uit tabel 4.2.6. blijkt dat de rijksuitgavenquote volgens de huidige inzichten in 1990 uitkomt op 42,3% NI. De stijging ten opzichte van de Voorjaarsnota is het gevolg van hogere uitgaven, vrijwel geheel samenhangend met de AKW-kasschuif.

De collectieve-uitgavenquote daalt ten opzichte van de Voorjaarsnota met 0,1%-punt NI.

Ten aanzien van de collectieve-lastendruk kan worden geconstateerd dat deze lager uitkomt (52,8% NI) dan bij de Voorjaarsnota (53,1% NI). Dit is met name het gevolg van de geraamde belastingtegenvaller.

Financieringsbeeld van het Rijk

Financieringsbehoefte

Het te financieren tekort wordt voor 1990, met inbegrip van de eerder genoemde stelpost van 1 à 1,5 miljard, geraamd op 21,9 miljard.⁶ De totale aflossingen op de gevestigde schuld bedragen 20,8 miljard. Hiervan bestaat 20,4 miljard uit reguliere aflossingen en 0,4 miljard uit vervroegde aflossingen. De totale financieringsbehoefte, zijnde de som van het te financieren tekort en de aflossingen, bedraagt 42,7 miljard. Hiervan was tot en met 31 augustus 1990 34,5 miljard op de kapitaalmarkt gedekt. Het grootste deel van het bruto kapitaalmarktberoep (26,4 miljard) is gerealiseerd via de uitgifte van zeven openbare leningen. De toonbankuitgifte in maart had van deze zeven openbare leningen de grootste opbrengst, te weten 6,5 miljard. Op de onderhandse markt werd 6,3 miljard gecontracteerd. Het resterende deel werd gedekt via de reserveringen op de voorinschrijfrekening (1,9 miljard). De restant behoefte aan kapitaalmarkt middelen bedraagt per 31 augustus naar schatting nog 8,2 miljard.

In 1990 zal in totaal voor 3,1 miljard aan schatkistpapier vervallen. Tot en met 31 augustus 1990 is slechts 0,8 miljard aan schatkistpapier herplaatst. Dat houdt verband met de relatief hoge tarieven op de geldmarkt. De resterende behoefte aan korte dekkingsmiddelen bedraagt zodoende naar schatting nog 2,3 miljard.

Tabel 4.2.7. Financieringsbeeld van het Rijk op kasbasis (in miljarden guldens)

	1990
Financieringstekort	21,9
Aflossingen	20,8
Financieringsbehoefte	42,7
Bruto kapitaalmarktberoep tot en met 31 augustus	34,5
Nog te financieren via de kapitaalmarkt	8,2

4.3. Het budgettaire beleid 1991

4.3.1. Inleiding

«Hobbelproblematiek»

Zoals in paragraaf 4.1. reeds is aangegeven, zullen de budgettaire doelstellingen voor 1991, voor zover zich thans laat aanzien, worden gerealiseerd. Het bereiken van deze doelstellingen is geen eenvoudige opgave geweest. Allereerst heeft het kabinet een antwoord moeten geven op de zogenoemde «hobbelproblematiek». Het financieringstekort 1991 lag volgens de inzichten ten tijde van de Startbrief immers circa 0,8 à 0,9%-punt NI boven de tijdpadwaarde van $4\frac{3}{4}\%$ NI, namelijk op 5,6% NI. Een deel van die overschrijding, ongeveer 0,5%-punt NI, was reeds bekend ten tijde van het opstellen van het regeerakkoord en droeg een incidenteel karakter.⁷ Een meer structurele overschrijding van de tekortnorm 1991 in de Startbrief hing samen met de in de Startbrief gemelde dreigende tekortoverschrijding in 1994 van 0,4 à 0,5% NI.

Tegenover de overschrijding van het financieringstekort stond dat ten tijde van de Startbrief de collectieve-lastendruk in 1991 op 52,7% NI zou uitkomen, en deze lag daarmee onder het ten tijde van het regeerakkoord

⁶ Dit bedrag is gelijk aan het financieringstekort inclusief van en exclusief debudgettering minus de stelpost in verband met de feitelijke kas-ontwikkeling.

⁷ Deze overschrijding hing samen met de kaseffecten van de WIR/AKW/Vpb/Oort operatie, waartoe het vorige kabinet in het voorjaar van 1988 heeft besloten en met het wegvallen van 1990 op 1991 van de opbrengst van de verkoop van staatsdeelnemingen.

Tegenvallers na de Startbrief

verwachte niveau van 53,6% NI voor 1990. Deze onderschrijding was eveneens ten dele incidenteel van karakter.

Na de Startbrief zijn er zowel aan de ontvangstenzijde als aan de uitgavenzijde van de begroting mutaties opgetreden die bijgedragen hebben aan een vergroting van de budgettaire problematiek. Aan de ontvangstenzijde (belastingen en aardgasbaten) is per saldo een tegenvaller opgetreden van in totaal 1,1 miljard.

Tegenvaller bij belastingen

Bij de belastingen is per saldo een tegenvaller van 2,0 miljard opgetreden. De belangrijkste tegenvallers ten opzichte van de Startbrief betreffen de vennootschapsbelasting (1,4 miljard), de inkomstenbelasting (1,4 miljard) en de dividendbelasting (0,6 miljard), terwijl er bij de loonbelasting sprake is van een meevallende endogene ontwikkeling (1,7 miljard). Voor de overige belastingsoorten is per saldo sprake van een tegenvaller van 0,3 miljard. Mede naar aanleiding van de gemelde nieuwe tegenvaller in de inkomstenbelasting wordt een onderzoek ingesteld naar de oorzaken die hebben geleid tot de verschillen tussen de belastingraming en de verwachte belastingrealisatie.

Meevaller bij gasbaten

Tegenover de tegenvaller bij de belastingontvangsten staat een meevaller bij de gasbaten. Deze bedraagt ten opzichte van de Startbrief voor 1991 ongeveer 0,9 miljard. Deze is grotendeels het gevolg van de effecten van de recente Golf-crisis op de olieprijs.

Tegenvallers bij uitgaven

Daarnaast hebben zich aan de uitgavenkant en bij de niet-belastingontvangsten allerlei mutaties voorgedaan die per saldo het budgettaire beeld met 2,7 miljard hebben belast. Op deze mutaties wordt in hoofdstuk 5 ingegaan. Voorzover het (nieuwe) beleidsprioriteiten betreft, komen deze mutaties ook in paragraaf 4.3.2. aan de orde.

Maatregelen

Deze verslechtingen in het budgettaire beeld noopten het kabinet tot een omvangrijk pakket maatregelen. De totale omvang van het pakket beleidsmaatregelen is bijna 7 miljard, waarvan 6,6 miljard ten gunste van de rijksbegroting komt. Dit pakket is niet alleen gebaseerd op het bieden van een tegenwicht tegen nieuwe verslechtingen in het budgettaire beeld, maar moet ook worden gezien in het licht van de in de Startbrief reeds vermelde «hobbelproblematiek» voor het jaar 1991. In paragraaf 4.3.3. wordt nader op de tekortbeperkende maatregelen ingegaan. De laatste subparagraaf (4.3.4.) bevat het resulterende budgettaire beeld 1991.

4.3.2. *Beleidsprioriteiten*

In het regeerakkoord zijn afspraken vastgelegd over een aantal belangrijke beleidsintensivering. Sinds het aantreden van het kabinet in november 1989 zijn daar enkele nieuwe elementen aan toegevoegd.

Arbeidsvoorwaarden collectieve sector en koppeling sociale uitkeringen

Arbeidsvoorwaarden

In het regeerakkoord werd uitgegaan van een gemiddelde ruimte voor arbeidsvoorwaarden collectieve sector van ongeveer 2% in de periode 1990–1994. Die veronderstelling is inmiddels zowel voor 1990 als voor 1991 bijgesteld. Bij het opstellen van de Startbrief heeft het kabinet de ruimte voor verbetering van de arbeidsvoorwaarden 1990 met 0,5% verhoogd, in een later stadium gevolgd door een additionele verhoging met 0,15%. Voor 1991 gaat het kabinet voor de gesubsidieerde en gepremieerde sector uit van een verhoging van de ruimte arbeidsvoorwaarden aangevuld met de opbrengsten van de besparingen die voortvloeien uit de zogenoemde «kleine» efficiency. Daarmee wordt qua niveau in 1991 in totaal een ruimte verkregen die overeenkomt met de maximaal wenselijk geachte stijging van de contractlonen in het bedrijfsleven. Voor het overheids personeel wordt qua niveau -de contracten met de centrales van overheids personeel lopen tot 1 april 1991- een overeenkomstige ruimte beoogd als resultante van het overleg met de centrales van overheids personeel, rekening houdend met de ontwikkeling van het nieuwe overlegstelsel bij de overheid. Ter financiering hiervan

zullen de opbrengsten van maatregelen in de sfeer van de «kleine» efficiency ter grootte van 0,25% van de loonsom worden ingezet.

Voor 1991 komt de aanpassing van de sociale uitkeringen met 3% overeen met de gemiddelde en wenselijke contractloonstijging in de markt- en collectieve sector. Voor 1990 is de Wet Aanpassings-mechanismen van toepassing; op grond hiervan zijn de uitkeringen per 1 januari met 0,85% verhoogd en per 1 juli met 1,82%.

Tabel 4.3.1. Arbeidsvoorwaarden collectieve sector en koppeling sociale uitkeringen

	1991		1994	
	Totaal	(w.v. Startbrief)	Totaal	(w.v. Startbrief)
· Arbeidsvoorwaarden collectieve sector	2 390	(1 695)	7 750	(6 865)
· Koppeling sociale uitkeringen	2 825	(2 225)	7 275	(6 485)
Totaal	5 215	(3 920)	15 025	(13 350)

Specifiek inkomensbeleid

Naast het herstel van de koppelingen heeft het kabinet extra geld uitgetrokken voor het wegnemen van knelpunten bij specifieke groepen in de samenleving. Daarbij heeft op een aantal terreinen ook de betekenis daarvan voor een goede dienstverlening in de overwegingen een rol gespeeld.

Tabel 4.3.2. Beleidsintensiveringen in de inkomenssfeer

	1991		1994	
	Totaal	(w.v. Startbrief)	Totaal	(w.v. Startbrief)
· Kinderbijslag	96	(55)	302	(250)
· Bijzondere bijstand	100	(100)	100	(100)
· Individuele huursubsidie	25	(25)	100	(100)
· Convenant zorgsector	160	(-)	215	(-)
· Convenant m.b.t. leraren/leraarschap	66	(-)	294	(-)
· Incidenteel g&g-sector	27	(-)	27	(-)
Totaal	474	(180)	1 038	(450)

Kinderbijslag

In het regeerakkoord is besloten tot een verhoging van de kinderbijslag (1994: 500 miljoen). Ten opzichte van de Miljoenennota impliceerde dit een verhoging met 250 miljoen, omdat in de Miljoenennota 1990 reeds een verhoging met 250 miljoen was verwerkt. Hieraan is vervolgens een additionele verhoging toegevoegd met 41 miljoen in 1990 (52 miljoen structureel).

Bijzondere bijstand

Een tweede intensivering betreft, als onderdeel van de sociale vernieuwing, de verhoging van de bijzondere bijstand (met ingang van 1991: 100 miljoen), die de lokale overheden de ruimte geeft in de bijstand rekening te houden met individuele omstandigheden.

Individuele Huursubsidie

Een derde post betreft de individuele huursubsidie. In samenhang met de besluitvorming over de trendmatige huurstijging is in het regeerakkoord een compensatie voor -groepen van- ontvangers van individuele huursubsidie (25 miljoen in 1991, oplopend tot 100 miljoen in 1994) vastgelegd. Hierdoor worden de effecten van de trendmatige huurstijging van 3% voor deze groepen beperkt tot 2%.

Convenant Zorgsector

Voorts heeft het kabinet extra middelen uitgetrokken voor de zorgsector. Deze middelen, die zijn gebaseerd op het Beleidskader arbeidsmarkt zorgsector, worden gebruikt ter verbetering van de arbeidsvoorwaarden en ter verlichting van de werkdruk in de zorgsector. Daarbij gaat het om 160 miljoen in 1991 en 215 miljoen in 1994.

Convenant onderwijs

Daarnaast heeft het kabinet na de Startbrief besloten de inkomenspositie van leraren en onderwijsgeevenden te versterken. Om daar invulling aan te geven, zullen convenanten met de onderwijsbonden worden gesloten. Hiertoe worden maatregelen getroffen die ruimte maken voor een bedrag van 66 miljoen in 1991, oplopend tot circa 294 miljoen in 1994.

Incidenteel g. en g. sector

Tenslotte heeft het kabinet na de Startbrief besloten de ruimte voor de incidentele loonontwikkeling in de gesubsidieerde en gepremieerde sector met 0,25% te verhogen. Dit betekent een uitgavenstijging van 27 miljoen in 1990 en latere jaren.

Werkgelegenheidsbeleid

Het kabinetsbeleid is erop gericht de deelname aan het arbeidsproces in Nederland te bevorderen. Een krachtige groei van de werkgelegenheid is daarvoor onontbeerlijk. Van de sociale partners mag worden gevraagd dat zij via afspraken over loonmatiging en het in samenhang daarmee bevorderen van scholing en werkgelegenheid hieraan een bijdrage leveren. Ook de overheid zal op diverse terreinen een bijdrage leveren aan een vergroting van de arbeidsparticipatie. Het slagen van het arbeidsmarktbeleid is afhankelijk van een goede samenwerking tussen de rijksoverheid, de lokale overheden en de sociale partners.

Tabel 4.3.3. Beleidsintensiveringen op het terrein van het werkgelegenheidsbeleid

	1991		1994	
	Totaal	(w.v. Startbrief)	Totaal	(w.v. Startbrief)
· Banenpools	243	(75)	487	(150)
· Jongeren	150	(-)	328	(-)
· Kinderopvang	88	(88)	160	(160)
· Scholing collectieve sector	25	(25)	100	(100)
Totaal	506	(188)	1075	(410)

Banenpools

De banenpools maken een belangrijk onderdeel uit van de sociale vernieuwing. Via banenpools wordt aan langdurig werklozen de mogelijkheid geboden maatschappelijk nuttig werk te verrichten. Aldus worden hun kansen vergroot op deelname aan het reguliere arbeidsproces. De financiering van de banenpools geschiedt uit verschillende bronnen. Allereerst zijn de bespaarde werkloosheidsuitkeringen een belangrijke financieringsbron. Thans worden deze geraamd op 168 miljoen in 1991, oplopend tot 337 miljoen in 1994. Voorts heeft de overheid een startsubsidie beschikbaar gesteld (75 miljoen in 1991 oplopend tot 150 miljoen in 1994). Tenslotte worden de banenpools gefinancierd via bijdragen van derden (gemeenten en de tripartite arbeidsvoorzieningsorganisatie).

Jongerenbeleid

Een samenhangend jongerenbeleid (dat thans in het Centraal Bestuur Arbeidsvoorziening in discussie is) op het vlak van uitkeringen, begeleiding, scholing en werkervaring is erop gericht de werkloosheid onder jongeren terug te dringen. De aan de Tweede Kamer aangeboden Jeugdwerkgarantiewet voorziet in een geleidelijke uitbreiding van de doelgroep tot in de eindsituatie alle werkloze jongeren tot en met 20 jaar en alle werkloze schoolverlaters tot 27 jaar worden bereikt. Via een geïntensiverde begeleiding door de tripartite arbeidsvoorzieningsorganisatie en de gemeenten wordt jongerenwerk, werkervaring en/of scholing aangeboden. De in de tabel opgenomen uitgaven hebben betrekking op de beloning van de doelgroep, de uitvoeringskosten en een eventuele subsidieregeling ter bevordering van de instroom in het leerlingwezen. Deze uitgaven worden in belangrijke mate gefinancierd uit de vrijvallende werkloosheidsuitkeringen.

Kinderopvang

Een derde beleidsintensivering betreft de kinderopvang. Als gevolg van de toenemende participatie van vrouwen in het arbeidsproces, maar ook

Scholing

ter stimulering van dit proces neemt het belang van goede kinderopvangvoorzieningen toe. In aanvulling op de eigen verantwoordelijkheid van de sociale partners heeft het kabinet gelden beschikbaar gesteld voor extra voorzieningen op het terrein van de kinderopvang (88 miljoen in 1991, oplopend tot 160 miljoen in 1994).

Een belangrijk instrument ter bevordering van de arbeidsparticipatie is scholing. Scholing van werkenden in de marktsector dient te worden ingepast in de arbeidsvoorwaarden. Ook voor de overheid als werkgever is hier een taak weggelegd. In het regeerakkoord is ten behoeve van extra scholing in de collectieve sector een bedrag van 25 miljoen in 1991 gereserveerd, oplopend tot 100 miljoen in 1994.

Leefbaarheid en kwaliteit van de samenleving

Het beleid is er op gericht de leefbaarheid en de kwaliteit van de samenleving te verbeteren. Dit is sociaal gewenst en leidt bovendien tot een sterkere economische positie van ons land. Dit betekent dat er meer geïnvesteerd zal worden in de fysieke en de sociale infrastructuur van ons land. Het milieu zal beter worden beschermd. De veiligheid binnen de Nederlandse samenleving zal worden vergroot. Voorts zullen de investeringen in het onderwijs en de zorgsector worden opgevoerd. Bij dit alles is een belangrijke taak weggelegd voor de overheid. Maar ook van lokale overheden en de particuliere sector wordt een bijdrage verwacht.

Tabel 4.3.4. Beleidsintensiveringen op het terrein van de leefbaarheid en de kwaliteit van de samenleving

	1991		1994	
	Totaal	(w.v. Startbrief)	Totaal	(w.v. Startbrief)
· Milieu/verkeer en vervoer	1862	(1389)	2964	(2535)
· Zorgsector	245	(245)	680	(680)
· Onderwijs	325	(304)	532	(500)
· Veiligheid (justitie/politie/criminaliteitsbestrijding)	268	(215)	655	(550)
· Volkshuisvesting	35	(35)	125	(125)
· Technologische infrastructuur	110	(-)	234	(-)
· Kustverdediging	50	(-)	50	(-)
· Cultuur	22	(22)	40	(40)
Totaal	2917	(2210)	5280	(4430)

Milieu/verkeer en vervoer

Zeer belangrijk voor de kwaliteit van de samenleving is het milieu. Binnen één generatie zal de wijze van produceren en consumeren moeten gaan voldoen aan voorwaarden voor een duurzame ontwikkeling. Dit is de belangrijkste doelstelling van het kabinet op milieu-terrein. Daarom heeft het kabinet de beleidsintensiveringen uit het Nationaal Milieubeleidsplan, waarin deze centrale doelstelling op diverse onderdelen nader is uitgewerkt, in de begroting en de meerjarencijfers opgenomen.

Voorts zijn in het voorjaar van 1990 het Nationaal Milieubeleidsplan Plus (NMP-plus) en deel d van het Structuurschema Verkeer en Vervoer gepresenteerd. Hierin worden, ten opzichte van de Startbrief, extra financiële middelen ter beschikking gesteld (1991: 473 miljoen, 1994: 429 miljoen). Hiervan wordt 300 miljoen gefinancierd door een verhoging van de benzine-accijns per 1 november 1990 met 6,7 cent (excl. BTW). Een belangrijk deel hiervan wordt besteed aan de zeer noodzakelijke uitbreiding van het openbaar vervoer. Voorts wordt met ingang van 1991 99 miljoen ingezet voor apparaatskosten van lagere overheden in het kader van het milieubeleid. Tenslotte is de in het NMP geplande verhoging van de dieselaccijns versneld.

Het NMP-plus bevat daarenboven intensiveringen die niet direct tot een verhoging van de rijksuitgaven leiden en die derhalve niet in tabel 4.3.4. zijn opgenomen. Zo is door het kabinet rekening gehouden met de initiatiefwet Vermeend/Melkert die beoogt vervroegde afschrijving van

milieu-investeringen mogelijk te maken. Hiermee is een bedrag gemoeid van 120 miljoen. Andere belangrijke beleidsintensivering zijn de aanscherping van de Richtlijn «verbranden» en het CFK-actieprogramma, die tot extra uitgaven leiden bij de lagere overheden van 143 miljoen in 1991 en 312 miljoen in 1994; deze komen tot uitdrukking in een verhoging van de reinigingsrechten. Ook van de particuliere sector worden extra financiële inspanningen gevergd: de aanscherping van de Richtlijn «verbranden» en het CFK-actieprogramma leiden tezamen tot een kostenverhoging van 93 miljoen in 1991 en 263 miljoen in 1994.

Volksgezondheid

De stap van milieu naar volksgezondheid is niet groot. In het regeerakkoord zijn voor de zorgsector omvangrijke financiële middelen vrijgemaakt (1991: 245 miljoen, 1994: 680 miljoen). Deze zullen over diverse terreinen worden verdeeld (geestelijke gezondheidszorg, zorg voor gehandicapten, extramuraal zorg, zorg voor ouderen en wachtlijstproblematiek).

Onderwijs

Het onderwijs draagt bij aan de ontplooiing en zelfstandigheid van mensen. Voorts versterkt gezond en adequaat onderwijs de economische kracht van ons land. Daarom acht het kabinet het noodzakelijk ook in het onderwijs te investeren. Daartoe zijn in het regeerakkoord extra financiële middelen (1991: 304 miljoen, 1994: 500 miljoen) gereserveerd. Deze middelen zullen worden ingezet in het primair en het voortgezet onderwijs. Na de Startbrief is binnen de begroting van Onderwijs en Wetenschappen ruimte vrijgemaakt voor het zorg op maat-beleid. Dit beleid beoogt het basisonderwijs meer mogelijkheden te bieden voor het geven van speciale zorg aan leerlingen.

Veiligheid

Investeringen in de veiligheid van de Nederlandse samenleving zijn hoogst noodzakelijk. In het regeerakkoord zijn hiervoor financiële middelen gereserveerd (1991: 215 miljoen, 1994: 550 miljoen). Deze aan de begrotingen van Binnenlandse Zaken en Justitie toegedeelde gelden zijn onder meer bestemd voor politie, capaciteitsuitbreiding justitiële inrichtingen, uitbreiding staande en zittende magistratuur en automatisering. Nadien heeft het kabinet op dit terrein tot extra intensivering besloten. Zo zijn extra middelen uitgetrokken voor de reorganisatie van de politie en van de rechterlijke macht (tezamen 12 miljoen in 1991 en 65 miljoen in 1994). Deze middelen worden gefinancierd uit de besparingen die voortvloeien uit de «grote efficiency»-maatregelen. Voorts is besloten, vanwege het belang van de criminaliteitsbestrijding, een groot deel van eerder opgelegde taakstellingen, ongedaan te maken. Het betreft een bedrag van structureel 41 miljoen.

Volkshuisvesting

In het regeerakkoord is vastgelegd dat het Rijk op het terrein van de volkshuisvesting een belangrijke verantwoordelijkheid heeft in het voorzien van de woningbehoefte en de kwaliteit van de woningvoorraad. In het regeerakkoord zijn middelen gereserveerd voor een voorlopige verhoging van het meerjarige bouwprogramma. Voorts zijn in het regeerakkoord middelen gereserveerd om primair de gevolgen van de volumeontwikkeling in de individuele huursubsidie op te vangen.

Groeivermogen Nederlandse economie

Ten behoeve van een sterke uitgangspositie in het Europa van 1992 en daarna is een voldoende groeivermogen van de Nederlandse economie noodzakelijk. Recent heeft het kabinet conform de in het regeerakkoord gemaakte afspraak een sterkte-zwakte analyse van de Nederlandse economie gepubliceerd. Mede op basis van deze analyse heeft het kabinet via extra inkomsten en herschikkingen binnen de begroting van Economische Zaken extra gelden gereserveerd voor technologie (waaronder milieutechnologie), toeristisch beleid, onderzoek en voorlichting op energie-gebied (in het NMP-kader) en voor eventuele voortzetting van steun aan de scheepsbouw. In totaal bedragen de intensivering 110 miljoen in 1991 en 234 miljoen in 1994.

Kustverdediging

In de Nota Kustverdediging heeft het kabinet besloten tot het handhaven van de huidige kustlijn. Centraal daarbij staan het beschermen van natuurwaarden en het bieden van veiligheid tegen het water.

Voor investeringen in culturele voorzieningen heeft het kabinet in het regeerakkoord extra middelen gereserveerd voor investeringen in culturele voorzieningen (in 1991 22 miljoen en in 1994 40 miljoen).

Overige beleidsintensivering

Tabel 4.3.5. Beleidsintensivering op overige terreinen

	1991		1994	
	Totaal	(w.v. Startbrief)	Totaal	(w.v. Startbrief)
· EG/Oosteuropa	200	(200)	200	(200)
· Ontwikkelingssamenwerking	150	(150)	150	(150)
· Rijkshuisvesting	21	(-)	28	(-)
· Gemeente- en Provinciefonds	23	(13)	150	(50)
· Allochtonenbeleid	73	(-)	100	(-)
· Asielzoekers	233	(-)	160	(-)
· Schengen	10	(-)	35	(-)
· Automatisering belastingdienst	102	(-)	135	(-)
Totaal	812	(363)	958	(400)

Oost Europa

Het jaar 1989 heeft in het teken gestaan van ingrijpende ontwikkelingen in Oost-Europa. De omwentelingen in de Oosteuropese landen maken de weg vrij naar meer democratie en meer welvaart voor de burgers in die landen. Vooral ter ondersteuning hiervan heeft het kabinet 200 miljoen vanaf 1991 gereserveerd. Deze middelen zullen onder meer via de Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD), maar ook via andere multilaterale instellingen, ten goede komen aan de landen in Oost-Europa. Daarnaast zullen ook de bilaterale projectenprogramma's worden uitgebreid.

Ten laste van de 200 miljoen zullen tevens generieke regelingen worden ingevoerd ter bevordering van particuliere investeringen en uitvoer van kapitaalgoederen naar Oosteuropese landen. Tenslotte zal 25 miljoen uit het OS-plafond in dit kader beschikbaar zijn voor het ondersteunen van projecten in de Derde Wereld in een trilaterale samenwerking tussen Nederland, Oosteuropese landen en ontwikkelingslanden.

Ontwikkelingssamenwerking

De situatie in vele ontwikkelingslanden geeft aanleiding tot grote zorg; hoewel enkele landen, in met name Zuid-Oost Azië, zich voorspoedig lijken te ontwikkelen verkeert Afrika in een benarde positie. In de nota «Ontwikkelingssamenwerking in de jaren negentig», die een dezer dagen zal verschijnen, zet de minister voor Ontwikkelingssamenwerking de visie van de Nederlandse Regering ten aanzien van de hulp aan de derde wereld uiteen. Uitgangspunt voor de omvang van de Nederlandse ontwikkelingsinspanning blijft de norm van 1½% van het nationale inkomen. Bij het regeerakkoord is vanaf 1991 jaarlijks 150 miljoen toegevoegd aan het plafond van 1½%-NI. Hiermee wordt uitdrukking gegeven aan het belang dat dit kabinet hecht aan het ontwikkelingsbeleid.

Rijkshuisvesting

Ten behoeve van investeringen in de huisvesting van verschillende rijksdiensten wordt voor 1991 21 miljoen en voor 1994 28 miljoen beschikbaar gesteld.

Bestuursakkoorden

Op vele beleidsterreinen is een belangrijke taak voor de lokale overheden weggelegd. Een goede bestuurlijke relatie tussen het Rijk en de lokale overheden is daarom van groot belang. Het Rijk hecht aan bestuursakkoorden met gemeenten en provincies. In het kader hiervan heeft het kabinet extra middelen ter beschikking gesteld voor de gemeenten en provincies. Naast de hierboven genoemde gelden voor apparaatskosten op het milieu-vlak gaat het om een impuls voor (andere) beleidsprioriteiten uit het regeerakkoord en een (gedeeltelijke) tegemoetkoming in de kosten voor de incidentele loonontwikkeling. In totaal bedragen de additionele intensivering ten opzichte van de Startbrief 10 miljoen in 1991 en 100 miljoen in 1994.

Allochtonenbeleid

In het kader van het regeringsstandpunt inzake het WRR-rapport «Allochtonenbeleid» heeft het kabinet besloten extra middelen in te zetten voor het minderhedenbeleid. Het grootste deel van de extra middelen (58 miljoen in 1991) wordt gebruikt voor gericht doelgroepenbeleid in het basis- en voortgezet onderwijs en voor de volwasseneneducatie. Het resterende deel van deze intensivering (15 miljoen per jaar) wordt aangewend voor de uitbreiding van de opvang van 0-4-jarigen. Doel van dit beleid is het vroegtijdig voorkomen van taalachterstanden.

Asielzoekers

De stroom asielzoekers wordt thans geraamd op 14 000 personen per jaar. Eerder werd nog uitgegaan van 8 000 personen per jaar. Derhalve heeft het kabinet in 1991 233 miljoen en in 1994 160 miljoen gereserveerd om deze toegenomen stroom op een adequate wijze op te vangen. Het grootste deel van de extra kosten komt voor rekening van het budget voor Ontwikkelingssamenwerking.

Schengen

Voor de uitvoering van het Schengen-verdrag zijn, bovenop de bedragen die in het Regeerakkoord reeds hiervoor zijn uitgetrokken, extra gelden beschikbaar gesteld. Deze bedragen 10 miljoen in 1991, oplopend tot 35 miljoen in 1994. Deze gelden zijn vooral bedoeld voor een verdere intensivering van het vreemdelingtoezicht en voor de aansluiting van het ministerie van Buitenlandse Zaken op het SIS (Schengen Informatie Systeem). Deze extra gelden worden gefinancierd uit de besparingen die voortvloeien uit «grote efficiency» maatregelen.

Belastingdienst

Voor de automatisering bij de belastingdienst zijn additionele middelen ter beschikking gesteld. Deze bedragen 102 miljoen in 1991 oplopend tot 135 miljoen in 1994. De dekking bestaat voornamelijk uit hogere inkomsten voortvloeiend uit een nieuwe systematiek van kostendoorberekening door de belastingdienst aan de sociale fondsen.

Totaaloverzicht beleidsprioriteiten

Van de in het voorgaande weergegeven beleidsprioriteiten geeft de volgende tabel een totaaloverzicht.

Tabel 4.3.6. Totale beleidsprioriteiten

	1991		1994	
	Totaal	(w.v. Startbrief)	Totaal	(w.v. Startbrief)
A. Arbeidsvoorwaarden, sociale uitkeringen	5 215	(3 920)	15 025	(13 350)
B. Overige beleidsprioriteiten	4 709	(2 941)	8 351	(5 690)
C. Totaal beleidsprioriteiten	9 924	(6 861)	23 376	(19 040)
(Waarvan rijksbegroting)	7 131	(4 562)	15 702	(12 061)

In de tabel worden in regel A de bedragen die zijn gemeoid met de verbetering van de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector en de sociale uitkeringen, vanwege het nominale karakter ervan, apart vermeld. Deze bedragen komen overeen met de bedragen uit tabel 4.3.1. De bedragen die zijn vermeld in regel B betreffen de overige beleidsintensiveringen, zoals vervat in de tabellen 4.3.2 tot en met 4.3.5 met betrekking tot het voorzieningenniveau op de desbetreffende beleidsterreinen.

4.3.3. Tekortbeperkende maatregelen

De tekortbeperkende maatregelen in 1991 bedragen in totaal 7,0 miljard (waarvan 6,6 miljard ten gunste van de rijksbegroting). Hiervan heeft 2,7 miljard betrekking op een structurele beperking van de uitgaven (met een oploop naar 3,2 miljard in 1994). Voorts wordt voor een bedrag van 140 miljoen aan fiscale maatregelen getroffen. Tenslotte heeft het kabinet, mede in verband met de «hobbelpromblematiek», een aantal overige, deels incidentele, tekortbeperkende maatregelen getroffen. Deze bedragen ruim 4,1 miljard in 1991 en ruim 1 miljard in 1994.

Tabel 4.3.7. Overzicht tekortbeperkende maatregelen (in miljarden)

	1991	1994
A. Structurele uitgavenbeperkingen (w.v. ten gunste van financieringstekort)	2,7 (2,3)	3,2 (2,8)
B. Fiscale maatregelen	0,1	0,1
C. Overige tekortbeperkende maatregelen	4,1	1,0
D. Totale maatregelen (w.v. ten gunste van financieringstekort)	7,0 (6,6)	4,4 (4,0)

In het navolgende worden de tekortbeperkende maatregelen verder toegelicht.

Structurele beperking van de uitgaven

Tabel 4.3.8. Overzicht uitgavenbeperkende maatregelen met structureel effect

	1991	1994
I. Rijksbegroting		
– prijsbijstelling	1396	1422
– Defensie	265	265
– subsidies	171	171
– generale sleutel	77	273
– onderwijs (O&W/LNV)	100	100
– «grote» efficiency	75	300
– onderwijsuitgaven/bedrijfsleven	150	150
– evenredig aandeel Gemeentefonds en Provinciefonds	99	119
Totaal	2333	2800
II. Sociale Zekerheid		
– maatregelen WAO/AAW/AWW	247	267
Totaal	247	267
III. Zorgsector		
– maatregelen fysiotherapie/bouw	120	120
Totaal	120	120
IV. Totaal uitgavenbeperkende maatregelen	2700	3187

Rijksbegroting

Prijsbijstelling

Een omvangrijk deel van de totale uitgavenbeperkingen op de rijksbegroting heeft betrekking op de prijsbijstelling. De departementen hebben uitgavenbeperkende maatregelen in de begrotingen verwerkt voor het bedrag dat correspondeert met de compensatie van de prijsstijgingen in 1990 en 1991. Per saldo ontvangen de departementen derhalve geen prijsbijstelling in 1990 en 1991. In totaal gaat het daarbij om 0,6 miljard in 1990 en 1,4 miljard in 1991 en 1994.

Defensie-uitgaven

Een volgende uitgavenbeperking heeft betrekking op de Defensie-uitgaven. In het regeerakkoord was voor 1990 en 1991 een volume-groei van 0,6% per jaar voorzien; vanaf 1992 zou in volumetermen een stabilisatie optreden. Gegeven de geheel gewijzigde internationale verhoudingen heeft het kabinet besloten de volume-groei in 1990 tot nul te reduceren en voor 1991 een volume-daling van 1% in te zetten. Afhankelijk van de internationale ontwikkelingen zal worden bezien of en in hoeverre de ingezette volume-daling in latere jaren kan worden doorgezet dan wel versterkt. De later in dit jaar uit te brengen Defensie-nota zal deze problematiek behandelen. De beperking van de volume-ontwikkeling in 1990 tot 0% en het inzetten van een volume-daling van 1% in 1991 leidt tot een uitgavenbeperking van 265 miljoen met ingang van 1991. Inclusief de andere taakstellingen (korting prijsbijstelling, generale taakstelling) komt de totale uitgavenbeperking in 1991 op de Defensie-begroting uit op 632 miljoen, hetgeen overeenkomt met ongeveer 4½% van de totale Defensiebegroting.

Subsidie-uitgaven

Een aanzienlijk deel van de rijksuitgaven bestaat uit subsidie-uitgaven. Het kabinet is van mening dat in de komende jaren het totaal van subsidie-uitgaven grondig onder de loep moet worden genomen, zowel vanuit een beleidsmatige als vanuit een beheersmatige optiek. Mede in dit perspectief heeft het kabinet besloten in 1991 via een zogenoemde generale sleutel op elk begrotingshoofdstuk 1% op het totaal aan subsidie-uitgaven te korten. Hierbij zijn de onderwijsuitgaven op het hoofdstuk Landbouw, Natuurbeheer en Visserij alsmede het gehele hoofdstuk Onderwijs en Wetenschappen uitgezonderd, aangezien voor het totaal van de onderwijsuitgaven een aparte taakstelling geldt. De invulling van de taakstellingen vindt via diverse maatregelen plaats, waarbij een randvoorwaarde is, dat de koopkracht van de laagste inkomens niet mag worden aangetast.

«Grote efficiency»

Verder heeft het kabinet besloten tot de zogenoemde «grote-efficiency»-operatie. In hoofdstuk 3 wordt op de achtergronden van deze operatie ingegaan. Een deel van de door dergelijke maatregelen gegeneerde besparingen (namelijk 60%) mag worden aangewend binnen de begrotingshoofdstukken waar «grote-efficiency»-maatregelen worden getroffen. Het resterende deel ad 40% dient ter financiering van enkele beleidsprioriteiten zoals de reorganisatie van de politie en van de rechterlijke macht. In totaal zullen deze maatregelen dienen te leiden tot budgettaire besparingen van 75 miljoen in 1991, oplopend tot 300 miljoen in 1994.

Onderwijs en bedrijfsleven

Voor een aantal door Onderwijs en Wetenschappen en Landbouw, Natuurbeheer en Visserij geleverde diensten ligt het in de bedoeling een bijdrage in rekening te brengen bij de gebruikers, te weten het bedrijfsleven en het Centraal Bestuur Arbeidsvoorziening (CBA). Daarenboven zal in 1991 een eenmalige bijdrage worden geleverd via de begroting van Economische Zaken; aan dit bedrag wordt voor de jaren na 1991 een nadere invulling gegeven. De hogere ontvangsten belopen 150 miljoen in 1991 en in 1994.

Gemeente- en Provinciefonds

Het evenredig aandeel van het Gemeentefonds en het Provinciefonds in de totale uitgavenbeperkingen op de rijksbegroting bedraagt 99 miljoen in 1991, oplopend tot 119 miljoen in 1994.

Sociale Zekerheid

In de *sociale zekerheid* heeft het kabinet besloten tot enkele nader te bepalen uitgavenbeperkende maatregelen in de sfeer van de WAO/AAW/AWW.

Zorgsector

In de *zorgsector* worden met ingang van 1991 uitgavenbeperkende maatregelen genomen. Deze maatregelen zullen worden getroffen in de sfeer van de fysiotherapie en de bouw. De opbrengst van deze maatregelen bedraagt 120 miljoen met ingang van 1991.

Geneesmiddelen

Bij de geneesmiddelen dreigen de materiële kosten sterk op te lopen. Globale becijferingen indiceren een autonome groei van 9 tot 12% per jaar, hetgeen overeenkomt met 1 à 1½ miljard in 1994. Om deze dreiging het hoofd te bieden heeft het kabinet besloten om per 1-1-91 het geneesmiddelenvergoedingsysteem in te voeren, waardoor de kostenontwikkeling tot meer aanvaardbare proporties wordt teruggebracht. Het is hierdoor mogelijk de overschrijding bij de geneesmiddelen in 1991 te beperken tot ruim 200 miljoen. Door de genomen maatregelen zal deze overschrijding in 1994 zo goed als geheel worden gecompenseerd.

Fiscale maatregelen met een structureel effect

Maatregelen in de BTW-sfeer

Diensten van advocaten en procureurs zullen worden overgeheveld van het verlaagde naar het algemene BTW-tarief. Voor de diensten van

notarissen en gerechtsdeurwaarders zal de BTW-vrijstelling worden ingetrokken en vervangen door onderbrenging in het algemene tarief. Deze maatregelen zijn in lijn met EG-ontwikkelingen. In totaal leiden deze maatregelen tot een opbrengst van 140 miljoen in 1991. Eerstgenoemde maatregel heeft een kasopbrengst van 75 miljoen in 1991 en een structurele opbrengst van 80 miljoen. De kasopbrengst van de tweede maatregel bedraagt 65 miljoen in 1991 en 70 miljoen structureel.

Het wetsvoorstel tot aanpassing van de 80%-regeling in de vermogensbelasting heeft een nader geraamde structurele opbrengst van ca. 30 mln. Hiervan wordt 10 mln. aangewend om het percentage van 80% te verlagen tot 75%. Het resterende bedrag wordt ten gunste van het financieringstekort gebracht.

Overige tekortbeperkende maatregelen

In verband met de reeds genoemde – ten dele incidentele – «hobbelproblematiek» heeft het kabinet naast uitgavenbeperkingen diverse overige tekortbeperkende maatregelen getroffen. Gegeven de bijzondere aard van de budgettaire situatie voor 1991 heeft het totaal van deze maatregelen een zeer forse omvang: 4,1 miljard in 1991. De structurele doorwerking van deze maatregelen bedraagt in totaal 1,0 miljard.

Tabel 4.3.9. Overzicht overige tekortbeperkende maatregelen

	1991	1994
– Kasschuif rijksbijdrage AKW van 1991 naar 1990	1550	
– AVAR	1000	
– verkoop staatsdeelnemingen	1000	– 75
– achterwege laten indexering rijksbijdrage AAW/AWW	577	1102
Totaal	4127	1027

Rijksbijdrage AKW

Wat betreft de rijksbijdrage AKW zal de betaling voor het eerste kwartaal van 1991 reeds eind december 1990 worden gedaan onder de voorwaarde dat dan (nog steeds) het inzicht bestaat dat dit binnen de afgesproken tekortnorm van 5¼% NI in 1990 mogelijk is.

Aanslagpercentage voorlopige aanslag

Het in 1990 verhoogde aanslagpercentage van de voorlopige aanslagregeling (AVAR) in de belastingen (vennootschapsbelasting) zal in 1991 worden gecontinueerd. Deze maatregel leidt tot extra ontvangsten van 1 miljard in 1991; daar staat een derving van belastingontvangsten van – eveneens – 1 miljard in 1992 tegenover.

Staatsdeelnemingen

In 1991 wordt een taakstellende opbrengst uit hoofde van de verkoop van staatsdeelnemingen van 1 miljard ingeboekt. In samenhang daarmee wordt in de meerjarencijfers met ingang van 1992 rekening gehouden met een derving door het Rijk van dividendopbrengsten van 75 miljoen per jaar.

Rijksbijdrage AAW/AWW

In de Startbrief waren in een aanvullende post op de rijksbegroting middelen gereserveerd ten behoeve van de indexatie van de rijksbijdrage AAW/AWW. De voor 1991 en 1992 gereserveerde middelen worden, inclusief de structurele doorwerking, ten gunste van het financieringstekort gebracht. In dezelfde mate als waarin door deze maatregel het financieringstekort wordt ontlast, zal de premiedruk worden belast.

4.3.4. Resultierend totaalbeeld rijksfinanciën 1991

In het voorgaande is ingegaan op de ontwikkelingen bij de uitgaven en de ontvangsten. Het hierna weergegeven totaalbeeld omvat alle bijstellingen, dat wil zeggen zowel de mee- en tegenvallers waarmee het kabinet werd geconfronteerd als de beleidsmaatregelen aan de uitgaven- en de ontvangstenkant. Tevens zijn de actuele macro-economische

inzichten in dit beeld verwerkt. In de bijlagen 4 (belastingen), 6 en 7 (uitgaven en niet-belastingontvangsten) wordt een uitvoerige toelichting op de afzonderlijke componenten van dit totaalbeeld gegeven.

Tabel 4.3.10. Totaalbeeld rijksfinanciën 1991 (in miljarden)

	Startbrief	Miljoenennota 1991
– Relevante uitgaven	196,2	195,4
– Relevante niet-belastingontvangsten	23,3	26,5
– Belastingontvangsten	147,6	147,5
– Derdenrekening	0,5	0,5
– Financieringstekort ¹	24,8	20,9
– Financieringstekort excl. aflossingen van woningwetleningen en incl. debudgetteringen	26,4	22,5
– Idem in % NI	5,6%	4 ³ / ₄ %

¹ Het financieringstekort is gelijk aan de relevante uitgaven (bovenste regel) minus de relevante belasting- en niet-belastingontvangsten en het (positieve) saldo op de derdenrekening (volgende drie regels).

Het financieringstekort 1991 bedraagt 22,5 miljard, hetgeen overeenkomt met 4³/₄% NI. Daarmee daalt het financieringstekort overeenkomstig de afspraak van het regeerakkoord met 0,5%-punt NI ten opzichte van de raming voor 1990 ad 5¹/₄% NI. In paragraaf 4.2 is aangegeven dat, mocht in de komende maanden van 1990 blijken dat er – tegen de huidige inzichten in – geen budgettaire ruimte in 1990 is voor de voorgenomen kasschuif in de rijksbijdrage-AKW, die schuif beperkt zal moeten worden respectievelijk niet door kan gaan. Naar de mate waarin dat het geval is, betekent dit direkt een verslechtering van het budgettaire beeld voor 1991. Het kabinet heeft afgesproken dat het dan zo spoedig mogelijk (dat wil zeggen eind 1990 of begin 1991) maatregelen zal treffen om daarvoor een oplossing te bieden. Die oplossing zal zo dicht mogelijk aan moeten sluiten bij de oorzaken van het probleem waardoor die kasschuif dan niet mogelijk is (hierbij spelen de thans achterblijvende belastingontvangsten in 1990 een dominante rol), maar ook zal rekening worden gehouden met de structurele problematiek die zich voor de komende jaren aftekent aan de uitgavenkant, mede als gevolg van de nog steeds hoger dan geraamde rente-uitgaven.

Tabel 4.3.11. Rijksuitgavenquote, collectieve-uitgavenquote en collectieve-lastendruk (in procenten NI)

	Startbrief	Miljoenennota 1991
– Rijksuitgavenquote	42,2%	41,6%
– Collectieve-uitgavenquote	61,6%	61,7%
– Collectieve-lastendruk	52,7%	52,9%

De rijksuitgavenquote komt met 41,6% lager uit dan ten tijde van de Startbrief. Dat wordt onder andere veroorzaakt door de voorgenomen kasschuif-AKW. Ten opzichte van 1990 geeft de rijksuitgavenquote een daling te zien van 0,7%-punt, die echter geheel is toe te schrijven aan de AKW-kasschuif.

De collectieve-uitgavenquote komt nagenoeg gelijk uit als in de Startbrief. Ten opzichte van 1990 is er sprake van een daling met 0,8%-punt NI.

De collectieve-lastendruk 1991 wordt thans geraamd op 52,9% NI. Ten opzichte van de Startbrief komt de belastingdruk (als gevolg van de belastingtegenvaller) iets lager uit, maar daar staat een hogere premiedruk en een hogere druk van de niet-belastingontvangsten (aardgas) tegenover. Ten opzichte van 1990 stabiliseert de collectieve-lastendruk zich.

Financieringstekort 1991:
4³/₄% NI

Uitgavenquotes

Collectieve-lastendruk

Financieringsbehoefte

De totale financieringsbehoefte in 1991 bedraagt naar huidige inzichten 43,8 miljard. Dit bedrag bestaat uit het financieringstekort (20,9 miljard) en de totale aflossingen op de gevestigde schuld (22,9 miljard). Beoogd wordt de gehele financieringsbehoefte op een monetair-neutrale wijze te financieren.

Tabel 4.3.12. Financieringsbeeld 1991 (in miljarden)

	1991
A. Financieringstekort	20,9
B. Aflossingen staatschuld	22,9
C. Totale financieringsbehoefte (C = A + B)	43,8

4.4. De begroting 1991 in middellange-termijnperspectief

Reeds ten tijde van de Startbrief was bekend dat 1991 een budgettair zeer moeilijk jaar zou worden. Nadien hebben zich nog enkele nadere tegenvallers voorgedaan, die de besluitvorming verder hebben verzwaard. Desondanks is het kabinet er in geslaagd om een begroting te presenteren, die voor zowel 1990 als 1991 voldoet aan de strakke budgettaire randvoorwaarden van het regeerakkoord. Binnen die randvoorwaarden heeft het kabinet zelfs extra geld weten vrij te maken voor een aantal beleidsprioriteiten. Een en ander vergde een fors pakket tekortbeperkende maatregelen in 1991. Een deel daarvan heeft een structureel effect. Een ander deel draagt een incidenteel karakter en moet in verband worden gezien met de bijzondere en incidentele tekortproblematiek 1991 («hobbelproblematiek»).

«Mid-term review»

Gegeven de grote onzekerheden die zich thans internationaal voordoen, zal het kabinet, wanneer meer duidelijkheid zal zijn ontstaan, moeten bezien in hoeverre de thans gepresenteerde begroting aanpassing behoeft aan de gewijzigde omstandigheden. De voor begin 1991 voorziene mid-term review biedt ook daarvoor een mogelijkheid.

De mid-term review is gericht op de budgettaire problematiek op middellange termijn, dat wil zeggen voor de jaren na 1991. Zoals in hoofdstuk 5 nader zal worden toegelicht, indiceren de huidige – voorlopige – inzichten voor de middellange termijn een duidelijke problematiek ten opzichte van de budgettaire kaders die in het regeerakkoord zijn afgesproken. Aan de hand van geactualiseerde macro-economische prognoses zal bij de mid-term review bezien moeten worden in hoeverre beleidsmaatregelen nodig zijn om binnen de afgesproken budgettaire kaders te blijven. De structurele verhouding tussen inkomsten en uitgaven van de overheid is daarbij aan de orde, mede in het licht van de realisatie van de taakstellingen van het regeerakkoord. Daarbij is van belang dat naar huidig inzicht de meerjarige uitgavenontwikkeling ongunstiger verloopt dan werd voorzien ten tijde van de Startbrief, mede als gevolg van de nog steeds stijgende rentelasten.

Kritische analyse van subsidie-uitgaven en open-einde regelingen

Mede daarom is het van belang dat uitgaven kritisch worden beschouwd op hun doelmatigheid en op hun flexibiliteit. Juist teneinde de mogelijkheden te waarborgen om tijdig in te spelen op gewijzigde omstandigheden en inzichten en daarbij tevens geld vrij te kunnen maken voor nieuwe beleidsprioriteiten, moeten zowel de structuur van de collectieve uitgaven als de afzonderlijke overheidsuitgaven regelmatig ter discussie (kunnen) worden gesteld. Zo zal in de komende jaren in ieder geval het geheel van subsidie-uitgaven grondig onder de loep worden genomen, zowel vanuit een beleidsmatige optiek als vanuit een meer beheersmatige invalshoek, terwijl ook open-einderegelingen in het algemeen kritisch zullen worden bezien (zie ook hoofdstuk 3).

5. De uitgaven van het Rijk en de collectieve sector in meerjarig perspectief

5.1. Inleiding

Dit hoofdstuk bevat een beknopte analyse van de in de begroting 1991 neergelegde cijfers in meerjarig perspectief. Deze analyse geeft niet alleen zicht op de cijfermatige budgettaire ontwikkelingen en de gerealiseerde uitgavenbeheersing, maar richt zich ook op de beleidsmatige component van de begroting en de meerjarencijfers.

5.2. De rijksuitgaven tussen de Startbrief van november 1989 en de Miljoenennota 1991

Deze paragraaf bevat een analyse van de uitgavenontwikkeling tussen de Startbrief en de Miljoenennota 1991.

Uitgavenontwikkeling Rijk
sinds Startbrief

Tabel 5.2.1. Uitgavenmutaties sedert de Startbrief

	1991	1994
1. Stand Startbrief	178,2	193,2
2. Relevante reële uitgavenmutaties		
a. mee- en tegenvallers	+ 1,1	+ 3,9
b. beleid excl. tekortbeperkende maatregelen	- 0,1	- 0,1
c. tekortbeperkende maatregelen	- 5,5	- 3,8
3. Nominale/Technische mutaties	+ 1,2	+ 1,8
4. Stand Miljoenennota 1991	174,9	195,0

Na de Startbrief is een groot aantal mutaties opgetreden. Afgezien van nominale en technische mutaties, is sprake van -per saldo- een neerwaartse bijstelling van het saldo van uitgaven en niet-belastingontvangsten van het Rijk in 1991. In bijlage 7 wordt een uitvoerige uiteenzetting gegeven van de achterliggende mutaties.

Hogere rente leidt tot
tegenvaller rente-uitgaven ..

Regel 2a van tabel 5.2.1. bevat het saldo van mee- en tegenvallers. Dit bedraagt voor 1991 1,1 miljard en voor 1994 3,9 miljard. In dit saldo is een aantal macro-economische tegenvallers vervat. Na de Startbrief is het macro-economische beeld duidelijk veranderd. Eén van de meest in het oog springende veranderingen is de hogere rentevoet. Op basis van de CPB-raming in het regeerakkoord werd in de Startbrief voor 1991 en latere jaren een rentevoet van 6,0% verondersteld. Direct na de Startbrief vertoonde de rentevoet een scherpe stijging. Dit resulteerde in een forse tegenvaller in de rente-uitgaven. Gegeven de thans gehanteerde gemiddelde rentevoet voor 1990 en 1991 ad 8¾%, komt deze tegenvaller uit op 0,8 miljard in 1991. De rente-tegenvaller loopt in de thans gehanteerde meerjarencijfers op tot 1,9 miljard in 1994. Daarbij wordt verondersteld dat de rentevoet na 1991 terugvalt naar 6,0 %, het niveau dat ook in de becijferingen voor het regeerakkoord en de Startbrief is gehanteerd.

.. en tot tegenvaller
volkshuisvesting

De gestegen rentevoet leidt niet alleen tot hogere rente-uitgaven maar heeft ook effecten elders op de rijksbegroting. Zo leidt de hogere

Winstafdracht DNB valt per saldo mee

rentestand tot hogere rente-ontvangsten en tot hogere subsidies in de sfeer van de volkshuisvesting. De hogere subsidie-uitgaven hangen samen met de dynamische kostprijsystematiek, de rente-ontvangsten met de in het verleden verstrekte woningwetleningen. Per saldo is sprake van een tegenvaller voor het rijksbudget van 40 miljoen in 1991. In latere jaren loopt deze tegenvaller op tot een bedrag van 0,3 miljard in 1994.

De winstafdracht van De Nederlandsche Bank valt in 1991 met 0,1 miljard mee. Dit is het saldo van een goeddeels incidentele tegenvaller van 0,5 miljard en een incidentele meevaller van 0,6 miljard. De incidentele tegenvaller in 1991 vloeit voort uit met name de dollarkoersontwikkeling die de winst van De Nederlandsche Bank over 1990 -en daarmee de winstuitkering over 1991- sterk nadelig heeft beïnvloed. De incidentele meevaller vloeit voort uit het feit dat De Nederlandsche Bank vanaf 1991 een interim-dividenduitkering aan de Staat verstrekt.

Hogere EG-afdrachten en uitgaven OS

Andere onvoorziene uitgavenstijgingen van macro-economische aard doen zich voor bij de EG-afdrachten en de uitgaven voor Ontwikkelings-samenwerking. Beide zijn direct danwel indirect het gevolg van een hoger nationaal inkomen. Deze mutaties komen tezamen uit op 0,1 miljard in 1991 en in 1994.

Onderwijsuitgaven komen hoger uit

Naast uitgavenstijgingen als gevolg van onvoorziene macro-economische ontwikkelingen, bevat regel 2a ook andere onvoorziene mutaties. Zo is een belangrijke uitgavenstijging opgetreden bij de onderwijsuitgaven, waar de ramingen niet adequaat blijken te zijn geweest. Er is sprake van hogere uitgaven van 1,0 miljard in 1991, oplopend naar 1,7 miljard in 1994. Deze mutatie is grotendeels het gevolg van hogere leerlingenaantallen bij het hoger onderwijs en van hogere uitgaven in de sfeer van de wachtgelden. Hier staan echter lagere uitgaven bij de incidentele-looncomponent tegenover van 140 miljoen in 1991, oplopend tot 380 miljoen in 1994. Om deze uitgavenstijging op te vangen heeft het kabinet diverse uitgavenbepurende maatregelen getroffen (verzelfstandiging studiefinanciering, maatregelen in de sfeer van wachtgelden en maatregelen gericht op beperking van de onderwijsvraag; deze zijn opgenomen onder regel 2b).

Opnieuw tegenvaller WIR

Voorts hebben opnieuw tegenvallende WIR-uitgaven het kabinet voor een aanzienlijk budgettair probleem geplaatst van cumulatief ongeveer 2,5 miljard in 1990 en latere jaren. Om voor de meerjarige problematiek tot een sluitende aanpak te komen, heeft het kabinet diverse maatregelen moeten treffen. Voor een volledig overzicht van de WIR-besluitvorming wordt verwezen naar de brief die hierover aan de Tweede Kamer is gezonden.

Ook op de begroting van VROM zijn onvoorziene uitgavenstijgingen opgetreden. Deze liggen in de sfeer van de individuele huursubsidie en de regeling voorziening gehandicapten, terwijl ook de ontvangsten in de volkshuisvesting die verband houden met de afwikkeling van in het verleden aangegane verplichtingen, tegenvallen. Deze tegenvallers zijn door middel van maatregelen (die onder regel 2b zijn vervat) binnen de VROM-begroting opgevangen.

Meevaller bij sociale zekerheid

Naast tegenvallers doen zich ook bepaalde budgettaire meevallers voor ten opzichte van de Startbrief. Zo kan worden gewezen op de sociale-zekerheidsuitgaven op de rijksbegroting. Daar doen zich per saldo lagere uitgaven voor van ongeveer 0,4 miljard in 1991 en 0,2 miljard in 1994, vooral als gevolg van een geringere groei van het aantal een-oudergezinnen en een gunstige werkloosheidsontwikkeling.

Beleidsprioriteiten en compensatie van prioriteiten en tegenvallers

In regel 2b is het saldo van diverse beleidsmaatregelen opgenomen. Enerzijds gaat het daarbij om de beleidsprioriteiten na de Startbrief, zoals die in hoofdstuk 4 aan de orde zijn geweest. Anderzijds gaat het om de uitgavenbeperkingen ter dekking van beleidsprioriteiten en om de compensatie van tegenvallers. Het saldo van deze maatregelen komt uit op - 0,1 miljard in 1991 en in 1994.

Regel 2c van tabel 5.2.1. bevat de effecten van het beleidspakket van bijna 7 miljard, waarop in hoofdstuk 4 reeds is ingegaan. Daarvan slaat 5,5 miljard in 1991 resp. 3,8 miljard in 1994 neer bij de uitgaven en niet-belastingontvangsten van het Rijk.

Het saldo van al deze mutaties is een uitgavenverlaging ten opzichte van de Startbrief van 4,5 miljard in 1991 en 0,0 miljard in 1994. Dat hier per saldo sprake is van een neerwaartse bijstelling van de uitgaven in 1991, is het gevolg van het forse pakket beleidsmaatregelen dat nodig bleek om het financieringstekort in 1991 op de beoogde waarde te doen uitkomen. Dat de mutatie in 1994 geringer is dan in 1991, hangt vooral samen met de oploop van de tegenvaller in de rente-uitgaven van 1991 op 1994 en met het feit dat het beleidspakket 1991 een aantal incidentele elementen bevat, die derhalve in 1994 niet tot uitgavenbeperkingen leiden.

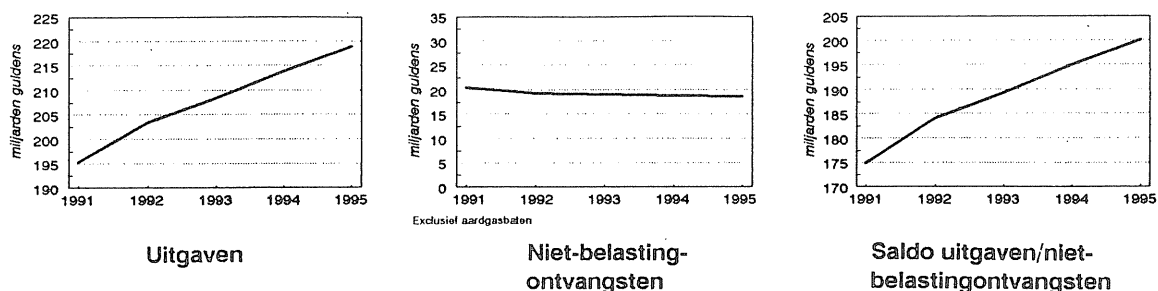
Naast de tot dusverre genoemde uitgavenmutaties is er sprake van vrij forse nominale mutaties en enkele min of meer technische mutaties; zie regel 3 van tabel 5.2.1. Na de Startbrief zijn de uitgaven als gevolg van nominale factoren in 1991 met 1,7 miljard en in 1994 met 2,5 miljard toegenomen. Hiervan heeft ongeveer 0,6 miljard in 1991 en 0,7 miljard in 1994 betrekking op de uitgavenstijging in de sfeer van de arbeidsvoorwaarden collectieve sector als gevolg van het arbeidsvoorwaardenbeleid 1990 en 1991. Voorts heeft 0,3 miljard in 1991 en 0,5 miljard in 1994 betrekking op een hoger dan in de Startbrief geraamde prijsontwikkeling. Een andere mutatie in de nominale sfeer betreft de gewijzigde premieontwikkeling. Deze leidt tot een tegenvaller van 0,4 miljard in 1991 en 0,5 miljard in 1994. Tenslotte hebben zich nog diverse ramingstechnische bijstellingen in de nominale sfeer voorgedaan.

5.3. De rijksuitgaven van 1991 tot 1995

De huidige meerjarencijfers van de uitgaven en de niet-belastingontvangsten voor het Rijk, die tot en met 1995 lopen, bevatten een groei ten opzichte van de begroting 1991. In deze paragraaf zal worden gezien op welke beleidsterreinen die groei is gelocaliseerd.

Totale groei

Grafiek 5.3.1. De totale rijksuitgaven van 1991 tot en met 1995

Groei rijksuitgaven 1991-1995
24 miljard; volume-groei 1 1/4 %
per jaar

Tussen 1991 en 1995 nemen de totale rijksuitgaven, gesaldeerd met de niet-belastingontvangsten, volgens de huidige meerjarencijfers met circa 23,8 miljard toe¹. Dit betekent een totale uitgavengroei van 3 1/4% per jaar. De volumegroei van de rijksuitgaven komt op ongeveer 1 1/4% per jaar uit. Ervan uitgaande dat de reële groei van het nationale inkomen in de komende jaren, conform de veronderstellingen van het regeerakkoord, 2 à 2 1/2 % per jaar zal bedragen, zal het aandeel van de rijksuitgaven in het nationale inkomen dalen. Deze daling is evenwel iets beperkter dan werd

¹ Dit cijfer is gecorrigeerd voor de kasverschuiving van de rijksbijdrage AKW van 1991 naar 1990 ad 1,55 miljard.

voorzien in het regeerakkoord en de Startbrief; dit hangt samen met de wat forsere groei van de rijksuitgaven, die voortvloeit uit de in paragraaf 5.2. beschreven mutaties ten opzichte van de Startbrief.

Grote groeiers en dalers

Groei geconcentreerd bij beperkt aantal beleidsterreinen

De groei in de rijksuitgaven tussen 1991 en 1995 is niet evenredig verdeeld over alle uitgavenposten, maar geconcentreerd bij een aantal beleidsterreinen. De groei is het gevolg van door het kabinet gestelde beleidsprioriteiten (inkomensbeleid, infrastructuur, werkgelegenheid, milieu), van het handhaven van een aantal groei-afspraken (EG-afdrachten, Ontwikkelingssamenwerking, Gemeentefonds, Provinciefonds) en van in het verleden gevoerd beleid (volkshuisvesting) en van externe factoren en de ontwikkeling van prijzen en sociale premies.

Tabel 5.3.1. Belangrijke oorzaken van de uitgavengroei 1991–1995 op de rijksbegroting (in miljarden)

A. Beleidsterreinen met groeiende uitgaven	
- milieu	+ 1,1
- volkshuisvesting	+ 1,1
- EG-afdrachten	+ 1,7
- Ontwikkelingssamenwerking	+ 1,1
- Gemeente- en Provinciefonds	+ 0,7
- Justitie en veiligheid	+ 0,5
B. Beleidsterreinen met dalende uitgaven	
- bijstand	- 0,3
C. Rente-uitgaven	
	+ 3,1
D. Nominale uitgavengroei	
- arbeidsvoorwaarden ¹	+ 6,0
- stijging uitkeringen ²	+ 1,3
- incidentele loonstijging rijk	+ 1,4
- prijsstijging/premiemutaties ¹	+ 3,7
- indexering rijksbijdrage AAW/AWW	+ 1,2

¹ Inclusief gemeenten en provincies.

² Inclusief studiefinanciering.

Beleidsterreinen met groeiende uitgaven

Milieu

Een belangrijk beleidsterrein dat wordt gekenmerkt door een forse beleidsmatig bepaalde uitgavengroei, is het milieubeleid. Dit is een van de speerpunten van het huidige kabinetsbeleid. Op grond van het in de milieu-plannen (NMP en NMP-plus inclusief de zogenoemde overige drie groene nota's) uitgezette beleid nemen de rijksuitgaven in de periode 1991–1995 met ongeveer 1,1 miljard toe. Dit cijfer geeft echter niet de totale financiële consequenties van het milieubeleid weer. Volgens het Nationale Milieubeleidsplan-plus nemen de totale milieukosten in de Nederlandse samenleving in de periode 1991–1995 met circa 3,9 miljard toe. Het overeenkomstige bedrag voor de periode 1988–1994 beloopt circa 8,4 miljard, hetgeen in relatie tot de totale milieukosten in 1988 een verdubbeling inhoudt.

Volkshuisvesting

De uitgaven in de sfeer van de volkshuisvestingssubsidies nemen tussen 1991 en 1995 met circa 1,1 miljard toe. Het gaat hierbij om het totaal van object- en subjectsubsidies. De toename is voor een belangrijk deel het gevolg van de na de Startbrief sterk gestegen rentevoet. Voorts nemen de objectsubsidies toe als gevolg van de toevoeging van nieuwe jaargangen woningen (het zogenaamde stapelingseffect) en als gevolg van het op nul stellen van de dynamische-kostprijsparameters van jaargangen van voor 1988. Daarnaast leidt het toenemende aantal IHS-ontvangers tot stijgende uitgaven voor individuele huursubsidie.

Voorts doet zich een uitgavenstijging bij de IHS voor als gevolg van de verschuiving van object- naar subjectsubsidies. Tenslotte spelen de intensiveringen uit het regeerakkoord, zoals de intensivering van het bouwprogramma en de compensatie van groepen IHS-ontvangers een rol bij de stijging van de uitgaven voor de volkshuisvesting.

EG-afdrachten

De afdrachten aan de Europese Gemeenschappen nemen tussen 1991 en 1995 met circa 1,7 miljard toe. De ramingen tot en met 1992 zijn mede gebaseerd op de afspraken voor het uitgavenplafond die in het voorjaar 1988 in het kader van de financiering van het EG-beleid zijn gemaakt. Voor de jaren na 1992 wordt verondersteld het thans voor 1992 geraamde uitgavenplafond, gedefinieerd in procenten van het bruto nationale produkt, zal worden gehandhaafd.

Ontwikkelingssamenwerking

De uitgaven voor Ontwikkelingssamenwerking nemen tussen 1991 en 1995 met circa 1,1 miljard toe. Deze uitgaven zijn gekoppeld aan het nationale inkomen (het OS-plafond is gelijk aan 1,5 % van het nationale inkomen tegen factorkosten). Met deze omvang voldoen de Nederlandse uitgaven voor Ontwikkelingssamenwerking ruimschoots aan internationale normen en maatstaven zoals de ODA-norm. Samen met Noorwegen en Zweden behoort Nederland tot de landen die in procenten van het BNP het meeste aan ontwikkelingsamenwerking uitgeven.

Gemeentefonds en Provinciefonds

De uitgaven van het Gemeentefonds en het Provinciefonds groeien tussen 1991 en 1995 met ruim 0,7 miljard. Deze uitgavengroei hangt in de eerste plaats samen met de jaarlijkse 1%-volumegroei die in het regeerakkoord is vastgelegd. Voorts heeft het kabinet in het kader van de te sluiten bestuursakkoorden reeds extra budgettaire middelen aan de uitgaven voor het Gemeentefonds en het Provinciefonds toegevoegd. Daarbij gaat het om een gedeeltelijke tegemoetkoming in de kosten van de autonome incidentele loonstijging en om een impuls voor de beleidsprioriteiten uit het regeerakkoord.

Justitie en veiligheid

De uitgaven voor justitie en veiligheid nemen tussen 1991 en 1995 met circa 0,5 miljard toe. Dit is grotendeels het gevolg van de intensiveringen uit het regeerakkoord, die werden toegevoegd aan de beleidsmatige groei van 0,5% per jaar, die reeds in de meerjarencijfers was opgenomen.

Beleidssterreinen met dalende uitgaven

Bijstandsuitgaven dalen

Er is slechts een beperkt aantal beleidsterreinen met afnemende uitgaven; zie regel B van tabel 5.3.1. Een belangrijk beleidsterrein waarbij de uitgaven dalen zijn de bijstandsuitgaven. De daling bedraagt hier ruim 0,3 miljard. Deze daling is het saldo van enerzijds een daling bij de uitgaven voor de RWW ad 0,7 mld en anderzijds een stijging bij de uitgaven voor de overige uitgaven in het kader van de Algemene Bijstandswet. De daling bij de RWW is onder meer het gevolg van de verwachte effecten van loonkostensubsidies en banenplannen waartoe in het regeerakkoord is besloten en de dalende werkloosheid. De stijging bij de overige uitgaven voor de Algemene Bijstandswet is een gevolg van demografische en sociaal-culturele ontwikkelingen.

Volume-ontwikkeling Defensie na 1991 0%

In de meerjarencijfers voor Defensie is voor de jaren na 1991 een volume-ontwikkeling van 0% verwerkt. Deze volume-ontwikkeling was reeds verwerkt in de Startbrief. De ombuigingen van dit voorjaar hebben betrekking op de volume-groei in 1990 en 1991 en leiden niet tot een wijziging in de volume-ontwikkeling van de jaren na 1991. In de rond de jaarwisseling te publiceren Defensie-nota wordt de problematiek van de volume-ontwikkeling voor de jaren na 1991 aan de orde gesteld.

Rente-uitgaven

Rente-uitgaven

Een belangrijke groeier, zo blijkt uit tabel 5.3.1 (regel C), zijn de rente-uitgaven. Deze nemen onder de gehanteerde veronderstellingen van 1991 op 1995 met circa 3,1 miljard toe. De stijging in deze periode is vooral het gevolg van de van jaar op jaar toenemende staatsschuld. Daar staat tegenover, dat de groei van de rente-uitgaven in de meerjarencijfers wordt afgeremd door de veronderstelling dat de herfinanciering van de staatsschuld tegen een lagere rentevoet kan plaatsvinden dan de rentevoet die geldt voor de thans nog uitstaande leningen. Per saldo nemen de rente-uitgaven echter fors toe.

Nominale uitgavengroei

Uitgavengroei in de nominale sfeer: arbeidsvoorwaarden ..

In regel D van tabel 5.3.1. tenslotte is een aantal nominale factoren vermeld uit hoofde waarvan de rijksuitgaven in de komende jaren zullen stijgen. In de eerste plaats betreft dat de ruimte arbeidsvoorwaarden collectieve sector. In de huidige meerjarencijfers wordt voor de jaren na 1991 uitgegaan van de percentages die werden gehanteerd bij de becijferingen voor het regeerakkoord (gemiddeld circa 2% per jaar). Dan resulteert een uitgavenstijging van 1991 op 1995 met 6,0 miljard. Deze toename is overigens niet de totale uitgavenstijging in de collectieve sector van 1991 op 1995 die samenhangt met verbetering van de ruimte arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector. De uitgaventoename uit dien hoofde van 1991 op 1995 in de sociale fondsen bedraagt 1,4 miljard. Voor de totale collectieve sector is de resulterende uitgavenstijging derhalve 7,4 miljard.

.. en uitkeringen

Het kabinet heeft tevens afgesproken om onder bepaalde voorwaarden de sociale uitkeringen te koppelen aan de contractloonstijging in de marktsector. Voor de kosten van de koppeling van de sociale uitkeringen zijn voor de jaren na 1991 in de meerjarencijfers de percentages uit het regeerakkoord (gemiddeld ruim 2% per jaar) verwerkt. De hiermee samenhangende uitgavenstijging op de rijksbegroting bedraagt 1,3 miljard (inclusief de uitgavengroei bij de studiefinanciering als gevolg van de koppeling aan de netto-RWW). Inclusief de effecten van deze koppelingen in de sociale fondsen ad circa 5,1 miljard, komt de totale uitgavenstijging in de collectieve sector uit op ongeveer 6,4 miljard.

.. en incidentele loonkosten

Voor de ontwikkeling van de zogeheten incidentele looncomponent bij de overheid van 1991 op 1995 is een reservering opgenomen van 1,4 miljard. Een belangrijk deel hiervan (circa 0,7 à 0,8 miljard) heeft betrekking op het onderwijspersoneel.

.. en prijsstijging en premiemutaties

In de aanvullende posten zijn reserveringen opgenomen voor de verwachte prijsstijgingen bij prijsgevoelige uitgaven en voor de effecten van premiemutaties op de loonsom van ambtenaren. De totale reservering voor de jaren 1992 tot en met 1995 bedraagt 3,7 miljard. Daarbij is uitgegaan van de ontwikkeling van de prijzen en de premies zoals deze door het CPB bij het opstellen van het regeerakkoord werd verwacht. De verwachte prijsstijging bedraagt in deze jaren gemiddeld ongeveer 1½% per jaar.

.. en indexering rijksbijdrage AAW/AWW

Tenslotte is een aparte, aanvullende post opgenomen die de indexering van de rijksbijdrage AAW/AWW voor de tranches na 1992 bevat.

Budgettair totaalbeeld

Meerjarig budgettair totaalbeeld ..

In deze Miljoenennota zijn mede op verzoek van de Kamer meerjarige belastingramingen opgenomen; zie bijlage 4. Deze ramingen, die tot en

met 1995 lopen, zijn indicatief omdat ze de huidige belastingraming voor 1991 als uitgangspunt nemen en niet gebaseerd zijn op een actueel meerjarig macro-economisch beeld.

Op basis van de meerjarencijfers voor de uitgaven en de niet-belastingontvangsten en de technische meerjarige belastingraming is het mogelijk een indicatie te geven van de te verwachten budgettaire ontwikkeling voor de komende jaren. Dit beeld geeft niet meer dan een globale indicatie; het is immers niet gebaseerd op een geactualiseerd macro-economisch beeld. Tabel 5.3.2. geeft een overzicht van de meerjarencijfers voor de uitgaven en de ontvangsten voor de jaren 1991 tot en met 1995.

Tabel 5.3.2. Meerjarig budgettair totaalbeeld (in miljarden)

	1991	1992	1993	1994	1995
- Relevante uitgaven	195,4	203,5	208,5	213,9	218,9
- Relevante niet-belastingontvangsten	26,5	25,2	24,5	24,1	24,1
- Belastingontvangsten	147,5	153,8	161,3	168,4	176,0
- Derdenrekening	0,5	0,5	-	-	-
- Financieringstekort	20,9	23,9	22,7	21,3	18,8
- Financieringstekort excl. vervroegde aflossingen woningwetleningen en incl. debudgetteringen.	22,5	25,4	24,2	22,8	20,3
- Idem, in % NI	4 ³ / ₄ %	5,2%	4 ³ / ₄ %	4 ¹ / ₄ %	3,7%
- Tjidspad regeerakkoord	4 ³ / ₄ %	4 ¹ / ₄ %	3 ³ / ₄ %	3 ¹ / ₄ %	

.. wordt betrokken bij mid-term review

Uit de huidige cijfers kan de aanwijzing worden afgeleid dat handhaving van de tekortnorm in de komende jaren mogelijk nog forse budgettaire inspanningen zal kunnen vergen. Voor alle jaren na 1991 immers komt het financieringstekort ruim uit boven de afgesproken norm van het regeerakkoord. Bij de komende mid-term review, die begin 1991 zal plaatsvinden, zal dit beeld op basis van de dan geldende macro-economische inzichten worden geactualiseerd. Afhankelijk van de uitkomsten daarvan zal ook worden bezien of er additionele maatregelen moeten worden getroffen om de budgettaire doelstellingen voor het financieringstekort en de collectieve-lastendruk te realiseren.

Risico's

Risico's

De huidige meerjarencijfers bevatten forse risico's. Dit geldt zowel voor de uitgaven als voor de ontvangsten. Wat betreft de uitgaven zijn deze risico's vooral aanwezig bij open-einderegelingen en uitgaven die gevoelig zijn voor macro-economische ontwikkelingen. Zo vormen de ramingen voor de leerlingenaantallen een onzekere factor bij een groot deel van de onderwijsuitgaven.

Voorts ligt er een risico bij de EG-afdrachten. In de huidige meerjarencijfers wordt de raming gebaseerd op de veronderstelling dat het uitgavenplafond van de EG na 1992 gehandhaafd zal blijven op het huidige maximum-percentages van het EG-BNP uit de Financiële Vooruitzichten. Hierbij zij bedacht dat over het uitgavenplafond na 1992 nog geen politieke beslissingen zijn genomen en dat mede gezien de ingrijpende ontwikkelingen in Oost-Europa er een opwaartse druk op de uitgaven staat.

Wat betreft de macro-gevoelige uitgaven moet de rentevoet worden genoemd. Hier ligt thans een heel duidelijk risico. In de huidige meerjarencijfers is uitgegaan van een rentevoet van 6,0% na 1991. Indien de rentevoet evenwel blijvend op het voor 1991 geraamde niveau van 8³/₄% zou stabiliseren, zou de groei van de rente-uitgaven tussen 1991 en 1995 niet 3,0 miljard bedragen, maar op circa 7 miljard uitkomen.

Aan de ontvangstenkant gaat het vooral om de aardgasbaten en de belastingopbrengsten. De aardgasbaten zijn uiterst gevoelig voor de ontwikkeling van de dollarkoers en de olieprijs. Dit is gebleken uit de recente ontwikkelingen in de Golf. Bij de huidige ramingen voor de aardgasbaten wordt uitgegaan van een gemiddelde van 25 \$ per vat in de laatste vijf maanden van 1990 die daalt naar circa 21 \$ per vat in 1991 en op deze prijs stabiliseert. Voorts wordt vanaf 1991 een stabiele dollarkoers van f 1,75 verondersteld.

De belastingopbrengsten zijn zeer gevoelig voor onder andere de macro-economische ontwikkeling. De huidige meerjarencijfers voor de belastingen voor de jaren na 1991 zijn gebaseerd op de inzichten in de macro-economische ontwikkeling die ten grondslag hebben gelegen aan het opstellen van de Startbrief. Nadien heeft nog geen actualisatie plaatsgevonden van de macro-economische prognoses. Dit zal gebeuren bij de mid-term review.

5.4. De groei van de rijksuitgaven vanuit een economische invalshoek

Analyse rijksuitgaven vanuit economische invalshoek

Kanttekeningen

Vanuit economische optiek is het van belang te zien in welk soort uitgaven (lopende uitgaven, inkomensoverdrachten, investeringen etcetera) de zojuist beschreven uitgavengroei plaatsvindt. Aandacht voor dergelijke analyses heeft het kabinet onder meer toegezegd in het kader van de discussie over de vierde wijziging van de Comptabiliteitswet.

Twee opmerkingen zijn bij de navolgende analyse van belang. De eerste opmerking is dat de indeling van de rijksuitgaven naar economische categorieën gebaseerd is op het criterium van de «eerste geldstroom». Een kanttekening hierbij is dat bijvoorbeeld de algemene uitkering aan de lagere overheden onder de categorie inkomensoverdrachten wordt geplaatst. Wat de uiteindelijke bestemming is, dat wil zeggen wat voor soort uitgaven de lagere overheid ermee financiert, speelt in deze classificatie geen primaire rol.

De tweede opmerking is dat in de discussie vaak een enigszins kunstmatige scheidslijn wordt getrokken tussen lopende uitgaven enerzijds en kapitaaluitgaven anderzijds. Het is goed erop te wijzen dat de doelstellingen van het kabinet gelegen zijn in diverse vormen van investeren in de toekomst. Dit kan zowel betrekking hebben op lopende uitgaven (scholing, arbeidsmarktbeleid) als op kapitaaluitgaven (infrastructuur, milieu). Daarmee heeft dit begrip investeren een andere lading dan in de economische classificatie. In deze paragraaf wordt aangesloten bij de indeling volgens de economische classificatie.

Tabel 5.4.1. De groei van de rijksuitgaven tussen 1991 en 1995, ingedeeld naar economische categorieën (jaarlijkse toename 1991-1995 in procenten)

	inclusief loon- en prijsstijgingen ¹	exclusief loon- en prijsstijgingen
Lopende uitgaven	2 ¹ / ₄ %	¹ / ₄ %
Rente-uitgaven	5 ¹ / ₄ %	5 ¹ / ₄ %
Inkomensoverdrachten ²	3 ¹ / ₂ %	1 ¹ / ₄ %
Kapitaaloverdrachten ³	¹ / ₂ %	— 0%
Investeringen	1 ³ / ₄ %	¹ / ₄ %
Kredieten en overig ⁴	— 14 ¹ / ₄ %	— 14 ¹ / ₄ %
Totaal	3¹/₄%	1¹/₄%

¹ Hierbij zijn de reserveringen uit de aanvullende posten volgens een globale verdeelsleutel toegedeeld naar de verschillende economische uitgavencategorieën.

² Gecorrigeerd voor de AKW-kasschuif ad 1,55 miljard van 1991 naar 1990. De reservering voor incidentele loonkosten op het hoofdstuk O + W, die tussen 1991 en 1995 met ³/₄ miljard oploopt, is als loonstijging aangemerkt.

³ Exclusief uitgaven en ontvangsten WIR.

⁴ Gecorrigeerd voor de opbrengst van de verkoop van staatsdeelnemingen ad 1 miljard in 1991.

Totale uitgavengroei rijk

Uit de eerste kolom van bovenstaande tabel blijkt dat de totale uitgavengroei (inclusief de loon- en prijsstijgingen) op 3¼% per jaar uitkomt. De louter nominale uitgavengroei doet zich vooral voor bij de lopende uitgaven, de inkomensoverdrachten en de investeringen.

Lopende uitgaven

De volumegroei van de totale uitgaven bedraagt ongeveer 1¼% per jaar. Bij de *lopende uitgaven* doet zich een beperkte jaarlijkse toename voor. Deze groei heeft vooral betrekking op de materiële bestedingen. De sterkste groei treedt op bij de categorie *rente-uitgaven*. De toename bij deze categorie wordt voor het grootste deel verklaard door de toename van de rente-uitgaven op de staatsschuld. Voorts speelt de afnemende winstafdracht van De Nederlandse Bank hierbij een rol. Bij de categorie *inkomensoverdrachten* gaat het om inkomensoverdrachten aan andere overheden, maar ook aan bedrijven, gezinnen of het buitenland. De toename bij deze categorie is vooral gelokaliseerd bij de EG-afdrachten en de objectsubsidies in de sfeer van de volkshuisvesting. Voorts neemt de algemene uitkering aan het Gemeentefonds en het Provinciefonds toe. Bij de *kapitaaloverdrachten* treedt een stabilisatie op. Hierbij zij opgemerkt dat de aflopende WIR-uitgaven buiten beschouwing zijn gelaten. De *investeringsuitgaven* van het Rijk vertonen in de periode 1991-1995 een geleidelijke stijging. Deze komt bovenop een relatief forse toename van de investeringsuitgaven van het rijk van 1990 op 1991. Aldus wordt de jarenlange daling van de investeringsuitgaven van het rijk als aandeel in het nationale inkomen tot staan gebracht. De toename in de periode 1991-1995 wordt vooral veroorzaakt door investeringen in de fysieke infrastructuur en de extra gelden voor de rijkshuisvesting. Hierbij zij bedacht dat naar de mate waarin deze gelden in de vorm van lease worden gebruikt, het in dat jaar gegeneerde investeringsbedrag groter zal zijn. De *kredieten* laten een relatief sterke daling zien, vooral als gevolg van de afloop van de verstrekking van woningwetten door het Rijk.

Rente-uitgaven

Inkomensoverdrachten

Kapitaaloverdrachten

Investeringsuitgaven

Kredieten

Samenvattend kan worden gesteld dat -afgezien van de rente-uitgaven en de kredieten- bij de meeste economische uitgavencategorieën een relatief matige volume-groei optreedt. Daarbij is het kabinet erin geslaagd om een volume-groei bij de investeringsuitgaven mogelijk te maken. De rente-uitgaven vertonen (nog) een vrij forse groei.

Vorderingensaldo en saldo lopende verrichtingen

Vorderingensaldo

Aan de hand van de indeling van de rijksuitgaven in economische categorieën is het technisch mogelijk het vorderingensaldo en het saldo van lopende verrichtingen van het Rijk te bepalen. Zoals bekend maken kredieten en (staats)deelnemingen geen onderdeel uit van het vorderingensaldo. In 1991 is sprake van een vorderingentekort van 21,6 miljard, hetgeen neerkomt op 4,6% NI. Het vorderingentekort ligt in 1991 derhalve 0,1 à 0,2%-punt NI beneden het financieringstekort. In 1990 beloopt het vorderingensaldo 5,1% NI.²

Saldo lopende verrichtingen

Bij het saldo van lopende verrichtingen worden, naast kredieten en (staats)deelnemingen, ook investeringen en kapitaaloverdrachten buiten beschouwing gelaten. In 1991 is sprake van een negatief saldo van lopende verrichtingen van 1,6% NI, hetgeen ruim 3%-punt NI beneden het financieringstekort uitkomt.³

² Inclusief de stelpost i.v.m. de feitelijke kasontwikkeling ad 1 à 1½ miljard. Hierbij is ervan uitgegaan dat deze post niet neerslaat bij de (netto) kredietverlening.

³ Het saldo van lopende verrichtingen is niet hetzelfde als het saldo van de (fictieve) gewone dienst. Allereerst bevat het laatstgenoemde saldo ook de op de kapitaaluitgaven noodzakelijke afschrijvingen. In de tweede plaats heeft de afbakening tussen een eventuele gewone dienst en een kapitaaldienst niet identiek te zijn aan die tussen lopende verrichtingen en kapitaaluitgaven. Dit speelt met name bij de kapitaaloverdrachten die niet tot het saldo van lopende verrichtingen worden gerekend.

5.5. De ontwikkeling van de uitgaven op de rijksbegroting (excl. sociale zekerheid en zorg) en in de sociale zekerheid en de zorgsector

Aangezien de uitgaven in de sfeer van de sociale zekerheid en de zorgsector grotendeels niet via de rijksbegroting, maar via de sociale fondsen verlopen, zijn deze uitgavensectoren tot nu toe voor een groot

deel buiten beschouwing gebleven. In deze paragraaf wordt de blik op deze drie beleidsmatig onderscheiden uitgavensectoren gericht. Te zamen zijn de uitgavenontwikkelingen in deze drie sectoren bepalend voor de ontwikkeling van financieringstekort en collectieve-lastendruk. De analyse draagt een globaal karakter. Wat betreft de sociale zekerheid en de zorgsector is aangesloten bij de Nota Sociale Zekerheid 1991 respectievelijk het Financieel Overzicht Zorg 1991.⁴

Uitgavengroei 1991-1995

Uitgavengroei 1991-1995 per sector

Allereerst wordt de uitgavengroei voor de jaren 1991 tot en met 1995 gezien. Uit onderstaande tabel blijkt dat in miljarden gemeten de rijksbegroting (excl. sociale zekerheid en zorg) het sterkst groeit en de zorgsector het minst. Indien men in procentuele groei meet, ontstaat evenwel een heel ander beeld: de sterkste stijging treedt dan op in de zorgsector en de minst sterke stijging bij de rijksbegroting (excl. sociale zekerheid en zorgsector)

Tabel 5.5.1. Uitgavengroei 1991-1995

	1991	1995	groei 1991-1995	
			in % in mrd per jaar	
1. Rijksbegroting (excl. soc. zekerheid en zorg) ¹ (w.v. uitgaven)	134,0 (153,6)	152,7 (170,6)	+ 18,8 (+ 17,0)	+ 3,3% (+ 2,7%)
2. Sociale Zekerheid ²	99,5	112,9	+ 13,4	+ 3,2%
3. Zorgsector ³	49,7	58,1	+ 8,3	+ 4,0%

¹ Saldo van uitgaven en niet-belastingontvangsten (excl. aardgasbaten).

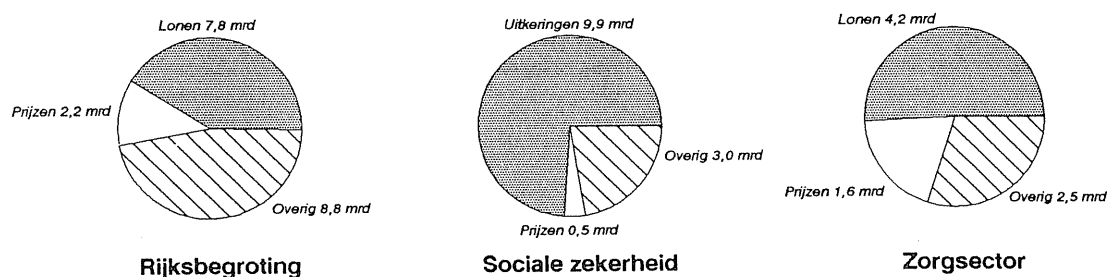
² Inclusief aandeel aanvullende posten rijksbegroting.

³ Dit betreft zowel het collectief gefinancierde als het particulier gefinancierde deel.

Uitgavengroei deels nominaal

De thans voorziene uitgavengroei draagt voor een groot deel een nominaal karakter. Dit wordt geïllustreerd in figuur 5.5.1, waarin de totale uitgavengroei wordt gesplitst naar drie oorzaken: lonen, prijzen en overige factoren.

Figuur 5.5.1. De uitgavengroei 1991-1995, onderverdeeld naar lonen, prijzen en overige factoren

¹ Exclusief uitgaven in de sfeer van de sociale zekerheid en de zorgsector. Saldo uitgaven en niet-belastingontvangsten (excl. aardgasbaten).

² Inclusief aandeel aanvullende posten rijksbegroting.

³ Dit betreft zowel het collectief gefinancierde en premie gefinancierde deel.

Overige uitgavengroei bij rijksbegroting ..

.. sociale zekerheid

⁴ De cijfers zijn gebaseerd op niet geheel definitieve versies van de Nota Sociale Zekerheid 1991 en het Financieel Overzicht Zorg 1991. Dit kan impliceren dat er tussen de cijfers in dit hoofdstuk en de genoemde nota's (geringe) afwijkingen optreden.

Bij alle drie sectoren zijn er ook andere factoren die ten grondslag liggen aan de totale uitgavengroei. Wat betreft de *rijksbegroting* zijn deze factoren in de vorige paragrafen reeds uitvoerig aan de orde gekomen.

In de *sociale zekerheid* is de resterende uitgavengroei hoofdzakelijk geconcentreerd in de arbeidsongeschiktheidsregelingen (AAW/WAO) en enkele demografisch bepaalde regelingen (AOW, AWW). Bij de arbeids-

ongeschiktheidsregelingen treedt tot en met 1995 een volume-toename van de uitgaven met ongeveer 2 miljard op.

De uitgaventoename bij de AOW tot en met 1995 bedraagt in volumetermen circa 2 miljard. De oorzaak hiervan is gelegen in de trendmatige toename van het aantal AOW-gerechtigden. Hier staat een beperkte daling bij de AWW tegenover. Per saldo treedt bij de AOW en AWW, in volume-termen een uitgavengroei tot en met 1995 van 1½ miljard op.

Bij de werkloosheidsregelingen treedt tot en met 1995 uit hoofde van de volume-ontwikkeling een uitgavendaling van 0,7 miljard op. De ziekte-wetuitkeringen daarentegen nemen tussen 1991 en 1995 in volumetermen met 0,4 miljard toe.

De resterende uitgavengroei in de *zorgsector* bedraagt in de periode 1991–1995 ongeveer 2½ miljard. Inclusief de extra bedragen die in het regeerakkoord voor de zorgsector beschikbaar zijn gesteld, nemen de uitgaven tot en met 1994 jaarlijks met ongeveer 1,3% toe. Dit groei-cijfer is tevens gehanteerd ter bepaling van het extrapolatie-cijfer 1995.

Uitgavenmutaties 1991 en 1994 tussen Startbrief en Miljoenennota 1991

.. en zorgsector

Uitgavenmutaties na Startbrief per sector

Net als bij de rijksuitgaven is het van belang voor de collectieve uitgaven als geheel inzicht te hebben in de mutaties die sedert de Startbrief zijn opgetreden. Het gaat dan dus om inzicht in mutaties als gevolg van meen- en tegenvallers en van beleidsintensiveringen en ombuigingen, alsmede om de effecten van een andere nominale ontwikkeling. De analyse heeft de Startbrief, waarin de intensiveringen uit het regeerakkoord zijn neergelegd, als ijkpunt.

Een belangrijk instrument bij de uitgavenbeheersing wordt gevormd door de regels van de budgetdiscipline. Het kabinet heeft, in aanvulling op de al bestaande regels voor de rijksuitgaven, dit jaar vergelijkbare regels afgesproken voor de sociale zekerheid en de zorgsector. Daarbij is zoveel mogelijk recht gedaan aan de specifieke kenmerken van deze uitgavensectoren.

Tabel 5.5.2. bevat voor de drie uitgavensectoren een vergelijking tussen de huidige stand en de stand volgens de Startbrief.

Tabel 5.5.2. Uitgavenontwikkeling tussen de Startbrief en de Miljoenennota 1991

	Rijksbegroting ¹		Sociale Zekerheid ²		Zorgsector ³	
	1991	1994	1991	1994	1991	1994
A. Startbrief	134,9	145,6	98,8	108,6	48,6	54,1
B. Miljoenennota 1991	<u>134,0</u>	<u>148,4</u>	<u>99,5</u>	<u>109,4</u>	<u>49,7</u>	<u>55,7</u>
C. Verschil (C = B - A)	- 0,9	+ 2,8	+ 0,7	+ 0,8	+ 1,1	+ 1,6
(w.v. nominaal)	(+ 1,2)	(+ 1,9)	(+ 1,0)	(+ 0,9)	(+ 0,6)	(+ 0,8)
(w.v. overig)	(- 1,7)	(+ 1,3)	(- 0,4)	(- 0,4)	(+ 0,5)	(+ 0,3)
(w.v. technisch)	(- 0,4)	(- 0,4)	(+ 0,1)	(+ 0,3)	(+ 0,0)	(+ 0,5)

¹ Exclusief uitgaven in de sfeer van de sociale zekerheid en de zorgsector. Saldo van uitgaven en niet-belastingontvangsten (exclusief aardgasbaten).

² Inclusief aandeel aanvullende posten op de rijksbegroting.

³ Dit betreft zowel het collectief gefinancierde deel als het premie gefinancierde deel.

Collectieve uitgaven hoger dan bij regeerakkoord en Startbrief

Uit de tabel blijkt dat over de hele linie na de Startbrief uitgavenstijgingen zijn opgetreden. Deze uitgavenstijgingen tonen een structureel en oplopend karakter. De uitgavenstijgingen leiden ertoe dat de collectieve uitgaven zich in meerjarig perspectief niet ontwikkelen conform de ramingen in het regeerakkoord en de Startbrief. Dit kan risico's in zich houden voor de doelstellingen voor het financieringstekort en de collectieve-lastendruk voor de jaren na 1991. Dit geldt temeer tegen de achtergrond van het gegeven dat in de Startbrief reeds bleek dat de

Hogere uitgaven deels
nominaal

Overige uitgavenstijgingen bij
rijksbegroting, sociale
zekerheid en zorgsector

Meerjarig budgettaire
totaalbeeld stemt tot zorg

toenmalige budgettaire uitkomsten niet leidden tot het beoogde financieringstekort van 3¼% NI, met name als gevolg van (ramings)verschillen tussen de Startbrief en de regeerakkoordberekeningen door het CPB. Deze verschillen hadden onder andere betrekking op de rentelasten en de arbeidsvoorwaarden in de collectieve sector. Deze ontwikkeling zal bij de mid-term review in de beschouwing worden meegenomen.

Het merendeel van de uitgavenstijgingen is gelokaliseerd in de nominale sfeer. Een deel ervan heeft betrekking op de verbetering van de ruimte arbeidsvoorwaarden en hogere uitkeringen. Een ander deel vloeit voort uit een gewijzigd premiebeeld. Weer een ander deel is het gevolg van hoger dan in de Startbrief geraamde prijzen.

Op de overige ontwikkelingen op de *rijksbegroting* is in paragraaf 5.2 reeds ingegaan⁵. Bij de *sociale zekerheid* resteert een uitgavendaling met 0,4 miljard in beide jaren. Deze uitgavendaling is het resultaat van een groot aantal mee- en tegenvallers en enkele nader te bepalen uitgavenbeperkende maatregelen in de sfeer van de WAO/AAW/AWW. In de *zorgsector* resulteert (excl. technische wijzigingen) een uitgavenverhoging van 0,5 miljard in 1991 en 0,3 miljard in 1994. Voor beide jaren hangt ongeveer 0,2 miljard hiervan samen met het in het voorjaar afgesloten Beleidskader arbeidsmarkt zorgsector. Voorts is sprake van overschrijdingen in de extramurale sector; deze bedragen 0,2 miljard in beide jaren. De dreigende overschrijding in de sfeer van de geneesmiddelenproblematiek, die volgens globale indicaties in 1994 1 à 1½ miljard belooft, wordt in 1994 door het nadere pakket maatregelen op dit terrein vrijwel geheel gecompenseerd. In 1991 is in deze sfeer evenwel nog sprake van een overschrijding van circa 0,2 miljard. Tenslotte worden in de fysiotherapie en in de sfeer van de bouw in beide jaren voor 0,1 miljard uitgavenbeperkende maatregelen getroffen.

5.6 Slot

De hiervoor gegeven analyses geven aan met welke mutaties in het budgettaire beeld voor de rijksbegroting, de sociale zekerheid en de zorgsector het kabinet sinds de Startbrief is geconfronteerd. Dit maakt eens te meer duidelijk welk belang ermee is gemoeid dat ramingen worden verbeterd. Tevens is aangegeven welke factoren en beleidsterreinen van belang zijn voor de te verwachten meerjarige uitgavenontwikkelingen. Naast de nog steeds stijgende rentelasten blijkt de groei in de meerjarencijfers gelokaliseerd te zijn bij een aantal beleidsterreinen waar het kabinet hoge prioriteit aan geeft. Daarbij is het kabinet er onder andere in geslaagd om de investeringsuitgaven van het Rijk in de komende jaren in volumetermen iets te laten groeien.

Uit de analyses blijkt dat de huidige inzichten in de meerjarige budgettaire ontwikkelingen tot grote zorg stemmen. Aangegeven is dat er onvermijdelijk grote onzekerheden en aanwijsbare risico's zijn. Gerekend moet worden met uitgavenstijgingen met een structureel karakter. De huidige gespannen internationale situatie leidt tot een vergroting van de onzekerheden. Het zal forse inspanningen vergen om te bereiken dat de bij het regeerakkoord voorziene budgettaire kaders worden gehandhaafd. Daartoe zal strikte toepassing van de regels voor de budgetdiscipline noodzakelijk blijven en zal tevens door het realiseren van meer doelmatigheid en door herschikkingen moeten worden verzekerd dat de nieuwe beleidsprioriteiten en -accenten van het kabinet in overeenstemming met de budgettaire kaders worden gerealiseerd. Het kabinet zal bij de mid-term review nader bezien hoe de uitgavenontwikkeling die uit de afspraken in het regeerakkoord voortvloeit, in overeenstemming kan worden gehouden met de doelstellingen voor het financieringstekort en de collectieve-lastendruk.

⁵ De belangrijkste verschillen met de cijfers in regel 5 van tabel 5.2.1. zijn de kasverschuiving van de rijksbijdrage AKW ad 1,55 miljard in 1991, het effect van het achterwege laten van de indexering rijksbijdrage AAW/AWW (1991: 0,6 miljard, 1994: 1,1 miljard) en de niet-nominale en de niet-technische mutaties bij de sociale zekerheid en de zorgsector (tezamen: -0,6 miljard in 1991 en -0,2 miljard in 1994).

Lijst van gebruikte termen en hun betekenis

Aanvullende posten

Posten die nog niet in de ontwerp begrotingswetten konden worden opgenomen maar die terwille van een volledig beeld wel reeds in de totaalcijfers van de Miljoenennota zijn begrepen (veelal posten waarvan de verdeling over de begrotingshoofdstukken nog niet kan worden aangegeven).

Accijns

Het bedrag dat de overheid heeft per eenheid van bepaalde goederen, zoals alcoholische dranken en tabak, bij verkoop daarvan aan de consument.

Accountantsverklaring

Een schriftelijke mededeling van een accountant inhoudende de uitkomst van een onderzoek naar de getrouwheid van een verantwoording.

Administratieve organisatie

Het gehele complex van organisatorische maatregelen binnen een departement, inclusief het stelsel van maatregelen van interne controle, dat direct of indirect betrekking heeft op een goede werking van de administratie, de financieel-administratieve systemen en op de rechtmatigheid en doelmatigheid van het (financiële) beheer.

AKW-schuif

Als onderdeel van de besluitvorming over het budgettaire beleid voor 1991 is besloten onder bepaalde voorwaarden de rijksbijdrage AKW voor het eerste kwartaal van 1991 eind december 1990 te betalen. Het gaat om een kasverschuiving van 1991 naar 1990 van 1550 miljoen.

Algemene uitkering (uit het Gemeentefonds)

Een uitkering welke de gemeenten in beginsel naar eigen inzicht kunnen uitgeven.

Autonome wijziging van belastingopbrengsten

De wijziging van de belastingopbrengsten die voortvloeit uit een verandering van het fiscale regime.

Begrotingstekort

Het verschil van alle uitgaven en ontvangsten op de Rijksbegroting inclusief de saldi van de begrotingsfondsen en de afdrachten aan de EG.

Belastingdruk (transactiebasis, kasbasis)

De belastingopbrengst over een bepaald jaar (transactiebasis, kasbasis) uitgedrukt als percentage van het nationale inkomen van dat jaar.

De belastingopbrengst over een bepaald jaar op transactiebasis is gelijk aan de belastingopbrengst die over bijvoorbeeld de omzet, het inkomen of de winst van dat jaar is verschuldigd. De belastingopbrengst over een bepaald jaar op kasbasis is gelijk aan de belastingopbrengst die in dat jaar wordt ontvangen. Kas-transactieverschillen bij de belastingen doen zich met name voor bij de inkomsten- en vennootschapsbelasting. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat de belasting die over de winst/het inkomen van een bepaald jaar is verschuldigd door middel van meerdere aanslagen, verspreid over een aantal kalenderjaren, wordt geïnd.

Beleidsintensiveringen

Verhogingen van uitgaven en/of verlagingen van ontvangsten, waaraan een beleidsbeslissing ten grondslag ligt. Dergelijke (endogene) budgettaire mutaties dienen in principe specifiek gecompenseerd te worden, tenzij de ministerraad anders beslist (zie ook stringent begrotingsbeleid). Overigens wordt deze term meestal beperkt tot bedoelde mutaties in de uitgaven. Een beleidsmatige verlaging van de belastingontvangsten wordt gewoonlijk aangeduid met de term lastenverlichting.

Besparingsverlies

Budgettair nadeel dat optreedt doordat een (voorgenomen) ombuiging minder besparingen blijkt op te leveren dan aanvankelijk werd gedacht. Dit kan bijv. het gevolg zijn van uitstel van invoering van de ombuigingsmaatregel.

Bestedingen

Uitgaven waarbij rechtstreeks beslag wordt gelegd op produktiemiddelen. De bestedingscategorieën die kunnen worden onderscheiden zijn de particuliere consumptie, de overheidsconsumptie, de overheidsinvesteringen, de bedrijfsinvesteringen in woningen, overige vaste activa en voorraden en de export. De overheidsconsumptie (dat wil zeggen de materiële consumptie door de overheid en de lonen en salarissen van het overheidspersoneel) en de overheidsinvesteringen vormen te zamen de overheidsbestedingen. De andere uitgaven van de overheid zijn de zogenoemde overdrachtsuitgaven.

Betalingsbalans

De totale rekening van de betalingsbalans geeft een overzicht van de transacties met het buitenland. Men onderscheidt daarbij de lopende rekening en de kapitaalrekening. Op de lopende rekening worden uitgaven en inkomsten geboekt, voortvloeiende uit het goederen- en dienstenverkeer, alsook de uit het buitenland ontvangen (respectievelijk

daaraan betaalde) inkomsten uit vermogen en arbeid en tevens de secundaire inkomensoverdrachten.

De kapitaalrekening geeft een beeld van het kapitaalverkeer met het buitenland.

Bonus-malus-systeem

Onderdeel van voorstellen tot vergroting van de financiële betrokkenheid van de werkgevers bij de WAO, inhoudende dat bij instroom van een werknemer in de WAO de werkgever een heffing betaalt (malus) en dat bij het aanstellen van een gedeeltelijk arbeidsongeschikte de werkgever een vergoeding (bonus) ontvangt.

Budgetdiscipline (stringent begrotingsbeleid)

Een zodanige uitvoering van de begroting dat eventuele uitgavenoverschrijdingen door beleidsaanpassingen dan wel door meevallers worden gecompenseerd. Laatstelijk zijn de regels budgetdiscipline in de Miljoenennota 1989 geformuleerd.

Budgettaire compensatie (generale en specifieke)

Indien zich (per saldo) budgettaire verslechteringen voordoen is in principe compensatie vereist. Besloten kan worden tot specifieke compensatie. Dit impliceert een compenserende beleidsaanpassing (ombuiging) op het betreffende begrotingshoofdstuk. Aldus wordt de algemene budgettaire problematiek uit dezen hoofde niet belast.

Vindt geen specifieke compensatie plaats, dan vormt de verslechtering in principe (een deel van de) algemene budgettaire problematiek waarvoor *generale* compensatie is vereist. Dit impliceert een compenserende beleidsaanpassing, die op grond van een prioriteitenafweging over de diverse onderdelen van de collectieve sector wordt verdeeld.

Collectieve lasten

Het totaal van belasting en premieontvangsten, vermeerderd met enkele niet-belastingmiddelen. Tot deze laatste categorie worden gerekend de binnenlandse gasbaten, milieuheffingen, en opbrengsten uit voorzieningen waarvan het gebruik verplicht is. De *collectieve lastendruk* is het quotiënt van de collectieve lasten en het nationale inkomen (in %).

Collectieve sector

De collectieve sector kan in drie sectoren verdeeld worden, namelijk:

- Rijk
- Overige publiekrechtelijke lichamen
- Sociale verzekeringen

In de Nationale Rekeningen wordt de collec-

tieve sector aangeduid als de sector overheid.

Comptabiliteitswet 1976

De wet die het beheer van 's Rijks geld en goed regelt en de regels geeft omtrent inrichting en beheer van de rijksbegroting.

Consolidatie

De post consolidatie wordt gebruikt voor het corrigeren van de Rijksbegroting voor dubbelstellingen a.g.v. het bruto-boeken van bijdrage-constructies. Het bruto-boeken houdt in dat zowel het departement dat de feitelijke betaling verricht, als het departement dat bijdraagt, de uitgave in de (buitenlijnse) begroting opneemt. Het ontvangende departement raamt de te ontvangen bijdrage ook aan de ontvangsten-zijde van de begroting. Hierdoor wordt het rekenkundig niveau van de totale rijksuitgaven en rijksontvangsten hoger dan het feitelijk niveau, hetgeen d.m.v. de post consolidatie wordt gecorrigeerd.

Contractmanagement

Wanneer in een departementale organisatie door de politieke en ambtelijke topleiding bepaalde bevoegdheden en verantwoordelijkheden aan (hoofden van) organisatieonderdelen worden verleend, met betrekking tot de in te zetten middelen en/of de uitvoering van te verrichten activiteiten of voort te brengen prestaties spreekt men, met name wanneer een en ander wordt vastgelegd in zogenaamde «contracten», wel van contractmanagement.

Convergentie (van economisch beleid)

Afstemming van het economische beleid tussen landen, vrijwillig of via bindende afspraken met als gevolg dat het beleid in de verschillende landen meer in dezelfde richting gaat verlopen, bijvoorbeeld door het te richten op dezelfde doelstellingen of door het op gelijke wijze hanteren van economische beleidsinstrumenten.

Debudgettering

Zie Rechtstreeks op de kapitaalmarkt gefinancierde overheidsuitgaven.

Decentralisatie (binnen de overheid)

Het delegeren van meer verantwoordelijkheden en beslissingsbevoegdheden naar lagere overheden. Concreet kan dit leiden tot overheveling van taken (en daartoe benodigde financiële middelen) van de centrale overheid naar de lagere overheden.

Derdenrekening

Een veelheid van rekeningen die niet in de ramingen van de rijksbegroting worden opgenomen, omdat de (per saldo) invloed op het financieringstekort van deze rekeningen vooraf ongewis is. Het uiteindelijke, gerealiseerde financieringstekort wordt hierdoor wel beïnvloed. Het betreft met name rekening-courantverhoudingen (o.a. met het Landbouw-Egalisatiefonds en de EG).

Deregulering

Het afschaffen, verlichten of stroomlijnen van door de overheid aan bedrijven, instellingen en burgers opgelegde regels en wetten ten einde onnodige bureaucratie en

met de regelgeving samenhangende onnodig hoge kosten te vermijden.

Desaldering

Onder desaldering wordt verstaan een gelijktijdige, veelal rechtstreeks met elkaar samenhangende verhoging of verlaging van de uitgaven en van de niet-belastingontvangsten.

Desalderingen hebben dus per saldo geen invloed op de omvang van het financieringstekort.

Economische allocatie

De verdeling van de productiefactoren, zoals kapitaal en arbeid, over de verschillende gebruiksmogelijkheden, waarmee een bepaald welvaartsniveau wordt bereikt.

Economische classificatie

Indeling van begrotingsartikelen en onderdelen daarvan naar macro-economische categorieën, waardoor begroting- en rekeningcijfers kunnen worden ingepast in het systeem van de nationale boekhouding (de Nationale Rekeningen). Deze indeling wordt opgesteld met behulp van een codering die is aangebracht in de toelichtende staten.

Economische en Monetaire Unie (EMU)

Kernpunt van de EMU is het onherroepelijk vastleggen van de wisselkoersen in de Europese Gemeenschappen; de meest sprekende vorm daarvan is de vervanging van de verschillende munten door één Europese munt. In de EMU wordt een gemeenschappelijk monetair beleid gevoerd, gecoördineerd door de op te richten Europese Centrale Bank (ECB); tevens zal coördinatie van het budgettaire beleid nodig zijn. De precieze modaliteiten hiervan liggen nu nog niet vast. (zie IGC).

Effectiviteitsindicator

Een getal dat de mate aangeeft waarin de met deproductie van overheidsgoederen en -diensten beoogde prestaties of effecten worden bereikt.

Efficiencyindicator

Een getal dat de omvang van de inzet van middelen bij de productie van overheidsgoederen en -diensten relateert aan de omvang van die productie of aan de omvang van de met die productie bewerkstelligde effecten.

«Grote» efficiency

Efficiencyverbetering samenhangend met verbeteringen in de organisatiestructuur en de wijze van taakuitvoering door de overheid.

«Kleine» efficiency

Efficiencyverbetering samenhangend met de ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit. (De organisatiestructuur blijft ongewijzigd).

Endogene groei van de belastingopbrengsten

De groei van de belastingopbrengsten welke bij een gelijkblijvend fiscaal regime voortvloeit uit de groei van inkomens en bestedingen.

Europese Monetaire Stelsel (EMS)

Het EMS is een stelsel gericht op het creëren van een zone van monetaire stabiliteit in de Europese Gemeenschappen, bestaande uit een overeenkomst om fluctuaties in de wisselkoersen binnen bepaalde marges te houden en een overeenkomst betreffende onderlinge betalingsfinanciering.

Europese Politieke Unie (EPU)

Onder de EPU wordt het streven van de EG verstaan om naast de interne markt (1992) en de Economische en Monetaire Unie te komen tot een versterking van de politieke samenwerking in het internationale optreden van de EG. Ook versterking van de Europese instellingen (onder andere vergroting van het democratisch gehalte), verdieping van de communautaire samenwerking en doelmatiger besluitvorming binnen de EG zijn doelstellingen van de EPU.

Extrapolaties: geëxtrapoleerde (meerjaren-)ramingen

Ramingen op basis van de veronderstelling dat geen wijzigingen in het beleid worden aangebracht. Deze veronderstelling houdt in dat, rekening houdend met een bepaalde loon- en prijsstijging, wordt uitgegaan van bestaande wettelijke regelingen, concrete afspraken op kabinets- of ministerieel niveau (inclusief meerjarige ombuigings-taakstellingen), aangegane verplichtingen en kwantificeerbare exogene factoren. Voor zover deze elementen niet van toepassing zijn, worden de meerjarenramingen, behoudens de veronderstelde loon- en prijsstijging, gelijk gehouden aan de nieuwe begroting dan wel aan het laatste jaar van de meerjarenramingen, waarin al deze elementen wel van toepassing zijn.

Financieringsbehoefte van het Rijk

De som van financieringstekort exclusief debudgettering en inclusief vervroegde aflossingen van woningwetleningen van het Rijk (zie daar) en de aflossingen op de gevestigde staatsschuld.

Financieringstekort (feitelijk) van het Rijk

Het saldo van de relevante ontvangsten en uitgaven plus de mutatie in de derdenrekeningen.

Financieringstekort (norm) van het Rijk

Feitelijk financieringstekort inclusief debudgettering en exclusief vervroegde aflossingen woningwetleningen

Functionele classificatie

Indeling van begrotingsartikelen en onderdelen daarvan naar onderwerpen van staatszorg. Deze indeling wordt opgesteld met behulp van een codering die is aangebracht in de toelichtende staten.

Garantie(-verlening door de overheid)

Het zich garant stellen (door de overheid) voor het nakomen van financiële verplichtingen van derden. Bij een *kredietgarantie*

bijvoorbeeld stelt de overheid zich garant om, indien de kredietnemer niet (tijdig) aan de aflossing en/of rentebetaling kan voldoen, deze op zich te nemen. Andere vormen zijn de exportkredietverzekeringsgaranties en exploitatiegaranties.

Geïntegreerde verplichtingen-kas administratie

Een administratie waarin de aangegeven verplichtingen worden geregistreerd tezamen met de in het jaar van aangaan en eventuele volgende jaren te bepalen bedragen. Gedane betalingen worden geregistreerd in relatie tot de aangegeven verplichtingen, zodat de nog openstaande verplichtingenbedragen vastgesteld kunnen worden.

Gemeentefonds

Fonds, waarin een deel (het zogenoemde aandeelpercentage) van de opbrengst van het merendeel der rijksbelastingen wordt gestort en waaruit jaarlijks aan de gemeenten uitkeringen worden gedaan tot dekking van een deel van hun uitgaven.

Generale compensatie

Zie Budgettaire compensatie.

Herschikking

Als gevolg van een nieuwe prioriteitenafweging het beleid op het ene terrein intensiveren terwijl het beleid op een ander terrein wordt ingeperkt («oud voor nieuw»). Per saldo leiden herschikkingen niet tot meer uitgaven.

Hobbelproblematiek

Tekortproblematiek 1991 welke min of meer incidenteel van aard is, conform de inzichten ten tijde van het Regeerakkoord/de Startbrief.

Inactieven, niet-actieven

Dat deel van de bevolking dat niet in het arbeidsproces is opgenomen. De redenen hiervoor kunnen zeer uiteenlopend zijn: werkloosheid, ziekte, arbeidsongeschiktheid, maar ook leeftijd (gepensioneerden of schoolgaande jeugd) of plaats in de huishouding.

Incidentele loonstijging

Het verschil tussen de feitelijke toeneming van het looninkomen per werknemer en de toeneming van de contractlonen. Dit verschil wordt veroorzaakt door bijvoorbeeld promoties, overwerk en in- en uitstroom.

Inflatiecorrectie

Een in de wet geregelde aanpassing van de tarieven van de loon- en inkomstenbelasting, de vermogensbelasting en de successierechten om de stijging van de druk van deze belastingen, veroorzaakt door de inflatie en dus niet door een toeneming van de (reële) draagkracht, te voorkomen.

Intergouvernementele Conferentie (IGC)

Aanpassingen van het EG-verdrag zullen nodig zijn om de principiële beleidswijzigingen als uitvloeisel van de Economische en Monetaire Unie (EMU) en de Europese

Politieke Unie (EPU) vast te leggen. Een tweetal Regerings-conferenties tussen de twaalf EG-landen zullen in december 1990 worden gehouden; de IGC I betreft de EMU en de IGC II de EPU.

Investeringsrekening, Fonds

Begrotingsfonds dat wordt gevoegd met een bepaald percentage van de opbrengst van de inkomstenbelasting en van de vennootschapsbelasting en ten laste waarvan de investeringspremies komen welke de belastingdienst in de vorm van een aftrek op de verschuldigde belasting doet toekomen aan ondernemers die investeren.

Kasbasis

Zie Transaktiebasis.

Kengetal

Een verhoudingsgetal dat inzicht geeft in beleids- of productieprocessen, met name in de effectiviteit en/of efficiency ervan. Een kengetal betreffende effectiviteit geeft de mate aan waarin de beoogde prestaties of effecten van een beleids- of productieproces worden bereikt. Een kengetal betreffende efficiency geeft aan met welke inzet van middelen dit geschiedt.

Koppelings(mechanismen)

Het verschijnsel dat op grond van de wet of uit hoofde van een overeenkomst een automatische aanpassing plaatsvindt van de ene economische grootheid (bijvoorbeeld de sociale minimumuitkeringen) aan het verloop van de andere (bijvoorbeeld het minimumloon).

Kwartaire sector

Collectieve plus semi-collectieve sector (zie aldaar).

Lagere overheden

Gemeenten, provincies en waterschappen.

Liquiditeitenmassa

Het totaal van primaire en secundaire liquiditeiten in handen van het publiek (M2). Primaire liquiditeiten: chartaal en giraal geld (M1). Secundaire liquiditeiten: vorderingen op het bankwezen en de overheid, welke op korte termijn en zonder belangrijk koersverlies in primaire liquiditeiten kunnen worden omgezet.

Liquiditeitscreatie/schepping

Vergroting van de liquiditeitenmassa als gevolg van

- een liquiditeitstekort van de overheid
- korte kredietverlening door het bankwezen aan de particuliere sector
- toeneming van de lange uitzettingen van de banken, welke de aanwas van de hun toevertrouwde spaargelden overtreft
- toevoer van de liquiditeiten uit het buitenland

De liquiditeitscreatie ten behoeve van de overheid en het netto geldscheppende bedrijf der geldscheppende instellingen vormt de binnenlandse liquiditeitscreatie.

Meerjarenramingen

Ramingen van uitgaven en niet-belastingont-

vangsten voor vier op het begrotingsjaar volgende jaren.

Mid-term-review

In het voorjaar van 1991 zal het kabinet, mede aan de hand van een geactualiseerde middellange termijn verkenning van het Centraal Planbureau, bezien op welke manier de kabinetsdoelstellingen terzake van het financieringstekort en de collectieve lastendruk in de jaren na 1991 kunnen worden gerealiseerd.

Modale werknemer

Het modale inkomen is het inkomen dat het meest voorkomt. Het wordt benaderd als het brutoloon van een werknemer die nog net niet de (procentuele) maximumpremie voor het verplichte ziekenfonds betaalt. De modale werknemer uit de gebruikelijke koopkrachtoverzichten is alleenverdiener. Hij of zij is getrouwd met een niet-buitenshuis werkende partner en heeft twee kinderen van 6 en 12 jaar.

Monetaire financiering

Financiering van het tekort van de overheid door het aangaan van kortlopende schuld (onder meer schatkistpapier, kas- en daggeldleningen) en/of intwinging op het bezit van liquide middelen.

Najaarsnota

Tussentijds overzicht van de uitvoering van de lopende begroting waarin wordt aangegeven welke wijzigingen ten opzichte van de Vermoedelijke Uitkomsten noodzakelijk worden geacht. Dit overzicht moet uiterlijk op 1 december van het lopende jaar bij de Staten-Generaal worden ingediend.

Nationaal inkomen

Waar in de Miljoenennota zonder nadere aanduiding de afkorting NI of NNI wordt gebruikt, wordt de meer volledige aanduiding bedoeld: netto nationaal inkomen tegen marktprijzen. Dit is de som van de beloningen van alle Nederlandse productiefactoren (ook die in het buitenland) plus het saldo van kostprijsverhogende belastingen en kostprijsverlagende subsidies.

Niet-belastingontvangsten (of -middelen)

Alle ontvangsten van de overheid, welke niet tot de belastingen worden gerekend. Het betreft een zeer heterogene groep ontvangsten.

Nominale bijstelling GF/PF

Een gewogen gemiddelde, waarbij de loonvoetmutatie exclusief incidenteel, en de prijsmutatie overheidsconsumptie worden gewogen met de bijbehorende volumina.

Ombuigingen

Beleidsmatig geïnduceerde verlagingen van de collectieve uitgaven en verhogingen van de niet-belastingontvangsten zonder collectieve-lastenkarakter. Voor deze mutaties vormen de ontwikkelingen bij ongewijzigd beleid (de meerjarenramingen) het ijkpunt. Een ombuiging op bijvoorbeeld de uitgaven

in enig jaar kan daarom heel wel samengaan met een stijging van de uitgaven ten opzichte van het voorafgaande jaar.

Open-einderegelingen

Regelingen, waarbij personen, instellingen of bedrijven (al dan niet onder voorwaarde) recht hebben op een geldelijke bijdrage van de overheid of van de sociale fondsen, indien zij voldoen aan de in de regeling vastgestelde criteria daarvoor.

Overheid

Het Rijk samen met Overige Publiekrechtelijke Lichamen.

Premiedruk (sociale)

De opbrengst van de sociale premies in een bepaald jaar, uitgedrukt als percentage van het nationale inkomen van dat jaar.

Prijsbijstelling

Aanvullende post waarin gelden worden gereserveerd om de extra uitgaven van de departementen t.g.v. prijsstijgingen te financieren.

Privatisering

Het in brede zin verzelfstandigen van door de overheid uitgevoerde activiteiten. Dit kan variëren van het afstoten of uitbesteden van activiteiten tot het binnen de overheid op een meer zelfstandige wijze uitvoeren van activiteiten.

Provinciefonds

Fonds waarin een deel (het zogenaamde aandeelpercentage) van de opbrengst van het merendeel der rijksbelastingen wordt gestort en waaruit jaarlijks aan de provincies uitkeringen worden gedaan tot dekking van een deel van hun uitgaven.

Rechtstreeks op de kapitaalmarkt gefinancierde overheidsuitgaven (debudgettering; rebudgettering)

Uitgaven voor activiteiten die normaal tot onderwerp van collectieve zorg worden gerekend, en niet (meer) via de begroting maar rechtstreeks op de kapitaalmarkt worden gefinancierd onder rijksgarantie. In deze nota vallen onder dit begrip de rechtstreeks op de kapitaalmarkt gefinancierde uitgaven ten behoeve van premiecorporatie-woningen, verbeteringen van woningwetwoningen en ontwikkelingssamenwerking (NIO/FMO). Het weer overhevelen na de begroting wordt rebudgettering genoemd.

Relevante en niet-relevante begrotingsposten

De relevante begrotingsposten zijn alle uitgaven en ontvangsten van het Rijk minus de niet-relevante. Deze niet-relevante posten betreffen de aflossingen op de staatsschuld, de portefeuille staatsschuld en de aan en ontminting.

Rijksbijdragen

Bijdragen van het Rijk aan de sociale verzekeringsfondsen. Het betreft hier niet de betaling van door het Rijk verschuldigde premies, maar daarvan los staande bijdragen, welke naast de premies dienen ter financiering van de sociale verzekeringsuitgaven.

Schatkistpapier

Verzamelnaam voor diverse soorten schuldbewijzen, uitgegeven door het Rijk om de eigen kredietbehoefte te financieren. Onderscheid wordt gemaakt tussen schatkistpromessen (looptijd: drie tot twaalf maanden), schatkistbiljetten (drie tot vijf jaar) en schatkistcertificaten (acht, tien en twaalf jaar).

Sociale fondsen

Organen, die belast zijn met de uitvoering van de sociale verzekeringswetten. Deze fondsen betalen de uitkeringen en voorzieningen, die krachtens deze wetten worden verstrekt. De financiering vindt voor het overgrote deel plaats via de sociale verzekeringspremies.

Specifieke compensatie

Zie Budgettaire compensatie.

Specifieke uitkeringen

Uitkeringen van het Rijk aan de lagere overheden en uitkeringen van het Rijk rechtstreeks aan derden waarvan ook een of meer andere lagere publiekrechtelijke lichamen bijdragen. De bestedingsrichting van deze uitkeringen is vooraf aangegeven.

Staatsschuld

Het totaal van de uitstaande geldelijke leningen ten laste van de Staat is de bruto staatsschuld. De bruto staatsschuld verminderd met de op korte termijn opeisbare vorderingen van de Staat is de netto staatsschuld. De bruto staatsschuld is gelijk aan de som van de vaste en vlottende staatsschuld. De vlottende staatsschuld wordt gevormd door leningen met een oorspronkelijke looptijd korter dan of gelijk aan 2 jaar. De vaste staatsschuld wordt gevormd door leningen met een gemiddelde oorspronkelijke looptijd langer dan 2 jaar.

Startbrief

De Startbrief aan de Staten-Generaal (november 1989) is de budgettaire vertaling van het Regeerakkoord 1989. In de Startbrief zijn de meerjarige (1990-1994) uitgavenkaders vastgelegd voor de Rijksbegroting, de sector Sociale Zekerheid (fondsen) en de Zorgsector.

Toonbankuitgifte

Uitgiftesysteem van openbare staatsleningen waarbij de inschrijving gedurende een langere periode open staat en waarbij de uitgiftekoers kan worden aangepast. Dit biedt de mogelijkheid om flexibel in te

spelen op wijzigende marktomstandigheden. Het minimum inschrijvingsbedrag bij een toonbankuitgifte bedraagt 2,5 miljoen.

Transactiebasis

Het weergeven van uitgaven en ontvangsten in een bepaald jaar op transactiebasis houdt in dat de uitgaven en ontvangsten worden gemeten op het moment dat de economische handeling (transactie), welke tot de uitgaaf of ontvangst leidt, plaatsvindt. De feitelijke (kas)uitgaaf of (kas)ontvangst kan heel wel in een ander jaar plaatsvinden. Indien dat moment als meetpunt wordt genomen is sprake van uitgaven en ontvangsten op kasbasis (Zie Belastingdruk ter illustratie).

Vermoedelijke uitkomsten

Ten tijde van de opstelling van de Miljoenennota voorzien uitkomsten van de begroting van het lopende jaar.

Voorinschrijfrekening

Rekening bij de schatkist in verband met deelneming in toekomstige staatsschuld. De belangrijkste inschrijver is het Algemeen burgerlijk pensioenfonds, dat verplicht is zijn voor belegging beschikbare middelen op deze rekening te storten tot maximaal het bedrag dat aan pensioenbijdrage van het Rijk wordt ontvangen.

Voorjaarsnota

Tussentijds overzicht betreffende de uitvoering van de lopende begroting waarin wordt aangegeven welke wijzigingen ten opzichte van de oorspronkelijke begroting noodzakelijk worden geacht. Dit overzicht moet voor 1 juni bij de Staten-Generaal ingediend worden.

Voorlopige Rekening

Nota, die jaarlijks in februari wordt uitgebracht inzake de voorlopige realisatie van de begroting van het voorgaande jaar (ook wel februari-nota genoemd).

Wig

Het verschil tussen de loonkosten voor de werkgever en het nettoloon voor de werknemer. Dit verschil bestaat uit belastingen en sociale verzekeringspremies.

Zelfbeheer

Een bedrijfsvoeringsconceptie voor het interne beheer in de rijksdienst, waarbij door organisatorische delegering en mandaatverlening de beheersverantwoordelijkheid wordt toegewezen aan de lijnmanager.

Zorgsector

De zorgsector omvat de volksgezondheid met inbegrip van de gezinsverzorging en het kruiswerk en de voorzieningen voor ouderen en gehandicapten.

Vergaderjaar 1990–1991

---

21 800

Nr. 2

NOTA OVER DE TOESTAND VAN 'S RIJKS FINANCIËN

Bijlagen bij de Miljoenennota 1991

1. Budgettaire kerngegevens

	Rekening 1989	Startbrief 1990	Voorjaars- nota 1990	Vermoede lijke uitkomsten 1990	Ontwerp begroting 1991
I. Opbouw Financieringssaldo van het Rijk					
Relevante uitgaven Rijk	173 064	187 299	186 945	188 417	195 354
Relevante niet-belastingontvangsten Rijk	26 989	24 940	26 726	27 131	26 474
Belastingontvangsten Rijk	120 371	140 000	139 100	137 400	147 500
Mutatie Derdenrekening	2 828	500	353	653	500
Financieringssaldo Rijk ¹	- 22 876	- 21 860	- 20 766	- 23 233	- 20 880
Stelpost i.v.m. feitelijke kasontwikkeling				1 000 à 1 500	-
Financieringssaldo Rijk, inclusief debudgettering en exclusief VAW (genormeerd)	- 24 767	- 23 550	- 22 459	- 23 926 à - 23 426	- 22 457
Idem, in % NI	- 5.9%	- 5¼%	- 5.0%	- 5¼%	- 4¾%
II. Financieringssaldi van de collectieve sector					
Financieringssaldo Rijk	- 5.9%	- 5¼%	- 5.0%	- 5¼%	- 4¾%
Financieringssaldo OPL	- 0.0%	- 0.5%	- 0.5%	- 0.5%	- 0.5%
Financieringssaldo Sociale Fondsen	+ 0.6%	- 0.1%	- 0.2%	+ 0.1%	+ 0.2%
Financieringssaldo Collectieve sector	- 5.3%	- 5.8%	- 5.7%	- 5.6%	- 5.0%
III. Uitgavenquoten					
Relevante rijksuitgaven	173 064	187 299	186 945	188 417	195 354
Debudgettering en	2 077	1 897	1 899	1 899	1 782
Relevante rijksuitgaven incl. debudgettering en	175 141	189 196	188 844	190 315	197 136
Rijksuitgavenquote	41.4%	42.3%	41.9%	42.3%	41.6%
Collectieve uitgaven incl. debudgettering en	262 600	280 097	281 997	281 230	292 110
Collectieve uitgavenquote	62.0%	62.7%	62.6%	62.5%	61.7%
IV. Collectieve Lastendruk					
Belastingdruk	29.5%	33.0%	32.6%	32.3%	32.3%
Premiedruk	21.2%	19.3%	19.2%	19.3%	19.2%
Druk niet-belastingontvangsten met een collectieve lastenkarakter	1.1%	1.3%	1.3%	1.2%	1.4%
Collectieve lastendruk ²	51.9%	53.6%	53.1%	52.8%	52.9%
V. Nationaal Inkomen					
	423 220	446 920	450 350	450 150	473 700

¹ Exclusief debudgettering en inclusief vervroegde aflossingen woningwetlenen (VAW)

² Deze cijfers zijn inclusief een aantal correcties op de feitelijke cijfers voor de collectieve-lastendruk. De *eerste correctie* betreft de verwerking van de AAW/AWW-operatie rond de invoering van Oort. Deze beïnvloedt vanwege kas/trans verschillen de feitelijke CLD. Omdat het om een in principe neutrale verschuiving gaat, wordt hiervoor gecorrigeerd. De *tweede correctie* betreft de omzetting van de KST in een investeringsaftrek. Bij de *derde correctie* gaat het om een boekhoudkundige verschuiving van de belastingen naar de uitgaven en de niet-belastingontvangsten. De *vierde correctie* vloeit voort uit het feit dat het kabinet heeft besloten een deel van de nominale premie als niet-relevant aan te merken. In totaal gaat het om een opwaartse correctie van 0,7% NI in 1990 en 0,05% NI in 1991.

2. De relevante uitgaven en niet-belasting-ontvangsten 1989, 1990 en 1991 en de meerjarenramingen 1992–1995

2.1 Relevante uitgaven

Hoofdstukken		1989	1990	1991
		Rekening	Vermoedelijke Uitkomsten	Ontwerp-begroting
I	Huis der Koningin	10,6	11,0	11,4
II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	190,7	202,1	208,3
III	Algemene Zaken	50,5	48,0	50,3
IV	Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	46,6	3,0	68,5
V	Buitenlandse Zaken	771,8	467,6	1 066,5
VI	Justitie	3 534,2	3 854,4	3 900,9
VII	Binnenlandse Zaken	4 210,8	4 388,6	4 187,0
VIII	Onderwijs en Wetenschappen	29 953,6	31 197,2	30 850,4
IX A	Nationale Schuld	21 757,5	22 952,0	24 792,7
IX B	Financiën	3 952,7	4 380,4	4 404,3
X	Defensie	14 172,3	14 429,8	14 205,9
XI	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	15 799,5	14 465,4	14 947,0
XII	Verkeer en Waterstaat	8 383,4	9 161,6	9 078,4
XIII	Economische Zaken	3 508,3	3 801,5	3 701,8
XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	2 973,5	3 055,2	3 087,4
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	22 492,9	34 851,0	36 347,9
XVI	Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	11 888,3	11 477,3	12 059,7
OS	Ontwikkelingssamenwerking	4 824,5	5 344,2	5 737,1
AP	Aanvullende posten	–	94,8	2 361,7
GF	Gemeentefonds	13 307,9	13 716,3	14 589,9
PF	Provinciefonds	1 085,5	1 126,4	1 165,2
WIR	Fonds Investeringsrekening	3 290,1	2 250,0	675,0
RWF	Rijkswegenfonds	1 575,1	1 637,3	1 628,9
EG	Afdrachten EG	5 752,9	6 010,0	6 641,0
MF	Mobiliteitsfonds	44,4	129,1	202,8
AP M	Aanvullende post meerjarencijfer-exercitie	–	–	–
AP B	Aanvullende post besparingsverliezen vertraging wetgeving	–	1,0	–
CON	Consolidatie	– 513,6	– 638,7	– 616,3
Totaal		173 064,0	188 416,5	195 353,7

1992	1993	1994	1995	Hoofdstukken
Meerjaren-raming	Meerjaren-raming	Meerjaren-raming	Meerjaren-raming	
11,4	11,4	11,4	11,4	I
205,8	201,6	200,9	201,0	II
50,2	50,1	50,1	50,1	III
66,4	63,0	63,0	63,0	IV
1 466,4	1 519,4	1 590,7	1 633,4	V
3 976,6	4 039,8	4 113,0	4 135,1	VI
4 240,5	4 270,7	4 307,4	4 329,2	VII
30 992,5	31 242,8	31 524,7	31 812,0	VIII
26 670,3	26 972,9	27 406,3	27 869,2	IX A
4 002,8	3 920,5	3 894,4	3 872,5	IX B
14 135,9	14 096,5	14 068,0	14 067,8	X
15 438,8	15 571,3	15 634,2	15 965,6	XI
8 382,1	8 494,9	8 530,1	8 567,5	XII
3 696,4	3 679,3	3 675,6	3 555,6	XIII
3 154,8	3 201,9	3 265,3	3 272,2	XIV
38 174,1	38 258,1	38 365,8	38 400,1	XV
12 165,3	12 224,6	12 134,2	12 109,8	XVI
5 906,7	6 202,3	6 535,0	6 837,5	OS
4 734,5	8 268,9	12 122,0	15 425,3	AP
15 180,8	15 306,5	15 478,0	15 655,9	GF
1 827,1	1 848,7	1 874,0	1 898,5	PF
1 200,0	900,0	450,0	150,0	WIR
1 522,1	1 532,6	1 586,6	1 628,4	RWF
6 699,0	7 022,0	7 369,0	7 740,0	EG
186,9	150,5	153,8	157,2	MF
-	-	-	-	AP M
-	-	-	-	AP B
- 625,9	- 535,4	- 531,3	- 532,3	CON
203 461,5	208 514,9	213 872,2	218 876,0	

2.2 Relevante niet-belastingontvangsten

Hoofdstukken		1989	1990	1991
		Rekening	Vermoedelijke Uitkomsten	Ontwerp- begroting
I	Huis der Koningin	-	-	-
II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	4,8	5,2	5,1
III	Algemene Zaken	5,6	4,2	3,5
IV	Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	66,3	38,8	88,8
V	Buitenlandse Zaken	235,3	172,7	87,4
VI	Justitie	597,3	607,5	630,2
VII	Binnenlandse Zaken	645,7	550,7	395,7
VIII	Onderwijs en Wetenschappen	2 003,7	1 100,3	1 145,7
IX A	Nationale Schuld	116,7	127,3	81,0
IX B	Financiën	3 795,3	4 867,6	5 026,6
X	Defensie	573,3	640,5	554,0
XI	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	6 010,5	5 610,1	5 611,3
XII	Verkeer en Waterstaat	1 566,9	2 293,9	1 900,0
XIII	Economische Zaken	8 008,9	6 473,5	6 846,8
XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	562,4	468,4	498,5
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	1 035,4	1 026,2	858,3
XVI	Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	1 687,3	1 744,2	1 818,0
OS	Ontwikkelingssamenwerking	-	-	-
AP	Aanvullende posten	-	1 250,0	1 000,0
GF	Gemeentefonds	56,7	-	-
PF	Provinciefonds	-	-	-
WIR	Fonds Investeringsrekening	353,0	550,0	425,0
RWF	Rijkswegenfonds	177,2	238,5	113,9
EG	Afdrachten EG	-	-	-
MF	Mobiliteitsfonds	-	-	-
AP M	Aanvullende post meerjarencijfer-exercitie	-	-	-
AF B	Aanvullende post besparingsverliezen vertraging wetgeving	-	-	-
CON	Consolidatie	- 513,6	- 638,7	- 616,3
Totaal		26 988,7	27 130,9	26 473,5

1992	1993	1994	1995	Hoofdstukken
Meerjaren-raming	Meerjaren-raming	Meerjaren-raming	Meerjaren-raming	
-	-	-	-	I
5,0	5,0	5,0	5,0	II
3,5	3,5	3,5	3,5	III
86,4	80,3	83,0	82,8	IV
85,9	82,8	80,6	80,3	V
636,3	629,5	630,6	633,0	VI
388,3	388,0	389,6	391,5	VII
1 216,9	1 225,3	1 229,7	1 209,4	VIII
81,0	81,0	81,0	81,0	IX A
4 556,6	4 395,6	4 201,0	4 335,8	IX B
516,3	501,3	496,3	496,3	X
5 707,0	5 726,8	5 809,0	5 784,6	XI
2 382,5	2 386,9	2 315,1	2 265,1	XII
6 754,2	6 226,4	6 108,5	6 048,7	XIII
480,8	493,0	493,8	494,6	XIV
856,9	857,2	857,1	856,9	XV
1 807,5	1 754,3	1 756,5	1 756,5	XVI
-	-	-	-	OS
- 75,0	- 75,0	- 75,0	- 75,0	AP
-	-	-	-	GF
-	-	-	-	PF
275,0	175,0	125,0	75,0	WIR
88,6	63,6	82,6	88,4	RWF
-	-	-	-	EG
-	-	-	-	MF
-	-	-	-	AP M
-	-	-	-	AP B
- 625,9	- 535,4	- 531,3	- 532,3	CON
25 227,8	24 465,1	24 141,6	24 081,1	

3. De uitgaven en niet-belastingontvangsten 1990 en 1991

3.1. Vermoedelijke uitkomsten 1990

	Uitgaven	Waarvan Ontwikkelings-samenwerking	Waarvan niet rele-vante uitgaven en overige correcties	Relevante uitgaven c.f. Bijlage 2
I Huis der Koningin	11,0	-	-	11,0
II Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	202,1	-	-	202,1
III Algemene Zaken	48,0	-	-	48,0
IV Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	327,7	255,0	69,7 ¹	3,0
V Buitenlandse Zaken	4 926,6	4 459,0	-	467,6
VI Justitie	3 854,4	-	-	3 854,4
VII Binnenlandse Zaken	4 388,6	-	-	4 388,6
VIII Onderwijs en Wetenschappen	31 271,4	74,2	-	31 197,2
IX A Nationale Schuld	45 526,9	-	22 574,9 ²	22 952,0
IX B Financiën	4 832,0	411,4	40,2 ³	4 380,4
X Defensie	14 429,8	-	-	14 429,8
XI Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	14 466,2	0,8	-	14 465,4
XII Verkeer en Waterstaat	9 164,0	2,4	-	9 161,6
XIII Economische Zaken	3 801,5	-	-	3 801,5
XIV Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	3 074,7	19,5	-	3 055,2
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid	34 903,3	52,3	-	34 851,0
XVI Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	11 494,2	16,9	-	11 477,3
Ontwikkelingssamenwerking	-	(5 344,2)	-	5 344,2
Aanvullende posten	94,8	-	-	94,8
Gemeentefonds	13 769,0	52,7	-	13 716,3
Provinciefonds	1 126,4	-	-	1 126,4
Fonds Investeringsrekening	2 250,0	-	-	2 250,0
Rijkswegenfonds	1 637,3	-	-	1 637,3
Afdrachten EG	6 010,0	-	-	6 010,0
Mobiliteitsfonds	129,1	-	-	129,1
Aanvullende post meerjarencijfer-exercitie	-	-	-	-
Aanvullende post besparingsverliezen vertraging wetgeving	1,0	-	-	1,0
Consolidatie	- 638,7	-	-	- 638,7
Totaal	211 101,3	(5 344,2)	22 684,8	188 416,5

¹ Betreft liquiditeitsvoorschotten Nederlandse Investeringsbank voor Ontwikkelingslanden.

² Betreft aflossing staatsschuld en aankoop van portefeuille staatsschuld door de Agent van het Ministerie van Financiën. Zie verder de toelichting bij bijlage 17.1 over de opbouw van het financieringstekort.

³ Betreft liquiditeitsvoorschotten Nederlandse Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden en ontmunten.

Niet belasting ontvangsten	Waarvan niet rele- vante ontvangsten en overige correcties	Relevante ontvangsten c.f. Bijlage 2		
-	-	-	I	Huis der Koningin
5,2	-	5,2	II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin
4,2	-	4,2	III	Algemene Zaken
108,5	69,7 ¹	38,8	IV	Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken
172,7	-	172,7	V	Buitenlandse Zaken
607,5	-	607,5	VI	Justitie
550,7	-	550,7	VII	Binnenlandse Zaken
1 100,3	-	1 100,3	VIII	Onderwijs en Wetenschappen
30 043,2	29 915,9 ²	127,3	IX A	Nationale Schuld
5 237,2	369,6 ³	4 867,6	IX B	Financiën
640,5	-	640,5	X	Defensie
5 610,1	-	5 610,1	XI	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
2 293,9	-	2 293,9	XII	Verkeer en Waterstaat
6 473,5	-	6 473,5	XIII	Economische Zaken
468,4	-	468,4	XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
1 026,2	-	1 026,2	XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid
1 744,2	-	1 744,2	XVI	Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur
-	-	-		Ontwikkelingssamenwerking
1 250,0	-	1 250,0		Aanvullende posten
-	-	-		Gemeentefonds
-	-	-		Provinciefonds
550,0	-	550,0		Fonds Investeringsrekening
238,5	-	238,5		Rijkswegenfonds
-	-	-		Afdrachten EG
-	-	-		Mobiliteitsfonds
-	-	-		Aanvullende post meerjarencijfer-exercitie
-	-	-		Aanvullende post besparingsverliezen vertraging wetgeving
- 638,7	-	- 638,7		Consolidatie
57 486,1	30 355,2	27 130,9	Totaal	

¹ Betreft liquiditeitsvoorschotten Nederlandsche Investeringsbank voor Ontwikkelingslanden.

² Betreft uitgifte van vaste schuld en verkoop van portefeuille staatschuld door de Agent van het Ministerie van Financiën. Zie verder de toelichting bij bijlage 17.1.

³ Betreft liquiditeitsvoorschotten Nederlandse Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden en door het staatsmuntbedrijf afgeleverde munt.

3.2. Ontwerpbegroting 1991

	Uitgaven c.f. ontwerp-begroting	Waarvan Ontwikkelings- samenwerking	Waarvan niet rele- vante uitgaven en overige correcties	Relevante uitgaven c.f. Bijlage 2
I Huis der Koningin	11,4	-	-	11,4
II Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	208,3	-	-	208,3
III Algemene Zaken	50,3	-	-	50,3
IV Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	316,4	247,9	- ¹	68,5
V Buitenlandse Zaken	5 862,5	4 796,0	- ¹	1 066,5
VI Justitie	3 900,9	-	-	3 900,9
VII Binnenlandse Zaken	4 187,0	-	-	4 187,0
VIII Onderwijs en Wetenschappen	30 924,8	74,4	-	30 850,4
IX A Nationale Schuld	49 661,9	-	24 869,2 ²	24 792,7
IX B Financiën	4 875,1	470,6	0,2 ^{1,3}	4 404,3
X Defensie	14 205,9	-	-	14 205,9
XI Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	14 947,8	0,8	-	14 947,0
XII Verkeer en Waterstaat	9 080,7	2,3	-	9 078,4
XIII Economische Zaken	3 701,8	-	-	3 701,8
XIV Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	3 106,6	19,2	-	3 087,4
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid	36 404,2	56,3	-	36 347,9
XVI Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	12 076,6	16,9	-	12 059,7
Ontwikkelingssamenwerking	-	(5 737,1)	-	5 737,1
Aanvullende posten	2 361,7	-	-	2 361,7
Gemeentefonds	14 642,6	52,7	-	14 589,9
Provinciefonds	1 165,2	-	-	1 165,2
Fonds Investeringsrekening	675,0	-	-	675,0
Rijkswegenfonds	1 628,9	-	-	1 628,9
Afdrachten EG	6 641,0	-	-	6 641,0
Mobiliteitsfonds	202,8	-	-	202,8
Aanvullende post meerjarencijfer-exercitie	-	-	-	-
Aaanvullende post besparingsverliezen vertraging wetgeving	-	-	-	-
Consolidatie	- 616,3	-	-	- 616,3
Totaal	220 223,1	(5 737,1)	24 869,4	195 353,7

¹ De liquiditeitsvoorschotten NIO en FMO worden vanaf 1991 tot de relevante uitgaven gerekend. De raming van de voorschotten die verstrekt worden bij hoofdstuk V en IX-B worden daarbij op PM geraamd. Zie hiervoor verder de toelichting bij bijlage 17.1.

² Betreft aflossing staatsschuld en aankoop van portefeuille staatsschuld door de Agent van het Ministerie van Financiën. Zie verder de toelichting bij bijlage 17.1 over de opbouw van het financieringstekort.

³ Betreft ontmutingen.

Niet belasting ontvangsten c.f. ontwerp-begroting	Waarvan niet rele- vante ontvangsten en overige correcties	Relevante ontvangsten c.f. Bijlage 2		
-	-	-	I	Huis der Koningin
5,1	-	5,1	II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin
3,5	-	3,5	III	Algemene Zaken
88,8	- ¹	88,8	IV	Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken
87,4	- ¹	87,4	V	Buitenlandse Zaken
630,2	-	630,2	VI	Justitie
395,7	-	395,7	VII	Binnenlandse Zaken
1 145,7	-	1 145,7	VIII	Onderwijs en Wetenschappen
2 081,0	2 000,0 ²	81,0	IX A	Nationale Schuld
5 251,4	224,8 ^{1 3}	5 026,6	IX B	Financiën
554,0	-	554,0	X	Defensie
5 611,3	-	5 611,3	XI	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
1 900,0	-	1 900,0	XII	Verkeer en Waterstaat
6 846,8	-	6 846,8	XIII	Economische Zaken
498,5	-	498,5	XIV	Landbouw, Natuurbeheer en Visserij
858,3	-	858,3	XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid
1 818,0	-	1 818,0	XVI	Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur
-	-	-		Ontwikkelingssamenwerking
1 000,0	-	1 000,0		Aanvullende posten
-	-	-		Gemeentefonds
-	-	-		Provinciefonds
425,0	-	425,0		Fonds Investeringsrekening
113,9	-	113,9		Rijkswegenfonds
-	-	-		Afdrachten EG
-	-	-		Mobiliteitsfonds
-	-	-		Aanvullende post meerjarencijfer-exercitie
-	-	-		Aanvullende post besparingsverliezen vertraging wetgeving
- 616,3	-	- 616,3		Consolidatie
28 698,3	2 224,8	26 473,5	Totaal	

¹ De liquiditeitsvoorschotten NIO en FMO worden vanaf 1991 tot de relevante niet-belastingontvangsten gerekend. De raming van de liquiditeitsvoorschotten die terugontvangen worden bij hoofdstuk V en IX-B worden daarbij op PM geraamd. Zie verder de toelichting bij bijlage 17.1 over de opbouw van het financieringstekort.

² Betreft verkoop van portefeuille staats-schuld door de Agent van het Ministerie van Financiën. Zie verder de toelichting bij bijlage 17.1.

³ Betreft door het staatsmuntbedrijf afgeleverde munt.

4. De belastingontvangsten

4.1. Belastingopbrengsten op kasbasis voor 1989, 1990 en 1991

	Realisatie 1989	Ontwerp- begroting 1990	Herziene raming ¹ 1990	Vermoedelijke uitkomsten 1990	Raming 1991
I Kostprijsverhogende belastingen	56 092	58 320	58 490	58 465	60 465
a Invoerrechten	2 484	2 725	2 645	2 595	2 730
b Omzetbelasting	35 536	36 900	37 000	37 100	38 200
c Bijzondere verbruiksbelasting van personenauto's en motorrijwielen	2 506	2 790	2 665	2 565	2 700
d Accijns van lichte olie	3 619	3 505	3 620	3 665	3 925
e Accijns van minerale oliën, anders dan lichte olie	1 287	1 625	1 765	1 765	1 855
f Tabaksaccijns	2 058	1 970	2 040	2 040	2 040
g Alcoholaccijns	896	940	870	860	820
h Bieraccijns	560	540	550	530	540
i Wijnaccijns	199	235	240	220	240
j Suikeraccijns	49	50	50	50	55
k Accijns van alcoholvrije dranken	341	355	350	365	385
l Belastingen van rechtsverkeer	3 170	3 010	3 075	3 090	3 190
m Motorrijtuigenbelasting					
1 exclusief toeslag Rijkswegenfonds	1 877	2 090	2 030	2 030	2 125
2 toeslag Rijkswegenfonds	1 379	1 465	1 450	1 450	1 515
3 tijdelijke toeslag Mobiliteitsfonds	131	140	140	140	145
II Belastingen op inkomen, winst en vermogen	65 194	70 450	80 560	78 885	86 985
a Inkomstenbelasting	5 557	7 000	7 300	5 800	6 600
b Loonbelasting	38 687	36 800	48 100	48 200	53 600
c Dividendbelasting	1 951	2 740	2 150	2 150	2 360
d Kansspelbelasting	100	90	95	95	95
e Vennootschapsbelasting	15 684	21 300	20 600	20 300	21 450
f Vermogensbelasting	1 122	1 210	1 210	1 225	1 275
g Successierechten	1 124	1 285	1 105	1 115	1 255
h WIR-premiebelasting					350
III Niet aan afzonderlijke belastingsoorten toe te rekenen belastingontvangsten	55	50	50	50	50
IV Totaal Generaal	120 371	128 800	139 100	137 400	147 500
Aandeel van het Gemeentefonds	11 839 ²	14 025 ⁴	15 223 ⁴	15 034 ⁴	13 979 ⁶
Aandeel van het Provinciefonds	961 ³	1 127 ⁵	1 223 ⁵	1 208 ⁵	1 128 ⁷
Aandeel van het Rijkswegenfonds	1 379	1 465	1 450	1 450	1 515
Aandeel van het Mobiliteitsfonds	131	140	140	140	145
Aandeel van de Europese Gemeenschappen					
1 in de invoerrechten	2 470	2 725	2 645	2 595	2 730
2 in de omzetbelasting	3 283	3 656	3 448	3 415	3 911
Afdracht aan Investeringsrekening	4 312 ⁸	–	–	1 425 ⁹	1 000 ⁹
	24 375	23 138	24 129	25 267	24 408
Ten bate van de rijksbegroting	95 996	105 662	114 971	112 133	123 092

¹ Zie Tweede Kamer vergaderjaar 1989–1990, 21 566, nr. 1 (Voorjaarsnota 1990)

² 10,34% van de opbrengst exclusief die van de invoerrechten en de motorrijtuigenbelasting.

³ 0,839% van de onder ² bedoelde opbrengst.

⁴ 11,46% van de onder ² bedoelde opbrengst.

⁵ 0,921% van de onder ² bedoelde opbrengst.

⁶ 9,94% van de opbrengst exclusief die van de invoerrechten, de motorrijtuigenbelasting en de WIR-premiebelasting

⁷ 0,802% van de onder ⁶ bedoelde opbrengst

⁸ 20,3% van de opbrengsten van de inkomsten- en vennootschapsbelasting

⁹ De voeding geschiedt conform de besluitvorming inzake het WIR-dossier (Tweede Kamer, vergaderjaar 1989–1990, 21 615, nr. 1).

4.2. Vaststaande, aanhangige en voor 1991 voorziene maatregelen

Een overzicht van de invloed op de belastingopbrengst 1991 en 1992 op kasbasis van vaststaande, bij het parlement aanhangige en voorgestelde fiscale maatregelen is opgenomen in tabel 4.2.1. Hierbij zijn alleen wijzigingen in fiscale wetten opgenomen met budgettaire gevolgen op kasbasis in 1991. Maatregelen in de uitvoerings sfeer zijn niet in het overzicht opgenomen.

De reeds vaststaande maatregelen leiden ten opzichte van 1990 tot een daling van de belastingopbrengst van per saldo 645 mln. Ruim 1 mrd hiervan betreft het saldo van de lastenverlichting in het kader van de invoering van de Oort-wetgeving en de in verband daarmee aangebrachte beperking in de aftrekbaarheid van gemengde kosten in de winstsfeer. Andere grote posten betreffen de gevolgen op kasbasis van de herziening van de deelnemingsvrijstelling, het op nihil stellen van de vermogensaftrek in de vennootschapsbelasting, de herziening van de invorderingswet en de gedeeltelijke aftopping van het reiskostenforfait.

De maatregelen die nog voor dit jaar dan wel voor 1991 worden voorgesteld en waarvoor reeds wetsontwerpen bij het parlement zijn ingediend leiden per saldo tot een stijging van de belastingopbrengst voor 1991 ten opzichte van 1990 met bijna 900 mln. Tegenover de relatief kleine derving als gevolg van de herstructurering van de accijnzen staan uitsluitend opbrengstverhogende maatregelen, waarvan de verhoging van de benzine-accijns, de brede herwaardering en de invoering van de WIR-premiebelasting de grootste budgettaire invloed hebben.

Voor 1991 worden drie maatregelen voorgesteld die nog niet bij het parlement aanhangig zijn gemaakt. Deze betreffen de overbrenging naar het algemene BTW-tarief van een aantal diensten van advocaten en het niet langer vrijstellen van bepaalde diensten van notarissen. Daarnaast is een aanpassing van de 80%-regeling (beperking van cumulatie van vermogensbelasting en inkomstenbelasting) in voorbereiding in verband met ongewenst gebruik door directeuren/groootaandeelhouders. De daaruit voortvloeiende opbrengst zal gedeeltelijk worden aangewend voor verlaging van het percentage van de regeling van 80 naar 75. Ten slotte zal de alleenstaande-toeslag in 1991 op een verlaagd niveau worden gehandhaafd.

Tabel 4.2.1. De invloed op de belastingopbrengst van reeds vaststaande, bij het parlement aanhangige en voorgestelde fiscale maatregelen; mutaties op kasbasis ten opzichte van het voorafgaande jaar.

		1991		1992	
A. Vaststaande maatregelen					
-	verlaging vermogensaftrek tot nihil in de Vpb per 1-10-1988	+ 525	- 110		
-	beperking aftrekbaarheid gemengde kosten winstfeer per 1-7-1989	+ 285	+ 445		
-	invordering wetgeving Oort I en II per 1-1-1990	- 1420	+ 5		
-	herziening deelnemingsvrijstelling per 1-1-1990	+ 135	-		
-	omzetting kleinschaligheidstoelag in investeringsaftrek per 1-1-1990	- 75	- 275		
-	wijziging lb en vb m.b.t. tijdelijke genotsrechten (mantels en blote eigendommen) per 1-1-1990	+ 40	+ 25		
-	verhoging dieselaccijns met 6,3 + 4,8 ct per 1-1-1990	+ 45	-		
-	verhoging kostenforfait inkomsten uit vroegere arbeid van f 406 naar f 506 per 1-4-1990	- 30	-		
-	wijziging regime beleggingsinstellingen per 1-5-1990	+ 65	- 40		
-	herziening invorderingswet 1-6-1990	- 320	-		
-	afschaffing beursbelasting per 1-7-1990	- 60	-		
-	aftopping reiskostenforfait (saldo van opbrengst en fiscale aanwending) per 1-8-1990	+ 145	+ 10		
-	overige vaststaande maatregelen, per saldo	+ 20	+ 25		
B. Aanhangige maatregelen					
-	verhoging benzine-accijns met 6,7 ct per 1-1-1990	+ 275	-		
-	wijziging plaats van dienst van bepaalde prestaties «(Usland-route)» per 1-1-1991	+ 40	-		
-	brede herwaardering (inclusief pensioenfondsenheffing) per 1-1-1991	+ 255	+ 160		
-	afschaffen fiscale aftrekbaarheid geldboeten per 1-1-1991	+ 5	+ 40		
-	herstructureren accijnzen per 1-1-1991	- 30	+ 20		
-	invordering WIR-premiebelasting per 1-6-1990	+ 350	- 10		
C. Voorgestelde maatregelen					
-	enkeltarief van notarissen en advocaten naar algemene BTW-tarief	+ 140	+ 10		
-	aanpassing 80%-regeling in de vermogensbelasting	+ 20	-		
-	handhaving gedeeltelijke alleenstaande-toeslag	- 85	+ 70		
Subtotaal					
		+ 895	+ 210		
Totaal					
		+ 325	+ 375		

4.3. De belastingontvangsten in 1990

In deze paragraaf wordt een toelichting gegeven op de belangrijkste mutaties per belastingsoort.

De ontvangsten aan *omzetbelasting* zullen naar verwachting in 1990 100 miljoen gulden hoger liggen ten opzichte van de raming uit de Voorjaarsnota. Deze bijstelling is enerzijds het gevolg van een verkorting van de verwerkingstermijn van de primacheques in april 1990, waardoor een éénmalige extra kasontvangst optreedt. Primacheques zijn speciaal voor het betalen van bepaalde belastingsoorten bedoelde bankcheques. Anderzijds treedt een verschuiving op in de verantwoording van de heffingsrente en administratieve boetes van de belastingen naar de niet-belastingmiddelen. Deze verschuiving leidt tot een (financieringsste-kortneutrale) verlaging van de belastingopbrengst.

De geraamde opbrengsten van de *accijnzen* zijn per saldo opwaarts bijgesteld met 10 miljoen gulden. De opbrengststijging van de accijns van lichte olie hangt voor 25 miljoen gulden samen met de voorgenomen verhoging van de benzine-accijns per 1 november 1990.

Bij de *overige kostprijsverhogende belastingen* is bij de invoerrechten (-50 miljoen gulden) en de bijzondere verbruiksbelastingen (-100 miljoen gulden) sprake van lagere opbrengstramingen ten opzichte van de Voorjaarsnota. De bijstelling bij de *invoerrechten* hangt samen en met de door het Centraal Planbureau neerwaarts bijgestelde groeiverwachting voor de goedereninvoerwaarde. De geraamde ontvangsten aan *bijzondere verbruiksbelasting* zijn ten opzichte van de raming uit de Voorjaarsnota enigszins verlaagd. Deze bijstelling hangt samen met een hoger aandeel van de schone auto's in de autoverkopen.

De geraamde kasopbrengst bij de *inkomstenbelasting* bedraagt 5,8 miljard gulden. In de raming ten tijde van de Voorjaarsnota (7,3 miljard gulden) was al rekening gehouden met een structurele doorwerking ten bedrage van 0,4 miljard gulden vanwege de tegenvaller 1989. Ten opzichte van de raming uit de Voorjaarsnota betekent dat een additionele neerwaartse bijstelling van 1,5 miljard gulden. Met name het verloop van de kasontvangsten vormt de aanleiding voor de bijstelling. De gerealiseerde kasopbrengst tot en met juli 1990 blijft achter bij de jaarraming. In de eerste zeven maanden van 1990 is nog geen 3 miljard gulden aan inkomstenbelasting ontvangen. De gerealiseerde opbrengst tot en met juli 1990 blijft daarmee om vooralsnog onverklaarbare redenen onder het niveau van de opbrengst in de vergelijkbare periode van 1989.

Mede naar aanleiding van deze nieuwe tegenvaller in de inkomstenbelasting wordt een onderzoek ingesteld naar de oorzaken die hebben geleid tot de verschillen tussen de belastingraming en de verwachte belastingrealisatie. In dat kader is reeds een vooronderzoek gestart. Aandachtspunt daarbij zijn o.a. de ramingsmethodiek, de relatie tussen inkomstenbelasting enerzijds en de loonbelasting en – in mindere mate – de vennootschapsbelasting anderzijds, de productie van de belastingdienst (bv. correcties op aangiften, tempo van aanslagoplegging), de ontwikkeling van de aftrekposten, de rol van een eventuele anticipatie op de invoering van Oort en het aangiftegedrag van belastingplichtigen.

De raming van de opbrengsten aan *vennootschapsbelasting* is ten opzichte van de Voorjaarsnota 1990 met 0,3 miljard gulden neerwaarts bijgesteld. Van dit bedrag heeft 0,1 miljard gulden betrekking op de opbrengsten aan vennootschapsbelasting uit de aardgassector. De daling in de geraamde opbrengsten van de niet-gassector bedraagt 0,2 miljard gulden. Naar aanleiding van de uitkomsten van het dit voorjaar afgeronde WIR-onderzoek, is de raming van de Vpb-opbrengsten – op grond van de factoren die met de WIR-registratie samenhangen – per saldo met 0,1

brenghen). De resultaten van dit onderzoek moeten nadere inzichten verschaffen in de tegenvallers van 1990 en tevens extra onzekerheid rond de raming 1991 reduceren. Bij de geraamde opbrengststijging is rekening gehouden met de verwachte economische ontwikkeling en met het verwachte patroon van aanslagverwerking. De kasopbrengst 1991 is afgeleid uit de geraamde transactieopbrengsten in de jaren 1986-1991. Voor deze jaren is een beperkte groei op transactiebasis geraamd.

Autonome maatregelen beïnvloeden de stijging van de kasopbrengst in 1991 negatief voor een bedrag van 0,6 miljard gulden. De belangrijkste is de doorwerking in de kas van de tariefverlaging per 1 januari 1990 (-0,5 miljard gulden).

De geraamde opbrengst bij de *loonbelasting* bedraagt 53,6 miljard gulden in 1991. De groei ten opzichte van de vermoedelijke uitkomst 1990 bedraagt 5,4 miljard gulden. Afgezien van de autonome maatregelen (met name de *doorwerking in de kas van de AAW/Oort-operatie*) bedraagt de endogene groei naar verwachting 3,8 miljard gulden. Deze groei is gebaseerd op de verwachte loonsomstijgingen in het bedrijfsleven en de collectieve sector. De inflatiecorrectie is verwerkt in de endogene groei.

De *vennootschapsbelasting* zal in 1991 naar verwachting 21,45 miljard gulden opbrengen. Ongerekend de opbrengst uit de aardgassector bedraagt de geraamde opbrengst voor 1991 19,1 miljard gulden. Ten opzichte van 1990 wordt een opbrengststijging van 1,15 miljard gulden verwacht. Deze stijging is voor 0,25 miljard gulden gelocaliseerd bij de opbrengst aan vennootschapsbelasting uit de aardgassector. De raming van de vennootschapsbelasting is voor 1991 met extra onzekerheid omgeven vanwege de recente ontwikkelingen met betrekking tot de olieprijs en de doorwerking hiervan op de economie. Daarbij is van belang dat de vennootschapsbelasting extra gevoelig is voor de conjuncturele ontwikkeling.

Positieve invloeden (voor in totaal een bedrag van ruim 1 miljard gulden) gaan onder meer uit van de wijziging inzake de deelnemingsvrijstelling, de Brede Herwaardering, de op-nihilstelling van de vermogensaftrek en de beperking van de aftrekbaarheid van de gemengde kosten tot 75%. Daar staat tegenover dat de kasmaatregel die voor 1990 is getroffen in de sfeer van de automatische voorlopige aanslagregeling (AVAR) een negatieve invloed heeft op de mutatie van 1990 naar 1991.

Per saldo beïnvloeden de autonome maatregelen de opbrengststijging voor een bedrag van 0,4 miljard gulden positief.

De opbrengsttoeneming in de categorie *overige belastingen op inkomen, winst en vermogen* bedraagt 0,7 miljard gulden. Autonome maatregelen hebben per saldo een opwaarts effect van 0,4 miljard gulden op deze stijging. De grootste opwaartse invloed gaat uit van de voorgenomen invoering van de WIR-premie-belasting (350 miljoen gulden). De bijstelling van de opbrengstraming van de voorgenomen reparatie van de 80%-regeling in de vermogensbelasting heeft voorts een positieve invloed van 20 miljoen gulden. Gecorrigeerd voor de autonome maatregelen bedraagt de groei van de opbrengst naar verwachting 0,3 miljard gulden.

De belastingdruk

De ongecorrigeerde belastingdruk (kasbasis) van het Rijk en de lagere overheden te zamen zal naar huidig inzicht toenemen van 29,5% NI in 1989 tot 31,6% NI in 1990. Voor 1991 wordt een verdere stijging tot 32,2% verwacht. Gecorrigeerd voor statistische vertekeningen blijft de belastingdruk stabiel op 32,3% van 1990 op 1991.

De belastingdruk van de lagere overheden blijft in 1990 en 1991 ongewijzigd op een niveau van 1,3%.

Zowel in 1990 als in 1991 ligt de belastingdruk beneden het niveau dat werd geraamd ten tijde van de Startbrief. Toen bedroeg de belastingdruk voor 1990 32,3% en voor 1991 32,5%. Gecorrigeerd was de belastingdruk 33,0% in 1990 en 32,6% in 1991.

Meerjarige belasting ramingen

Bij de vierde wijziging van de Comptabiliteitswet 1976 deze zomer is aan de Kamer toegezegd dat het Kabinet bij de ontwerpbegroting inzicht zal verschaffen in de ontwikkeling van de belastingopbrengst op middellange termijn. Bij die gelegenheid is er tevens op gewezen, dat een volwaardige meerjarige belastingraming alleen gebaseerd kan zijn op een actueel inzicht in de middellange termijn ontwikkeling van de economie en dat, voorzover dit inzicht niet aanwezig is, gebruik gemaakt zal worden van technische extrapolaties.

Een dergelijke middellange termijn prognose is destijds gemaakt ten behoeve van het Regeerakkoord en de Startbrief. Een geactualiseerd beeld van het CPB is voor de jaren 1992 tot en met 1995 niet voorhanden.

Dit heeft tot gevolg dat de meerjarencijfers voor de belastingontvangsten in deze Miljoenennota noodzakelijkerwijs een technisch karakter moeten dragen. Bij deze technische extrapolatie zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd.

De actuele belastingraming voor het jaar 1991 is als basis voor de extrapolatie voor de jaren 1992 tot en met 1995 genomen.

Wat betreft het *veronderstelde fiscale regime* in de periode 1992-1995 is uitgegaan van de in de Startbrief veronderstelde fiscale maatregelen (waaronder een voorgenomen BTW-verlaging na 1992) inclusief de wijzigingen en aanvullingen waartoe sindsdien door het Kabinet besloten is. De belangrijkste fiscale wijzigingen zijn hierna toegevoegd.

Ook de raming van de *endogene opbrengstgroei* – dit is de groei bij ongewijzigd fiscaal regime – sluit aan bij de Startbrieframing voor de belastingontvangsten.

De endogene groei in gulden, zoals geraamd bij de Startbrief, is daarbij voor de jaren 1992, 1993 en 1994 als uitgangspunt voor de extrapolatie overgenomen. Voor het jaar 1995, dat buiten deze regeerperiode en buiten de Startbriefperiode valt, is de omvang van de endogene groei bepaald op de gemiddelde endogene opbrengstgroei over de jaren 1992 t/m 1994 in de Startbrieframing. Voor de raming van de vennootschapsbelasting uit de aardgassector is aangesloten bij de in deze Miljoenennota gepresenteerde gasbatenraming.

Op deze wijze wordt een zo goed mogelijk inzicht verschaft in de ontwikkeling van de belastingontvangsten in meerjarig perspectief, een inzicht dat bovendien nog het beste aansluit op het meest recente beeld van de economie op de middellange termijn, namelijk dat ten tijde van de Startbrief/Regeerakkoord.

De hierboven geschetste extrapolatie methode sluit qua methodiek aan bij de gebruikelijke technische extrapolatietechnieken van een aantal uitgavenposten.

Op grond van de hiervoor geschetste methodiek kan de volgende meerjarige belastingraming worden gepresenteerd (in miljarden gulden):

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Kostprijsverhogende belastingen	58,5	60,4	62,7	63,8	64,9	67,2
w.v. – omzetbelasting	(37,1)	(38,2)	(39,8)	(40,2)	(40,6)	(42,1)
– accijnzen	(9,5)	(9,8)	(9,9)	(9,9)	(10,0)	(10,0)
– overige	(11,9)	(12,4)	(13,0)	(13,7)	(14,3)	(15,1)
Belastingen op inkomen winst en vermogen	78,9	87,0	91,1	97,4	103,4	108,7
w.v. – inkomstenbelasting	(5,8)	(6,6)	(6,9)	(7,0)	(7,1)	(7,2)
– loonbelasting	(48,2)	(53,7)	(56,8)	(60,9)	(65,3)	(69,2)
– vennootschapsbelasting	(20,3)	(21,5)	(21,9)	(23,8)	(25,0)	(26,1)
– overige	(4,5)	(5,3)	(5,5)	(5,8)	(6,0)	(6,2)
Niet nader toe te rekenen belastingontvangsten	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Totaal-Generaal	137,4	147,5	153,9	161,3	168,4	176,0

Bij de gehanteerde ramingsmethodiek, zoals hiervoor beschreven, bedraagt de belastingopbrengst 1994 (inclusief de vennootschapsbelasting van de aardgassector) naar schatting 168,4 miljard gulden. Dit betekent een circa 1,7 miljard gulden lagere opbrengst dan ten tijde van het Regeerakkoord verwacht werd.

Voor een bedrag van 2,0 miljard gulden hebben zich (per saldo) tegenvallers voorgedaan in 1991, waarvan thans is aangenomen – een echte meerjarige belastingraming ontbreekt immers, zoals hiervoor is aangegeven – dat dit ook de structurele tegenvaller in 1994 is.

Voorts hangt een bedrag van per saldo 1,35 miljard gulden geïndiceerd samen met in 1991 getroffen of voorgenomen fiscale maatregelen. Enkele fiscale maatregelen leiden echter wel in 1991, maar niet in 1994 tot ten opzichte van de Startbrief additionele baten. Het betreft hier de verhoging van het zogenoemde AVAR-percentages in de vennootschapsbelasting in 1991, die een kasverschuiving binnen de regeerperiode betekent, en de versnelde invoering van de dieselaccijnsverhoging in 1990, waarvoor in het Regeerakkoord nog een gefaseerde invoering tot en met 1994 was voorzien. Het budgettaire effect van de lastenverzwarende maatregelen in 1994 bedraagt 0,35 miljard gulden.

Ten slotte zijn nog een aantal technische of budgettaire neutrale maatregelen verwerkt, die per saldo geen invloed hebben op de opbrengst 1994. Het gaat hier met name om de WIR-premiebelasting, de afschaffing van de beursbelasting en een verschuiving van de opbrengst van fiscale boeten en heffingsrente van belastingen naar niet-belastingmiddelen.

5. Horizontale toelichting ten behoeve van de Miljoenennota 1991

Algemeen

In deze bijlage wordt het verloop van de meerjarencijfers zoals die nu door het kabinet zijn vastgesteld, toegelicht. Deze horizontale toelichting heeft aldus betrekking op de stand Miljoenennota 1991, dat wil zeggen de vermoedelijke uitkomsten 1990, de ontwerpbegroting 1991 en de meerjarencijfers 1992–1995. De ontwikkeling in de uitgaven en niet-belastingontvangsten over de jaren heen (horizontaal) wordt toegelicht op het niveau van de beleidsterreinen, zonodig nader uitgesplitst. Indien er geen daling of groei in de cijfers is verwerkt wordt geen toelichting vermeld.

Voor een uitvoerige toelichting op artikelniveau zij verwezen naar de betreffende ontwerpbegrotingen en memories van toelichting.

5.1. De relevante uitgaven 1990 en 1991 en de meerjarenramingen 1992–1995 van het Rijk.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
I. Huis der Koningin	11	11	11	11	11	11
	1990	1991	1992	1993	1994	1995
II. Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	202	208	206	202	201	201

Toelichting

De stijging van het meerjarencijfer in 1991 ten opzichte van 1990 wordt grotendeels veroorzaakt door een hogere raming van het budget voor de Tweede Kamer, met name samenhangende met de kosten van de nieuwbouw en de gevolgen van de voorstellen van de commissie Dees. In de meerjarencijfers 1991 en 1992 is voorts verwerkt een continuering van de tijdelijke personeelsuitbreiding bij de Raad van State met circa 35 formatieplaatsen (3,3 mln). Dit verklaart tevens overwegend de daling van 1992 naar 1993 en verdere jaren.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
III. Algemene Zaken	48	50	50	50	50	50

Toelichting

De verhoging van 1990 naar 1991 is te verklaren uit een uitgavenverhoging in met name de materiële sfeer, welke is mogelijk gemaakt door enige hogere ontvangsten uit doorberekening.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
IV. Kabna	3	68	66	63	63	63

Toelichting

Het verschil in de uitgaven tussen 1990 en 1991 wordt geheel verklaard doordat m.i.v. 1991 de niet-relevante begrotingsposten, waarvan het saldo van uitgaven en ontvangsten het feitelijk financieringstekort beïnvloedt, als relevante posten zullen worden beschouwd. Het betreft hier het uitgaven-artikel «tijdelijke financiering met garantie van de Staat».

De daling van de uitgaven na 1991 is het gevolg van de bandbreedte-systematiek voor kapitaalmarkt middelen. De onderuitputting in een bepaald jaar op het artikel «tijdelijke financiering met garantie van de Staat», maakt namelijk deel uit van de bandbreedte op de kapitaalmarkt-middelen OS en wordt in drie delen (respectievelijk 50%, 25% en 25%) aan de drie volgende jaren toegevoegd. In 1991 is dus de bandbreedte-correctie verwerkt vanaf 1988 en in 1992 de correctie uit 1989.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
V. Buitenlandse Zaken	468	1066	1466	1519	1591	1633

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
1. <i>Diversen:</i>	458	457	451	448	446	445

Toelichting

De daling van de uitgaven wordt door meerdere factoren veroorzaakt. Het verschil tussen 1991 en 1992 heeft te maken met de kosten die in 1991 gemaakt worden ten behoeve van het EG-voorzitterschap (tweede helft van 1991), alsmede met een vanaf 1992 lager beschikbaar bedrag voor WWV-vervangende uitkeringen. De verlaging van de uitgaven na 1992 wordt veroorzaakt door de afronding van bouwprojecten (zoals bijvoorbeeld ambassades in Oost-Europa).

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
2. <i>Vierde eigen Middel:</i>	10	609	1015	1072	1144	1188

Toelichting

Als gevolg van de nota van wijziging nr. 2 op de EG-begroting 1990, waarin een meevaller van totaal 1837 MECU werd opgenomen, is de Nederlandse afdracht via het Vierde Eigen Middel voor 1990 overbodig. Naar aanleiding van de definitieve berekening van de BNP-afdracht over 1989 dient Nederland in 1990 echter nog een nabetaaling te verrichten van 10 miljoen.

Voor wat betreft de ramingen na 1991 is structureel nog een bedrag opgenomen van ongeveer 175 miljoen als stelpost voor hulp aan Oost-Europa en beleidsintensiveringen op de EG-begroting. Voor een verdere toelichting op de uitgaven van de EG zij verwezen naar bijlage 10 van deze nota.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
VI. Justitie	3854	3901	3976	4040	4113	4136

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
1. <i>Algemeen:</i>	375	476	505	532	558	562

Toelichting

De stijging van de uitgaven na 1990 wordt vooral veroorzaakt door de kosten verbonden aan de capaciteitsuitbreiding in verband met de toename van het aantal asielzoekers en door het restant van de begrotingsgelden voor de criminaliteitsbestrijding uit het Regeerakkoord 1989. Voorts is de kostenontwikkeling als gevolg van de verhoging van de BTW op rechtskundige diensten (prijsbijstelling) in deze reeks opgenomen.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
2. <i>Politie:</i>	1318	1284	1297	1318	1342	1351

Toelichting

Mede als gevolg van het voornemen om de visitatiekosten luchthavens vanaf 1991 niet langer voor rekening van Justitie te laten komen, dalen de uitgaven voor politie van 1990 naar 1991.

Voorts wordt de reeks politie in belangrijke mate beïnvloed door de gefaseerde overheveling van gelden naar het ministerie van Binnenlandse Zaken ter uitvoering van de herverdeling van de politiesterkte (PKP).

De toeneming van de raming na 1991 is overwegend te verklaren uit de volgende factoren. De politiesterkte neemt geleidelijk toe in het kader van het Nationaal Milieubeleidsplan. Uit het Regeerakkoord 1989 worden met name ten behoeve van het wegwerken van achterstanden bij en het vervolgens op peil houden van de materiële voorzieningen gelden toegekend. Voorts is er de jaarlijkse volume-groei van 0,5%.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
3. <i>Vreemdelingenzaken:</i>	35	39	39	36	35	35

Toelichting

De hogere raming in de jaren 1991 tot en met 1993 houdt verband met het wegwerken van achterstanden bij de behandeling van asielverzoeken alsmede met het voornemen de gemiddelde behandelingsduur van de asielprocedures terug te brengen.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
4. <i>Jeugdbescherming en reclassering:</i>	367	371	375	377	379	379

Toelichting

De toename in de meerjarencijfers is hoofdzakelijk een gevolg van de in het kader van het regeerakkoord 1989 toegewezen gelden. Deze gelden zijn bestemd om de personeelsformatie van de Raden voor de Kinderbescherming uit te breiden. Zij zijn ook gericht op de bevordering van het opleggen van alternatieve sancties en ter intensivering van jeugdreclassering. Voorts zijn ingaande 1993 de tijdelijke toegekende extra gelden voor het initiëren van alcohol-verkeerscursussen in de jaren 1990-1992 omgezet in een structurele voorziening.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
5. <i>Delinquentenzorg en jeugdinstellingen:</i>	813	787	788	788	788	788

Toelichting

Aan de daling van de uitgaven ten opzichte van 1990 liggen meerdere factoren ten grondslag. De voornaamste factor is de actualisering van de subsidie-uitgaven ten behoeve van de TBS-inrichtingen, waarbij tevens

rekening is gehouden met de overdracht van enkele taken met betrekking tot de uitvoering van de AWBZ aan een particuliere ziektekostenverzekeraar. Voorts is enerzijds in de meerjarencijfers rekening gehouden met de budgettaire aspecten die een gevolg zijn van het afronden van de capaciteitsuitbreidingen in het kader van het beleidsplan Samenleving en criminaliteit. Anderzijds is rekening gehouden met de financiële gevolgen van het handhaven van de penitentiaire noodcapaciteit en een gedeelte van de in het kader van het Regeerakkoord 1989 toegewezen gelden voor verdere uitbreiding van de penitentiaire capaciteit.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
6. <i>Rechtspraak en rechtshulp:</i>	946	944	972	989	1011	1021

Toelichting

De oploep in de meerjarencijfers wordt in het bijzonder veroorzaakt door de geraamde trendmatige toename in de uitgaven voor rechtshulp en door de uitbreiding van de personeelssterkte bij de gerechtelijke diensten. Deze laatste vloeit voort uit de intensivering van het handhavingsbeleid en de verwachte toeneming van de werklust als gevolg van nieuwe wetgeving en beleidswijzigingen. Het gaat hierbij met name het wetsvoorstel ter verruiming van de mogelijkheden tot ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel («Pluk ze») en de uitvoering van het Nationaal Milieubeleidsplan.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
VII. Binnenlandse Zaken	4389	4187	4241	4271	4307	4329
1. <i>Algemeen:</i>	317	330	328	330	329	330

Toelichting

Bovenstaande mutaties ten opzichte van het basisjaar 1990 worden veroorzaakt door een groot aantal «plussen en minnen» op de respectievelijke artikelen op hoofdbeleidsterrein O1. De stijging van structureel circa 8 miljoen wordt in overwegende mate verklaard door de overgang van de paspoortactiviteiten (productie en distributie) van het ministerie van Buitenlandse Zaken naar het ministerie van Binnenlandse Zaken. Hiermee is structureel circa 9 miljoen gemoeid.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
2. <i>Openbaar bestuur:</i>	41	35	48	33	33	32

Toelichting

De daling van 1990 naar 1991 betreft voornamelijk de beëindiging van de bijdrage van 5 miljoen in het exploitatietekort van het wegschap Tunnel Dordtse Kil. De stijging in 1992 ten opzichte van 1991 betreft een bedrag van 15 miljoen ten behoeve van een tegemoetkoming aan gemeenten die onkosten maken in verband met de overgang van de oppervlakte- naar de waardegrondslag bij de heffing van onroerend goedbelasting. Het feit dat het hier om een incidentele bijdrage gaat verklaart de daling van 1992 naar 1993.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
3. <i>Minderhedenbeleid:</i>	30	29	26	26	25	25

Toelichting

De daling in 1992 ten opzichte van 1991 wordt grotendeels veroorzaakt door het beëindigen van het Project Werkgelegenheid Minderheden, waarvoor in 1991 nog 2,6 miljoen is geraamd. Voorts is vanaf 1991 een jaarlijkse daling van 0,4 miljoen in de ramingen verwerkt, vanwege de naar verwachting geleidelijk afnemende uitgaven in het kader van de zogenaamde Rietkerk-uitkering aan Molukkers.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
4. <i>Coördinatie civiele verdediging:</i>	2	2	3	3	3	3

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
5. <i>Openbare orde en veiligheid:</i>	2539	2581	2663	2715	2761	2782
– algemene bijdragen aan de gemeentepolitie	1913	1940	1976	2018	2050	2085
– bouw politiebureaus	93	103	109	116	121	130
– automatisering politie	12	23	63	68	74	79
– dienst geneeskundige verzorging politie	184	184	187	188	190	192
– invoeringskosten reorganisatie politie		20	37	38	38	15
– bijdragen LSOP		61	61	61	61	61
– brandweer	99	102	101	101	101	94
– overige	238	148	129	125	126	126

Toelichting

De stijging in de meerjarencijfers van dit hoofdbeleidsterrein wordt met name verklaard door:

- de jaarlijkse sterktegroei
- de toevoeging van de regeerakkoordgelden
- de toevoeging van de gelden benodigd voor de PKP-operatie
- de in het kader van de WPB-operatie vrijgemaakte gelden voor de bouw van politiebureaus en voor de automatisering.

In de raming van de automatiseringskosten van de politie is begrepen de inspanning in het kader van de WPB-operatie. Deze centrale middelen zullen vanaf 1992 in hoofdzaak aanwending kunnen krijgen als aandeel van Binnenlandse Zaken voor de vervanging respectievelijk financiering van de grote landelijke systemen (HKS/CVI, OPS en PODACS).

In de meerjarencijfers is de bijdrage van Binnenlandse Zaken opgenomen die benodigd is voor de invoering van de regionalisatie van de politie. De thans bestaande 148 korpsen van gemeentepolitie en het Korps Rijkspolitie zullen worden samengevoegd tot regionale korpsen. Tot en met 1996 is hiervoor een bedrag geraamd van in totaal 350 miljoen (exclusief de 30 miljoen samenhangende met de reorganisatie van de rechterlijke macht bij het ministerie van Justitie). Voor de verantwoording van de gelden voor de regionalisatie is het artikel «Invoeringskosten regionalisatie Politie» ingesteld.

De algemene bijdragen aan de gemeentepolitie en «Automatisering politie», zijn in bovenstaand overzicht gecorrigeerd voor de compensatie die op de politiebegroting van Binnenlandse Zaken geboden wordt voor de regionalisatie.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
6. <i>Binnenlandse Veiligheidsdienst:</i>	56	59	57	57	57	56

Toelichting

De hobbel in de meerjarencijfers wordt verklaard door de herstructurering van de Binnenlandse Veiligheidsdienst.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
7. <i>Management en personeelsbeleid:</i>	1127	1109	1079	1071	1064	1062

Toelichting

De daling in de meerjarencijfers is met name te verklaren uit de afloop op de SAIP-artikelen (Stichting Administratie Indische Pensioenen) en het spreidingsbudget. In 1991 wordt dit aflopend effect gemitigeerd door de toevoeging van gelden uit hoofde van de VUT-maatregel voor 60-jarigen. De relatief sterkere daling in 1992 houdt voorts verband met de voorgenomen privatisering van het Rijks Opleidingsinstituut (ROI) met ingang van 1992. Dientengevolge zijn de uitgaven voor het ROI met ingang van dat jaar niet meer in de meerjarencijfers opgenomen.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
8. <i>Informatievoorziening en automatiseringsbeleid:</i>	277	41	37	36	35	39

Toelichting

De daling in 1991 ten opzichte van 1990 betreft de uitgaven van het Rijks Computer Centrum, welke met ingang van 1991 in verband met de verzelfstandiging niet meer in de meerjarencijfers worden opgenomen. De geleidelijke daling in de meerjarencijfers met ingang van 1992 wordt veroorzaakt door de afnemende *ontwikkelingskosten* van het Project Gemeentelijke Bevolkingsadministratie (GBA-project). Met ingang van 1995 zal het GBA volledig draaien en zijn de *exploitatiekosten* van het GBA-project in de meerjarencijfers begrepen.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
VIII. Onderwijs en Wetenschappen	31197	30850	30993	31243	31525	31812

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
1. <i>Ministerie algemeen:</i>	502	787	831	1056	1307	1814
– personeel	199	194	194	194	194	194
– centrale diensten	33	34	33	33	33	33
– automatisering	103	70	69	68	65	65
– internationale betrekking	20	17	17	17	17	17
– diversen	35	34	34	33	34	34
– nader te verdelen	112	438	484	711	964	1471

Toelichting

De hogere personeelsuitgaven met ingang van 1991 wordt veroorzaakt door het toevoegen van een incidenteel bedrag uit een overloop flankerend beleid uit 1989.

De kosten van automatisering geven met ingang van 1991 een daling te zien, doordat in ontwikkeling zijnde projecten in de exploitatiefase geraken. In de Internationale Betrekkingen is met ingang van 1991 rekening gehouden met een vermindering van de bilaterale activiteiten. Bovendien is in het bedrag van 1990 een incidentele verhoging opgenomen in het kader van hulp aan Oost-Europa.

De stijging in de reeks nader te verdelen wordt hoofdzakelijk veroorzaakt door de jaarlijkse cumulerende post loonbijstelling die nog over de diverse artikelen van dit hoofdstuk moet worden verdeeld.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
2. <i>Basisonderwijs:</i>	6600	6610	6618	6662	6714	6747
– onderwijsuitgaven	5598	5604	5673	5707	5742	5788
– huisvestingskosten	932	938	874	883	901	888
– vernieuwingsactiviteiten	25	20	19	19	19	19
– onderwijsvoorrangsbeleid	45	48	52	53	52	52

Toelichting

De onderwijsuitgaven omvatten de personele uitgaven en de kosten voor materiële instandhouding van het reguliere basisonderwijs alsmede de uitgaven op de artikelen van onderwijs aan kinderen waarvan de ouders een trekkend bestaan leiden, onderwijs in het buitenland, uitgaven inzake onderwijs-projecten buitenlandse zigeuners en overige uitgaven. De ontwikkeling in deze onderwijsuitgaven wordt voornamelijk bepaald door de hogere gemiddelde salarissen en door de stijgende ontwikkeling van het aantal leerlingen. De ontwikkeling van het aantal leerlingen heeft tevens gevolgen voor de benutting van de huisvestingscapaciteit. De ontwikkeling in de huisvestingskosten wordt voornamelijk veroorzaakt door de nabetalingsproblematiek en de daarmee samenhangende ombuigingen.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
3. <i>Speciaal onderwijs</i>	1557	1562	1586	1603	1624	1667
– onderwijsuitgaven	1369	1339	1378	1394	1417	1462
– huisvesting	174	202	187	188	186	184
– vernieuwingsactiviteiten	7	7	6	6	6	6
– overige uitgaven	7	14	14	15	15	15

Toelichting

De stijging in de onderwijsuitgaven is het gevolg van de te verwachten stijging van het aantal leerlingen. De stijging van de huisvestingsuitgaven wordt veroorzaakt door voorzieningen ten behoeve van de afwikkeling van betalingen naar aanleiding van mutaties uit de periode van declaratiebesteding. Tegen de verhoging van de huisvestingskosten in 1991 staat een daling van ongeveer gelijke omvang in de onderwijsuitgaven.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
4. <i>Algemeen voortgezet en voorbereidend wetenschappelijk onderwijs alsmede lager beroepsonderwijs:</i>	5609	5666	5676	5649	5639	5529
– onderwijsuitgaven	5424	5418	5440	5418	5415	5308
– inventarissen	77	114	114	121	121	119
– projecten	108	134	122	110	103	102

Toelichting

De vermoedelijke uitkomst 1990 blijft door blokkering van onverplichte gelden bij inventarissen voor 52 miljoen en bij projecten 6 miljoen in verband met overschrijdingen elders achter.

Daling van leerlingenaantallen geeft een – in verband met het voorkomen van vaste kosten relatief beperkte – daling in de meerjarenramingen te zien. Overigens wordt dit effect gemitigeerd door beleidsintensiveringen als basisvorming en fusiestimulering.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
5. <i>Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie:</i>	2872	2670	2654	2641	2630	2606
- onderwijsuitgaven	2639	2551	2459	2418	2405	2391
- inventaris	160	61	127	157	160	150
- projecten	73	58	68	66	65	65

Toelichting

De geraamde daling van de leerlingenaantallen veroorzaken een daling in de onderwijsuitgaven.

De daling in de inventarisuitgaven in 1991 ten opzichte van 1990 wordt voornamelijk veroorzaakt door een kasverschuiving van 55 miljoen tussen deze jaren. Het gaat hierbij om een eenmalige bijdrage van EZ in 1990 in het kader van de invulling van de bijdragen van 145 miljoen van het bedrijfsleven aan het beroepsonderwijs.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
6. <i>Huisvesting voortgezet onderwijs:</i>	757	789	762	762	765	770
- bouw	336	388	372	384	391	397
- rente en aflossing, huur	362	344	335	325	323	324
- overig	59	57	55	53	51	49

Toelichting

Als bijdrage aan de vermindering van de budgettaire problematiek van het departement is in de begroting van 1990 een incidentele verlaging van het bouwbudget aangebracht, welke is gerealiseerd door het beperken van bouwprojecten. Het rente- en aflossing/huurartikel is bedoeld voor tijdelijke huisvesting.

De geleidelijke daling met ingang van 1990 wordt mede veroorzaakt door een effect van de toevoeging van het garantieplafond aan het bouwartikel: uitgaven op art. 06.02 dalen met de vervallen rente en aflossingen van geëxpireerde leningen, terwijl daar nu geen uitgaven van rente en aflossing van nieuwe gegarandeerde leningen meer tegenover staan. Het garantieplafond maakte voorheen deel uit van het artikel waarop rente en aflossing verantwoord werden.

De overige uitgaven omvatten grotendeels de vergoeding van intensiveringskosten van de voormalige v.g.l.o. en u.l.o.-scholen. Door het aflopen van de destijds aangegane leningen kent het uitgavenpatroon een dalend verloop.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
7. <i>Huisvesting hoger onderwijs:</i>	410	400	390	421	444	419
- HBO	209	246	234	263	271	247
- Universiteiten	195	151	155	157	172	171
- Adviseurkosten	6	3	1	1	1	1

Toelichting

Als gevolg van de huisvestingsconsequenties van de schaalvergroting, taakverdeling en concentratie-operatie en als gevolg van de studentenontwikkeling vertoont de reeks voor het HBO een stijgende lijn tot en met 1994. De daling in 1995 wordt veroorzaakt door een restrictiever volumebeleid. Het wisselende verloop van de uitgaven voor universiteiten en onderzoekinstellingen wordt veroorzaakt door het tempo waarin deze instellingen hun investeringen plegen.

De daling in de uitgaven voor adviseurskosten wordt veroorzaakt door de afnemende bemoeienis van O&W met de huisvesting van de academische ziekenhuizen.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
8. Hoger beroepsonderwijs:	1317	1628	1680	1715	1731	1661
– HBO opleidingen	1162	1503	1566	1606	1623	1555
– Niet HBO opleidingen	13	16	17	17	17	17
– overige uitgaven	142	109	97	92	91	89

Toelichting

Bij de categorie HBO-opleidingen is de oploep van 1990 op 1991 te verklaren uit de overdracht van middelen van DI/VZ in het kader van de integratie van de lerarenopleiding binnen de directie HW/HBO.

De oploep bij de HBO-opleidingen over de periode 1990–1994 is te verklaren uit de stijgende onderwijsvraag en uit het onderbrengen van projectgelden, met name op het terrein van de informatisering naar de lump-sum van de instellingen (zie HOOP 1990).

De daling bij de HBO-opleidingen is in 1995 te verklaren uit maatregelen in het kader van de bevordering van de doelmatigheid van leerwegen.

Bij de categorie overige uitgaven is de daling over de hele periode te verklaren uit het overbrengen van projectgelden naar de lump-sum en door ombuigingen op onder meer projecten.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
9. Universiteiten en overige instellingen van wetenschappelijk onderzoek en onderwijs:	4209	4420	4489	4498	4514	4523
– universiteiten	3135	3204	3244	3253	3278	3304
– academische ziekenhuizen	512	511	518	522	526	530
– overige HO-instellingen		128	121	121	121	122
– overige uitgaven	562	577	606	602	589	567

Toelichting

De oploep in de meerjarencijfers van de universiteiten wordt met name veroorzaakt door de verwerking van de cumulatieve incidentele looncomponent.

De meerjarenraming van de overige uitgaven voor de academische ziekenhuizen vertoont, naast een stijging vanwege de verwerking van de cumulatieve incidentele looncomponent, een toename vanwege het feit dat 25% van de rente en de afschrijvingen voor leningen op de kapitaalmarkt ten behoeve van investeringen in de academische ziekenhuizen is opgenomen.

Daarentegen vertonen de rechtspositionele uitkeringen een dalend verloop binnen de raming van de overige uitgaven.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
10. Overige uitgaven hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek:	150					
– instituten voor hoger en postacademisch onderzoek	128					
– overige uitgaven	22					

Toelichting

Met ingang van 1991 is beleidsterrein 10 (overige HO-instellingen) toegevoegd aan beleidsterrein 9 (universiteiten en academische ziekenhuizen).

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
11. <i>Onderzoeksbeoefening:</i>	667	708	719	730	737	748
- KNAW, NOW, de wetenschappelijke bibliotheken en de overige instellingen	440	502	504	503	501	501
- bijdragen aan intern. onderzoeksinstellingen	107	104	115	129	138	149
- overige uitgaven	120	102	100	98	98	98

Toelichting

De toename van 1990 op 1991 wordt voor 25 mln veroorzaakt door de versterking van de tweede geldstroom (bij NWO). Daarnaast wordt de toename grotendeels veroorzaakt door de indexering van de bijdragen aan de internationale onderzoeksinstellingen voortvloeiend uit internationale verdragsverplichtingen. De technische bijstellingen voor loon- en prijspeil 1990 zijn verwerkt in de cijfers met ingang van 1991.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
12. <i>Voorzieningen ten behoeve van het onderwijs:</i>	664	379	363	333	336	340
- lerarenopleidingen alsmede na, om en herscholing	364	62	60	59	59	64
- overige activiteiten op het gebied van voorzieningen	93	113	101	73	77	77
- verzorgingsinstellingen	194	191	189	188	187	186
- onderwijsvoorrangsbeleid	13	13	13	13	13	13

Toelichting

De daling in de uitgaven voor de lerarenopleidingen en de na-, om- en bijscholingsactiviteiten wordt veroorzaakt door de overheveling van de lerarenopleidingen van dit beleidsterrein naar het beleidsterrein hoger beroepsonderwijs met ingang van 1991.

Het meerjarig verloop van de overige activiteiten op het gebied van voorzieningen wordt verklaard door fluctuaties in het OPSTAP-budget.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
13. <i>Wetenschapsbeleid:</i>	173	142	139	137	138	140
- instituutfinanciering	134	110	110	111	112	112
- projectfinanciering	39	32	29	26	26	28

Toelichting

Per 1 januari 1991 is de inwerkingtreding van de VUT-restgroepregeling g + g-sector voorzien. Het budget hiervoor is opgenomen in de aanvullende post en zal tijdens de begrotingsuitvoering 1991 worden overgeheveld naar de DGWB-begroting.

Daarnaast is de raming van de projectuitgaven met 8 miljoen verlaagd vanaf 1991. Dit verklaart de daling in 1991 van de uitgavenraming van de instituten. De daling in de uitgavenraming van de projecten wordt veroorzaakt door de overheveling van de middelen voor NLR, MARIN, PWT en NOTA naar het begrotingsartikel voor de instituten.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
14. <i>Studiefinanciering, rechtshpositionele uitkeringen en examens:</i>	5710	5089	5087	5036	4946	4848
- app. kosten	182	182	171	170	170	170
- studiefinanciering	4514	3964	4053	4092	4096	4073
- examens	18	17	17	17	17	17
- uitkeringen rechtshpositie	530	551	569	564	537	482
- VUT 50 jarigen	119	116	125	119	102	105
- DOP wet	347	259	152	74	24	1

Toelichting

De daling van de uitgaven studiefinanciering in 1991 is het effect van de in de Heroriënteringsnota aangekondigde maatregelen. De stijging vanaf 1991 is het gevolg van de volume-ontwikkeling.

De daling in de uitgaven van de uitkeringen rechtspositiebesluit is het gevolg van een toenemende taakstelling om deze uitkeringen in de toekomst te reduceren.

De daling in de uitgaven van de DOP-wet is het gevolg van het aflopen van de DOP-regelingen I en II.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
IXa. Nationale Schuld	22952	24793	26670	26973	27406	27869

Toelichting

De sterke stijging van de rentelasten vloeit voort uit de verwachte toename van de staatsschuld als gevolg van de geraamde financieringstekorten in de periode 1990–1995. Deze stijging wordt enigszins getemperd door de aflossing en de herfinanciering tegen een naar verwachting lagere rente van leningen die zijn afgesloten in het begin van de jaren tachtig.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
IXb. Financiën	4380	4404	4003	3921	3894	3873
1. EKI:	780	600	440	400	380	360

Toelichting

De meerjarenraming voor de exportkredietverzekering is gebaseerd op de verwachting dat de huidige schades als gevolg van de stand van het obligo geleidelijk aflopen.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
2. BF-kredieten:	98	79	75	72	70	69

Toelichting

De daling van de omvang van het uitstaande risico en de geleidelijke verbetering van de kwaliteit van de BF-portefeuille resulteren in een daling van de uitgaven.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
3. Muntwezen:	68	57	52	49	49	49

Toelichting

De daling van de reeks muntwezen wordt in hoofdzaak veroorzaakt door de daling van de metaalprices, met name nikkel.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
4. Materieel departement:	118	102	100	100	101	101

Toelichting

De daling van het budget materieel departement van 1990 op 1991 wordt veroorzaakt door het vervallen van het materieel budget van het RIB in verband met de privatisering. De daling die na 1991 optreedt is het gevolg van enkele kleine mutaties.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
5. <i>Materieel Belastingdienst:</i>	594	694	728	696	690	692

Toelichting

De stijging van de uitgaven bij materieel Belastingdienst na 1990 wordt veroorzaakt doordat extra gelden aan dit artikel zijn toegevoegd in verband met de oplossing van de automatiserings- en huisvestingsproblematiek van deze dienst. Daarnaast wordt de stijging na 1990 verklaard door een toename van de uitvoeringskosten in verband met de WIR-premiebelasting, de WIR-knip en de prima-cheques. De uitga-venpiek in 1992 wordt in belangrijke mate veroorzaakt door een terugboeking van gelden die eerder aan de RGD ter beschikking zijn gesteld. Deze worden gebruikt om de afronding van de herstructurering goed te kunnen laten verlopen.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
6. <i>Personeel departement:</i>	169	158	158	158	158	158

Toelichting

De daling van de uitgaven na 1990 houdt verband met de privatisering van het RIB en de herstructurering van de Belastingdienst, waardoor personeel wordt overgeheveld van het departement naar de Belastingdienst.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
7. <i>Personeel belastingdienst:</i>	1844	1883	1867	1866	1868	1864

Toelichting

De stijging van de personele uitgaven van de Belastingdienst van 1990 op 1991 is toe te schrijven aan de incidentele looncomponent en de personele uitvoeringskosten verbonden aan de WIR-premiebelasting en de WIR-knipbepaling. Deze stijging wordt enigszins getemperd door de loonbijstelling die voor 1990 hoger was dan voor 1991. De daling van 1991 naar 1992 is vooral het gevolg van de personeelsreductie die optreedt als gevolg van de invoering van de wetsvoorstellen Oort, die leiden tot vereenvoudiging van het belastingstelsel.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
8. <i>Rente teruggave belasting:</i>	432	439	389	389	389	389

Toelichting

De stijging in de uitgaven van 1990 op 1991 hangt samen met de verhoging van de wettelijke rente van 10% naar 11% per 1 juli 1990. De daling van 1991 op 1992 heeft te maken met het feit dat er op basis van de realisatiecijfers ultimo juli 1990, voor 1990 en 1991 50 miljoen aan de ramingen van deze uitgaven is toegevoegd en er naar de huidige inzichten geen reden is deze bijstelling naar latere jaren door te trekken.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
9. <i>Diversen:</i>	277	392	194	191	189	191

Toelichting

De relatief hoge uitgaven in 1990 en 1991 worden voornamelijk veroorzaakt door de opname van het ondersteuningsprogramma Oost-Europa op hoofdstuk IX-B en een eenmalige extra uitgave in 1991 in verband met de overdracht van het Pensioenfonds van Collecteurs en Collectrices van de Nederlandse Staatsloterij aan een verzekeringsmaatschappij.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
X. Defensie	14 430	14 206	14 136	14 097	14 068	14 068

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>1. Algemeen:</i>	1250	1397	1424	1415	1433	1451
– personele exploitatie	353	343	339	331	327	323
– materiele exploitatie	385	375	375	375	375	382
– infrastructuur/bouw	315	315	347	347	360	370
– overige investeringen	92	58	58	57	66	71
– bijdragen en subsidies	105	102	102	102	102	102
– nog te verdelen						
loonbijstelling		16	16	16	16	16
prijsbijstelling		188	187	187	187	187

Toelichting

De uitgaven voor personele exploitatie dalen als gevolg van een personeelsvermindering oplopend tot circa 15 % in 1995.

De toename van de uitgaven voor infrastructuur en bouw wordt veroorzaakt door de verbeteringsinvesteringen ten behoeve van het Airborne Warning And Control System (AWACS) en door betalingen samenhangend met de nieuwe tranche internationale infrastructuur. Als gevolg van het omschakelen van het leasen naar het kopen van computerapparatuur is in 1990 voor de overige investeringen een hoger bedrag benodigd dan in de volgende jaren.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>2. Pensioenen, uitkeringen en wachtgeld:</i>	1448	1447	1447	1449	1448	1447

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>3. Koninklijke Marine:</i>	2851	2835	2857	2822	2741	2645
– personele exploitatie	1421	1384	1370	1347	1328	1301
– materiele exploitatie	384	393	397	398	391	415
– infrastructuur/bouw	99	98	90	73	64	62
– groot materieel	946	959	999	1003	957	866
– subsidies	1	1	1	1	1	1

Toelichting

De uitgaven voor personele exploitatie dalen als gevolg van de personeelsreductie oplopend tot circa 15 % in 1995. Het verloop van de reeks voor materiële exploitatie wordt met name bepaald door het toevoegen van de verkoopopbrengst van de Van Speijk-klasse fregatten.

Het dalend verloop van de uitgaven voor infrastructuur en bouw wordt met name veroorzaakt door temporisering en inkrimping van het bouwprogramma. In 1991 en 1992 leidt de bouw van het Krachtwarmtestation nog tot hogere uitgaven. In de post groot materieel zijn de aflopende projecten Walrus en Multi-purpose-fregatten opgenomen; de toename van de uitgaven is te verklaren door uitgaven samenhangend

met enkele grote investeringsprojecten waarover in het kader van de Defensienota nog een beslissing zal worden genomen, zoals de vervanging Poolster, de NH-90 helikopter voor de jaren '90 en het Nato's Anti Air Weapons System (NAAWS).

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
4. <i>Koninklijke Landmacht:</i>	5749	5573	5632	5730	5629	5507
- personele exploitatie	3324	3298	3254	3196	3020	2912
- materiele exploitatie	1105	1024	1040	1022	1048	1023
- infrastructuur/bouw	252	265	228	226	243	226
- groot materieel	1044	963	1088	1264	1296	1324
- subsidies en bijdragen	24	23	22	22	22	22

Toelichting

De uitgaven voor personele exploitatie dalen als gevolg van de personeelsreducties oplopend tot circa 15 % in 1995. Hierbij is tevens rekening gehouden met het vervroegen van de aanschaf van de gevechts-persoonlijke standaarduitrusting. In de sfeer van de materiële exploitatie is een aantal maatregelen genomen, zoals een neerwaartse bijstelling van het modificatieprogramma van de Leopard 1-V tanks, het verlagen van de voorraadniveau's en het neerwaarts bijstellen van een aantal basisonderhoudsprogramma's om vanaf 1991 tot een lager exploitatieniveau te komen. De relatief hoge uitgaven voor infrastructuur en bouw in 1991 en 1992 vloeien voort uit aanvullende projecten in het kader van de uitbreiding van ontspannings- en sportfaciliteiten en het opruimen van milieuvervuilingen.

De incidentele daling van de uitgaven voor groot materieel in 1991 is het gevolg van diverse vertragingen van projecten of aanpassingen van betaalschema's ter invulling van ombuigingen. De toename vanaf 1992 wordt met name veroorzaakt door de voorgenomen aanschaf van bewapende helikopters en diverse andere projecten waarover in het kader van de Defensienota nog besluitvorming moet plaatsvinden.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
5. <i>Koninklijke Luchtmacht:</i>	2834	2669	2481	2379	2524	2729
- personele exploitatie	1327	1312	1271	1239	1216	1181
- materiele exploitatie	573	536	540	540	544	539
- infrastructuur/bouw	143	127	117	116	117	132
- groot materieel	791	694	553	484	647	877

Toelichting

De uitgaven voor personele exploitatie dalen als gevolg van de personeelsreducties oplopend tot circa 15 % in 1995.

Het lagere niveau van de uitgaven voor 1991 op materiële exploitatie is onder andere het gevolg van een verminderde behoefte aan vliegreun. Bij de voor infrastructuur en bouw opgenomen bedragen is rekening gehouden met hogere uitgaven in 1990 en 1991 door milieumaatregelen en projecten samenhangend met het werk- en leefklimaat. De daling van de uitgaven voor groot materieel wordt veroorzaakt door het eindigen van het Patriot-project en de lagere uitgaven voor het F-16 project ten opzichte van voorgaande jaren. De toename na 1993 vloeit voort uit diverse projecten waarover in het kader van de Defensienota nog besluitvorming dient plaats te vinden.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
6. <i>Koninklijke Marechaussee:</i>	270	257	267	273	265	261
- personele exploitatie	218	215	217	217	214	211
- materiele exploitatie	23	21	22	21	21	21
- infrastructuur/bouw	18	12	17	25	20	19
- groot materieel	11	9	11	10	10	10

Toelichting

De uitgaven voor personele exploitatie dalen als gevolg van de personeelsreducties oplopend tot circa 15 % in 1995. Voor de Koninklijke marechaussee betreft dit alleen het personeel werkzaam bij de staven en het personeel belast met militaire taken.

In de eerste jaren wordt deze daling teniet gedaan door de gefaseerde opwaardering van functies. Door een verschuiving van in 1991 aan te schaffen automatiseringsmiddelen naar latere jaren, geeft de post groot materieel in dat jaar een daling te zien.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
7. <i>Civiele verdediging:</i>	28	28	28	28	28	28

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
XI. Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening, en Milieubeheer	14 465	14 947	15 439	15 571	15 634	15 966

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
1. <i>Algemeen:</i>	179	186	194	172	171	168

Toelichting

De verhoging van 1990 tot en met 1992 wordt veroorzaakt door het budget ten behoeve van de kosten voor de voorbereiding van de nieuwbouw VROM. De daling vanaf 1993 wordt veroorzaakt door het wegvallen van dit budget. De stijging van 1991 ten opzichte van 1990 is ook het gevolg van de kosten flankerend beleid afslanking, welke als gevolg van het afronden van de afslankingsoperatie in 1991 maximaal zijn en daarna zullen dalen.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
2. <i>Bouwbeleid:</i>	11	11	11	12	12	12
3. <i>Algemeen beheer en diversen:</i>	312	311	300	291	298	297
– personeel DGVH	121	126	125	124	123	123
– materieel DGVH	142	138	132	118	128	131
– onderzoek DGVH	27	24	21	27	25	23
– overige	22	23	22	22	22	20

Toelichting

De stijging van de personele uitgaven van DGVH in 1991 en de geleidelijke daling in de jaren daarna is het gevolg van het aantrekken van extra tijdelijk personeel in het kader van de implementatie van de nota Volkshuisvesting.

De daling van de materiële uitgaven in de periode 1990–1993 wordt voornamelijk veroorzaakt door een daling in de uitgaven voor de ontwikkeling en implementatie van projecten in het kader van het financieel management volkshuisvesting; de stijging van de uitgaven in 1994 en 1995 wordt voornamelijk veroorzaakt door de in deze jaren benodigde reservering voor bestuurskosten in het kader van de implementatie van de Nota Volkshuisvesting.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
4. <i>Objectsubsidies:</i>	7847	8033	8397	8613	8530	8779
- jaarlijkse bijdragen huurwoningen oude regelingen	1638	1445	1577	1134	1011	909
- jaarlijkse bijdragen huurwoningen DKP	3354	3622	4071	4458	4639	4996
- kopkosten	199	257	148	43		
- verbetering huurwoningen	1302	1356	1229	730	381	195
- werkgelegenheidsgelden	8	2				
- garanties	32	29	27	27	27	27
- nieuwbouw eigen woningen	837	806	798	794	744	685
- subsidies marktsector	120	98	81	78	82	81
- bijzondere aandachtsgroepen	352	416	250	161	160	160
- overige	5	2				
- budget sociale woningbouw					154	304
- budget verbeteringen voorzieningen						
gehandicapten			216	827	959	1042
- budget kopkosten				361	352	341
- budget huurverlagingstoelagen					21	39

Toelichting

Het verloop van de uitgaven voor objectsubsidies wordt veroorzaakt door tal van factoren.

De jaarlijkse bijdragen huurwoningen oude regelingen nemen in de loop der tijd af aangezien, met uitzondering van domeinwoningen, geen nieuwe verplichtingen worden aangegaan op deze regelingen.

De uitgaven voor jaarlijkse bijdragen huurwoningen dynamische kostprijs nemen in de tijd toe. De belangrijkste redenen hiervoor zijn:

- De toevoeging van woningen (het zogenaamde stapelingseffect; zowel gereed te melden gegunde woningen als nieuwbouwprogramma 1990 en 1991).

- Het op nul stellen van de DKP-huur- en lastenparameter met ingang van 1988 en het met ingang van 1989 op nul zetten van de DKP huur- en lastenparameter in het tweede tijdvak van 10 jaar voor bestaande woningwetwoningen die gefinancierd zijn of waren met rijksleningen (hogere subsidie op moment van omschakeling).

- Voor de bestaande woningen die niet gefinancierd zijn of waren met rijksleningen en die het tweede tijdvak ingaan is het voornemen verwerkt om in de loop van 1991 de subsidie te ontdynamiseren.

Bij het ontdynamiseren van de subsidies ontstaat ook een dalend effect, doordat het niveau van de jaarlijkse bijdrage na de verhoging dan niet meer toeneemt in de tijd maar direct afneemt als gevolg van een huurstijging. Het naar voren halen van kasgeld domineert echter.

Opgemerkt wordt dat de subsidies met betrekking tot het nieuwbouwprogramma 1992 en volgende jaren budgettair zijn verwerkt onder de budgetten sociale woningbouw conform de Nota Volkshuisvesting.

Het in de tijd dalende verloop van de uitgaven ten behoeve van de kopkosten, verbeteringen huurwoningen, nieuwbouw eigen woningen en bijzondere aandachtsgroepen wordt veroorzaakt door dat 1991 het laatste jaar is dat verplichtingen op die regelingen worden aangegaan. De verplichtingen in de volgende jaren zijn conform de Nota Volkshuisvesting opgenomen in de (in tijd toenemende) daarvoor geldende budgetten. De toename met betrekking tot het budget sociale woningbouw wordt veroorzaakt door de stapeling van gunningsjaren. De toename van het budget verbeteringen en gehandicaptenvoorzieningen wordt veroorzaakt door de gehanteerde kassleutel.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
5. <i>Subjectsubsidies:</i>	1790	1929	2042	2120	2201	2312
– individuele huursubsidie	1710	1850	1966	2044	2125	2235
– huurgewenningsbijdragen	13	11	6	5	4	4
– vergoeding verhuurders	67	68	70	71	72	73

Toelichting

Het verloop van de uitgaven voor individuele huursubsidie (IHS) wordt bepaald door het aantal IHS-ontvangers en de gemiddelde bijdrage.

Bij het aantal IHS-ontvangers, wordt ondanks de verwachte positieve economische ontwikkeling, een toename voor de gehele meerjarenperiode verwacht. Dit wordt met name door zowel sociaal-economische als demografische factoren veroorzaakt.

De gemiddelde bijdrage neemt elk jaar toe met name als gevolg van de jaarlijkse huurstijging.

Verder wordt de uitgavenontwikkeling beïnvloed door de in het kader van het regeerakkoord beschikbaar gestelde middelen voor beperking van de gevolgen van de trendmatige huurstijging voor groepen van IHS-ontvangers met lage inkomens – met name bejaarden – en door beleidsmaatregelen die per 1 juli 1992 dienen te worden geëffectueerd om de groei van de uitgaven aan individuele huursubsidie te beperken.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
6. <i>Leningen:</i>	906	754	671	557	474	377
– woningwet woningen	200	114	94	20	10	10
– liquiditeitstekorten	688	552	476	435	383	298
– overige	18	88	101	102	81	69

Toelichting

Met ingang van 1988 worden geen nieuwe Rijksleningen meer verstrekt ten behoeve van de financiering van woningwetwoningen.

De uitgaven ten gevolge van de Rijksfinanciering van Liquiditeitstekorten vertonen een sterk dalend verloop in verband met de op nul gestelde DKP-parameters.

De uitgaven ten behoeve van Leningen Overige zijn in 1990 relatief laag; in 1991–1994 relatief hoog. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de tijdelijke verwerking van de taakstelling in verband met het Bezitsvormingsfonds (in de periode 1990–1994 resp. -75, 7, 29, 27 en 12 miljoen).

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
7. <i>Stadsvernieuwing en verstedelijking:</i>	1194	1376	1446	1334	1338	1353
– infrastructuur en locatiesubsidies	215	130	292	182	190	203
– stadsvernieuwing	979	1246	1154	1152	1148	1150

Toelichting

De uitgaven aan infrastructuur- en locatiesubsidie worden sterk beïnvloed door een kasverschuiving ad 70 miljoen van 1991 naar 1992. De stijging in de periode 1993–1995 wordt voornamelijk veroorzaakt door het te voeren ruimtelijke ordeningsbeleid.

Met ingang van 1990 zijn de subsidiebudgetten voor verhuis- en herinrichtingskosten opgenomen in het Stadvernieuwingsfonds. Omdat de oude verplichtingen worden uitgefincierd op het artikel Verhuis- en herinrichtingskosten is het kaseffect pas substantieel in 1991 en volgende jaren.

Een andere belangrijke mutatie in de uitgaven voor stadsvernieuwing betreft een kasverschuiving van 1990 (min 100 miljoen) naar 1991 (plus 107 miljoen, inclusief een vergoeding van 7 miljoen voor door gemeenten gemaakte kosten).

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
8. Rijksplanologische dienst:	119	52	50	51	49	49

Toelichting

De daling van 1990 naar 1991 wordt veroorzaakt op het artikel «Financiële consequenties ombuigingen planologisch beleid» door de eenmalige bijdrage in 1990 aan de gemeente Furmerend. De daling in de jaren 1991 tot en met 1995 is voornamelijk het gevolg van de aflopende reeks welke beschikbaar is voor de voorbeeldplannen en nadere studies in het kader van de Vierde Nota over de Ruimtelijke Ordening.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
9. Milieubeheer:	872	1046	1156	1272	1357	1360
- algemeen milieubeheer	242	282	318	355	384	374
- H1MH	19	24	26	27	26	26
- afvalstoffen	56	84	107	132	159	160
- drinkwater, water, bodem	219	233	267	296	312	324
- luchtverontreiniging	120	193	194	197	200	200
- geluid en omgevingkw.	94	100	115	125	129	129
- overige	122	130	131	141	146	147

Toelichting

De verhoging van de raming Algemeen Milieubeheer wordt ondermeer veroorzaakt door het feit dat het bedrag dat in 1991 en verder beschikbaar is voor de financiering van de uitvoering van de NMP-activiteiten door de lagere overheden sterk is toegenomen. Tevens zijn er meer gelden toegevoegd ten behoeve van het inlopen van de achterstanden met betrekking tot de handhavingstaken die door de provincies moeten worden uitgevoerd. In het kader van het NMP vindt ook een intensivering plaats van de stimulering van de ontwikkeling van milieu-technologie en van milieuzorgsystemen. De bijgeboekte NMP-gelden nemen per jaar toe totdat in 1994 het structurele niveau wordt bereikt. Een uitzondering daarop wordt gevormd door de NMP-plus gelden voor de vergoeding van apparatarkosten provincies. Deze gelden worden vanaf 1995 in het Provinciefonds opgenomen. Hierdoor daalt het budget op artikel Algemeen Milieubeheer vanaf 1995.

Het budget voor de Hoofdinspectie Milieuhygiëne is met ingang van 1991 structureel opgehoogd ten behoeve van uitbreiding van opleidingen voor ambtenaren van lagere overheden en voor politieprojecten. Voor Afvalstoffen geldt een progressieve ontwikkeling tot 1994, daarna treedt een stabilisatie op. De achtergrond hiervan is dat er stapsgewijs nieuwe inzuimel- en verwerkingsstructuur geïmplementeerd zal worden, daarnaast zullen er voor de verschillende prioritaire stoffen succesvolle maatregelen getroffen worden om hergebruik en preventie te stimuleren. Deze voorzieningen dienen voor het jaar 2000 gerealiseerd te worden. De uitgaven ten behoeve van Drinkwater, water en bodem stijgen vanaf 1991 als gevolg van een intensivering van de bodemsaneringsoperatie waartoe werd besloten in het regeerakkoord. Eveneens stijgen de uitgaven voor bodemsanerung als gevolg van het aanwenden (voor 75%) van de opbrengsten van de kostenverhaalsacties bodemsanerung. De uitgaven ten behoeve van de Tijdelijke Opslag- plaatsen komen na 1992 te vervallen.

De raming voor Bestrijding Luchtverontreiniging stijgt in 1991 als gevolg van een toename van de extra gelden die in het kader van het NMP zijn toegevoegd ten behoeve van de (verdere intensivering van) CFK-vervanging, het klimaatonderzoek, de stimulering van schone en lawaai-arme vrachtauto's en bussen, de NOx-bestrijding en het objectgericht NH3-beleid.

De stijging van de uitgaven ten behoeve van Geluid en omgevingskwaliteit na 1990 heeft betrekking op het onderdeel Gebiedenbeleid. Deze gelden zijn in het kader van het NMP aan dit artikel toegevoegd.

Voor de overige artikelen geldt dat met name de ramingen op het personeelsbudget jaarlijks zullen toenemen als gevolg van de uitvoering van het NMP.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>10. Rijksgebouwendienst:</i>	921	908	833	810	861	913
– huren	185	179	181	178	170	170
– lease, overige alternatieve financiering en JR120*	17	42	62	130	175	175
– onderhoud en exploitatie	172	160	176	156	162	130
– investeringskosten Rijksdiensten	311	302	195	126	133	216
– investeringen en huren tbv derden	95	95	95	95	95	95
– overige	141	130	124	125	126	127

* JR120 betreft de regeeraccordergelden ten behoeve van politie, gevangeniswezen en reorganisatie rechterlijke macht.

Toelichting

De beschikbare middelen voor het hoofdbeleidsterrein huisvesting rijksdiensten, laten in de periode 1990–1993 een dalend verloop zien, met name doordat het beleidsplan Samenleving en Criminaliteit (Sacriplan) vervroegd in de jaren t/m 1990 werd uitgevoerd. Dit wordt zichtbaar op het artikel Investeringskosten rijkshuisvesting.

De middelen voor het beleidsterrein zijn voorts verhoogd met 21 mln in 1991 olopend tot 28 mln in 1995 als gevolg van de ministerraadsbesluitvorming van 18 juli 1990 (artikel investeringskosten).

De stijging op het onderdeel lease, overige alternatieve financiering en JR120 wordt met name bepaald door de in het regeeraccorder 1989 ter beschikking gestelde JR 120 gelden van 10, 30, 80 en 120 mln voor de jaren 1991, 1992, 1993 en volgende.

In 1995 behoeft op artikel investeringskosten geen compensatie meer te worden geleverd t.b.v. het Sacriplan, terwijl ook geen overheveling meer plaats vindt van investeringsgelden naar onderhoud t.b.v. inhaal achterstallig onderhoud.

In verband met de verzelfstandiging van het Directoraat-Generaal voor de Arbeidsvoorziening verdwijnt vanaf 1991 artikel Arbeidsbureaus Nieuwe Stijl uit de begroting, hetgeen de teruggang van de reeks Overige grotendeels verklaard.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>11. Kadaster vastgoed informatie:</i>	314	341	339	339	343	346
– personeel	171	167	167	167	167	167
– materieel	142	173	171	171	175	178
– raad voor vastgoedinformatie	1	1	1	1	1	1

Toelichting

De personele uitgaven dalen tot 1991 i.v.m. het realiseren in dat jaar van de afslankings- en privatiseringstaakstelling.

Het samenvallen van een aanzienlijke personeelsreductie met een verhoogd werkaanbod, is voor 1991 een van de belangrijkste oorzaken van een toename van de materiële uitgaven. Met name leiden deze ontwikkelingen tot een verhoging van de uitbestedingen van landmeetkundige en kartografische werkzaamheden. Een andere factor is de toename van de automatiseringsuitgaven. Hierdoor kan zowel een belangrijk deel van de weggevallen productiecapaciteit worden gecompenseerd alsmede worden voldaan aan de maatschappelijke vraag naar geautomatiseerde uitwisseling en verwerking van Kadastrale gegevens.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
XII. Verkeer en Waterstaat	9161	9078	8382	8495	8530	8568

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>1. Algemene departementale aangelegenheden:</i>						
- apparaatsuitgaven pers.	1485	1537	1509	1503	1494	1490
- apparaatsuitgaven mat.	1124	1103	1077	1073	1069	1066
- overige uitgaven	232	204	211	211	207	207
	129	230	221	219	218	217

Toelichting

De daling in 1992 bij apparaatsuitgaven personeel hangt samen met de overheveling van de Wet Uitkeringen Wegen naar het Gemeente- en Provinciefonds in verband met de sanering van het wegenbeheer.

De daling bij apparaatsuitgaven materieel houdt verband met een aantal specifieke compensaties.

De voltooiing van de operatie verbetering comptabel bestel leidt na 1991 tot een lichte daling bij de overige uitgaven. Het verschil tussen 1990 en 1991 van circa 100 miljoen kan worden verklaard uit het feit dat de loonbijstelling 1990/1991 in 1990 verdeeld is over de loongevoelige artikelen, terwijl voor 1991 en latere jaren dit bij de Voorjaarsnota 1991 zal geschieden.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>2. Verkeersveiligheid:</i>	71	65	63	63	62	62

Toelichting

De daling in de cijfers van dit beleidsterrein vloeit voort uit de afloop van een aantal programma's, waaronder het meerjarenprogramma verkeersveiligheid. Overigens wordt deze daling meer dan gecompenseerd via een verhoging van de post stedelijke verkeersvoorziening die een sterk verkeersveiligheidsaspect heeft.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>3. Algemeen waterstaatsaangelegenheden:</i>						
- specifieke uitgaven	180	184	200	212	219	223
- Rijkswaterstaat	93	94	100	96	103	106
- afgifte documenten door de RDW en de PTT	52	49	62	83	85	88
- overige uitgaven	35	41	38	33	31	29

Toelichting

Het uitgavenpatroon bij specifieke uitgaven Rijkswaterstaat fluctueert in verband met het programma voor de vervanging van vaartuigen.

De stijging bij de uitgaven voor afgifte van documenten door de Rijksdienstwegverkeer en de PTT vanaf 1992 hangt samen met de invoering van het nieuwe kentekenregistratiesysteem. De overige uitgaven zijn met ingang van 1992 lager geraamd vanwege de afronding van de ontwikkelingsfase van het nieuwe kentekenregistratiesysteem.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
4. <i>Infrastructuur waterstaat:</i>	1226	1206	389	386	348	356
– aanleg en verbetering scheepvaartwegen/ havens	187	195	217	219	176	199
– wet uitkeringen wegen	839	858				
– stedelijke verkeersvoorzieningen	49	94	110	107	110	101
– bijdrage aan het RWF	94	3	3			
– overige uitgaven	57	56	59	60	62	56

Toelichting

De fluctuaties tussen de jaren in de raming voor aanleg en verbetering scheepvaartwegen en havens vloeien voort uit het verwachte uitgavenverloop van de verschillende projecten in het kader van het meerjarenprogramma scheepvaartwegen en havens. In het kader van SVV deel d vindt bovendien een intensivering plaats.

De stijging van de raming voor de Wet Uitkeringen Wegen is gebaseerd op de verwachte trendmatige groei van het wagenpark met 2,2%. De Wet Uitkeringen Wegen wordt met ingang van 1992 overgeheveld naar het Gemeente- en het Provinciefonds.

De uitgaven voor stedelijke verkeersvoorzieningen (o.a. verkeersveiligheid) nemen toe in het kader van SVV deel d. De bijdrage aan het Rijkswegenfonds wordt beëindigd.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
5. <i>Conditionering waterstaat:</i>	960	1067	1132	1196	1254	1195
– deltawerken	150	98	87	90	80	68
– stormvloedkering Nieuwe Waterweg	92	143	157	114	140	130
– overige waterkeringen	198	224	221	240	245	242
– onderhoud scheepvaartwegen en havens	249	287	331	343	340	335
– waterhuishouding	60	79	118	145	183	167
– Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren	78	104	115	167	186	167
– overige uitgaven	133	132	103	97	80	86

Toelichting

De terugloop in de raming voor de deltawerken wordt veroorzaakt door de verdere gereedkoming van die werken. Voor 1991 is de raming bovendien verlaagd teneinde geld vrij te maken voor de aanleg van de Stormvloedkering in de Nieuwe Waterweg.

De stormvloedkering Nieuwe Waterweg is in 1990 voor het eerst in de begroting opgenomen. Het verloop van de uitgaven voor de overige waterkeringen, onderhoud scheepvaartwegen en havens en waterhuishouding hangt samen met de onderliggende programma's. Op deze terreinen hebben intensiveringen plaatsgevonden in het kader van SVV deel d en het NMP. Binnen de begroting is geld vrijgemaakt voor het herstel van de kustschade.

De stijging bij de uitgaven in het kader van de Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren (WVO) hangt samen met de in de Derde Nota Waterhuishouding voorziene maatregelen.

De investeringspremieeregeling Zeescheepvaart (IPZ) wordt verlengd met een regeling voor 1991 en 1992. De ontwikkeling van de uitgaven is het gevolg van het kasritme van de verschillende tranches van de IPZ. Met ingang van 1993 wordt de IPZ beëindigd. De daardoor vrijvallende middelen worden ingezet in het kader van SVV deel d.

Toelichting

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
9. Zeescheepvaart en maritieme	142	161	166	130	99	88
aangelegenheden:						
- IPZ	89	108	110	72	43	30
- overige uitgaven	53	53	56	58	56	58

De toename in de raming met ingang van 1993 is het gevolg van de bijdrage ten behoeve van Zestienhoven in het kader van het integraal Plan Noordrand Rotterdam.

Toelichting

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
8. Luchtvaartaanleggenheden:	151	149	150	178	179	179

De ontwikkeling van de ramingen voor bijdragen openbaar vervoer wordt bepaald door de jaarlijkse groei van 2% in verband met de veranderingen van de uitgaven in verband met de ontwikkeling van de eenmalige verhoging van de uitgaven in verband met de ontwikkeling van de egaliseringsreserve. In verband hiermee vindt vanaf 1991 ook voor een periode van 10 jaar een verhoging van de uitgaven met 16 miljoen guldens plaats.

De groei bij bijdragen infrastructuur openbaar vervoer vindt plaats in het kader van SVV deel d. Dit geldt ook voor onderzoek en ontwikkeling. De eenmalige hogere uitgaven voor de overige uitgaven in 1990 staan in verband met de EG-binnenvervoerslooptegening.

Toelichting

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
7. Openbaar vervoer en	4771	4540	4618	4678	4754	4885
goederenvervoer:						
- bijdragen openb. vervoer	3892	3738	3768	3852	3816	3919
- bijdragen infrastructuur						
openbaar vervoer en						
goederenvervoer	552	641	679	669	767	799
per spoor						
- onderzoek en ontwikkeling	27	64	72	66	66	64
- overige uitgaven	300	97	99	91	105	103

De daling in de raming voor de inrichting en ontwikkeling IJsselmeer-polders vloeit voort uit de geleidelijke afronding tot 1996 van de taken van de voormalige Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders en de verso-bering in de uitvoering van de bestuursovereenkomst met Almere.

Toelichting

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
6. Inrichting en ontwikkeling IJsselmeerpolders:	140	130	119	113	86	54

Bij de overige uitgaven is in 1991 sprake van een daling als gevolg van het verloop van de uitgaven voor het onderhoud van de IJsselmeer-polders.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
10. Telecommunicatie en postzaken:	17	16	15	15	15	15

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
11. Meteorologische aangelegenheden:	18	23	21	21	20	21

Toelichting

De toename bij Meteorologische aangelegenheden is het gevolg van een intensivering bij het klimaatonderzoek.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
XIII. Economische Zaken						
– verplichtingen (bruto)	(4899)	3441	3686	3352	3559	3311)
– kas	3802	3702	3696	3679	3676	3556

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
1. Algemeen:	(570 584)	546 547	539 537	537 537	533 536	534 535

Toelichting

Dit beleidsterrein omvat voornamelijk de personeel- en materieelartikelen van EZ. Voor personele uitgaven is in de begroting 1991 circa 390 miljoen opgenomen. Andere grote uitgavenposten van dit beleidsterrein zijn «Materieel» (materiële uitgaven van EZ, excl. buitendiensten) met 61 miljoen en «Materieel CBS» met 56 miljoen. De raming vertoont in de eerste jaren nog een daling, o.a. in verband met de afslankingsoperatie.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
2. Industrieel en algemeen technologiebeleid:	(1406 1122)	1029 1034	1048 1065	1029 1116	1048 1147	975 1078

Toelichting

De verplichtingenraming voor het technologiebeleid daalt van 1990 op 1991 aanzienlijk. Voor de jaren 1991 tot en met 1994 ligt de raming op een nagenoeg gelijk niveau, waarna zich van 1994 op 1995 opnieuw een daling voordoet.

De daling van 1990 op 1991 houdt voornamelijk verband met afnemende verplichtingenbudgetten voor de Innovatie Stimuleringsregeling, internationale ruimtevaartprogramma's en bedrijfsgerichte technologiestimulering. Een dergelijke daling was overigens reeds vorig jaar zichtbaar in de cijfers. De raming neemt vervolgens van 1994 op 1995 af i.v.m. een daling van het verplichtingenbudget voor internationale technologiestimulering en een verdere daling van het budget voor bedrijfsgerichte technologiestimulering.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
3. Industriebeleid:	(185 226)	106 215	102 193	104 163	105 155	70 123

Toelichting

De verplichtingenruimte voor dit deel van het industriebeleid neemt in 1991 sterk af t.o.v. 1990. Het budget voor generieke steun scheepsbouw is namelijk beperkter dan in voorgaande jaren. Daarnaast is er bij de begrotingspost «Versterking economische structuur» sprake van een daling van de verplichtingenraming. De daling in de verplichtingenbudgetten is eveneens zichtbaar in de kasraming. Ook deze raming vertoont een (geleidelijk) dalende lijn.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
4. <i>Regionaal beleid:</i>	(1222 685)	388 636	555 609	330 589	520 558	(370) 531

Toelichting

De verplichtingenraming voor het Regionaal beleid vertoont diverse «pieken» en «dalen». Dit beeld is het gevolg van een aantal factoren. Eén daarvan betreft het doorschuiven van verplichtingenruimte van 1989 naar 1990. Zo is bij de investeringspremieregeling (IPR) een verplichtingenbedrag van 145 miljoen toegevoegd aan het budget 1990. Tevens zal, in afwijking van eerdere verwachtingen, de administratieve afwikkeling van het financieringsbedrijf van de diverse Regionale Ontwikkelingsmaatschappijen (ROM's) pas in 1990 plaatsvinden. Hierdoor schuift circa 450 miljoen verplichtingenruimte van 1989 door naar 1990.

Daarnaast is in zake het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) voor de jaren 1990, 1992 en 1994 per jaar 150 miljoen opgenomen in de verplichtingenraming. Naar verwachting worden er in de tussenliggende jaren geen verplichtingen vastgelegd.

De kasraming wordt door het bovenstaande niet ingrijpend beïnvloed. Deze vertoont een gelijkmatig (dalend) verloop.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
5. <i>Diensten, midden- en kleinbedrijf:</i>	(427 372)	305 349	298 332	309 325	310 315	(317) 322

Toelichting

Behoudens de «piek» in 1990 vertoont de verplichtingenraming voor dit hoofdbeleidsterrein een stabiel beeld. Deze «piek» wordt o.a. veroorzaakt door de incidentele toevoeging aan de EZ begroting inzake scholingsprogramma's (circa 40 miljoen). Daarnaast is uitsluitend voor 1990 nog circa 60 miljoen aan verplichtingenruimte opgenomen i.v.m. de Tegemoetkoming Ziektekosten Zelfstandigen (TZZ).

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
6. <i>Energiebeleid:</i>	(921 718)	900 835	978 878	876 864	876 880	(878) 881

Toelichting

De vanaf 1990 met name in verband met het NMP en NMP-plus met circa 300 miljoen verhoogde ramingen voor het energiebeleid vertonen een overwegend stabiel beeld.

De relatieve «piek» in 1992 is in hoofdzaak het gevolg van een vierjaarlijkse toezegging aan Euratom van 75 miljoen.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
7. <i>Buitenlandse economische betrekkingen en exportbevordering:</i>	(168 95)	167 86	166 82	167 85	167 85	(167) 86

Toelichting

De ramingen voor dit hoofdbeleidsterrein blijven voor de periode 1990 tot en met 1995 stabiel. Bij dit hoofdbeleidsterrein is de kasraming structureel aanmerkelijk lager dan de verplichtingenraming. De ervaring leert namelijk dat van de verplichtingen die in het kader van de begrotingspost «Stimulering exportactiviteiten» worden aangegaan een aanzienlijk deel niet tot betalingen leidt. Er kan daarom volstaan worden met een relatief lage kasdekking.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
XIV. Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	3055	3087	3155	3202	3265	3272

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
1. <i>Algemeen:</i>	830	789	794	790	788	793
– personeel	534	510	505	504	504	505
– materieel	241	229	230	230	229	234
– overige	55	50	58	56	55	54

Toelichting

De daling van de personele uitgaven van 1990 naar 1991 hangt voornamelijk samen met een overboeking naar het beleidsterrein «Landbouwvoorlichting en -ontwikkeling» ten behoeve van de subsidie aan de Stichting Landbouwvoorlichting. Eén en ander houdt verband met de per 1 januari 1991 tot stand komende privatisering. Daartegenover is er ingaande 1991 sprake van een stijging van uitgaven door formatieuitbreiding bij de Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees met 75 formatieplaatsen.

De post «Materieel» is in 1990 hoger dan in 1991 doordat in 1990 uitgaven voor de landbouwvoorlichting nog zijn opgenomen op dit onderdeel terwijl vanaf 1991 deze uitgaven zijn opgenomen onder de post «Voorlichting» van hoofdbeleidsterrein «Landbouwvoorlichting en -ontwikkeling».

Ook zijn er in 1990 extra uitgaven voor de visserijcontrole.

Tevens wordt opgemerkt dat in het beschikbare begrotingsbedrag 1990 2,9 miljoen is verwerkt ten behoeve van het comptabele bestel.

Het verschil van de «Overige» uitgaven 1991 ten opzichte van 1990 wordt voornamelijk verklaard uit een bijstelling van het budget 1990 met 5,7 miljoen voor een éénmalige overloop van sociale lasten van 1989 naar 1990 ingevolge de «operatie Oort».

De verschillen in het budget vanaf 1991 houden in hoofdzaak verband met de toedeling en de hierop aangebrachte herschikking van gelden voor de Structuurnota Landbouw en het Natuurbeleidsplan.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
2. <i>Agrarisch onderwijs:</i>	827	810	810	809	812	815
– wetensch. onderwijs	219	221	223	224	225	227
– hoger agrarisch onderwijs	90	92	93	92	91	91
– middelbaar agrarisch onderwijs	138					
– lager agrarisch onderwijs	198					
– agrarisch praktijk school onderwijs	44	45	45	45	45	45
– studiesteun	67	67	67	67	67	67
– schoolgebouwen en grond	48	36	37	40	40	40
– overige subsidies en uitgaven	23	26	28	31	34	35
– voortgezet agrarisch onderwijs		323	317	310	310	310

Toelichting

De geleidelijke stijging van het budget voor wetenschappelijk onderwijs houdt verband met het accrès voor de incidentele loonbijstelling ad 1,3 miljoen per jaar.

In het kader van de vorming van agrarische opleidingscentra (AOC's) zijn het middelbaar en het lager agrarisch onderwijs geïntegreerd en opgenomen in het beleidsterrein «Voortgezet agrarisch onderwijs». De afnemende budgetten vanaf 1990 worden verklaard uit de verwachte daling van de leerlingenaantallen.

Door de kasverschuiving met betrekking tot de huisvesting van de Hogere agrarische school te Delft (te weten: 1990 + 7,5 miljoen; 1991 -/- 4,0 miljoen en 1992 -/- 3,5 miljoen) vertoont het onderdeel «Schoolgebouwen en grond» een ongelijkmatig verloop.

De oplopende reeks bij «Overige subsidies en uitgaven» houdt verband met de toenemende uitgaven voor wachtgelden.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
3. <i>Landbouwvoorlichting en ontwikkeling:</i>	293	384	421	480	519	517
– voorlichting	21	80	78	75	69	67
– ontwikkeling en sanering	245	280	318	380	425	425
– overige	27	24	25	25	25	25

Toelichting

De stijging van de uitgaven bij de post «Voorlichting» hangt grotendeels samen met de overboeking uit hoofdbeleidsterrein «Algemeen» als gevolg van de privatisering per 1 januari 1991 van de Dienst Landbouwvoorlichting. Bovendien vindt er een uitgavenstijging plaats als gevolg van beleidsintensiveringen in het kader van de Structuurnota Landbouw evenals bij de post «Ontwikkeling en Sanering».

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
4. <i>Inrichting en beheer:</i>	610	614	644	670	696	697
– landinrichting	318	306	306	311	308	308
– beheer landbouwgronden	65	77	87	93	101	100
– natuur en milieu	127	142	167	182	203	205
– bos- en landschapsbouw	35	35	35	35	35	35
– openluchtrecreatie	65	54	49	49	49	49

Toelichting

De stijging van de uitgaven voor «Landinrichting» in de jaren 1990 en 1993 houdt voornamelijk verband met de via het ministerie van Volkshuisvesting Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en het ministerie van Economische Zaken beschikbaar gestelde bedragen in verband met het

opheffen van de stadsmeierrechten krachtens de herinrichtingswet Oost-Groningen en de Gronings/Drentse Veenkoloniën.

Daarnaast zijn de uitgaven verhoogd als gevolg van de door het ministerie van Economische Zaken beschikbaar gestelde bedragen in het kader van het Integraal Structuurplan Noorden des Lands (ISP).

De uitgavenstijging van de post «Beheer Landbouwgronden» als ook van de post «Natuur en Milieu» wordt verklaard door beleidsintensivering die voortvloeit uit het Natuurbeleidsplan.

De meerjarencijfers voor «Openluchtrecreatie» vloeien voort uit het kasritme van het speerpuntenbeleid en het aflopen van projecten in het kader van het Integraal Structuurplan Noorden des Lands.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
5. <i>Kwaliteitszorg:</i>	115	107	108	103	102	102
– dierziekten	60	60	64	64	64	64
– plantziekten	2					
– voeding en kwaliteit	53	47	44	39	38	38

Toelichting

In de meerjarencijfers genoemd onder «Dierziekten» zijn verwerkt de verhoging van de uitgaven in het kader van de uitvoering van de Structuurnota Landbouw alsmede een aandeel in de ombuigingstaakstelling (-/- 5,0 miljoen structureel vanaf 1991).

Door het stopzetten van de bestrijding van de iepziekte is met ingang van 1991 het budget voor plantenziekten tot minder dan 0,5 miljoen (afgerond nihil) teruggebracht.

De uitgavenverhoging bij «Voeding en kwaliteit» in 1990 treedt op als gevolg van de dioxineproblematiek (4,0 miljoen).

Vanaf 1991 vindt er een uitgavendaling plaats als gevolg van een herschikking van gelden in het kader van het Natuurbeleidsplan alsmede als gevolg van een aandeel in de ombuigingstaakstelling.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
6. <i>Onderzoek:</i>	365	367	360	347	345	345
– wetensch. onderzoek	55	55	58	57	57	58
– praktijkonderzoek	15	16	16	16	15	15
– gebouwen en grond	56	58	49	38	37	36
– personeel onderzoek	239	238	237	236	236	236

Toelichting

Enerzijds treedt in de meerjarencijfers van het Wetenschappelijk onderzoek na 1991 een uitgavenverhoging op als gevolg van diverse op dit beleidsterrein uit te voeren projecten met betrekking tot de Structuurnota Landbouw. Anderzijds wordt compensatie geboden voor diverse bouwactiviteiten in het kader van het ontwikkelingsplan Landbouwkundig onderzoek. Een en ander komt tot uitdrukking in de post «Gebouwen en grond». Met name voor de periode tot en met 1992 worden in het kader van het ontwikkelingsplan Landbouwkundig onderzoek extra middelen geraamd.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
7. <i>Visserijen:</i>	15	16	18	3	3	3

Toelichting

Het verschil in bovenstaande reeks tussen 1992 en 1993 is een gevolg van de in 1993 aflopende uitgaven voor sanering van de visserijvloot.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
XV. Sociale Zaken en Werkgelegenheid	34851	36348	38174	38258	38366	38400

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
1. <i>Algemeen:</i>	794	314	311	311	309	309
- personele uitgaven	497	192	192	192	192	191
- algemene beheersuitgaven	297	122	119	119	117	118

Toelichting

In 1990 is het personeel en algemeen beheer van DG Arbvo nog opgenomen in het totaal personeel en algemeen beheer SZW. Tijdelijk personeel bij DG ABA ten behoeve van de uitvoering van de Wet Loonkostenreductie Op Minimumloonniveau (WLOM) zorgt voor de daling in 1995 ten opzichte van 1994.

Daarnaast wordt de daling in 1992 ten opzichte van 1990 en 1991 bij de algemene beheersuitgaven sterk beïnvloed door gereserveerde middelen ten behoeve van de Nieuwbouw. In de raming voor 1990 is tevens een bedrag van 8,1 miljoen opgenomen voor de operatie Comptabel Bestel. De verlaging in 1994 ten opzichte van 1993 wordt veroorzaakt door het aflopen van het Onderzoek Evaluatie stelselherziening, waarvoor in 1993 nog ca 2 miljoen voor beschikbaar is. De ophoging in 1995 heeft te maken met «beëindigingsuitgaven» in het kader van de WLOM.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
2. <i>ABA:</i>	1120	1995	1967	1933	1930	1930
- Jeugdspaarwet	47	47	48	48	48	48
- Rijksbijdrage CBA	1057	1933	1913	1879	1876	1876
- Overig	16	15	6	6	6	6

Toelichting

De Rijksbijdrage CBA 1990 is exclusief Personeel en Algemeen beheer (zie toelichtingen aldaar). De Rijksbijdrage CBA is in 1990 nog geen Rijksbijdrage, maar om horizontale vergelijking mogelijk te maken zijn hier de programmagelden voor Arbvo voor 1990 opgenomen. De stijging in 1991 ten opzichte van 1990 wordt vooral verklaard door een in 1989 voor twee jaar verwerkte verlaging van het budget. De aflopende reeks vanaf 1991 wordt nagenoeg geheel veroorzaakt door de hoogte van de meerjarig overeengekomen rijksbijdrage die als gevolg van uitfinancieringseffecten niet gelijkmatig verloopt.

De aflopende reeks bij overig is het gevolg van een nog 2 jaar durende voorziening ten behoeve van de EGKS. Voor 1990 is hiervoor een bedrag van 10 miljoen gereserveerd, voor 1991 9 miljoen.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
3. <i>Arbeid:</i>	31	34	33	33	33	33
- onderzoek	22	23	23	23	23	23
- arbeidsplaatsverbetering	4	6	6	6	6	6
- overig	5	5	4	4	4	4

Toelichting

Kaseffecten van het structureel gemaakte aanvullend beleid in combinatie met de met ingang van 1990 verwerkte prioriteitenstelling binnen DG Arbeid alsmede binnen de SZW-begroting zijn de oorzaak van de schommelende reeks tot en met 1992 bij Arbeid.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
4. <i>Sociale Zekerheid:</i>	32772	33853	35695	35797	35895	35913
- Rijksbijdragen	11777	14197	14197	14197	14197	14197
- Liquidatiewet	171	170	169	169	169	169
- Toeslagenwet	663	650	654	661	669	678
- WSW	3243	3239	3243	3248	3254	3224
- WWV	188	117	55	30	30	30
- IOAW/IOAZ	440	517	578	643	678	697
- Bijstandsvergoedingen	10042	9702	9689	9507	9416	9357
- GWJ/JWG	75	151	228	298	331	394
- AKW	5971	4727	6422	6510	6541	6567
- Banenpools	39	243	324	405	487	487
- Overig	163	140	136	129	123	113

Toelichting

De Rijksbijdrage AAW/AWW is in 1990 lager dan het structurele niveau vanwege de geraamde premie-inkomsten over 1989, die nog in 1990 worden ontvangen. In 1990 worden bij de Toeslagenwet nog nabetalingen over 1989 verricht. De oplopende reeks wordt verklaard door een toenemend aantal toeslagen op de arbeidsongeschiktheidsuitkeringen.

Na 1990 komen de extra middelen voor de eerste fase van de budgetfinanciering WSW (f 40 miljoen, waarvan f 25 miljoen voor flankerend beleid) te vervallen. Vanaf 1991 komt daarvoor in de plaats een bedrag van f 30 miljoen voor herverdeellicties in verband met het MeerObjectieve Verdeelmodel dat in 1995, na afloop van de experimentele periode van de budgetfinanciering, weer vervalt. Voorts neemt het WSW-budget tot en met 1994 jaarlijks toe met f 4 miljoen voor investeringen.

Bij de WWV worden de uitgaven uit hoofde van gelijkberechtiging voor 1990, 1991 en 1992 tezamen geraamd op totaal f 270 miljoen. Daarna resteert het budget voor art. 36-uitgaven. De oplopende reeks bij de IOAW/IOAZ, wordt verklaard door toenemende volumina, met een relatief grotere stijging bij de arbeidsongeschikten, waardoor de gemiddelde uitkering daalt.

De daling in 1991 ten opzichte van 1990 bij de Bijstandsuitgaven wordt voor ruim 200 miljoen verklaard door de decentralisatie van de Bijzonder Bijstand met ingang van 1991 naar de gemeenten. De dalende tendens over alle jaren doet zich met name voor bij de RWW, en wordt veroorzaakt door de verwachte werkloosheidsontwikkeling enerzijds en anderzijds door een aantal beleidsmaatregelen, zoals het JWG, de banenpools en de WLOM, waarvan de structurele effecten pas in de loop van de meerjarenraming worden gerealiseerd. De hiermee samenhangende kosten bij JWG en banenpools vertonen een omgekeerde ontwikkeling. De AKW-Rijksbijdragen in 1990 en 1991 wijken af van het niveau in latere jaren als gevolg van de intering op het nog resterende fondsvermogen, de vertraagde premie-inkomsten en kasverschuivingen. De ontwikkeling in latere jaren hangt samen met de intensivering uit het Regeerakkoord tot f 500 miljoen structureel vanaf 1994.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
6. <i>Migratie:</i>	57	74	90	106	121	137

Toelichting

De sterk oplopende reeks bij Migratie is het gevolg van de geraamde volume-ontwikkeling bij de definitieve remigratieregeling. Deze regeling is afgedekt door geraamde meevallende bijstandsuitgaven.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
7. <i>Tewerkstelling Erkend Gewetensbezwaarden (TEGMD):</i>	53	54	54	54	54	54

Toelichting

Het verschil in 1990 ten opzichte van de overige jaren is toe te schrijven aan technische zaken in combinatie met afrondingsverschillen.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
8. <i>Emancipatie</i>	24	24	24	24	24	24

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
XVI. Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	11 478	12 060	12 165	12 224	12 134	12109

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
1. <i>Algemeen:</i>	302	325	314	317	321	317

Toelichting

Op dit hoofdbeleidssterrein heeft een overhevelingsoperatie uit de aanvullende post plaatsgevonden ten behoeve van Vut- en wachtgelden samenhangend met het gevoerde beleid tot 1990. De verhoging in 1991 wordt verklaard door de toevoeging van circa 12 miljoen uit de aanvullende post ten behoeve van Comptabel Bestel.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
2. <i>Welzijn algemeen:</i>	91	84	82	82	82	82
3. <i>Sportzaken:</i>	50	49	49	49	49	49
4. <i>Maatschappelijke ontwikkeling:</i>	262	202	189	189	189	189

Toelichting

De daling van de meerjarencijfers in 1991 en 1992 wordt voornamelijk veroorzaakt door het aflopen van tijdelijke wachtgeldcompensaties. Daarnaast is met ingang van 1991 een bedrag van 9 miljoen in mindering gebracht op de subsidies aan de vormingsinternaten ter invulling van de ombuigingstaakstelling.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
5. <i>Vluchtelingen, minderheden en asielzoekers:</i>	407	475	467	415	415	415

Toelichting

De fluctuaties in de meerjarencijfers worden verklaard door toevoeging van middelen uit het os-plafond voor de opvang van asielzoekers in verband met een verhoogde instroom. Deze bijdrage van OS daalt vanaf 1993 in verband met de verkorting van de proceduredtijd bij de behandeling van een asiel-verzoek. Tevens is vanaf 1991 15 miljoen uit de Startbrief-intensiveringen voor kinderopvang toegevoegd in verband met opstapprojecten voor allochtone kinderen.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
6. <i>Jeugdwelzijn:</i>	1094	1141	1197	1211	1084	1085

Toelichting

De ontwikkeling in de meerjarencijfers wordt verklaard door de toevoeging van 130 miljoen voor de jaren 1990–1993 voor kinderopvang en door de startbrief-intensivering voor kinderopvang oplopend van 20 miljoen in 1990 tot 145 miljoen structureel vanaf 1994.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
7. <i>Ouderenbeleid:</i>	2869	2926	2936	2936	2936	2936

Toelichting

De ontwikkeling van 1991 op 1990 is deels het gevolg van de toevoeging van 20 miljoen in 1990 en 50 miljoen structureel vanaf 1991 aan het WBO-budget, afkomstig van het ministerie van VROM. Daarnaast is in het kader van het Convenant arbeidsmarktproblematiek zorg en ten behoeve van de niveauhandhaving van de ouderenzorg in 1990 45 miljoen toegevoegd oplopend tot 73 miljoen structureel vanaf 1992.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
8. <i>Gehandicaptenbeleid:</i>	45	44	44	44	44	44
9. <i>Verzetsdeelnemers en vervolgd:</i>	796	1003	831	814	800	780

Toelichting

Als gevolg van onzekerheden in de voortgang van de wetgeving op dit terrein is op de begroting 1990 als kasinspanningsverplichting een bedrag van 77 miljoen in mindering gebracht.

De stijging van 1991 op 1990 wordt daarnaast verklaard door een kasschuif van 147,5 miljoen via de Rijksbijdrage AWBZ van 1990 naar 1991 in verband met vertraging bij het wetsvoorstel Ambtelijke grondslagen Wuv en Wubo. Voor de resterende problematiek is een kasschuif via de AWBZ en het Nationaal Restauratiefonds (NRF) gerealiseerd.

De daling die zich na 1991 inzet is het gevolg van de herijking van de ramingen van de oorlogsgetroffenen waaruit naar voren is gekomen dat voornamelijk in verband met de sterfttekans trendmatig een afnemend beroep op deze wetten zal plaatsvinden.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
10. <i>Volksgezondheid algemeen:</i>	259	253	252	257	259	259
11. <i>Financiering en planning volksgezondheid:</i>	2727	2910	3030	3189	3242	3261

Toelichting

In het kader van de terugtrekking van de rijksbijdrage AWBZ zal naast de terugtrekking van 600 miljoen in 1990, 70 miljoen in 1991 en 70 miljoen in 1992 van de rijksbijdrage AWBZ worden teruggetrokken. De premieverhoging die samenhangt met de in totaal 740 miljoen teruggetrokken rijksbijdragen zal voor de helft in 1991 en voor de andere helft in 1992 moeten plaatsvinden. Op deze wijze worden de negatieve consequenties van de hogere premiestelling voor het overheidsbudget vermeden.

Tevens is in verband met een kasschuif van 1990 naar 1991 ten behoeve van de oorlogsgetroffenen 147,5 miljoen in de cijfers verwerkt. Daarenboven heeft een kasschuif plaatsgevonden van 55 miljoen in 1992 in samenhang met het NRF en de oorlogsgetroffenen. De oplopende tendens wordt veroorzaakt door de intensivering zorg zoals die bij de Startbrief is opgenomen.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
12. Gezondheidszorg:	354	384	383	378	377	377
13. Gezondheidsbescherming:	56	55	61	62	62	62
14. Staatstoezicht volksgezondheid:	3	3	3	3	3	3
15. Rijksinstituut voor Welzijn en volksgezondheid:	171	179	179	179	181	181

Toelichting

De groei in de uitgaven wordt verklaard door de toedeling van extra middelen uit hoofde van het NMP en NMP+.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
16. Cultuur algemeen:	139	140	139	139	139	139
17. Kunsten:	384	382	386	376	376	376

Toelichting

De daling van het bedrag na 1992 wordt veroorzaakt doordat de toedeling van middelen uit de 40 miljoen ingevolge het regeerakkoord aan dit hoofd beleidsterrein in 1992 afloopt (TK 1989-1990 21 300 XVI, nr. 65), alsmede door het aflopen van de incidentele subsidie ten behoeve van de filmconservering in de jaren 1990 tot en met 1992.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
18. Cultuurbeheer:	176	197	315	274	265	244

Toelichting

De bovenstaande cijfers tonen het effect van een tweetal kasverschui-vingen van 1990 en 1991 naar 1992, 1993 en 1994 op het terrein van de monumentenzorg, tevens is een oplopende reeks uit de 40 miljoen regeerakkoordmiddelen aan dit hoofd beleidsterrein toegevoegd. De verlaging in 1995 komt voort uit het feit dat de extra middelen voor monumentale kerken tot en met 1994 zijn uitgetrokken.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
19. Media:	1218	1229	1230	1232	1232	1232

Toelichting

De stijging op dit hoofd beleidsterrein is met name het gevolg van de indexerings van de uitgaven.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
20. Bibliotheken:	48	48	48	48	48	48
21. Letteren, leenvergoeding:	27	31	30	30	30	30
Ontwikkelingssamenwerking	5344	5737	5906	6202	6535	6837
Totale hulpplafond:	5992	6355	6533	6827	7156	7467
- minus kapitaalmarkt-middel	-577	-577	-577	-577	-577	-577
- minus toerekening hulp EG	-158	-185	-204	-213	-223	-228
- minus voorziene ramingsbijstelling		-25	-25	-25	-25	-25
- toevoeging regeerakkoord - bandbreedte 1987, 1988 en 1989	75	150	150	150	150	150
- compensatie rentesubsidie	2	3	-1			
- diverse verrekeningen	2	16	31	41	50	50
Begrotingsbezwaar:	5344	5737	5906	6202	6535	6837
Totaal ontwikkelingsuitgaven over de hoofdstukken verdeeld:	5344	5737	5906	6202	6535	6837
IV Kabinet voor Nederlands Antilliaanse en Arubaanse Zaken:	255	248	242	238	238	238
V Buitenlandse Zaken	4459	4796	4944	5248	5582	5830
VIII Onderwijs en Wetenschappen:	74	74	74	74	74	74
IXB Financiën	412	471	498	494	493	547
XI Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer:	1	1	1	1	1	1
XII Verkeer en Waterstaat:	2	2	2	3	3	3
XIV Landbouw, Natuurbeheer en Visserij:	20	19	19	19	19	19
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid:	52	56	56	56	56	56
XVI Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur:	17	17	17	17	17	17
Gemeentefonds:	53	53	53	53	53	53

Toelichting

De stijging van 1990 tot en met 1995 wordt voornamelijk veroorzaakt door de jaarlijkse groei van het Nationaal Inkomen (NI) zoals geraamd in de Macro-Economische Verkenning 1991 van het CPB.

De stijging van het begrotingsbezwaar als gevolg van de groei van het NI wordt in de Nederlandse begroting iets afgevlakt door de verwachte toename van de EG-hulp in de komende jaren.

De groei van de OS-uitgaven tussen 1990 en 1991 wordt mede verklaard door de in het Regeerakkoord afgesproken toevoeging aan het OS-plafond van 75 miljoen in 1990 en 150 miljoen vanaf 1991.

Met ingang van 1991 zal de definitieve omvang van het OS-plafond in het uitvoeringsjaar worden herberekend en definitief worden vastgesteld bij Vermoedelijke Uitkomsten (en niet zoals gebruikelijk was in de ontwerp-begroting). Om te voorkomen dat een eventuele neerwaartse bijstelling van het NI dan direct tot een ombuiging binnen de OS-begroting zal leiden, is de hoogte van het begrotingsbezwaar terughoudend geraamd door een verlaging van 25 miljoen toe te passen. Deze

verlaging zal, indien de raming van het NI niet dienovereenkomstig tegenvalt, tijdens de begrotingsuitvoering weer ongedaan worden gemaakt.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Aanvullende posten	96	2362	4735	8269	12 122	15 425
– loonbijstelling:	48	2107	3730	5669	7839	9660

Toelichting

De aanvullende post loonbijstelling is voor 1991 en latere jaren beperkt tot de hoofdzakelijke elementen als ruimte ter verbetering van de arbeidsvoorwaarden, premieontwikkeling en incidentele loonontwikkeling collectieve sector, de koppelingskosten voor de uitkeringen en studiefinanciering en enkele specifieke voorzieningen ten behoeve van bejaardenoorden en scholing. Dit houdt in dat er geen middelen meer in de aanvullende post beschikbaar zijn die verband houden met werkloosheid (wachtgelden en WWV-vervangende uitkeringen) en vervroegde uittreding (VUT-60 jarigen en VUT-restgroepregeling; behoudens een in 1991 via de WAGGS structureel over te boeken bedrag ten behoeve van de VUT-restgroep).

De aanvullende post loonbijstelling neemt van 1990 naar 1991 toe met per saldo 2069 miljoen. Deze stijging heeft ondermeer betrekking op de reservering arbeidsvoorwaardenruimte in de collectieve sector en op de koppeling van de uitkeringen. Daarnaast is er rekening gehouden met de premie mutaties uit de Macro-Economische Verkenning 1991. Hierbij konden nog niet worden verwerkt de effecten van de fiscale wijzigingen en premies werknemersverzekeringen in 1991 op de netto-netto koppeling van de ABW-uitkeringen en de studie-financiering. Verder is er ruimte gereserveerd voor de incidentele loon-ontwikkeling ad 0,75% in de g + g-sector. De incidentele loonontwikkeling 1991 voor de overheidssector is reeds naar de begrotingshoofdstukken overgeboekt. Tenslotte zijn in de raming opgenomen scholingsmiddelen voor de overheidssector (het loonsomevenredige aandeel van de g + g-sector in de scholingsmiddelen uit het Regeerakkoord is reeds overgeboekt naar de vakdepartementen die hiervan scholingsfondsen zullen vormen) en gelden voor een overgang van de verantwoordelijkheid van de VUT-financiering in (een deel van) de VUT-restgroep, die via de WAGGS-bijstelling 1991 bij de betrokken g + g-instellingen gebudgetteerd zullen worden.

De stijging van de aanvullende post loonbijstelling in de jaren 1992 en volgende heeft hoofdzakelijk dezelfde oorzaken als bij de toename van 1990 naar 1991. Het gaat om totaalbedragen van 1623 miljoen (van 1991 naar 1992) tot 2121 miljoen (van 1994 naar 1995).

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
– <i>prijsbijstelling</i>						
tranche 1991		20	17	17	17	17
tranche 1992			423	431	432	432
tranche 1993				479	480	480
tranche 1994					520	520
tranche 1995						592
		20	440	928	1449	2041

Toelichting

De aanvullende post prijsbijstelling in de Miljoenennota 1991 geeft het niveau weer van de aanpassingen van de Rijksbegroting die nodig zijn om deze op het prijspeil te brengen voor het desbetreffende jaar, conform de ramingen van het Centraal Planbureau zoals die in de Macro-Economische Verkenning 1991 (MEV 1991) zijn opgenomen. In de bovenstaande tabel heeft elke tranche betrekking op de prijsmutaties in het desbetreffende jaar. Al deze mutaties tezamen geven de reeks aan waarmee de Rijksbegroting moet worden opgehoogd om van constante naar lopende prijzen te komen.

In tegenstelling tot voorgaande jaren is de tranche prijsbijstelling 1991 reeds bij Miljoenennota 1991 voor elk hoofdstuk aan de Ontwerpbegroting 1991 en de bijbehorende Meerjarencijfers toegevoegd. Dit hangt samen met de besluitvorming bij Voorjaarsnota 1990. De prijsbijstelling AWBZ/ZFW en de indexering van de AKW vormen een uitzondering op deze besluitvorming. Daarnaast wordt met ingang van de Miljoenennota 1991 de indexering van de AKW in een afzonderlijke aanvullende post opgenomen en daar nader toegelicht. De in bovenstaande tabel opgenomen tranche 1991 betreft derhalve uitsluitend de raming van de prijsbijstelling 1991 voor AWBZ/ZFW.

De verdeling over de hoofdstukken op basis van de huidige raming ziet er als volgt uit; het gaat hierbij overigens louter om een indicatieve verdeling. Feitelijke toedeling van de respectievelijke tranches vindt plaats bij de opeenvolgende Voorjaarsnota's op basis van dan te bepalen actuele inzichten in prijsontwikkelingen:

	1991	1992	1993	1994	1995
hst II		1	1	2	3
hst III				1	1
hst IV					
hst V		1	1	2	2
hst VI		17	37	58	80
hst VII		11	24	39	55
hst VIII		81	173	272	383
hst IXB		9	19	29	41
hst X		97	203	314	444
hst XI		67	150	243	352
hst XII		51	111	176	249
hst XIII		24	54	84	116
hst XIV		19	43	68	95
hst XV		6	14	21	29
hst XVI	20	55	97	139	188
	20	440	928	1449	2041

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
- nominale bijstelling						
Rijksbijdrage AKW:						
tranche 1991		160	160	160	162	163
tranche 1992			105	106	106	107
tranche 1993				121	122	122
tranche 1994					124	124
tranche 1995						127
		160	265	389	514	643

Toelichting

Met ingang van de Miljoenennota 1991 wordt de indexering van de rijksbijdrage AKW in een afzonderlijke aanvullende post opgenomen, omdat voor deze berekening een afwijkende systematiek wordt gehanteerd ten opzichte van de algemene prijsbijstelling. De raming van de indexering AKW is in bovenstaande tabel weergegeven.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
- herstructureringsmiddelen:	20	79	130	180	231	282

Toelichting

De aanvullende post herstructureringsmiddelen neemt jaarlijks toe doordat elk jaar nieuwe tranches van 50 miljoen worden toegevoegd.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
- comptabel bestel:	26					

De aanvullende post comptabel bestel is in 1987 ingesteld ter medefinanciering van de incidentele kosten gemoeid met de verbetering van het comptabel bestel. Sindsdien zijn jaarlijks gelden uit deze post toebedeeld aan de onderscheiden begrotingshoofdstukken. In verband met het tijdelijke karakter van de operatie zal de aanvullende post comptabel bestel na 1990 worden opgeheven.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
- nom. bijstelling GF/PF:			246	632	1030	1442

Toelichting

De aanvullende post nominale bijstelling GF/PF neemt in de periode 1992-1995 toe met 1442 miljoen. In deze post wordt het bedrag voor de nominale compensatie van het Gemeentefonds en het Provinciefonds geraamd voor de jaren waarvoor nog geen uitdeling heeft plaatsgevonden naar genoemde fondsen.

Het bedrag van 1442 miljoen bestaat uit een raming van de tranches 1992 tot en met 1995. Voor 1990 en 1991 is de nominale compensatie voor het Gemeentefonds en het Provinciefonds reeds uitgedeeld en is de aanvullende post derhalve leeggeboekt.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
- parkeerpost fraudebestrijding:			-75	-115	-150	-150

Toelichting

Deze reeks betreft het nog niet op de begrotingshoofdstukken aangebrachte deel van de fraudetaakstelling. Bij de begrotingsvoorbereiding 1992 zal het Kabinet beslissen hoe deze taakstelling over de diverse begrotingen zal worden verdeeld.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
- parkeerpost verschil FIN/CPB inzake AAW/AWW:				587	1228	1228

Toelichting

Het betreft de indexering van de tranches 1993, 1994 en 1995 van de Rijksbijdrage AAW/AWW.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
- grote efficiency:					-18	-20

Toelichting

Veertig procent van de middelen die worden gegenereerd met de operatie Grote Efficiency zullen door het kabinet worden aangewend ten behoeve van de reorganisatie van de politie, de reorganisatie van de rechterlijke macht, het GBA-project en 'Schengen'. De overige middelen van deze operatie (60%) zijn beschikbaar voor departementale prioriteiten en dienen tevens te worden aangewend om kosten van de operatie te dekken. In de jaren 1994 en 1995 is er nog niet ingevulde ruimte.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Gemeentefonds	13 716	14 590	15 181	15 307	15 478	15 656

Toelichting

In de periode 1990–1995 nemen de uitgaven van het Gemeentefonds toe met 1940 miljoen.

Dit bedrag is het saldo van ombuigingen over de periode 1990–1995 van 131 miljoen, een volume-acces over de periode 1990–1995 van jaarlijks 1% (waarbij de extrapolatie voor 1995 een technisch karakter heeft) van in totaal 831 miljoen, een nominale compensatie van 343 miljoen en een bedrag aan overige wijzigingen van 897 miljoen.

Deze overige wijzigingen bestaan uit: 208 miljoen in verband met het af te sluiten bestuursakkoord tussen het Rijk en de VNG; 312 miljoen in verband met de decentralisatie van de bijzondere bijstand (inclusief 12 miljoen in verband met de afschaffing van de regeling tegemoetkoming studiekosten 21-jarigen en ouder); 417 miljoen in verband met de overheveling van de gelden gemoeid met de herziening van het wegenbeheer en de herziening van de bekostiging van de wegzorg; -40 miljoen in verband met een aantal overige (kleine) wijzigingen.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Provinciefonds	1126	1165	1827	1849	1874	1899

Toelichting

In de periode 1990–1995 nemen de uitgaven van het Provinciefonds toe met 773 miljoen.

Dit bedrag is het saldo van ombuigingen over de periode 1990–1995 van 16 miljoen, een volume-acces over de periode 1990–1995 van jaarlijks 1% (waarbij de extrapolatie voor 1995 een technisch karakter heeft) van in totaal 79 miljoen, een nominale compensatie van 27 miljoen en een bedrag aan overige wijzigingen van 683 miljoen.

Deze overige wijzigingen bestaan uit: 40 miljoen in verband met het af te sluiten bestuursakkoord tussen het Rijk en het IPO; 646 miljoen in verband met de overheveling van de gelden gemoeid met de herziening van het wegenbeheer en de herziening van de bekostiging van de wegzorg; -3 miljoen in verband met een aantal overige (kleine) wijzigingen.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Fonds Investeringsrekening	2250	675	1200	900	450	150

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Bruto-kasuitgaven:	2250	675	1200	900	450	150
(Netto-kasuitgaven:	1700	250	925	725	325	25)

Toelichting

De hier vermelde bruto kasuitgaven zijn inclusief de temporiseringsmaatregel («WIR-knip»). Deze maatregel is onderdeel van het pakket maatregelen zoals door het kabinet is getroffen en aan de Tweede Kamer is gemeld (Tweede Kamer 1989–1990, 21 615 nr. 1). Het lage niveau van de WIR-uitgaven in 1991 wordt met name verklaard door de temporiseringsmaatregel.

In de Miljoenennota 1990 werd er nog vanuit gegaan dat het Fonds per 1 januari 1992 zou worden opgeheven. Dit voornemen is teruggedraaid bij de behandeling van het wetsvoorstel inzake de omzetting van de kleinschaligheidstoeslag (KST) in een investeringsaftrek.

In vergelijking met de medio juni bij brief aan de Kamer gemelde stand wordt thans uitgegaan van een lager totaalbedrag aan uitgaven alsmede van een iets trager kasritme. De gepleegde bijstellingen zijn gebaseerd op de realisaties tot en met juli en passen binnen het kader van de uitkomsten van het recent afgesloten WIR-onderzoek.

De netto-kasuitgaven worden gevormd door de bruto-kasuitgaven te verminderen met de te ontvangen desinvesteringsbetalingen.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Belastingafdrachten aan de EG	6010	6641	6699	7022	7369	7740

Toelichting

De stijging van de belastingafdracht aan de EG wordt verklaard door veronderstellingen omtrent de groei van de BTW-grondslag en de invoerrechten. Voor een nadere toelichting zij verwezen naar bijlage 10 van deze nota.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Rijkswegenfonds	1637	1629	1522	1533	1587	1628

Toelichting

Jaarlijks stijgen de uitgaven in verband met de trendmatige groei van het wagenpark met 2,2%. De daling in 1991 ten opzichte van 1990 hangt samen met het beëindigen van de bijdrage van Hoofdstuk XII en met bijdragen van lagere overheden aan diverse projecten. Deze bijdragen vertonen in de tijd een enigszins grillig verloop. De daling in 1992 wordt veroorzaakt door de overheveling van de WUW naar het gemeente- en provinciefonds.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Mobiliteitsfonds	129	203	187	151	154	157

Toelichting

In 1990 komt circa 85 miljoen door vertraging van projecten niet tot besteding. Dit bedrag wordt in 1991 aan de ontvangsten toegevoegd. De stijging in de raming is gebaseerd op een verwachte trendmatige groei van het wagenpark met 2,2% per jaar.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Consolidatie	-639	-616	-626	-535	-531	-532

Toelichting

De post consolidatie dient ertoe het totaal van de rijksbegroting te corrigeren voor dubbeltellingen als gevolg van brutobijdrageconstructies. Een bruto-bijdrage constructie houdt in dat een bijdrage van een departement aan uitgaven van een ander departement, op het ontvangende departement als ontvangst wordt geboekt. Dit betekent dat de bijdrage zowel op het bijdragende departement onder uitgaven wordt verantwoord als ook op het uitgavenartikel van het departement dat de bijdrage ontvangt. Deze dubbeltelling wordt door middel van de post consolidatie gecorrigeerd, zowel voor de uitgaven als de niet-belastingontvangsten.

5.2. De niet-belastingontvangsten 1990 en 1991 en de meerjarenramingen 1992-1995 van het Rijk.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
I. Huis der Koningin	0	0	0	0	0	0
	1990	1991	1992	1993	1994	1995
II. Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	5	5	5	5	5	5
	1990	1991	1992	1993	1994	1995
III. Algemene Zaken	4	4	4	4	4	4

Toelichting

De aan de uitgavenzijde genoemde hogere ontvangsten zijn opgenomen in de ontvangstenraming vanaf 1991. Dat er desondanks geen verschil optreedt tussen 1990 en 1991 valt te verklaren uit overige hogere ontvangsten die alleen op 1990 betrekking hebben.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
IV. Kabna	39	89	86	80	83	83

Toelichting

De daling van de ontvangsten van KabNA wordt veroorzaakt door afnemende inkomsten uit rente en aflossing op verstrekte leningen, alsmede door de bij de uitgaven beschreven bandbreedtesystematiek. Vanaf 1994 is het effect zichtbaar van de aflossing van de door Nederland verstrekte begrotingssteun aan Aruba van 100 miljoen.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
V. Buitenlandse Zaken	173	87	86	83	81	80

Toelichting

Na 1990 worden de paspoortleges als gevolg van de overdracht van het paspoortbeleid naar Binnenlandse Zaken verantwoord op de begroting van Binnenlandse Zaken. Voor het overige wordt de daling voornamelijk veroorzaakt door een geleidelijke afname van de inkomsten uit leningen verstrekt aan ontwikkelingslanden.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
VI. Justitie	608	630	636	630	630	633
1. Algemeen	37	84	82	71	66	66
2. Politie	57	34	34	34	34	34
3. Vreemdelingenzaken	1	1	1	1	1	1
4. Jeugdbescherming en reclassering	3	3	3	3	3	3
5. Delinquentenzorg en jeugdinstellingen	118	111	111	111	111	111
6. Rechtspraak en rechtshulp	392	397	405	410	415	418

Toelichting

De fluctuaties in de ontvangstenreeks van Algemeen worden nagenoeg geheel veroorzaakt door de toerekening aan het plafond van Ontwikkelingsamenwerking van een deel van de kosten verbonden aan de behandeling van asielprocedures.

Als gevolg van de overdracht van het beheer van het wagenpark van de Politie Technische Dienst naar de gebruikers worden bij Politie vanaf 1991 lagere ontvangsten geraamd.

De hogere ontvangsten bij Rechtspraak in de latere jaren zijn in hoofdzaak het gevolg van de maatregelen in het kader van de ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel («Pluk ze»).

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
VII. Binnenlandse Zaken	550	396	388	388	389	391
1. Algemeen	14	9	10	10	10	10

Toelichting

De afname van de ontvangsten in 1991 ten opzichte van 1990 wordt in overwegende mate verklaard door het wegvallen van een deel van de ontvangsten van de NV SDU (als gevolg van de privatisering).

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
2. Openbaar bestuur	0	77	77	77	77	77

Toelichting

De ontvangstenraming vanaf 1991 betreft voor 76,5 miljoen de te ontvangen leges in verband met de afgifte van paspoorten aan Nederlandse ingezetenen.

Voorheen werden deze ontvangsten geraamd en verantwoord op de begroting van het ministerie van Buitenlandse Zaken. Per 1 september 1990 zijn de paspoortactiviteiten van dit ministerie overgegaan naar het ministerie van Binnenlandse Zaken.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
5. Openbare orde en veiligheid	186	192	194	194	195	197

Toelichting

De stijging in de reeks heeft betrekking op de Dienst Geneeskundige Verzorging Politie. Deze toeneming houdt verband met de sterktegroei politie.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
6. BVD	0	0	0	0	0	0
7. Management en personeelsbeleid	106	104	93	93	94	94

Toelichting

De daling van de ontvangsten in 1992 wordt verklaard door de voorgenomen privatisering van het Rijks Opleidingsinstituut (ROI) met ingang van 1992. Dientengevolge zijn de ontvangsten van het ROI met ingang van 1992 niet langer in de meerjarencijfers opgenomen.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
8. Informatievoorziening en automatiseringsbeleid	244	14	14	14	14	14

Toelichting

Bij het hoofdbeleidsterrein Informatievoorziening en Automatiseringsbeleid wordt de daling van 1990 op 1991 veroorzaakt door het wegvallen van de ontvangsten van het Rijks Computercentrum (RCC) vanwege de verzelfstandiging. Met ingang van 1991 is voornamelijk aan ontvangsten opgenomen het meerjarig verschil tussen uitgaven en ontvangsten zoals dat tot uitdrukking kwam in de voormalige meerjarencijfers. Na de verzelfstandiging van het RCC zal dit cijfer vervangen moeten worden door een raming van de dividend-uitkering van het RCC aan de staat als enig aandeelhouder.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
VIII. Onderwijs en Wetenschappen	1100	1146	1217	1225	1230	1210

Toelichting

Voor 1991 en verdere jaren is op de ontvangstenbegroting een extra ontvangst geraamd van 90 miljoen in 1990 en 145 miljoen in de volgende jaren op basis van de co-financiering bedrijfsleven.

Verder wordt de oploep verklaard door een bijstelling van de ontvangstenraming studiefinanciering als gevolg van het achterstallig lager recht. Daarnaast dale de ontvangsten door derving van de vervroegde aflossing studiekosten en het niet doorgaan van de eigen bijdrage in de studiekosten in het speciaal onderwijs.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
IXa. Nationale Schuld	127	81	81	81	81	81

Toelichting

De piek in de ontvangsten in 1990 is het gevolg van de ontvangen agio respectievelijk rente bij storting op staatsleningen. Voor de jaren 1990 tot en met 1995 is een bedrag van 80 miljoen opgenomen als gevolg van een overheveling van de portefeuille Staatsschuld van hoofdstuk IX-B naar hoofdstuk IX-A.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
IXb. Financien	4868	5027	4557	4396	4201	4336
1. EKI	445	470	450	410	370	370
2. Winstafdracht Nederlandse Bank	1970	2125	1675	1575	1450	1600
3. Uitkering Postbank	141	141	141	141	141	141
4. Staatsloterij	175	175	175	175	175	175
5. Muntwezen	53	44	4	4	4	4
6. Domeinen	462	383	373	355	326	311
7. Verrichte werkzaamheden	374	455	472	472	472	472
8. Inningskosten Douane	260	273	273	273	273	273
9. Rente belastingschuld	516	524	524	524	524	524
10. Kosten vervolging	86	86	86	86	86	86
11. Diversen	386	351	384	381	380	380

Toelichting

De ontwikkeling van de ontvangsten uit hoofde van de exportkrediet-verzekering (EKI) is voor het grootste deel gebaseerd op verwachte schaderestituties die voortkomen uit consolidatieovereenkomsten.

De winstafdracht van DNB wordt voor 1991 beïnvloed door de rentestijging in 1990. Voorts treedt vanaf 1991 een tegenvaller op als gevolg van de lager dan geraamde dollarkoers. Daartegenover staat een interim-uitkering in 1991 en latere jaren, die ertoe leidt dat in 1991 de winstafdracht per saldo hoger is dan in 1990. In latere jaren daalt de winstafdracht door de lagere dollarkoers en de lagere rentevoet. In 1995 stijgt de winstafdracht als gevolg van de stijging van het balanstotaal van DNB.

In 1990 en 1991 zijn de ontvangsten ten opzichte van de latere jaren bij het Muntwezen relatief hoog. Dit wordt grotendeels verklaard door de speciale uitgifte van 50-gulden muntstukken en het terugdringen van voorraden bij 's Rijksmunt in 1990, waardoor eerder verstrekt kapitaal aan het Rijk wordt terugbetaald.

De verlaging in de ontvangsten bij Domeinen van 1990 naar 1991 is het gevolg van het feit dat er voor 1990 een relatief hoog bedrag uit incidentele verkopen is opgenomen. De daling in latere jaren is voornamelijk toe te schrijven aan de verwachte lagere verkoopopbrengsten van onroerend goed.

De stijging in de ontvangsten voor verrichte werkzaamheden in 1991 en 1992, wordt veroorzaakt door de invoering van een nieuw doorberekeningssysteem ter zake van de heffing en inning van sociale premies door de Belastingdienst, waarvan de extra opbrengsten zich vanaf 1990 geleidelijk zullen gaan voordoen.

De stijging in de ontvangsten van de post inningskosten Douane van 1990 op 1991 hangt samen met de raming van ten behoeve van de Europese Gemeenschap te innen douanerechten.

De stijging in 1991 in de rente-ontvangsten over de belastingschulden hangt samen met de verhoging van de wettelijke rente van 10% naar 11% met ingang van 1 juli 1990.

De sterke daling van de post Diversen van 1990 op 1991 wordt in de eerste plaats bepaald door de privatisering van het Rijksinkoopbureau per 1 mei 1990. Tevens spelen de aflopende ontvangsten op de FMS-account een rol. De stijging van 1991 naar 1992 vindt voornamelijk haar verklaring in de raming administratieve boeten.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
X. Defensie	641	554	516	501	496	496

Toelichting

De ontvangsten nemen ten opzichte van 1990 met name af als gevolg van het niet meer verplegen van burgerpatiënten in het militair ziekenhuis in Utrecht. Tevens heeft zich in 1990 een aanzienlijke incidentele verhoging voorgedaan in verband met de teruggave van in voorgaande jaren teveel betaalde premie aan het ABP voor militaire pensioenen.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
XI. Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	5610	5611	5707	5727	5809	5785
1. Algemeen	1	1	1	1	1	1
2. Volkshuisvesting	4483	4287	4255	4184	4163	4138
waarvan:						
- rente	3734	3775	3741	3673	3616	3538
- aflossing	359	349	366	382	425	479
- overig	390	163	148	129	122	121
4. Milieubeheer	651	825	958	1047	1147	1147
5. Huisvestingskosten RGD	24	34	26	25	25	25
6. Huisvestingskosten ten behoeve van derden	98	95	95	95	95	95
7. Kadaster	353	369	372	375	378	379

Toelichting

Voor de komende jaren wordt een lager niveau van de rente-ontvangsten volkshuisvesting verwacht. Dit is voornamelijk het gevolg van het ontdynamiseren na het tiende jaar van dkp-leningen voor de bestaande woningwetwoningen. De reguliere aflossingen stijgen hierdoor, terwijl ook bij de van oorsprong annuïtaire leningen sprake is van stijgende aflossingen.

Bij de overige middelen Volkshuisvesting is in 1990 een eenmalig bedrag opgenomen van 150 miljoen, in verband met de opheffing van het Bezitsvormingsfonds. De daling na 1990 hangt daarnaast samen met de daling van de restituties van objectsubsidies, welke het gevolg is van de daling van het aantal financiële afwikkelingen.

De stijging van de ontvangsten Milieubeheer wordt met name veroorzaakt door de hogere WABM-heffingen op basis van het Regeerakkoord.

Een tweede verklarende factor voor de stijging van de ontvangsten Milieubeheer is de geraamde toename van de opbrengsten uit de kostenverhaalsacties bodemsanering.

De piek in 1991 bij de huisvestingskosten RGD wordt veroorzaakt door een éénmalige verkoopopbrengst.

De stijging bij de ontvangsten Kadaster hangt samen met de verwachte stijging van het werkaanbod en met een tariefstijging van gemiddeld 2% in verband met gestegen kosten.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
XII. Verkeer en Waterstaat	2294	1900	2383	2387	2315	2265
1. Algemene departementale aangelegenheden	20	17	17	17	17	17
2. Verkeersveiligheid	2	2	2	2	2	2
3. Algemene Waterstaatsaangelegenheden	208	210	210	210	210	210
4. Infrastructuur waterstaat	63	44	41	34	31	31
5. Conditionering waterstaat	134	121	198	197	173	155
6. Inrichting en ontwikkeling IJsselmeerpolders	72	58	49	46	41	38
7. Openbaar vervoer en goederenvervoer	487	23	23	23	23	23
8. Luchtvaartaanlegenheden	203	205	201	202	202	202
9. Zeescheepvaart en maritieme aangelegenheden	71	88	84	80	65	62
10. Telecommunicatie en postzaken	1027	1125	1551	1569	1544	1518
11. Meteorologische aangelegenheden	7	7	7	7	7	7

Toelichting

Bij het beleidsterrein Conditionering Waterstaat worden vanaf 1992 de ontvangsten uit de heffingen voor zware metalen en fosfaten geraamd. De daling in latere jaren hangt samen met de voortschrijdende sanering en de als gevolg daarvan teruglopende ontvangsten uit de heffingen krachtens de Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren. Vanaf 1992 worden bijdragen van lagere overheden geraamd voor de realisering van de stormvloedkering in de Nieuwe Waterweg.

De daling bij de ontvangsten «inrichting en ontwikkeling IJsselmeerpolders» vloeit voort uit de geleidelijke afronding tot 1996 van de taken van de voormalige Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders en de versobering in de uitvoering van de bestuursovereenkomst met Almere.

De ontvangsten «openbaar vervoer en goederenvervoer» dalen na de eenmalige verrekening in 1990 van het verschil tussen in het verleden verstrekte rijksbijdragen aan het openbaar vervoer en de realisatiecijfers. Daarnaast worden vanaf 1990 ontvangsten geraamd uit de EG-binnen-vaartsloopregeling.

De stijging bij het onderdeel «telecommunicatie en postzaken» is hangt samen met de verwachte dividend- en rentebetalingen door de NV PTT. Vanaf 1992 is tevens rekening gehouden met de terugbetaling op de door het Rijk verstrekte leningen.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
XIII. Economische Zaken	6474	6847	6754	6226	6109	6049
1. Algemeen	66	68	69	72	74	74
2. Technologiebeleid	74	51	59	44	44	44
3. Industriebeleid	368	204	180	165	144	9
4. Regionaal beleid	68	68	86	96	98	95
5. Diensten, midden- en kleinbedrijf	94	91	89	88	87	69
6. Energiebeleid:						
– aardgasbaten	5200	6000	5900	5400	5300	5400
– niet aardgasbaten	603	364	370	360	361	357
7. Buitenlandse economische betrekkingen en exportbevordering	1	1	1	1	1	1

Toelichting

Ontvangsten van algemene aard en van diverse buitendiensten worden verantwoord op het onderdeel «Algemeen». De raming vertoont een bescheiden stijging die verband houdt met de extra ontvangsten van het Bureau voor de Industriële Eigendom. De raming voor deze post stijgt van 42 miljoen in 1990 tot 51 miljoen in 1995.

De raming inzake het onderdeel Technologie omvat voornamelijk geraamde ontvangsten uit hoofde van in het verleden verstrekte Technische Ontwikkelingskredieten (TOK).

Bij het onderdeel Industrie is er sprake van een aantal incidentele ontvangsten. Voor 1990 is een eenmalige ontvangst van 275 miljoen opgenomen inzake in het verleden verleende steun aan RSV. Daarnaast is voor de jaren 1991 t/m 1994 in het totaal 550 miljoen verwerkt uit hoofde van een versnelde terugbetaling door Hoogovens van een achtergestelde lening.

De ontvangsten die onder Regionaal beleid zijn verantwoord bestaan nagenoeg volledig uit gelden die vanuit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) door EZ worden ontvangen. Deze gelden worden vervolgens, via de uitgavenbegroting van EZ, overgedragen aan de uiteindelijke subsidie-ontvangers in de regionale steungebieden.

De omvangrijkste posten bij DMO zijn de ontvangsten uit de borgstellingsregelingen MKB (1991 : 25 miljoen) en de opbrengsten uit casino's (1991 : 60 miljoen).

De niet-aardgasbaten van Energie bestaan onder meer uit de desalderingsposten Centraal Orgaan Voorraadvorming Aardgasproducten (COVA) en Energie Beheer Nederland (EBN). Hiermee is in 1991 resp. 131 en 132 miljoen gemoeid. Op dit onderdeel worden tevens dividendafdrachten van DSM verantwoord. Voor 1990 is uitgegaan van een ontvangst van circa 320 miljoen. Van dit bedrag is circa 260 miljoen incidenteel ontvangen als gevolg van het resterende deel van het bij de beursgang van DSM afgesproken éénmalige dividend en als gevolg van de extra dividend-opbrengst in verband met hogere winsten van DSM in 1989. De raming vanaf 1991 ligt derhalve op een aanmerkelijk lager niveau.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
XIV. Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	468	499	481	493	494	495
1. Algemeen	211	196	172	172	172	172
2. Agrarisch onderwijs	27	31	30	29	29	29
3. Landbouwvoorlichting en ontwikkeling	50	92	99	111	111	111
4. Inrichting en beheer	146	146	146	147	148	149
5. Onderzoek	28	29	28	28	28	28
6. Visserijen	6	5	6	6	6	6

Toelichting

Het dalende verloop van de ontvangsten zoals vermeld onder «Algemeen» is een saldo van enerzijds een afnemende bijdrage van het Landbouw-Egalisatiefonds, afdeling A, voornamelijk als gevolg van teruglopende vergoedingen van de Europese Commissie in verband met lagere interventievoorraden en anderzijds van hogere ontvangsten voor de keuringswerkzaamheden van de Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees, waartegenover hogere uitgaven staan.

De verhoging van ontvangsten bij agrarisch onderwijs wordt veroorzaakt door de extra middelen als gevolg van bijdragen van het bedrijfsleven aan het onderwijs.

De verhoging van de ontvangsten genoemd bij «Landbouwvoorlichting en -ontwikkeling» wordt veroorzaakt door de geraamde ontvangsten die samenhangen met de Structuurnota Landbouw.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
XV. Sociale Zaken en Werkgelegenheid	1026	859	857	857	857	857
1. Arbeid	24	24	24	24	24	24
2. Sociale Zekerheid	812	782	782	782	782	782
3. Arbvo	66					
4. TEGMD	48	47	45	45	45	45
5. Overige	76	6	6	6	6	6

Toelichting

In de raming bij Sociale Zekerheid is er rekening meegehouden dat de restituties «complementaire sociale voorzieningen» tot nihil zullen teruglopen met ingang van 1991. Dit als gevolg van de afloop WWV en de ingevoerde budgetfinanciering WSW.

Vanaf 1991 is er voor ARBVO geen ontvangstenraming meer opgenomen omdat ARBVO getripartiseerd is vanaf 1 januari 1991.

Bij de raming van de TEGMD-ontvangsten is met ingang van 1992 enige voorzichtigheid in acht genomen ten aanzien van het aantal tewerkstellingen. Een en ander is het gevolg van mogelijke ontwikkelingen op het terrein van de dienstplicht, en de daarmee samenhangende vervangende dienstplicht.

De hoge ontvangst in de reeks «overig» voor 1990 wordt veroorzaakt door de voorgenomen liquidatie van het Bezitsvormingsfonds, met als gevolg dat het SZW-deel in het vermogen van het BVF (f 70 miljoen) zal terugvloeien naar de begroting van SZW.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
XVI. Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	1744	1818	1807	1754	1756	1756
1. Algemeen	5	3	3	3	3	3
2. Welzijn Algemeen	40	35	35	35	35	35
5. Vluchtelingen, minderheden en asielzoekers	308	371	363	310	310	310
6. Jeugdwelzijn	13	13	13	13	13	13
9. Verzetsdeelnemers en vervolgden	11	11	11	11	11	11
10. Volksgezondheid alg.	39	40	37	37	37	37
12. Gezondheidszorg	2	2	2	2	2	2
13. Gezondheidsbescherming	2	2	2	2	2	2
15. Rijksinstituut voor Welzijn en Volksgezondheid	75	82	82	82	84	84
16. Cultuur algemeen	5	5	5	5	5	5
18. Cultuurbeheer	18	11	11	11	11	11
19. Media	1219	1233	1233	1233	1233	1233
20. Bibliotheken	0	0	0	0	0	0
21. Letteren en leen- vergoeding	8	10	10	10	10	10

Toelichting

De fluctuatie in de meerjarencijfers heeft verscheidene oorzaken. Bij het beleidsterrein van de vluchtelingen, minderheden en asielzoekers betreft het de toevoeging van de middelen uit het os-plafond voor de opvang van asielzoekers.

Bij het RIVM wordt de groei in de ontvangsten veroorzaakt door het «bruto»-boeken van de geldstromen tussen het RIVM en de Stichting Volksgezondheid en Milieuhygiëne (SVM) en tussen het RIVM en VROM.

De daling in 1991 in de meerjarencijfers Cultuurbeheer is het gevolg van het feit dat een deel van de inkomsten van de rijksmuseum jaarlijks incidenteel wordt geraamd.

Bij de Media wordt de verhoging in 1991 met name verklaard door de uitbreiding van de STER-zendtijd waarin overigens een verlaging is verdisconteerd als gevolg van de komst van commerciële televisie.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Aanvullende posten	1250	1000	-75	-75	-75	-75
- Verkoop Staatsdeelnemingen	1250	1000	-75	-75	-75	-75

Toelichting

Bij de begrotingsvoorbereiding 1991 is voor het jaar 1991 een taakstelling van 1 miljard verkoop Staatsdeelnemingen geraamd, met een doorwerking in 1992 en latere jaren van -75 miljoen ten gevolge van geschatte dividendderiving. Voor 1992 en latere jaren is geen taakstelling verkoop Staatsdeelnemingen opgenomen.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Fonds Investeringsrekening	550	425	275	175	125	75

Toelichting

De raming van de ontvangsten geeft het verloop weer van de desinvesteringbetalingen. Voor een nadere toelichting kan verwezen worden naar de toelichting bij de uitgaven van het Fonds Investeringsrekening.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Rijkswegenfonds	239	114	89	64	83	88

Toelichting

De daling in 1991 ten opzichte van 1990 wordt veroorzaakt door bijdragen van lagere overheden voor diverse projecten en door het beëindigen van de bijdrage van Hoofdstuk XII. De fluctuaties in latere jaren hangen samen met de bijdragen van lagere overheden.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Consolidatie	-639	-616	-626	-535	-531	-532

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Aardgasbaten (x 1 miljard)	7.3	8.35	8.1	7.6	7.6	7.7
Niet-belastingontvangsten	5.2	6.0	5.9	5.4	5.3	5.4
Vennootschapsbelasting	2.1	2.35	2.2	2.2	2.3	2.3
Raming Voorjaarsnota 1990	7.6	7.2	7	7.1	7.4	

Toelichting

In de Voorjaarsnota 1990 werd voor 1990 een opbrengst geraamd van 7,6 miljard. Naar huidig inzicht moet de raming met 0,3 miljard worden bijgesteld als gevolg van zowel een lagere binnenlandse afzet als lagere exporten. Het aanhoudende zachte weer van het voorjaar 1990 is hier debet aan.

Verondersteld is dat de ruwe olieprijs zich vanaf 1 augustus 1990 op een gemiddeld prijsniveau van 25 dollar per vat bevindt. Dit is 7 dollar boven hetgeen verwacht werd ten tijde van de Voorjaarsnota. De stijging van de olieprijs heeft vanwege vertragingen in het aanpassingsmechanisme van de gebruikersprijs geen effect op de aardgasbaten in 1990. Vervolgens is er vanuit gegaan dat via een aflopend olieprijspad in 1990 de olieprijs in 1991 en volgende jaren zal stabiliseren op circa 21 dollar. Een prijs van 21 dollar per vat komt overeen met de onlangs door OPEC overeengekomen richtprijs.

Voor de dollarkoers is voor 1990 en 1991 uitgegaan van een niveau van f.1,80 vanaf 1 augustus 1990 en een gemiddelde dollarkoers van f.1,75 in geheel 1991 en volgende jaren. Het effect op de aardgasbaten bedraagt in 1991 1,1 miljard ten opzichte van de Voorjaarsnota 1990. De totale aardgasbaten komen daarmee op 8,3 miljard. Voor het middellange termijn gasbatenbeeld is een constante olieprijs en dollarkoers verondersteld op het niveau van 1991. De raming heeft een technisch karakter in verband met de huidige onzekerheden met betrekking tot de situatie in de Golf.

6. Overzicht van mutaties t.o.v. de Voorjaarsnota 1990

6.1. UITGAVEN

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
I HUIS DER KONINGIN						
Miljoenennota 1990	11.0	11.0	11.0	11.0	11.0	11.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)		.4	.4	.4	.4	.4
Miljoenennota 1991	11.0	11.4	11.4	11.4	11.4	11.4
II HOGE COLLEGES VAN STAAT						
Miljoenennota 1990	197.3	194.0	193.7	192.0	192.0	192.0
Voorjaarsnota 1990	-2	-2	-2	-1	-1	-1
Miljoenennota 1991	197.1	193.8	193.5	191.9	191.9	191.9
Prijsbijstelling*	1.1	2.4	2.4	2.4	2.4	2.4
Loonbijstelling*	3.3	4.6	4.5	4.5	4.5	4.5
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	.6	7.5	5.4	2.8	2.1	9.0
Miljoenennota 1991	202.1	208.3	205.8	201.6	200.9	201.0
III ALGEMENE ZAKEN						
Miljoenennota 1990	45.5	45.4	45.4	45.4	45.4	45.4
Voorjaarsnota 1990	1.5					
Miljoenennota 1991	47.0	45.4	45.4	45.4	45.4	50.1
Prijsbijstelling*	.4	.8	.8	.8	.8	.8
Loonbijstelling*	1.0	1.1	1.1	1.0	1.0	1.1
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-4	.2	.1	.1	.1	.1
Diverse desalderingen*		2.8	2.8	2.8	2.8	2.8
Miljoenennota 1991	48.0	50.3	50.2	50.1	50.1	50.1

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
IV KABINET NEDERLANDS-ANTILLIAANSE EN ARUBAANSE ZAKEN						
Miljoenennota 1990	2.9	2.9	2.9	2.9	2.9	
	2.9	2.9	2.9	2.9	2.9	
Prijsbijstelling*	.1	.2	.2	.1	.1	
Loonbijstelling*	.1	.1	.1	.1	.1	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-1	-2	-2	-1	-1	
Relevantverklaring niet-relevante post*		65.5	63.4	60.0	60.0	
	.1	65.6	63.5	60.1	60.1	
Miljoenennota 1991	3.0	68.5	66.4	63.0	63.0	63.0
V BUITENLANDSE ZAKEN						
Miljoenennota 1990	654.1	1406.3	1478.8	1561.9	1648.0	
Startbrief 1990	-45.0	-220.0	-287.0	-321.0	-344.0	
Voorjaarsnota 1990	-68.5	68.6	71.7	75.8	78.8	
	540.6	1254.9	1263.5	1316.7	1382.8	
Prijsbijstelling*	1.0	2.0	1.9	1.9	1.9	
Loonbijstelling*	5.1	9.6	8.9	8.8	8.5	
Reservering Oost-Europahulp en EG-beleid		-34.2	-34.2	-29.7	-28.2	
Vierde eigen middel (afdracht EG)	-87.0	-11.0	215.2	214.7	220.2	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	13.5	17.5	16.6	12.5	11.0	
Naar financiën; Oost-Europafaciliteit*	-5.3	-165.8				
Diverse overboekingen*	-2.1	-3.4	-2.4	-2.4	-2.4	
Diverse desalderingen*	1.8	-3.1	-3.1	-3.1	-3.1	
	-73.0	-188.4	202.9	202.7	207.9	
Miljoenennota 1991	467.6	1066.5	1466.4	1519.4	1590.7	1633.4
VI JUSTITIE						
Miljoenennota 1990	3566.2	3503.9	3525.9	3530.0	3541.1	
Startbrief 1990	49.2	164.3	239.3	311.6	384.2	
Voorjaarsnota 1990	155.7	70.3	68.9	57.5	53.5	
	3771.1	3738.5	3834.1	3899.1	3978.8	
Prijsbijstelling*	24.3	52.1	52.7	52.4	51.2	
Loonbijstelling*	97.5	105.5	103.4	99.1	93.3	
Algemene justitieproblematiek (nog te verdelen)		40.5	40.5	40.5	40.5	
Kostenstijging gefinanc.rechtshulp (o.a. ivm BTW)		32.3	33.5	34.4	35.4	
Regeerakkoord 1989 nog te verdelen		33.7	56.0	78.0	99.9	
Regeerakkoord automatisering	1.5	9.9	16.4	22.9	29.4	
Regeerakkoord Kosto		-27.3	-27.3	-27.3	-27.3	
Regeerakkoord NMP	-10.7	-17.5	-29.5	-37.0	-44.5	
Regeerakkoord politie	2.0	18.3	29.0	39.8	50.7	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Regeeraccord politie (Kosto-gelden)		27.3	27.3	27.3	27.3	
Regeeraccord rechtspraak	5.5	19.9	31.4	43.0	54.5	
Regeeraccord veiligheidsproblematiek	-18.5	-94.0	-150.0	-206.0	-262.0	
Ombuiging prijsbijstelling	-24.3	-52.1	-52.7	-52.4	-51.2	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	18.9	33.0	42.4	56.5	67.5	
Reorganisatie politie technische dienst*	-29.3	-34.0	-33.8	-33.7	-33.7	
Diverse overboekingen*	12.9	11.3	-3	-3	-3	
Diverse desalderingen*	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5	
	83.3	162.4	142.5	140.7	134.2	
Miljoenennota 1991	3854.4	3900.9	3976.6	4039.8	4113.0	4135.1
VII BINNENLANDSE ZAKEN						
Miljoenennota 1990	4145.6	3802.9	3814.4	3839.8	3857.8	
Startbrief 1990	15.9	100.2	122.6	150.0	177.5	
Voorjaarsnota 1990	24.3	1.3	-5.6	-13.3	-19.1	
	4185.8	3904.4	3931.4	3976.5	4016.2	
Prijsbijstelling*	21.0	38.9	38.9	38.2	36.8	
Loonbijstelling*	209.2	323.9	331.3	331.3	329.9	
Biza aandeel in kosten regionalisatie politie		20.0	36.5	37.5	37.5	
Compensatie kosten regionalisatie politie		-20.0	-36.5	-37.5	-37.5	
Ombuiging cf. prijsbijstelling 1990 + 1991	-21.0	-38.9	-38.9	-38.2	-36.8	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-1.0	-28.3	-8.5	-23.4	-25.0	
Diverse overboekingen*	-12.0	-13.0	-2.4	-2.4	-2.4	
Diverse desalderingen*	6.6		-11.3	-11.3	-11.3	
	202.8	282.6	309.1	294.2	291.2	
Miljoenennota 1991	4388.6	4187.0	4240.5	4270.7	4307.4	4329.2
VIII ONDERWIJS EN WETENSCHAPEN						
Miljoenennota 1990	29058.6	28741.7	28362.8	28229.3	28244.4	
Startbrief 1990	171.3	394.8	533.2	615.5	642.3	
Voorjaarsnota 1990	400.6	6.4	-2	3.0	4.8	
	29630.5	29142.9	28895.8	28847.8	28891.5	
Prijsbijstelling*	124.1	274.0	276.9	279.5	281.8	
Loonbijstelling*	982.9	1381.0	1659.4	1887.7	2116.5	
Nabetalingsproblematiek basisonderwijs		58.0	58.0	58.0	58.0	
Definitieve beperking onverplichte gelden	-202.3					
Inventarissen voortgezet onderwijs	25.0					
Garanties voortgezet onderwijs	14.0	-36.5	20.7	13.2	14.1	
Vervanging bij ziekte/zwangerschap	26.9	18.2	19.5	22.0	23.2	
Sf: terugdraaien oude taakstelling ov-kaart		152.1	132.6	112.7	112.7	
Sf: terugdraaien oude taakstelling privatisering sf		75.0	250.0	300.0	300.0	
Sf: terugdraaien oude taakstelling mbo-maatregel		107.7	102.9	98.2	93.8	
Sf: terugdraaien oude taakstelling 27-jr. maatregel		55.0	86.6	121.9	140.5	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Sf: meer studenten	119.5	191.1	331.7	408.7	525.9	
Sf: achterstallig lager recht	50.7	83.2	93.2	93.2	93.2	
Sf: maatregel verzelfstandiging studieleningen		-510.0	-510.0	-510.0	-510.0	
Sf: maatregel 27-jarigen nieuw			-5.0	-10.0	-25.0	
Sf: maatregel verhoging collegegeld		-10.0	-30.0	-70.0	-110.0	
Sf: invoeringskosten verzelfstandiging sf		25.0	50.0	50.0	50.0	
Wachtgelden	183.6	280.9	244.3	226.0	224.0	
Wachtgelden: dekking uit incidentele loonontwikk.	-60.0	-140.0	-220.0	-300.0	-380.0	
Wachtgelden: maatregelen	-6.0	-69.6	-88.6	-113.0	-144.4	
Wachtgelden: uitvoeringskosten maatregelen	8.0	30.0	30.0	30.0	30.0	
Leerlingen avo, lbo en mbo	1.4	9.1	15.3	25.1	28.1	
Leerlingen basis- en speciaal onderwijs	19.2	38.7	68.5	87.2	97.1	
Leerlingen hbo	30.5	61.7	115.7	185.6	242.5	
Leerlingen (hogere materiele kosten basisonderwijs)	34.4	27.3	30.2	31.7	28.7	
Volume beperkende maatregelen			-5.0	-18.4	-45.5	
Gemiddeld salaris basisonderwijs	-74.5	-74.5	-74.5	-74.5	-74.5	
Afschaffing tsd-regeling		-28.0	-28.0	-28.0	-28.0	
Ombuiging cf. prijsbijstelling 1990/1991	-124.1	-274.0	-276.9	-279.5	-281.8	
Prijscompensatie 1990 basisonderwijs	42.5	43.1	44.1	45.1	46.2	
Prijscompensatie ov studentenkaart		25.0	25.0	25.0	25.0	
Nog in te vullen prijscompensatie basisonderwijs	-30.9					
T.l.v. generale problematiek		-170.0	-170.0	-170.0	-170.0	
Kasverschuiving	55.0	-55.0				
Aandeel ombuiging generale problematiek	-9.3	-26.3	-87.2	-75.4	-88.7	
Specifieke taakstelling begr. voorbereiding 1991		-91.0	-91.0	-91.0	-91.0	
Aanpassing grondkostenvergoeding basisonderwijs		-46.4	-153.0	-148.0	-142.0	
Flankerende maatregelen grondkostenmaatregel			40.0	40.0	40.0	
Faciliteiten landelijke organen leerlingwezen		-18.0	-45.0	-45.0	-45.0	
Diverse projecten		-23.8	-33.4	-40.4	-49.4	
Korting rijksbijdrage & overige uitgaven hbo		-48.7	-64.4	-73.2	-75.1	
Korting rijksbijdrage universiteiten		-28.0	-28.0	-28.0	-28.0	
Uitverdieneffekten ombuigingen: wachtgelden		35.3	55.3	54.5	55.3	
Reserve convenantsgelden		5.0	45.0	95.0	145.0	
Prioriteit hoger onderwijs		37.6	34.8	37.6	35.4	
De budgettering academische ziekenhuizen			-59.9	-106.9	-104.6	
Debudgetteringsregel (t.b.v. O&W-problematiek)			59.9	106.9	104.6	
Te compenseren restantproblematiek			-181.8	-212.0	-195.0	
Allochtonen beleid		32.4	38.3	22.5	5.1	
Incentive zorg op maat		21.0	44.9	47.1	32.1	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	147.4	209.8	178.7	146.5	105.6	
Bijstelling sf netto-netto koppeling*		75.3	76.6	77.4	77.8	
Ov studentenkaart (staartpost besparingsverliezen)*	165.0					
Overig sf (staartpost besparingsverliezen)*	35.0					
Van aanvullende post: indexering basisbeurs sf*		5.0	35.0	70.0	105.0	
Diverse overboekingen*	8.7	10.0	-4.5	.2	-5.8	
Diverse desalderingen*		-10.2	-10.2	-10.2	-10.2	
	1566.7	1707.5	2096.7	2395.0	2633.2	
Miljoenennota 1991	31197.2	30850.4	30992.5	31242.8	31524.7	31812.0

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
IXA NATIONALE SCHULD						
Miljoenennota 1990	23015.7	24049.1	24431.0	24773.5	25146.2	
Startbrief 1990	31.5	109.9	192.1	262.8	336.3	
Voorjaarsnota 1990	-138.5	598.4	672.7	631.3	632.8	
	22908.7	24757.4	25295.8	25667.6	26115.3	
Disagio	87.3					
Hogere rente schatkistpapier		14.2	42.6	28.4		
Hogere rente 1991 vaste schuld		-2.0	1201.5	1201.5	1201.5	
Lagere rente en kosten		-33.5	-30.1	-25.8	-40.7	
Hogere vaste schuld			26.9	56.4	88.1	
Lagere provisies	-29.7					
Lagere rente 1990 vaste schuld		-28.4	-28.4	-28.4	-28.4	
Rente schatkistpapier	-93.0		93.0			
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-1.3	5.0	-11.0	-6.8	-9.5	
Rente portefeuille staatsschuld*	80.0	80.0	80.0	80.0	80.0	
	43.3	35.3	1374.5	1305.3	1291.0	
Miljoenennota 1991	22952.0	24792.7	26670.3	26972.9	27406.3	27869.2
IXB FINANCIEN						
Miljoenennota 1990	3683.7	3435.3	3280.2	3241.8	3224.9	
Startbrief 1990	76.0	76.0	76.0	76.0	76.0	
Voorjaarsnota 1990	181.2	78.5	64.0	56.5	55.0	
	3940.9	3589.8	3420.2	3374.3	3355.9	
Prijsbijstelling*	16.8	33.8	33.2	33.4	33.4	
Loonbijstelling*	67.9	70.3	69.5	69.4	69.4	
Automatisering belastingdienst	20.0	102.0	123.2	134.6	134.6	
Heffingsrente	224.0	224.0	224.0	224.0	224.0	
Invorderingsrente	57.5	65.0	15.0	15.0	15.0	
Exportkredietverzekering	65.0	90.0	60.0	60.0	60.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	8.1	84.3	49.8	22.4	14.7	
Van buza; Oost-Europafaciliteit*	5.3	165.8				
Diverse overboekingen*	-25.9	-20.7	7.9	-12.6	-12.6	
Diverse desalderingen*	.8					
	439.5	814.5	582.6	546.2	538.5	
Miljoenennota 1991	4380.4	4404.3	4002.8	3920.5	3894.4	3872.5
X DEFENSIE						
Miljoenennota 1990	14263.7	14374.5	14465.0	14549.7	14647.9	
Startbrief 1990		-75.0	-203.0	-330.0	-442.0	
Voorjaarsnota 1990	-72.0	-90.2	-72.8	-68.2	-74.9	
	14191.7	14209.3	14189.2	14151.5	14131.0	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Prijbsbijstelling*	158.8	349.0	348.4	348.0	347.5	
Loonbijstelling*	255.0	205.9	203.8	202.8	202.2	
Aanwending verkoopopbrengsten Van Speijk 5 en 6		30.0	25.0	23.6	22.2	
Niet uitdelen prijsbijstelling 1990	-33.5					
Bezoldiging burgerpersoneel koninklijke landmacht	-8.1	25.0	7.4	-14.8	-36.6	
Bezoldiging burgerpersoneel centrale organisatie		-5.3	-14.7	-21.1	-27.5	
Bezoldiging militair pers. koninklijke landmacht		-30.3	-98.5	-162.3	-217.1	
Bezoldiging militair pers. koninklijke luchtmacht		16.7	-28.3	-38.5	-41.4	
Bezoldiging militair pers. koninklijke marine		-4.7	-17.9	-34.5	-46.8	
Overige personele uitgaven koninklijke landmacht	-3.1	-18.5	-49.8	-62.3	-84.2	
Kleding en uitrusting koninklijke landmacht		75.7	69.9	92.7	-17.5	
Overige personele uitgaven koninklijke luchtmacht		25.2	30.9	16.0	7.2	
Automatisering en telecommunicatie	36.3	-1.9	4.7	2.3	15.2	
Internationale verplichtingen		-46.9	-18.1	-3.9	-12.0	
Overig groot materieel koninklijke marine	-8.8	-58.5	-130.6	-133.0	-92.8	
Materiele exploitatie koninklijke landmacht	-20.0	-111.4	-151.6	-170.5	-139.4	
Bouw koninklijke landmacht		1.1	-51.0	-20.1	-20.0	
Overig groot materieel koninklijke landmacht	-109.8	-283.0	-128.9	-124.9	-86.8	
Bewapende helicopter		-53.9	-153.4	-140.3	-113.1	
Materiele exploitatie koninklijke luchtmacht	-13.0	-42.2	-31.8	-31.5	-20.2	
Bouw koninklijke luchtmacht	-7.0	51.4	30.3	37.1	16.4	
Overig groot materieel koninklijke luchtmacht	-20.0	-145.0	-129.1	-191.5	-110.9	
Geleide-wapen-systemen patriot		1.4	-1.9	-30.0	-32.4	
Gevechtsvliegtuigen F-16		-75.8	-31.0	50.4	-12.5	
Verdeling ombuiging regeerakkoord		75.0	203.0	330.0	442.0	
Verdeling ombuiging voorjaarsnota		70.0	70.0	70.0	70.0	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	13.6	-50.1	-12.3	-46.4	-72.2	
Diverse overboekingen*	-2.3	-2.3	2.2	-2.3	-2.3	
	238.1	-3.4	-53.3	-55.0	-63.0	
Miljoenennota 1991	14429.8	14205.9	14135.9	14096.5	14068.0	14067.8
XI VOLKSHUISVESTING R.O. EN MILIEUBEHEER						
Miljoenennota 1990	14456.8	14732.7	14756.1	14597.3	14576.0	
Startbrief 1990	75.0	278.0	450.0	663.0	853.0	
Voorjaarsnota 1990	117.1	162.3	159.0	153.9	131.4	
	14648.9	15173.0	15365.1	15414.2	15560.4	
Prijbsbijstelling*	67.1	217.0	236.8	243.8	233.0	
Loonbijstelling*	16.8	18.2	17.9	18.0	18.1	
Aandeel generale compensatie o & w	-33.0					
Compensatie o & w op diverse artikelen	33.0					
Invulling prijsbijstelling op diverse artikelen	-67.1	-217.0	-236.8	-243.8	-233.0	
Bijstelling ramingen o.a. dkp en liq. tekorten	-115.0	-43.2	90.0	98.5	-135.5	
Jaarlijkse bijdr. huurwon. dkp		.1	-9.8	-94.5	-190.2	
Aanpassingen ncw hoog niveau renovatie				-34.1	-53.2	
Budget kopkosten				-32.5	-41.6	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Kopkosten hoog niveau renovatie				78.0	78.0	
Kopkosten huurwoningen		-37.6	-37.6			
Programma verbeteringen '90 en '91	-12.0	-84.0	-96.0	-36.0	-12.0	
Verlaging voorschot bijdragen ineens		-40.0	-150.0	145.0	70.0	
Compensatie IHS dmv diverse maatregelen			-10.0	-35.0	-60.0	
Individuele huursubsidie; bijstelling ramingen		64.6	67.0	84.9	87.7	
Herziening verplicht. opbouw huisv. gehandicapten	-50.0	15.0	15.0	5.0	5.0	
Huurparameter kap. markt woningen 1990 3%		-22.0	-93.0	-83.0	-87.0	
Huurparameter kap. markt woningen 1991 (ged) 3%			-21.3	-56.2	-50.7	
Intrekking verpl. verb. part. huurwoningen '86	-25.0					
Kassleutelwijziging budget kopkosten			-106.1	46.5		
Voor-oorlogse verbetersubsidie			-16.3	-98.0	-32.7	
Kasverschuiving niet ingrijpende woningverbetering				-100.0	112.0	
Stadsvernieuwingsfonds		-30.0	-15.0	-12.0	-12.0	
Ramingstechn. bijst. huisvesting gehandicapten		39.5	42.8	45.4	46.7	
Eigen bijdrage gehandicapten		-17.0	-35.0	-37.0	-39.0	
Rente 1991 8,75% i.p.v. 6%			198.6	234.3	270.3	
Wijziging bet.sleutel n.c.w. hoog niv. renovatie				-27.7	-27.7	
Wijziging kassleutel budget woningaanpassingen			6.8	-18.7	-37.8	
Kasverschuiving hoofdinfrastructuursubsidie		-35.0	35.0			
Kasverschuiving locatiesubsidies		-35.0	35.0		7.0	
Verbetering toegelaten inst. '73 t/m '86.	-40.0	-40.0	80.0			
Verbetering toegelaten inst. t/m '89	-31.9	-12.9	44.8			
Opbrengst verkoop gebouw belastingdienst	25.0					
Opbrengsten verhaalsakties			14.0	23.0	30.0	
Mpr rijksgebouwendienst		21.0	24.0	26.0	28.0	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	26.9	-10.4	-10.3	-17.6	64.8	
Handhavingsgelden NMP*		5.0	15.0	25.0	25.0	
Diverse overboekingen*	21.7	30.7	-6	20.4	21.9	
Diverse desalderingen*		-13.0	-11.2	-10.6	-11.3	
	-183.5	-226.0	73.7	157.1	73.8	
Miljoenennota 1991	14465.4	14947.0	15438.8	15571.3	15634.2	15965.6
XII VERKEER EN WATERSTAAT						
Miljoenennota 1990	8454.3	8315.2	7488.5	7559.7	7538.7	
Startbrief 1990	354.5	413.0	486.0	572.0	639.0	
Voorjaarsnota 1990	149.2	5.6	4.3	3.8	1.8	
	8958.0	8733.8	7978.8	8135.5	8179.5	
Prijsbijstelling*	90.8	188.9	193.6	194.7	190.9	
Loonbijstelling*	222.3	139.2	139.5	141.2	142.5	
Kustafslag	55.0					
Kustverdediging		50.0	50.0	50.0	50.0	
Bijdrage aan het rijkswegenfonds		-66.1	-102.8	-107.3	-103.8	
Compensatie uit verhoging benzineaccijns	-25.0					

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Temporisering projecten ov en goederenvervoer	-55.0	-67.0	-29.5	-28.8	-38.8	
Temporisering projecten sted.verkeersvoorz.		-39.4	-29.8	-24.6	-13.0	
Spoorwegpensioenfond		-24.2	-42.2	-42.2	-42.2	
Kaseffect uitstel aftopping reiskostenforfait	-42.0	-10.0				
Tweede structuurschema verkeer en vervoer	25.0	300.0	300.0	300.0	300.0	
Kasritme investeringspremieregeling zeescheepvaart		-41.8	39.6	2.5	-3	
Diversen (sommerring bedragen < 25 mln)	-60.1	-97.2	-111.3	-112.1	-123.6	
Diverse overboekingen*	-12.7	-21.0	-21.1	-21.1	-15.3	
Diverse desalderingen*	5.3	33.2	17.3	7.1	4.2	
	203.6	344.6	403.3	359.4	350.6	
Miljoenennota 1991	9161.6	9078.4	8382.1	8494.9	8530.1	8567.5
XIII ECONOMISCHE ZAKEN						
Miljoenennota 1990	3561.1	3364.5	3258.9	3223.7	3239.2	
Startbrief 1990	103.0	200.0	260.0	265.0	270.0	
Voorjaarsnota 1990	146.8	-6.8	-4.0	-2.2	-1	
	3810.9	3557.7	3514.9	3486.5	3509.1	
Prijsbijstelling*	23.5	61.8	67.6	70.9	69.1	
Loonbijstelling*	26.1	24.0	23.7	23.8	24.0	
Bijdrage aan int. projecten waaronder Jessi	13.8	41.3	55.0	55.0	55.0	
Programmatisch beleid		20.0	30.0	30.0	30.0	
Energiebesparing		7.5	15.0	22.5	30.0	
Kennisinfrastructuur	2.1	8.9	17.9	23.6	25.0	
Technisch ontwikkelingskrediet	3.8	10.0	15.0	21.5	27.8	
Specif. bedrijfsgerichte techn. stimulering	7.0	16.5	29.8	36.0	39.5	
Mijnpensioenfond				-29.5	-29.5	
Innovatiestimuleringsregeling	34.0	-64.0	-79.0	-62.0	-44.0	
Herziening kasramingen	-116.9	95.1	50.9	29.0	-20.0	
Taakstellende onderuitputting	-55.0					
Toeristisch beleid		12.0	18.5	28.0	31.0	
Taakstelling conform prijsbijstelling 1990/1991	-23.5	-61.8	-67.6	-70.9	-69.1	
Diversen (sommerring bedragen < 25 mln)	65.3	-13.7	-16.3	-22.4	-41.3	
Diverse overboekingen*	-3	-8.1	-5.5	-5.4	-5.4	
Diverse desalderingen*	10.7	-5.4	26.5	42.7	44.4	
	-9.4	144.1	181.5	192.8	166.5	
Miljoenennota 1991	3801.5	3701.8	3696.4	3679.3	3675.6	3555.6
XIV LANDBOUW NATUURBEHEER EN VISSERIJ						
Miljoenennota 1990	2913.7	2869.2	2886.5	2862.4	2863.5	
Startbrief 1990	45.0	111.0	173.0	240.0	305.0	
Voorjaarsnota 1990	40.3	25.5	23.3	24.9	21.0	
	2999.0	3005.7	3082.8	3127.3	3189.5	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Prijsbijstelling*	26.0	61.1	64.1	65.6	67.4	
Loonbijstelling*	62.2	78.2	79.4	81.9	84.1	
Subsidie landbouwvoorlichting na privatisering		45.5	45.5	45.5	45.5	
Privatisering dienst landbouwvoorlichting		-45.5	-45.5	-45.5	-45.5	
Ombuiging conform prijsbijstelling 1990/1991	-26.0	-61.0	-64.0	-65.5	-67.4	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-8.8	-17.2	-25.5	-26.2	-27.9	
Diverse overboekingen*	2.4	-6	-2.1	-2.1	-2.1	
Diverse desalderingen*	.4	21.2	20.1	20.9	21.7	
	56.2	81.7	72.0	74.6	75.8	
Miljoenennota 1991	3055.2	3087.4	3154.8	3201.9	3265.3	3272.2
XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID						
Miljoenennota 1990	21647.9	23417.6	23141.2	23033.9	22885.4	
Startbrief 1990	11402.7	14343.8	14686.8	14818.9	15121.7	
Voorjaarsnota 1990	-147.5	-108.2	-112.5	-122.0	-134.6	
	32903.1	37653.2	37715.5	37730.8	37872.5	
Prijsbijstelling*	26.8	86.1	85.7	84.7	84.6	
Loonbijstelling*	39.6	38.1	37.1	34.1	31.9	
Abw schoolverlatersmaatregel en uitwonendennorm		-122.5	-128.2	-128.9	-127.7	
Abw th.won < 65 jr volume-ontwikkeling	-109.1	-151.7	-151.0	-150.8	-152.2	
Abw/Rww besparingen sofinummer		-19.5	-38.9	-38.7	-38.7	
AKW herberekening van de reserve AKW-fonds	-26.0					
AKW nabetalings 1989	69.0					
AKW premie-inkomsten	25.0					
Jwg wijziging nav nvw jeugdwerkgarantiewet		87.4	118.5	113.7	65.2	
Gwj wijz nav nvw jeugdwerkgarantiewet		-51.4	-38.6	-19.1	-3.9	
Jwg subsidie leerlingwezen		17.4	37.4	60.8	79.2	
Rww besparingen banenpools	-13.8	-168.0	-224.3	-280.0	-337.1	
Rww macro-werkloosheid	-83.1	-203.5	-99.4	-111.7	-107.5	
Rww overloop 1989	-25.1					
Terugdraaien taakstelling jongerenmaatregelen		135.0	175.0	216.0	250.0	
Toeslagenwet volume-ontwikkeling	-38.5	-38.2	-38.3	-38.7	-39.1	
Verhoging AKW ivm koopkracht		20.0	26.0	26.0	26.0	
AKW kasverschuiving	1550.0	-1550.0				
Loonkosten banenpools	13.8	168.0	224.3	280.0	337.1	
Abw/Rww nieuwe nabestaanden wet			5.0	18.6	36.6	
AKW volumebijstelling	-32.1	-45.0	-28.1	-14.3	-.7	
Rww besparingen door instroom jeugdwerkgarantiewet		-56.4	-135.7	-210.0	-242.1	
Bijstand herfasering alleenstaandentoeslag Oort		-100.0				
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-43.8	38.8	2.3	45.8	-23.2	
Diverse overboekingen*	5.0	25.0	35.0	36.0	37.0	
Koppeling uitkeringen*	477.2	562.5	571.4	580.5	594.7	
Rijksbijdrage AAW/AWW indexering*	113.0					
Van wvc compensatie nominale premieverhoging*		21.0	26.0	26.0	26.0	
Diverse overboekingen*		-2.5	-5.0	-5.0	-5.0	
Diverse desalderingen*		4.1	2.4	2.3	2.2	
	1947.9	-1305.3	458.6	527.3	493.3	
Miljoenennota 1991	34851.0	36347.9	38174.1	38258.1	38365.8	38400.1

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
XVI WELZIJN, VOLKSGEZONDHEID EN CULTUUR						
Miljoenennota 1990	11643.1	11451.8	11351.3	11268.1	11045.1	
Startbrief 1990	25.0	165.0	370.0	510.0	665.0	
Voorjaarsnota 1990	170.6	218.0	213.4	161.0	161.1	
	11838.7	11834.8	11934.7	11939.1	11871.2	
Prijsbijstelling*	41.6	90.8	89.5	87.9	82.9	
Loonbijstelling*	306.7	298.9	297.1	289.8	277.9	
Comptabel bestel*		12.2				
Verlaging rijksbijdrage AWBZ ivm WIR problematiek	-600.0					
Hogere terugtrekking rijksbijdrage AWBZ		-70.0	-70.0			
Nieuw kasritme nationaal restauratie fonds (NRF)	-60.0		30.0	20.0	10.0	
Beroepsopleiding huisartsen	37.8	37.8	37.8	37.8	37.8	
Financieringskosten beroepsopleiding huisartsen	-37.8	-37.8	-37.8	-37.8	-37.8	
Convenant arbeidsmarktproblematiek zorg	25.0	23.0	33.0	33.0	33.0	
Verlaging rijksbijdrage ivm convenant zorg	-25.0	-23.0	-33.0	-33.0	-33.0	
Tijdelijke financieringsregeling verslavingszorg	32.1	32.1	32.1	32.1	32.1	
Dekking tijdel.financier.regeling verslavingszorg	-32.1	-32.1	-32.1	-32.1	-32.1	
Gehandicaptenvoorzieningen	-31.8	-31.8	-31.6	-31.6	-31.6	
Verschuiving financiering gehandicaptenvoorziening	31.8	31.8	31.6	31.6	31.6	
Verhoging wbo-budget uit groeiruumte FOZ	20.0	40.0	40.0	40.0	40.0	
Budgettair neutrale verwerking groeiruumte FOZ	-20.0	-40.0	-40.0	-40.0	-40.0	
Kasschuif ivm problematiek oorlogsgetroffenen		39.7	15.3	-2.0	-16.6	
Kasschuif oorlogsgetroffenen via AWBZ en NRF		-39.7	-15.3	2.0	16.6	
Naar SZW ivm arbeidsvoorwaardenconvenant		-21.0	-26.0	-26.0	-26.0	
Ombuiging conform prijsbijstelling 90/91	-41.6	-90.8	-89.5	-87.9	-82.9	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-7.8	-17.5	-24.1	-22.8	-24.4	
Diverse overboekingen*	-2.1	-10.6	-4.8	-3.8	-3.8	
Diverse desalderingen*	1.8	32.9	28.4	28.3	29.3	
	-361.4	224.9	230.6	285.5	263.0	
Miljoenennota 1991	11477.3	12059.7	12165.3	12224.6	12134.2	12109.8
ONTWIKKELINGSSAMENWERKING						
Miljoenennota 1990	5257.6	5485.6	5746.9	6024.5	6309.0	
Startbrief 1990	75.0	209.1	119.5	135.3	176.8	
Voorjaarsnota 1990	-9	101.1	107.2	113.5	120.2	
	5331.7	5795.8	5973.6	6273.3	6606.8	
Regioprogramma (hst V)	26.0					
Programma industriële ontwikkeling (hst V)	65.0					
Hulp aan Suriname (hst V)	-85.0	-25.0	-25.0	-25.0	-25.0	
Hulp aan Oost-Europa (hst V)		25.0	25.0	25.0	25.0	
Ramingsbijstelling OS (hst V)		-25.0	-25.0	-25.0	-25.0	
Correctie EG-toerekening (hst V)		-18.0	-29.3	-29.5	-29.8	
Deelneming internationale banken (hst IX-B)		-11.0	62.7	7.3	40.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-4	-4.7	-75.3	-23.8	-57.0	
Diverse overboekingen*	6.9					
	12.5	-58.7	-66.9	-71.0	-71.8	
Miljoenennota 1991	5344.2	5737.1	5906.7	6202.3	6535.0	6837.5

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
AANVULLENDE POSTEN						
Miljoenennota 1990	3354.4	4233.0	5661.9	7201.8	8880.7	
Startbrief 1990	476.5	2382.5	3895.8	6026.3	8211.7	
Voorjaarsnota 1990	-772.6	-397.5	-293.1	-130.3	-22.7	
	3058.3	6218.0	9264.6	13097.8	17069.7	
Prijsbijstelling*	-623.4	-1458.9	-1492.7	-1504.3	-1483.8	
Loonbijstelling*	-2297.2	-2721.6	-3004.2	-3225.6	-3439.5	
Comptabel bestel*		-12.2				
Aanpassing prijsontwikkeling	-27.6	381.0	395.9	391.3	387.1	
Grote efficiency: reorganisatie politie			31.2	29.7	29.7	
Grote efficiency: reorganisatie recht.macht		12.0	27.5	35.0	35.0	
Grote efficiency: schengen		10.4	13.0	30.6	35.0	
Grote efficiency: taakstellende opbrengst		-30.0	-80.0	-100.0	-120.0	
Indexering studiefinanciering		156.1	239.1	310.1	390.3	
Koppeling uitkeringen	-37.0	-87.0	-111.9	-145.7	-175.5	
Minimum loonkostenregeling	-33.5					
Niet uitdeling prijsbijstelling 1990/1991	607.5	632.0	636.8	630.1	606.1	
Nominale bijstelling gf/pf		-45.1	-48.8	-53.4	-61.5	
Premiebeeld		219.2	274.2	259.2	339.2	
Ramingsbijstelling ivm overheveling	11.7	36.1	34.1	29.9	31.5	
Reservering ruimte arbeidsvoorwaarden		350.0	465.0	445.0	480.0	
Resultaat loonbijstelling 1990	-19.8	-24.6	-29.1	-31.0	-33.5	
Uitkeringen netto-netto koppeling	279.2	262.2	271.1	280.2	294.4	
Verdelen fraudebestrijding		35.0				
Verschil prijsniveau AAW/AWW		-577.0	-1102.0	-1102.0	-1102.0	
Vrijval besparingsverliezen	-40.0					
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	7.8	19.8	8.3	4.7	1.9	
Naar gf: handhaving NMP-plus*		-5.0	-15.0	-25.0	-25.0	
Naar o&w: beveziging basisbeurs*		-5.0	-35.0	-70.0	-105.0	
Naar o&w: studiefinanciering netto-netto koppeling*		-75.3	-76.6	-77.4	-77.8	
Naar szw: aanpassing uitkeringen*	-477.2	-562.5	-571.4	-580.5	-594.7	
Naar szw: AAW/AWW*	-113.0					
Naar vrom: handhaving NMP-plus*		-5.0	-15.0	-25.0	-25.0	
Naar gf/pf : nominale bijstelling*		-370.1	-370.1	-370.1	-370.1	
Naar o&w: besparingsverliezen*	-200.0					
Van gf: handhaving NMP-plus*		5.0	15.0	25.0	25.0	
Diverse overboekingen*		4.2	10.5	10.3	10.5	
	-2962.5	-3856.3	-4530.1	-4828.9	-4947.7	
Miljoenennota 1991	95.8	2361.7	4734.5	8268.9	12122.0	15425.3
GEMEENTEFONDS						
Miljoenennota 1990	13804.3	13928.8	14468.1	14582.2	14739.6	
Startbrief 1990	16.0	47.5	73.0	86.5	99.0	
Voorjaarsnota 1990	-112.3	215.0	212.7	212.8	206.9	
	13708.0	14191.3	14753.8	14881.5	15045.5	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Loonbijstelling*	1.4	20.2	24.4	28.6	31.9	
Effecten concept-bestuursakkoord rijk-VNG		7.5	65.0	62.5	70.0	
Uitkeringslasten jeugdwerkgarantiewet			-22.2	-32.8	-39.6	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	7.7	26.2	15.5	23.5	28.0	
Diverse overboekingen*	-8	-8.4	-8.8	-9.9	-10.9	
Van ap: vaststelling nominale compensatie 1991*		343.1	343.1	343.1	343.1	
Diverse overboekingen*		10.0	10.0	10.0	10.0	
	8.3	398.6	427.0	425.0	432.5	
Miljoenennota 1991	13716.3	14589.9	15180.8	15306.5	15478.0	15655.9
PROVINCIEFONDS						
Miljoenennota 1990	1115.6	1124.4	1771.3	1784.8	1801.8	
Voorjaarsnota 1990	10.1	9.5	9.2	9.3	8.7	
	1125.7	1133.9	1780.5	1794.1	1810.5	
Loonbijstelling*	.1	2.8	3.1	3.5	3.7	
Effecten concept-bestuursakkoord rijk-IPO		2.0	11.5	20.0	29.5	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)		.1	4.8	5.4	6.1	
Van ap: vaststelling nominale compensatie 1991*		27.0	27.0	27.0	27.0	
Diverse overboekingen*	.6	-6	.2	-1.3	-2.8	
	.7	31.3	46.6	54.6	63.5	
Miljoenennota 1991	1126.4	1165.2	1827.1	1848.7	1874.0	1898.5
FONDS INVESTERINGSREKENING						
Miljoenennota 1990	1800.0	925.0				
	1800.0	925.0				
Bijstelling nav WIR onderzoek	850.0	-175.0	1325.0	925.0	400.0	
Bijstelling WIR-raming na juni	-400.0	-75.0	-125.0	-25.0	50.0	
	450.0	-250.0	1200.0	900.0	450.0	
Miljoenennota 1991	2250.0	675.0	1200.0	900.0	450.0	150.0
RIJKSWEGENFONDS						
Miljoenennota 1990	1692.0	1690.5	1593.7	1630.2	1701.5	
Voorjaarsnota 1990	-54.7	-5.0	-5.0	-5.0	-5.0	
	1637.3	1685.5	1588.7	1625.2	1696.5	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)		17.6	17.9	18.4	19.6	
Bijdragen derden*		-8.1	26.6	34.6	-18.4	
Bijdrage van hoofdstuk XII*		-66.1	-102.8	-107.3	-103.8	
Private financiering tunnels*				-30.0	1.0	
Diverse overboekingen*			-8.3	-8.3	-8.3	
		-56.6	-66.6	-92.6	-109.9	
Miljoenennota 1991	1637.3	1628.9	1522.1	1532.6	1586.6	1628.4

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
BELASTINGAFDRACHTEN AAN DE EG						
Miljoenennota 1990	6381.0	6641.0	6913.0	7192.0	7483.0	
Startbrief 1990		31.0	32.0	76.0	132.0	
Voorjaarsnota 1990	-288.0	124.0	4.0	4.0	4.0	
	6093.0	6796.0	6949.0	7272.0	7619.0	
BTW-afdrachten	-33.0	-75.0	-170.0	-170.0	-170.0	
Invoerrechten	-50.0	-80.0	-80.0	-80.0	-80.0	
	-83.0	-155.0	-250.0	-250.0	-250.0	
Miljoenennota 1991	6010.0	6641.0	6699.0	7022.0	7369.0	7740.0
MOBILITEITSFONDS						
Miljoenennota 1990	163.0	143.1	146.2	149.4	152.7	
Voorjaarsnota 1990	-21.6	85.0				
	141.4	228.1	146.2	149.4	152.7	
Versnelling projecten		85.0	37.6			
Vertraging projecten	-12.3	-110.3				
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)			3.1	1.1	1.1	
	-12.3	-25.3	40.7	1.1	1.1	
Miljoenennota 1991	129.1	202.8	186.9	150.5	153.8	157.2
CONSOLIDATIE						
Miljoenennota 1990	-461.4	-422.9	-415.0	-411.0	-407.4	
Voorjaarsnota 1990	-75.0	-223.8	-218.0	-154.5	-153.7	
	-536.4	-646.7	-633.0	-565.5	-561.1	
Aanpassing ivm actualisering consolidatie	-102.3	30.4	7.1	30.1	29.8	
	-102.3	30.4	7.1	30.1	29.8	
Miljoenennota 1991	-638.7	-616.3	-625.9	-535.4	-531.3	-532.3
TOTALISERING RIJKSBEGROTING :						
Miljoenennota 1990	174427.7	177466.5	178379.7	180676.3	183371.2	
Startbrief 1990	12871.6	18731.1	21219.3	24157.9	27303.5	
Voorjaarsnota 1990	-354.4	937.8	899.0	1011.7	1069.8	
Nieuwe mutaties	1471.6	-1781.7	2963.5	2669.0	2127.7	218876.0
	188416.5	195353.7	203461.5	208514.9	213872.2	218876.0

6.2 NIET-BELASTING ONTVANGSTEN

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
II HOGE COLLEGES VAN STAAT						
Miljoenennota 1990	5.2	5.1	5.0	5.0	5.0	
	5.2	5.1	5.0	5.0	5.0	
Miljoenennota 1991	5.2	5.1	5.0	5.0	5.0	5.0
III ALGEMENE ZAKEN						
Miljoenennota 1990	.7	.7	.7	.7	.7	
Voorjaarsnota 1990	3.4					
	4.1	.7	.7	.7	.7	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	.1					
Diverse desalderingen*		2.8	2.8	2.8	2.8	
	.1	2.8	2.8	2.8	2.8	
Miljoenennota 1991	4.2	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5
IV KABINET NEDERLANDS-ANTILLIAANSE EN ARUBAANSE ZAKEN						
Miljoenennota 1990	23.6	23.3	23.0	22.7	22.4	
Voorjaarsnota 1990	14.8					
	38.4	23.3	23.0	22.7	22.4	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	.4			-2.4	.6	
Relevantverklaring niet-relevante post*		65.5	63.4	60.0	60.0	
	.4	65.5	63.4	57.6	60.6	
Miljoenennota 1991	38.8	88.8	86.4	80.3	83.0	82.8
V BUITENLANDSE ZAKEN						
Miljoenennota 1990	168.0	167.0	165.5	162.4	160.2	
Voorjaarsnota 1990	2.0	.2	.2	.2	.2	
	170.0	167.2	165.7	162.6	160.4	
Naar biza; overdracht paspoortbeleid		-76.5	-76.5	-76.5	-76.5	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	.9	-.2	-.2	-.2	-.2	
Diverse desalderingen*	1.8	-3.1	-3.1	-3.1	-3.1	
	2.7	-79.8	-79.8	-79.8	-79.8	
Miljoenennota 1991	172.7	87.4	85.9	82.8	80.6	80.3
VI JUSTITIE						
Miljoenennota 1990	577.5	579.0	586.6	592.0	597.2	
Voorjaarsnota 1990	47.8	67.7	66.0	53.7	49.6	
	625.3	646.7	652.6	645.7	646.8	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	8.0	14.0	14.0	14.0	14.0	
Reorganisatie politie technische dienst*	-29.3	-34.0	-33.8	-33.7	-33.7	
Diverse desalderingen*	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5	
	-17.8	-16.5	-16.3	-16.2	-16.2	
Miljoenennota 1991	607.5	630.2	636.3	629.5	630.6	633.0
VII BINNENLANDSE ZAKEN						
Miljoenennota 1990	540.9	314.5	318.7	318.0	319.4	
Voorjaarsnota 1990	2.7	4.9	4.9	5.2	5.5	
	543.6	319.4	323.6	323.2	324.9	
Van buza; overdracht paspoortbeleid		76.5	76.5	76.5	76.5	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	.5	-.2	-.5	-.4	-.5	
Diverse desalderingen*	6.6		-11.3	-11.3	-11.3	
	7.1	76.3	64.7	64.8	64.7	
Miljoenennota 1991	550.7	395.7	388.3	388.0	389.6	391.5
VIII ONDERWIJS EN WETENSCHAPEN						
Miljoenennota 1990	935.5	926.6	924.7	948.0	957.7	
Startbrief 1990					-24.5	
Voorjaarsnota 1990	119.6	-16.1	-19.1	-21.1	-21.1	
	1055.1	910.5	905.6	926.9	912.1	
Lagere ontvangsten basisonderwijs	-117.7					
Bijstelling terugontvangsten	25.6	7.2	7.2	7.2	7.2	
Opbrengst t.g.v. lesgeldindexering		14.4	13.9	27.6	27.6	
Rentedragende leningen	33.9	40.9	42.3	39.3	53.3	
Renteloze voorschotten	62.0	50.5	39.0	15.5	23.5	
Co-financiering bedrijfsleven		90.0	145.0	145.0	145.0	
Wsf: achterstallig lager recht	42.6	71.4	92.0	103.8	99.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-1.2	-29.0	-17.9	-29.8	-27.8	
Diverse desalderingen*		-10.2	-10.2	-10.2	-10.2	
	45.2	235.2	311.3	298.4	317.6	
Miljoenennota 1991	1100.3	1145.7	1216.9	1225.3	1229.7	1209.4

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
IXA NATIONALE SCHULD						
Miljoenennota 1990	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	
Voorjaarsnota 1990	.9					
	1.9	1.0	1.0	1.0	1.0	
Ontvangen agio bij storting	45.4					
Rente portefeuille staatsschuld*	80.0	80.0	80.0	80.0	80.0	
	125.4	80.0	80.0	80.0	80.0	
Miljoenennota 1991	127.3	81.0	81.0	81.0	81.0	81.0
IXB FINANCIEN						
Miljoenennota 1990	3792.6	4119.6	3917.8	3676.5	3513.5	
Voorjaarsnota 1990	388.2	-398.2	-50.9	244.5	243.0	
	4180.8	3721.4	3866.9	3921.0	3756.5	
Administratieve boeten	155.0	187.0	217.0	217.0	217.0	
Doorberekening perceptiekosten sociale fondsen	28.0	106.0	125.0	125.0	123.2	
Exportkredietverzekering	65.0	90.0	60.0	60.0	60.0	
Heffingsrente	350.0	350.0	350.0	350.0	350.0	
Verkoop 50 guldenmunt	9.9	34.0				
Verkoop domeinen (rgd-panden)	41.2					
Winstafdracht DNB		475.0	-125.0	-325.0	-350.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	36.9	63.2	62.7	47.6	44.3	
Diverse desalderingen*	.8					
	686.8	1305.2	689.7	474.6	444.5	
Miljoenennota 1991	4867.6	5026.6	4556.6	4395.6	4201.0	4335.8
X DEFENSIE						
Miljoenennota 1990	594.9	594.9	560.8	544.3	544.7	
Voorjaarsnota 1990	27.5	-17.3	-9	.6	-5.1	
	622.4	577.6	559.9	544.9	539.6	
Verpleging burgerpatienten		-13.5	-33.5	-33.5	-33.5	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	18.1	-10.1	-10.1	-10.1	-9.8	
	18.1	-23.6	-43.6	-43.6	-43.3	
Miljoenennota 1991	640.5	554.0	516.3	501.3	496.3	496.3

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
XI VOLKSHUISVESTING R.O. EN MILIEUBEHEER						
Miljoenennota 1990	5487.6	5306.5	5084.8	5023.6	5125.8	
Startbrief 1990	242.0	326.0	413.0	496.0	580.0	
Voorjaarsnota 1990	113.7	180.7	203.7	187.6	189.1	
	5843.3	5813.2	5701.5	5707.2	5894.9	
Bijstelling raming rente en aflossingen	-232.9	-233.8	-82.7	-75.4	-193.2	
Opbrengsten verhaalsakties		19.0	30.0	40.0	56.0	
Rente 1991 8.75 % ipv 6 %			54.7	53.7	53.7	
Bijstelling raming kadaster		38.2	34.7	37.7	40.7	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-3	-12.3	-20.0	-25.8	-31.8	
Diverse desalderingen*		-13.0	-11.2	-10.6	-11.3	
	-233.2	-201.9	5.5	19.6	-85.9	
Miljoenennota 1991	5610.1	5611.3	5707.0	5726.8	5809.0	5784.6
XII VERKEER EN WATERSTAAT						
Miljoenennota 1990	2113.9	1845.0	2272.4	2290.2	2254.4	
Startbrief 1990	15.0	40.0	57.0	109.0	130.0	
Voorjaarsnota 1990	108.2	12.9	13.9	13.7	13.6	
	2237.1	1897.9	2343.3	2412.9	2398.0	
Dividend PTT	30.0					
Verrekening voorschotten openbaar vervoer	34.4					
Wet verontreiniging oppervlaktewateren		-27.0	26.0	-29.0	-72.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-12.9	-4.1	-4.1	-4.1	-15.1	
Diverse desalderingen*	5.3	33.2	17.3	7.1	4.2	
	56.8	2.1	39.2	-26.0	-82.9	
Miljoenennota 1991	2293.9	1900.0	2382.5	2386.9	2315.1	2265.1
XIII ECONOMISCHE ZAKEN						
Miljoenennota 1990	6019.4	5764.7	5764.3	5449.4	5353.8	
Startbrief 1990	89.4	171.4	196.4	186.4	186.4	
Voorjaarsnota 1990	543.6	-110.0	-250.0	-50.0	250.0	
	6652.4	5826.1	5710.7	5585.8	5790.2	
Bijstelling aardgasbaten	-200.0	800.0	800.0	400.0	100.0	
Vervroegde aflossing Hoogovens		140.0	140.0	140.0	130.0	
Casino's		30.0	30.0	30.0	30.0	
Hogere opbrengst DSM		25.0	15.0			
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	10.4	31.1	32.0	27.9	13.9	
Diverse desalderingen*	10.7	-5.4	26.5	42.7	44.4	
	-178.9	1020.7	1043.5	640.6	318.3	
Miljoenennota 1991	6473.5	6846.8	6754.2	6226.4	6108.5	6048.7

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
XIV LANDBOUW NATUURBEHEER EN VISSERIJ						
Miljoenennota 1990	459.2	422.1	398.4	397.8	397.8	
Startbrief 1990		31.0	38.0	50.0	50.0	
Voorjaarsnota 1990	11.2	21.3	21.3	21.3	21.3	
	470.4	474.4	457.7	469.1	469.1	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-2.4	2.9	3.0	3.0	3.0	
Diverse desalderingen*	.4	21.2	20.1	20.9	21.7	
	-2.0	24.1	23.1	23.9	24.7	
Miljoenennota 1991	468.4	498.5	480.8	493.0	493.8	494.6
XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID						
Miljoenennota 1990	947.1	854.7	855.0	855.6	856.1	
Voorjaarsnota 1990	79.2	-6	-6	-8	-1.3	
	1026.3	854.1	854.4	854.8	854.8	
Ramingsbijstelling restituties Arbvo	28.7					
Reguliere ontvangsten Esf	30.0					
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-58.8	.1	.1	.1	.1	
Diverse desalderingen*		4.1	2.4	2.3	2.2	
	-1	4.2	2.5	2.4	2.3	
Miljoenennota 1991	1026.2	858.3	856.9	857.2	857.1	856.9
XVI WELZIJN, VOLKSGEZONDHEID EN CULTUUR						
Miljoenennota 1990	1635.7	1598.5	1595.8	1593.4	1590.9	
Voorjaarsnota 1990	106.6	187.0	183.5	132.8	136.5	
	1742.3	1785.5	1779.3	1726.2	1727.4	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	.1	-4	-2	-2	-2	
Diverse desalderingen*	1.8	32.9	28.4	28.3	29.3	
	1.9	32.5	28.2	28.1	29.1	
Miljoenennota 1991	1744.2	1818.0	1807.5	1754.3	1756.5	1756.5
AANVULLENDE POSTEN						
Miljoenennota 1990	1014.4	61.4	46.4	36.4	11.9	
Startbrief 1990	-64.4	-61.4	-46.4	-36.4	-11.9	
Voorjaarsnota 1990	300.0					
	1250.0					
Derving dividend ivm verkoop staatsdeelnemingen			-75.0	-75.0	-75.0	
Verkoop aandelen Postbank		1000.0				
		1000.0	-75.0	-75.0	-75.0	
Miljoenennota 1991	1250.0	1000.0	-75.0	-75.0	-75.0	-75.0

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
FONDS INVESTERINGSREKENING						
Miljoenennota 1990	575.0	475.0				
	575.0	475.0				
Bijstelling nav WIR onderzoek	75.0	-75.0	235.0	85.0	80.0	
Bijstelling WIR-raming na juni	-100.0	25.0				
Reactivering WIR fonds			40.0	90.0	45.0	
	-25.0	-50.0	275.0	175.0	125.0	
Miljoenennota 1991	550.0	425.0	275.0	175.0	125.0	75.0
RIJKSWEGENFONDS						
Miljoenennota 1990	227.0	193.3	170.0	171.4	208.8	
Voorjaarsnota 1990	-8.0	-5.0	-5.0	-5.0	-5.0	
	219.0	188.3	165.0	166.4	203.8	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	19.5	-2	-2	-1		
Bijdrage van hoofdstuk XII*		-66.1	-102.8	-107.3	-103.8	
Bijdragen derden*		-8.1	26.6	34.6	-18.4	
Private financiering tunnels*				-30.0	1.0	
	19.5	-74.4	-76.4	-102.8	-121.2	
Miljoenennota 1991	238.5	113.9	88.6	63.6	82.6	88.4
CONSOLIDATIE						
Miljoenennota 1990	-461.4	-422.9	-415.0	-411.0	-407.4	
Voorjaarsnota 1990	-75.0	-223.8	-218.0	-154.5	-153.7	
	-536.4	-646.7	-633.0	-565.5	-561.1	
Aanpassing ivm actualisering consolidatie	-102.3	30.4	7.1	30.1	29.8	
	-102.3	30.4	7.1	30.1	29.8	
Miljoenennota 1991	-638.7	-616.3	-625.9	-535.4	-531.3	-532.3
TOTALISERING RIJKSBEGROTING :						
Miljoenennota 1990	24657.8	22830.0	22275.9	21677.4	21513.9	
Startbrief 1990	282.0	507.0	658.0	805.0	910.0	
Voorjaarsnota 1990	1786.4	-296.3	-51.0	428.2	722.6	
Nieuwe mutaties	404.7	3432.8	2344.9	1554.5	995.1	24081.1
	27130.9	26473.5	25227.8	24465.1	24141.6	24081.1

6.3 Toelichting

1. Inleiding

In de Voorjaarsnota 1990 is ten opzichte van de stand Miljoenennota 1990 een meerjarig overzicht van de toen bekende mutaties opgenomen. In deze bijlage 6 worden de sindsdien opgetreden mutaties weergegeven en, voorzover groter dan 25 miljoen, voorzien van een specifieke toelichting. Het overzicht van mutaties ten opzichte van de stand Voorjaarsnota 1990 bevat naast nieuwe uitvoeringsmutaties ook de mutaties die voortvloeien uit de besluitvorming in het kader van de begrotingsvoorbereiding 1991.

Het overzicht in deze bijlage en de Voorjaarsnota 1990 vormen gezamenlijk een integrale aansluiting tussen de stand Miljoenennota 1990 en de nieuwe stand Miljoenennota 1991.

2. Algemene toelichting

Een aantal mutaties komt op meerdere hoofdstukken/fondsen naar voren. Deze mutaties worden niet telkens afzonderlijk per hoofdstuk toegelicht, maar in deze algemene paragraaf behandeld.

De mutatie «loonbijstelling» heeft betrekking op de meerjarige verdeling van de loonbijstelling 1990 over de hoofdstukken ten laste van de aanvullende post. Per saldo is deze uitdeling derhalve neutraal voor het financieringstekort. Door middel van deze uitdeling wordt het prijspeil van de loongevoelige uitgaven op de hoofdstukken meerjarig op het niveau 1990 gebracht. De bijstelling van de hoofdstukken is inclusief het budget voor incidenteel.

Posten gemerkt met een * zijn voor het financieringstekort neutraal. Het betreft overboekingen tussen hoofdstukken/fondsen en desalderingen (gelijktijdige verhoging of verlaging van de uitgaven en niet-belastingontvangsten).

3. Toelichting per hoofdstuk

Uitgaven

Hoofdstuk IV, Kabinet Nederlands-Antilliaans en Arubaanse Zaken

Zoals in bijlage 2 van deze Miljoenennota is vermeld, worden de niet-relevante begrotingsposten van KabNA met ingang van 1991 als relevant beschouwd, omdat het saldo van deze tot nu toe als niet-relevante uitgaven en niet-relevante ontvangsten geboekte posten het feitelijk financieringstekort beïnvloedt. Gezien het karakter van het niet-relevante artikel op de KabNA-begroting als voorschot-artikel, is besloten om het voorschot-plafond als begrotingsbedrag op te nemen. Daarom zijn zowel de uitgaven als ontvangsten van KabNA structureel opgehoogd.

De ombuigingstaakstelling conform de prijsbijstelling is gecompenseerd uit het artikel «Schenkeningen».

Hoofdstuk V, Buitenlandse Zaken

De verlaging van de reservering voor hulp aan Oost-Europa en beleidsintensiveringen op de EG-begroting ad 34 miljoen in 1991 wordt veroorzaakt door de OS-bijdrage aan de Oost-Europa-faciliteit (25 miljoen structureel) en voor het overige door een verschuiving naar de personeel- en materieel-artikelen van de uit deze reservering te betalen apparaatskosten voor het Oost-Europa-beleid.

De verlaging met 165,8 miljoen in 1991 is een overboeking naar de Oost-Europa-faciliteit op hoofdstuk IX B. Het bedrag is afkomstig uit de reservering van 200 miljoen op hoofdstuk V ten behoeve van hulp aan Oost-Europa en beleidsintensiveringen op de EG-begroting. De overboeking maakt deel uit van de 200 miljoen die het Kabinet in 1991 voor hulp aan Oost-Europa heeft uitgetrokken.

Het deel van de Oost-Europa-faciliteit (exclusief de OS-bijdrage van 25 miljoen) dat niet wordt overgeboekt naar IX B is een bedrag van 9,2 miljoen voor apparaatskosten van Buitenlandse Zaken. Dit bedrag wordt op de begroting van hoofdstuk V verantwoord.

De mutatie op het Vierde Eigen Middel in 1990 (-87 miljoen) is het gevolg van de gewijzigde en aanvullende EG-begroting 1990 nr. 2. Hierbij wordt een gedeelte van het begrotingsoverschot 1989 in mindering gebracht op de BNP-afdrachten van de lidstaten in 1990.

De verhoging van de afdracht vanaf 1991 is het directe gevolg van een tussentijdse verhoging van de Financiële Vooruitzichten. Verder werd de koers van de Ecu bijgesteld van f.2,30 naar f.2,33 en stijgt het Nederlands aandeel in de financiering van de ontwerp-EG-begroting via het Vierde Eigen Middel van 4,3% naar 4,5%. Er is tevens structureel rekening gehouden met de technische herziening van de Financiële Vooruitzichten en met de nieuwe macro-gegevens ten aanzien van het EG-BNP, de communautaire invoerrechten, de BTW en de landbouwheffingen. Ook de lagere dan geraamde groei van de drie eerste EG Eigen Middelen leidt tot een hogere financiering via het Vierde Eigen Middel.

De ombuigingstaakstelling conform de prijsbijstelling is ingevuld door het niet toedelen van prijsbijstelling aan prijsgevoelige artikelen.

Hoofdstuk VI, Justitie

Het Kabinet heeft bij de begrotingsvoorbereiding 1991 besloten tot een aantal over alle departementen – ook Justitie – te verdelen ombuigingen. Voor Justitie zou een evenredig aandeel in deze ombuigingen echter tot gevolg hebben dat het in het Regeerakkoord noodzakelijk geachte voorzieningenniveau niet kan worden gerealiseerd. De uitvoering van justitiële kerntaken zou daarmee in het gedrang kunnen komen. Om die reden is besloten de Justitie-begroting met 40,5 miljoen structureel te verhogen.

De reorganisatie van de Politie Technische Dienst (PTD) heeft ondermeer tot gevolg dat het feitelijk beheer van het wagenpark wordt overgedragen aan de gebruiker (i.c. vooral het Korps Rijkspolitie). Het (financiële) gevolg hiervan is dat de hiermee samenhangende uitgavenpost – evenals de overeenkomstige ontvangstenpost – komt te vervallen.

In de Startbrief zijn aan Justitie extra-middelen toegekend in verband met de veiligheidsproblematiek en de handhavingsaspecten van het NMP. Tevens zijn de aanvankelijk tot 1990 toegekende kosto-gelden structureel gemaakt. Deze middelen zijn over de artikelen verdeeld. Echter, daar waar een nauwe samenhang bestaat met de aanwending van de ten behoeve van Justitie aan de begroting van de Rijksgebouwendienst toegevoegde middelen (JR120) heeft, in afwachting van een definitieve beslissing over deze aanwending, nog geen verdeling plaatsgevonden.

De ombuigingstaakstelling conform de prijsbijstelling is ingevuld door het niet toedelen van prijsbijstelling aan prijsgevoelige artikelen. De kostenontwikkeling bij de gefinancierde rechtshulp is het gevolg van de verhoging van het BTW-tarief voor de rechtshulp aan on- en minvermogens, die geheel voor rekening van Justitie komt.

Hoofdstuk VII, Binnenlandse Zaken

De kosten van de reorganisatie van de politie worden op een afzonderlijk artikel op de Biza-begroting verantwoord. Binnenlandse Zaken boekt thans haar aandeel in de kosten, oplopend van 20 miljoen in 1991 tot 37,5 miljoen in 1994, naar dit nieuwe artikel over vanuit het budget van de gemeentepolitie.

De ombuigingstaakstelling conform de prijsbijstelling is ingevuld door het niet toedelen van prijsbijstelling aan prijsgevoelige artikelen.

Hoofdstuk VIII, Onderwijs en Wetenschappen

In de Voorjaarsnota is melding gemaakt van de nabetalingsproblematiek in het basisonderwijs (117,7 miljoen in 1990 en 58,0 miljoen t/m 1994); mede om deze problematiek voor 1990 op te lossen zijn de nog niet verplichte budgetten voor projecten en inventarissen in het basis- en voortgezet onderwijs beperkt. Deze definitieve beperking van onverplichte gelden beloopt 202,3 miljoen in 1990.

Het verschil tussen de beperking en de nabetalingsproblematiek in het basisonderwijs is aangewend voor de resterende uitvoeringsproblematiek van 1990. Voorts is hieruit voor 25,0 miljoen in 1990 aan beperking van inventarissen in het voortgezet onderwijs teruggedraaid.

Van de uitvoeringsproblematiek maakt deel uit een tegenvaller veroorzaakt door een hoger beroep op garantieregelingen (met name in het voortgezet- en middelbaar beroepsonderwijs; per saldo gaat het om 14,0 miljoen in 1990; 14,1 miljoen in 1994).

Daarnaast leidt een hoger beroep op de vervangingsregelingen bij ziekte en zwangerschap in het basis-, speciaal- en voortgezet onderwijs tot een tegenvaller van 26,9 miljoen in 1990, aflopend tot 23,2 miljoen in 1994.

Het overzicht van de mutaties ten opzichte van de Voorjaarsnota vormt voor het overgrote deel een weerspiegeling van de problematiek op het terrein van de studiefinanciering, de wachtgeld en de stijging van de leerling- en studentenaantallen en de daarmee samenhangende budgettaire besluitvorming.

Het terugdraaien van de oorspronkelijke, door het vorige kabinet genomen maatregelen met betrekking tot de OV-studentenkaart (152,1 miljoen in 1991), de verzelfstandiging van de studiefinanciering (75,0 miljoen in 1991), de MBO- en de zogenaamde 27-jaar maatregel (resp. 107,7 en 55,0 miljoen in 1991) vormen tezamen de bekende problematiek op het terrein van de studiefinanciering. Daarbovenop komen de gevolgen van de stijging van de studentenaantallen voor het beroep op studiefinanciering (119,5 miljoen in 1990 oplopend tot 525,9 miljoen in 1994). Tevens is er een tegenvaller in de realisatie van het terugvorderen van ten onrechte uitgekeerde beurzen (z.g. achterstallig lager recht; 50,7 miljoen in 1990 en 92,2 miljoen in 1994).

De volgende maatregelen uit de zogenaamde Nota Heroriëntering studiefinanciering dienen ter oplossing van de overschrijdingen: de verzelfstandiging van de studiefinanciering (vanaf 1991 510,0 miljoen structureel), de 27-jaar maatregel (van 5,0 miljoen in 1992 oplopend tot 25,0 miljoen in 1994), de bevrozing van de basisbeurs (5,0 miljoen in 1991 oplopend tot 105 miljoen in 1994; deze besparing doet zich voor op de aanvullende post en is van Financiën overgeboekt naar O&W) en de verhoging van de collegegelden in het WO en HBO (10,0 miljoen in 1991 oplopend tot 110 miljoen structureel vanaf 1994). Tegenover deze besparingen staan de kosten van de verzelfstandiging van de SF (25,0 miljoen in 1991; 50 miljoen structureel) en de kosten van de verruiming van de bijverdienregeling (10,0 miljoen structureel).

Medio 1990 is een nieuwe raming gemaakt van de te verwachten wachtgelduitgaven voor het gehele onderwijsveld. Er bleek aanzienlijk

meer geld nodig te zijn dan was voorzien. Uit de aanvullende post loonbijsstelling is hiervoor een reeks van 50 miljoen in 1990, aflopend tot 42 miljoen in 1994 naar het hoofdstuk overgeboekt. De toen resterende problematiek bleek zich voor te doen in een omvang van 183,6 miljoen in 1990, oplopend tot 224,0 miljoen in 1995. Omdat door de grote toeloop van vooral oudere leerkrachten naar de wachtgeldregelingen een verjonging van het lerarencorps optreedt, treedt een besparing op bij de incidentele loonuitgaven van 60 miljoen in 1990, oplopend tot 380 miljoen in 1994. In de eerste jaren is deze besparing geheel gebruikt ter vermindering van de gesignaleerde problematiek. Daarnaast zijn maatregelen getroffen om de wachtgelduitgaven te verminderen. De verwachting is dat deze 69,6 miljoen opleveren in 1991, oplopend tot 144,4 miljoen in 1994. Voor de uitvoering van deze maatregelen (apparaatskosten) is structureel 30 miljoen geraamd. Tenslotte is vanuit de aanvullende post loonbijsstelling 20 miljoen overgeboekt voor 1990.

De stijging van de leerling- en studentenaantallen doet zich voor in het basis- en speciaal onderwijs, het voortgezet onderwijs, het MBO en het HBO (oplopend van 160,6 miljoen in 1991 tot 452,2 miljoen in 1994).

Er zijn ter compensatie enkele volumebeperkende voorzien (5,0 miljoen in 1992 oplopend tot 275 miljoen in 1995 taakstellend).

De kamer is hierover geïnformeerd in de brief van de minister van O&W van 14 juni 1990 (Kamerstukken II, 1989/90, 21 300, hoofdstuk VIII, nr. 75).

Al deze maatregelen compenseren niet de totale problematiek die voortvloeit uit het complex van SF-, wachtgeld- en volume-ontwikkelingen.

In aanvulling op de voornoemde maatregelen is vervolgens zowel een daling van het gemiddeld salaris in het basisonderwijs (74,5 miljoen structureel) als de netto-besparing op de regeling voor tegemoetkoming van studiekosten voor deeltijdstudenten (TSD; circa 28 miljoen structureel), die voortvloeit uit de overdracht en boeking van deze regeling naar SZW, in mindering gebracht op de totale problematiek. Tevens is de prijsbijsstelling (tranches 1990 en 1991; 124,1 miljoen in 1990 oplopend tot 281,8 miljoen in 1995) niet uitgekeerd. Overigens is wel een prijsstijging doorberekend voor het basisonderwijs (circa 40 miljoen structureel) en de OV-studentenkaart (25,0 miljoen) vanwege wettelijke verplichtingen; deze worden voor wat betreft het basisonderwijs door de P.V.E.'s aan te passen, gedekt. De prijsbijsstelling studiefinanciering wordt eveneens gecompenseerd.

Door het kabinet is voorts besloten om 170 miljoen van de O&W-problematiek ten laste van de generale problematiek te brengen in 1991 e.v.j.. Voorts is het de bedoeling dat het bedrijfsleven bijdraagt (90 miljoen in 1991, 145 miljoen structureel) in de onderwijsuitgaven, in combinatie met een eenmalige kasverschuiving met het Ministerie van Economische Zaken (+55 miljoen in 1990, -55 miljoen in 1991). De bijdrage van het bedrijfsleven leidt tot hogere niet-belastingontvangsten.

Het aandeel van het departement van O&W in de ombuigingen ten behoeve van de generale problematiek (oplopend van 9,3 miljoen in 1990 tot 88,7 miljoen in 1995) alsmede een specifieke taakstelling voor onderwijs (vanaf 1991 91,0 miljoen structureel) wordt met tal van maatregelen ingevuld, merendeels met een omvang kleiner dan 25,0 miljoen. De belangrijkste maatregelen hebben betrekking op:

a. Het afschaffen van vergoedingen aan gemeenten van de grondkosten voor de huisvesting in het basis- en speciaal onderwijs (met een opbrengst van 46,6 miljoen in 1992, oplopend tot 142,0 miljoen in 1994), gecombineerd met een aanpassing van de zogenoemde overschrijdingsregeling. Deze regeling heeft betrekking op de financiële gelijkstelling tussen openbaar en bijzonder onderwijs.

Er is tevens voorzien in compensatie voor de gemeenten in de vorm van een budget ter compensatie van de daarmee samenhangende knelpunten (structureel 40,0 miljoen vanaf 1992);

b. Een beperking van de faciliteitsubsidie van diverse landelijke onderwijsorganen leerlingwezen (18,0 miljoen in 1991; 45,0 miljoen structureel); een beperking van de uitgaven voor projecten in het voortgezet onderwijs (23,8 miljoen in 1992; 49,4 miljoen in 1994) en tot slot een korting op de rijksbijdrage aan HBO-instellingen (van 48,7 miljoen in 1991 oplopend tot 75,1 miljoen in 1994) en aan universiteiten (28,0 miljoen structureel vanaf 1991).

Als uitverdieneffecten van al deze maatregelen heeft O&W een hoger beroep op de wachtgeldregelingen geraamd van 35,3 miljoen in 1991 oplopend tot 55,3 miljoen in 1994. Naast deze maatregelen worden ook nog enkele intensiveringen gepresenteerd. Het gaat om een reservering van 5,0 miljoen in 1991 oplopend tot 145,0 miljoen in 1994 bedoeld om een convenant met de onderwijs (vak)-organisaties te kunnen sluiten ter verbetering van de positie van het leraarschap. Voorts is nog een bedrag van circa 35 miljoen (structureel) gereserveerd als prioriteit voor het hoger onderwijs.

Bij de debudgetteringsregel (academische ziekenhuizen) doet zich een meevaller voor. Deze meevaller wordt voor de jaren 1992 tot en met 1994 toegevoegd aan het hoofdstuk van O&W. De reeks van circa 60 miljoen in 1992, 107 miljoen en 105 miljoen in 1994 wordt ingezet voor de restproblematiek.

Als resultante van deze maatregelen en intensiveringen ten opzichte van de totale problematiek resteert een nog te compenseren reeks (van circa 181 miljoen in 1992, circa 214 miljoen in 1993 en circa 197 miljoen in 1994). Over de invulling van de nog te compenseren reeks zal door het kabinet bij de opstelling van de begroting 1992 worden besloten.

Tot slot geeft dit overzicht nog twee reeds afgesproken beleidsintensivering te zien. Het gaat om het allochtonenbeleid naar aanleiding van het regeringsstandpunt over het WRR-advies (per saldo 32,4 miljoen in 1991; 85,1 miljoen in 1994) en om de in het regeerakkoord afgesproken incentive «zorg op maat» (versterking basisonderwijs om de verwijzing naar het speciaal onderwijs overbodig te maken).

De onder «diversen» genoemde reeks betreft enerzijds een groot aantal mutaties elk met een omvang kleiner dan 5 miljoen en anderzijds een aantal technische tegenboekingen en correcties.

De ombuigingstaakstelling conform de prijsbijstelling is ingevuld door het, met uitzondering van het Basisonderwijs en Studiefinanciering, niet toedelen van prijsbijstelling aan prijsgevoelige artikelen.

Hoofdstuk IX-A, Nationale Schuld

Als gevolg van het onder pari uitgeven van staatsleningen moet een tegenvaller van 87,3 miljoen aan disagio worden opgenomen.

In de Voorjaarsnota is een rekenrente gehanteerd voor 1991 van 6%. Thans wordt uitgegaan van een rekenrente van 8,75% voor 1991, hetgeen leidt tot hogere rente-uitgaven dan geraamd op schatkistpapier (14,2 miljoen in 1991 oplopend tot 28,4 miljoen in 1994), en hogere rente-uitgaven op vaste schuld (1201,5 miljoen).

Als gevolg van onder andere lagere provisiekosten, hogere uitgaven uit hoofde van rekening-courant verhoudingen en lagere rente-uitgaven als gevolg van vervroegde aflossing op de vaste schuld, wordt de raming voor rente en kosten van schuld per saldo neerwaarts bijgesteld met 33,5 miljoen in 1991 oplopend tot 40,7 miljoen in 1994.

Als gevolg van een hoger geraamd financieringstekort neemt de financieringsbehoefte vanaf 1992 toe. Hierdoor stijgen de rentelasten op vaste schuld ten opzichte van de Voorjaarsnota.

Per 1 juli is de provisie bij inschrijving op openbare staatsleningen afgeschaft. Bij de Voorjaarsnota 1990 is uit hoofde van deze maatregel reeds een meevaller ingeboekt van 25 miljoen in 1990 en 97 miljoen in latere jaren. Thans wordt opnieuw een meevaller ingeboekt (29,7 miljoen in 1990), aangezien in de eerste helft van 1990 al geen provisies zijn betaald over de door de Staat uitgeschreven toonbanklening.

Ten opzichte van de Voorjaarsnota wordt uitgegaan van een lagere rekenrente in 1990 (8,75% i.p.v. 9%). Als gevolg hiervan zijn de uitgaven over rente vaste schuld structureel 28,4 miljoen lager.

In de eerste helft van 1990 is geen schatkistpapier herplaatst als gevolg van de vlakke rentestructuur. Er was rekening gehouden met een herplaatsing van 1,9 miljard. De begrote herplaatsing is doorgeschoven naar de tweede helft van 1990. Omdat schatkistpapier een halfjaar-coupon heeft, vervalt de begrote rentebetaling van 93 miljoen in de tweede helft van 1990. In dit geval is sprake van schatkistpapier met een looptijd van 2 jaar, met als gevolg dat de verschuiving leidt tot een tegenvaller in (de eerste helft van) 1992.

De mutatie van 80 miljoen betreft de (relevante) rente-uitgaven van verwerving van Staatsschuld.

De Portefeuille wordt bij Miljoenennota 1991 overgeheveld van het begrotingshoofdstuk IX-B (Financiën) naar IX-A. De uitgaven voor verwerving van Staatsschuld worden als niet-relevant aangemerkt. Een gelijklopende mutatie is opgenomen aan de ontvangstenzijde van hoofdstuk IX-A.

Hoofdstuk IX-B, Financiën

Voor de automatisering bij de Belastingdienst zijn additionele middelen ter beschikking gesteld. Deze bedragen 76 miljoen in 1991 oplopend tot 135 miljoen in 1994. De dekking bestaat voornamelijk uit hogere inkomsten voortvloeiend uit een nieuwe systematiek van kosten-doorberekening door de Belastingdienst aan de sociale fondsen.

Tot op heden werd de Heffingsrente (gesaldeerd) verantwoord onder de belasting-ontvangsten. Met ingang van de Miljoenennota 1991 worden ze geraamd bij de niet-belastingontvangsten en bovendien gedesaldeerd opgenomen. Dit leidt tot hogere uitgaven van 224 miljoen structureel.

Ten opzichte van de Voorjaarsnota is de raming voor de invorderingsrente aangepast. Deze aanpassing is vooral het gevolg van een bijstelling op grond van de realisatie tot en met juli. Daarnaast leidt de verhoging van de wettelijke rente van 10% naar 11% met ingang van 1 juli 1990 tot een opwaartse bijstelling van de raming.

De tegenvaller bij de exportkredietverzekering in 1990 is het gevolg van hogere schades uit hoofde van koersrisico en hogere consolidatieschades. De tegenvaller in 1991 en latere jaren is het gevolg van een in de Club van Parijs afgesloten herconsolidatieovereenkomst met Argentinië.

Ten behoeve van de Oost-Europahulp, waarvoor de budgetten op hoofdstuk IX-B worden verantwoord, wordt in 1991 circa 166 miljoen overgeboekt van de begroting van Buitenlandse Zaken.

De ombuigingstaakstelling conform de prijsbijstelling is binnen het totaal van de begroting gecompenseerd door diverse beleidsmatige uitgavenverlagingen en ontvangstenverhogingen.

Hoofdstuk X, Defensie

De belangrijkste mutaties die het uitgaventotaal van hoofdstuk X bepalen zijn enerzijds de ombuigingen die voortvloeien uit het besluit om de defensieuitgaven in 1990 te bevriezen en in 1991 in volume te verlagen met 1% en anderzijds de verhogingen uit hoofde van de loonbijstelling en

de aanwending van verkoopopbrengsten van overtollige goederen. Aan de begroting voor Defensie wordt voor de periode 1991–1995 een deel van de opbrengst van de verkoop van de Van Speijk-fregatten aan Indonesië toegevoegd. Van de prijsbijstelling 1990 is door Defensie in 1990 een bedrag van 33,5 miljoen niet verdeeld over de begrotingsartikelen, maar gebruikt ter compensatie van een generale taakstelling.

Vooruitlopend op in de Defensienota aan te kondigen maatregelen is in de begroting 1991 reeds rekening gehouden met een vermindering van de personeelssterkte. Deze reductie resulteert in een daling van de uitgaven voor de bezoldiging van burgerpersoneel en militair personeel, alsmede van de overige personele uitgaven bij alle krijgsmachtdelen. De incidentele toename van de uitgaven voor de bezoldiging burgerpersoneel Koninklijke landmacht in 1991 met 25,0 miljoen is toe te schrijven aan de toevoeging van een bedrag voor nog niet eerder op dit artikel geraamde inhuur van extern personeel. Voor kleding en uitrusting heeft de Koninklijke landmacht in de jaren 1991–1993 extra bedragen uitgetrokken in verband met de versnelde aanschaf van gevechts-persoonlijke standaarduitrusting.

Met name door de stijging van de kosten van laagvlieg oefeningen te Goose Bay in Canada nemen de overige personele uitgaven Koninklijke luchtmacht toe met 25,2 miljoen in 1991.

De uitgaven voor automatisering nemen in 1990 incidenteel met 36,3 miljoen toe als gevolg van de omschakeling van lease naar koop van computerapparatuur.

De daling van de uitgaven voor internationale infrastructuur met 46,9 miljoen in 1991 is toe te schrijven aan een vertraging in het internationale bouwprogramma. De ramingen voor overig materieel Koninklijke marine worden neerwaarts bijgesteld vanaf 1991 met name door de kortingen op munitie en de vertraging in het kustmijnenvegerproject.

De verlaging van de materiële exploitatieuitgaven van de Koninklijke landmacht met 111,4 miljoen in 1991 oplopend tot 139,4 miljoen in 1994 is het gevolg van een groot aantal maatregelen, zoals de neerwaartse bijstelling van onderhoudsprogramma's, reducties op munitievoorraden en munitiegebruik, intensiever gebruik van simulatoren en het mobilisabel stellen van een viertal eenheden. De daling van de uitgaven voor de bouw Koninklijke landmacht na 1991 is het gevolg van een neerwaartse bijstelling van het bouwprogramma. De uitgaven voor overig groot materieel Koninklijke landmacht dalen met 283 miljoen in 1991 door het uitstellen en vertragen van diverse projecten, waaronder de takelauto's en lichte vrachtauto's, het anti-tankwapen middelbare dracht en de verbetering van de Leopard-I-tank. Tevens worden de betalingsschema's van een aantal projecten aangepast. Door een vertraging in de besluitvorming over de aanschaf van bewapende helikopters, worden de daarvoor eerder geraamde uitgaven sterk gereduceerd.

De materiële exploitatieuitgaven Koninklijke luchtmacht dalen met 42,2 miljoen in 1991 als gevolg van een daling van het aantal vliegers en de daarmee verbonden onderhouds- en brandstofuitgaven. De uitgaven voor de bouw Koninklijke luchtmacht stijgen met 51,4 miljoen in 1991 door extra milieumaatregelen en maatregelen ter verbetering van het werk- en leefklimaat. De lagere uitgaven voor het overig groot materieel Koninklijke luchtmacht vanaf 1991 zijn met name het gevolg van het vooralsnog afzien van een deel van de verbetering van elektronische apparatuur (EOV) voor de F-16, het afzien van de aanschaf van de missile component vliegbasisverdediging (MICOV) en een neerwaartse bijstelling van de uitgaven voor elektrisch en elektronisch materieel.

De uitgaven voor de Geleide-wapen-systemen Patriot dalen vanaf 1993 door het afzien van de oprichting van de Groep Geleide Wapens Nederland.

Door een bijstelling van het midlife update programma F-16, een beperking van de F-16 modificaties en het niet aanvullen van vredesverliezen, dalen de uitgaven voor de gevechtsvliegtuigen F-16 in 1991 met 75,8 miljoen.

De ombuigingstaakstelling prijsbijstelling is te zamen met de Regeer-accoordombuiging en de reductie van de groei samengevoegd tot één ombuigingstaakstelling ingevuld door o.a. personeelreducties en beperking budgetten materiële exploitatieuitgaven, alsmede de beperking van het budget groot materieel.

Hoofdstuk XI, Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

VROM heeft haar generale aandeel (33 miljoen) geleverd in de oplossing van de O&W problematiek in 1990. Het generale aandeel van VROM maakt deel uit van een totaal van nadere aanpassingen op de VROM-begroting in het kader van de begrotingsuitvoering 1990 en -voorbereiding 1991. Voor de O&W-problematiek hebben o.a. ombuigingen plaatsgevonden op de verbeterregeling.

De taakstelling voor VROM in het kader van de prijsbijstelling is ingevuld door het achterwege laten van geplande verhogingen van budgetten, danwel door het uitstellen van voorgenomen projecten. Zo zijn o.a. de subsidies ten behoeve van de sociale koop- en vrije sector op het oude prijspeil gehandhaafd.

Op enkele relevante volkshuisvestingsregelingen heeft onderzoek plaatsgevonden naar de ramingen. De oorzaak van de ramingstechnische wijziging houdt met name verband met de aan de raming ten grondslag liggende gegevens. De raming is in tegenstelling tot vorig jaar nu gebaseerd op gegevens uit een comptabel systeem, waardoor een nauwkeuriger raming mogelijk is. Deze aanpassingen hebben zich voorgedaan bij de artikelen Jaarlijkse bijdrage huurwoningen DKP-systeem en liquiditeitstekorten woningwet.

Ter dekking van de resterende budgettaire problematiek van VROM is op het artikel Jaarlijkse bijdragen huurwoningen DKP-systematiek voorlopige invulling gevonden.

De aanpassing van het budget kopkosten wordt veroorzaakt doordat bij invoering van het Besluit Woninggebonden Subsidies ook kopkosten kunnen worden toegekend voor Hoog Niveau Renovatie. Deze toekenning van kopkosten gaat gepaard met een gelijktijdige verlaging van de Netto Constante Waarde (NCW) voor Hoog Niveau Renovatie. Hierdoor worden de subsidies voor nieuwbouw sociale huur en hoog niveau renovatie aan elkaar gelijk.

In het kader van de begrotingsvoorbereiding 1991 hebben enkele herschikkingen plaatsgevonden binnen de VROM-begroting. In dit kader is een verlaging aangebracht in de uitgaven voor de kopkosten huurwoningen, de bouwplaatskopkosten en in het budget kopkosten. Dit is geschied door verlaging van de bouwplaatskopkosten en door de introductie van een regiotoeslag bij het Normkostensysteem in plaats van regiokopkosten als bijdragen ineens.

In het kader van de eerder gememoreerde budgettaire problematiek wordt de gereserveerde 10% van het verbeterprogramma 1990 en de korting van 10% op het verbeterbudget 1991 aangewend ter compensatie elders binnen de VROM-begroting. Tevens zal in 1991 het te bevoorschotten deel van de subsidie worden verlaagd van 60 naar 40%. Hierin is een rentevergoeding voor de vertraagde betaling aan de betrokkenen verwerkt.

Bij de Individuele Huursubsidie dreigt een overschrijding van de uitgaven die bij ongewijzigd beleid sterk zou oplopen. Deze uitgavenoverschrijding wordt voor de helft gedekt via het treffen van maatregelen binnen de regeling. Per 1 juli 1992 zullen daartoe een aanscherping van de maximum inkomensgrens, een aanpassing van de alleenstaanden tabel en de wijziging van het aanpassingsmechanisme worden ingezet.

De resterende tekorten worden gecompenseerd via beleidsmaatregelen elders binnen de begroting.

De stand van de openstaande verplichtingen op het artikel Huisvesting gehandicapten kent een andere samenstelling dan was aangenomen. De stand bevat meer jaarlijkse bijdragen en minder bijdragen ineens waardoor deze kasverschuiving nodig is.

Ter compensatie van de volkshuisvestingsproblematiek is op het DKP-artikel de financiële consequentie meegenomen van het in 1990 en een belangrijk deel van 1991 niet overgaan tot een niet-dynamische grondslag voor de subsidiëring van bestaande woningen.

De raming van de verplichtingenstand voor de verbetering particuliere huurwoningen tot en met 1986 is aangepast aan de stand van de openstaande verplichtingen. Een deel hiervan zal echter niet tot betaling komen. Er wordt uitgegaan van 25 miljoen aan intrekkingen.

Binnen het budget kopkosten is een kassleutelwijziging aangebracht. In de ramingen wordt er nu van uitgegaan dat de toegekende budgetten worden betaald in het jaar na het betreffende contingentsjaar.

De ingangsdatum van de Nota Volkshuisvesting wordt vervroegd van 1993 naar 1992. Daardoor treedt een korting op de gemiddelde bijdrage voor vooroorlogse woningverbetering reeds in 1992 op. Dit leidt tot een verlaging van het budget voor woningaanpassingen.

Bij de begrotingsvoorbereiding 1990 was een kasverschuiving aangebracht bij de niet-ingrijpende woningverbetering. Naar aanleiding van de gewijzigde financieringsystematiek wordt deze kasverschuiving teruggedraaid.

Ter invulling van de subsidietaakstelling van VROM wordt een gedeelte daarvan via het stadsvernieuwingsfonds gecompenseerd.

Op de Regeling geldelijke steun huisvesting gehandicapten (RGSHG) wordt een zodanig groot beroep gedaan, dat budgettaire maatregelen onontkoombaar zijn. Zo mogelijk per 1 januari 1991 zal de regeling zodanig worden aangepast dat een systeem ontstaat waarbij afhankelijk van het inkomen een eigen bijdrage met een nader te bepalen maximum wordt gevraagd.

In het kader van de rentestijging van 6% naar 8.75% in 1991 is de begroting van VROM, op de daartoe aangewezen artikelen, verhoogd vanaf 1992.

Voor de hoog niveau renovatie is in het kader van de invoering van de netto contante waarde systematiek een kassleutelwijziging aangebracht. Het betalen van de jaarlijkse bijdragen zal twee jaar na het verstrekken van het budget aan de gemeenten plaatsvinden.

Voor het budget woningaanpassingen en gehandicaptenvoorzieningen zijn twee verschillende regelingen samengebracht met ieder een afwijkende uitfinancieringsritme van de verplichtingen. Om deze regelingen binnen dit budget aan elkaar aan te passen is voor een kassleutelmiddeleling gekozen.

Ter oplossing van de budgettaire problematiek bij VROM worden enkele kasverschuivingen aangebracht o.a. op het artikelonderdeel Hoofdinfrastructuursubsidies, het artikelonderdeel Verbetering toegelaten instellingen 1973 tot en met 1986, het artikelonderdeel Locatiesubsidies en het artikelonderdeel Verbetering toegelaten instellingen tot en met 1989.

De interimwet bodemsanering biedt de mogelijkheid voor het rijk en gemeenten om gemaakte kosten van onderzoek en sanering te verhalen op de veroorzaker van de bodemsanering. In het kader van het NMP-plus is afgesproken om 75% van de opbrengst van verhaalsacties te besteden aan bodemsaneringen. Dit bedrag is beschikbaar in het jaar volgend op het jaar waarin de ontvangsten zijn gerealiseerd. De resterende 25% komt ten goede aan de algemene middelen.

Bij de besluitvorming van de regering over het NMP-plus is besloten dat de nog niet verdeelde NMP-handhavingsgelden via de VROM-begroting aan de provincies zullen worden doorbetaald.

In 1990 zullen tevens als gevolg van de Herstructurering Automatisering Belastingdienst (HABO), panden kunnen worden afgestoten (25 miljoen in 1990). De extra ontvangsten zijn in de Domeinen ramingen verwerkt.

Aan de RGD-begroting zijn in het kader van de begrotingsvoorbereiding 1991 extra middelen (ad 127 miljoen) toegevoegd uit de algemene middelen voor de financiering van een aantal urgente rijkshuisvestingsprojecten.

Hoofdstuk XII, Verkeer en Waterstaat

In 1990 wordt vanwege de stormen in januari en februari van dit jaar 55 miljoen extra uitgegeven voor de versterking van de kust. Vanaf 1991 wordt 50 miljoen extra uitgegeven voor de uitvoering van de Nota Kustverdediging.

Ter invulling van de Kaderbriefombuigingen en ter compensatie van de bovengenoemde extra bedragen voor de kust worden de volgende maatregelen getroffen. De bijdrage ten laste van het hoofdstuk Verkeer en Waterstaat aan het Rijkswegenfonds (circa 100 miljoen structureel) vervalt met ingang van 1991. De opbrengst van 25 miljoen in 1990 uit de verhoging benzine-accijns ten behoeve van het Structuurschema Verkeer en Vervoer wordt ingeleverd. Enkele reeds voorgenomen projecten voor het openbaar vervoer, het goederenvervoer en enkele stedelijke verkeersvoorzieningen worden getemporeerd. Daarnaast komt ter invulling van deze taakstelling 44 miljoen in 1991 en daarna 62 miljoen structureel per jaar beschikbaar door een beoogde premieverlaging bij het Spoorwegpensioenfonds en een geringe vermindering van het budget van de vervangingsinvesteringen bij de NS.

Door het uitstel van de aftopping van het reiskostenforfait van 1 mei naar 1 augustus 1990 komt er in 1990 32 miljoen minder middelen voor VenW beschikbaar en neemt de kasoverloop bij de belastingontvangsten van 1990 naar 1991 met 20 miljoen af. In verband met dit laatste wordt in 1990 en 1991 het voor VenW beschikbare bedrag voor beide jaren verlaagd met 10 miljoen.

De eenmalige accijnsverhoging van 6,7 cent per liter (exclusief BTW) leidt tot een opbrengst van 300 miljoen op jaarbasis, welke tijdelijk wordt aangewend voor de dekking van uitgaven in het kader van het Structuurschema Verkeer en Vervoer.

In verband met de verlenging van de Investeringspremieregeling Zeescheepvaart tot en met 1992 en in verband met najleffecten van reeds aangegane verplichtingen op basis van bestaande regelingen vinden er kasverschuivingen plaats van in totaal 42,1 miljoen tussen de jaren 1991 t/m 1994.

Hoofdstuk XIII, Economische Zaken

Een groot aantal van de mutaties is een uitvloeisel van de recent gepubliceerde Nota Economie met open grenzen (Sterkten/zwakten-analyse van de Nederlandse economie). Zo wordt het beleid ten aanzien van de Internationale projecten tot en met 1994 geïntensiveerd. Tevens wordt het programmatische beleid en het energiebesparingsprogramma geïntensiveerd, wordt beleid ten aanzien van de (technologische) kennisinfrastructuur opgezet, is er extra geld gereserveerd voor Technische Ontwikkelingskredieten en wordt de specifieke bedrijfsgerichte technologie stimulerend financieel versterkt.

De bovengenoemde mutaties betekenen een versterking van het technologiebeleid, zoals in het Regeerakkoord is aangekondigd.

De desbetreffende uitgavenverhogingen worden gedekt door verschuivingen binnen de totalen van de meerjarenramingen van uitgaven (waaronder bijvoorbeeld die van het Mijnpensioenfonds en van de parkeerpost Instir) en actualisering van de ontvangstenramingen van EZ (onder meer de versnelde terugbetaling van de achtergestelde lening Hoogovens; zie ontvangsten).

In het kader van de begrotingsvoorbereiding 1991 zijn de kasbetalingen op oude verplichtingen alsmede de kasbetalingen op de vanaf 1990 aan te gane verplichtingen herberekend. Dit leidt tot de reeks Herziening kasramingen. Deze reeks wordt opgevangen onder de beschikbare kasplafonds.

De huidige Innovatiestimuleringsregeling (Instir) kent een zodanige uitputting dat voor 1990 extra kasdekking moet worden ingezet. Vanaf 1991 wordt een substantieel deel van de «parkeerpost Instir» ingezet voor dekking van beleidsintensiveringen in het kader van de sterke/zwakke-analyse.

De taakstellende onderuitputting van 55 miljoen voor 1990 is een mutatie ter gedeeltelijke oplossing van de generale problematiek in 1990.

Het toeristisch beleid voor de komende jaren is gebaseerd op de nieuwe Nota Toeristisch Beleid. De hierbij horende verhoging van het budget staat hier vermeld.

De ombuigingstaakstelling conform de prijsbijstelling is ingevuld door het niet toedelen van prijsbijstelling aan prijsgevoelige artikelen.

Hoofdstuk XIV, Landbouw, Natuurbeheer en Visserij

Met ingang van 1 januari 1991 zal de Dienst Landbouwvoorlichting worden geprivatiseerd tot de Stichting Landbouwvoorlichting. Het artikel Voorlichting wordt daarom verhoogd met de subsidie aan deze Stichting. Hiervoor wordt compensatie geboden uit die begrotingsartikelen waaruit tot 1991 de Dienst Landbouwvoorlichting wordt bekostigd.

De prijsbijstelling 1990/1991 is door Landbouw, Natuurbeheer en Visserij verdeeld over die artikelen die prijsgevoelig zijn. Vervolgens zijn deze artikelen met eenzelfde bedrag verlaagd als waarmee ze bij de prijsbijstelling zijn verhoogd ter invulling van de ombuiging conform de prijsbijstelling 1990/1991.

Hoofdstuk XV, Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Als gevolg van het gedeeltelijk afschaffen van de alleenstaandentoeslag in de belastingwetgeving in 1991 (nl. 25%), doet zich bij de bijstandsuitgaven in 1991 een meevaller van 100 miljoen voor.

De schoolverlatersmaatregel en de uitwonendennorm in de bijstand maken onderdeel uit van het nieuwe pakket jongerenmaatregelen, zoals dat bij het regeerakkoord is afgesproken. Dit leidt vanaf 1991 tot besparingen in de bijstandsuitkeringen van ruim 120 miljoen.

De raming voor de groep thuiswonenden in de Algemene Bijstandswet (ABW) wordt vanaf 1990 verlaagd met ruim 100 miljoen voornamelijk vanwege een geringere groei in het aantal een-ouder gezinnen.

De invoering van het sociaal-fiscaal nummer (sofinummer) levert vanaf 1991 besparingen op in de bijstandsuitgaven. Een herberekening van de reserve van het fonds van de Algemene Kinderbijslag Wet (AKW) heeft tot gevolg dat de Rijksbijdrage aan het fonds eenmalig met 26 miljoen verlaagd kan worden. Daarnaast worden er in 1990 nog nabetalingen uit 1989 verricht voor 69 miljoen. Voor 1990 worden de naijnde premieinkomsten van het AKW-fonds lager geraamd en voor 1991 hoger, zodat de rijksbijdrage voor 1990 verhoogd en voor 1991 verlaagd wordt. Op grond van demografische ontwikkelingen vindt een verlaging plaats van het aantal AKW-uitkeringen.

Doordat de Jeugdwerkgarantiewet (JWG) pas per 1 januari 1991 wordt ingevoerd en tot die tijd er door de gemeenten nog een beroep kan worden gedaan op de tijdelijke voorziening Gemeentelijke Werkgelegenheidsprojecten voor Jongeren (GWJ) moet de raming voor 1990 voor het GWJ opwaarts bijgesteld worden. Dit wordt gecompenseerd door een neerwaartse bijstelling in 1990 van de Jeugdwerkgarantiewet. Vanaf 1991 komt de Tijdelijke Voorziening te vervallen en worden de begrote bedragen hiervoor verlaagd. Omdat niet alle jongeren van de doelgroep van het JWG in JWG-banen worden geplaatst, zal een aantal een leerlingplaats in het bedrijfsleven krijgen. Hiertoe is vanaf 1991 een raming opgesteld. Door een uitbreiding van de doelgroep van het JWG tot schoolverlaters van 21 tot en met 26 jaar worden de totale kosten van het JWG vanaf 1991 bijgesteld.

De financiering van banenpools, waarin langdurig werklozen worden tewerkgesteld tegen minimumloon, vindt plaats door naast de startsubsidie uit het regeerakkoord, onder andere bespaarde RWW-uitkeringen her aan te wenden.

De RWW-raming is verlaagd als gevolg van de geraamde meevallende macro werkloosheidsontwikkeling, het meevallende beroep dat in 1989 op de RWW werd gedaan en vanwege de grotere doelgroep van het JWG.

De taakstelling gekoppeld aan de nieuwe in te voeren jongerenmaatregelen uit de Startbrief wordt weggeboekt tegen de verschillende maatregelen uit het jongerendossier, zoals de uitwonendennorm in de bijstand, de schoolverlatersmaatregel en de Jeugdwerkgarantiewet.

Door het achterblijven ten opzichte van de raming van het aantal arbeidsongeschikten dat een beroep kan doen op de Toeslagenwet, kan de raming verlaagd worden met 38 miljoen structureel.

De verhoging van de AKW met ingang van 1991 met 20 miljoen (26 miljoen op transactiebasis) hangt samen met het koopkrachtbeeld voor 1991. De kinderbijslag voor het eerste kind (categorie 6-11 jarigen) wordt hierdoor verhoogd met f 14,-, zodat het koopkrachtbeeld voor minima met kinderen uitkomt op 0,5% in 1991.

Tussen 1991 en 1990 vindt er een verschuiving in de bevoorschotting van de rijksbijdrage AKW plaats van in totaal 1,55 miljard.

De afspraak uit het regeerakkoord dat de sociale uitkeringen met afwijkingmogelijkheden gekoppeld zullen worden aan de contractloonstijging in het bedrijfsleven betekent vanaf 1990 structureel bijna 500 miljoen uitgavenverhoging.

Per 1 januari 1990 wordt het Algemeen Arbeidsongeschiktheidsfonds en het Algemeen Weduwen en Wezenfonds in verband met de Oort-maatregelen gevoed via een Rijksbijdrage. De kosten van de aanpassing van deze rijksbijdrage aan de prijsontwikkeling (indexering) stond gereserveerd op de aanvullende post prijsbijstelling. Voor 1990 wordt het gereserveerde bedrag van 113 miljoen overgeboekt naar het hoofdstuk van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Teneinde de koopkrachteffecten van de verhoging van de nominale premie in de Ziekenfondswet te niet te doen, zal compensatie via de kinderbijslag worden geboden. Hiertoe wordt voor 1991 een bedrag van 21 miljoen en voor 1992 26 miljoen overgeboekt van de begroting van WVC naar de begroting van SZW.

De ombuigingstaakstelling conform de prijsbijstelling is ingevuld door het niet toedelen van prijsbijstelling aan prijsgevoelige artikelen.

Hoofdstuk XIV, Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur

In het kader van de terugtrekking van de rijksbijdrage AWBZ zal naast de terugtrekking van 600 miljoen in 1990, 70 miljoen in 1991 en 70 miljoen in 1992 van de rijksbijdrage AWBZ worden teruggetrokken. De premieverhoging die samenhangt met de in totaal 740 miljoen teruggetrokken

rijksbijdragen zal voor de helft in 1991 en voor de andere helft in 1992 moeten plaatsvinden. Op deze wijze worden de negatieve consequenties van de hogere premiestelling voor het overheidsbudget vermeden.

In 1989 heeft zich een tijdelijk liquiditeitsoverschot voorgedaan van 60 miljoen op aangegane verplichtingen bij het Nationaal Restauratiefonds (NRF). Deze middelen zijn in 1990 teruggestort op de begroting waarbij een nieuw kasritme is vastgesteld. Een en ander leidt in 1990 tot een meevaller van 60 miljoen en tot tegenvallers in 1992, 1993 en 1994 van respectievelijk 30 miljoen, 20 miljoen en 10 miljoen.

In verband met de verschuiving van de financiering van de huisartsenopleiding van de begroting naar de premie AWBZ heeft een herschikking plaatsgevonden van circa 38 miljoen.

De extra uitgaven voor bejaardenoorden uit hoofde van het convenant zorgsector (van 25 miljoen in 1990, 23 miljoen in 1991 en 33 miljoen vanaf 1992) worden gedekt binnen de FOZ ruimte.

Om deze toedeling voor de rijksbegroting neutraal te laten verlopen wordt het artikel rijksbijdrage ziektekosten met dezelfde reeks verlaagd.

De middelen voor de totale ambulante verslavingszorg -voor zover begrotingsgefinancierd- worden ondergebracht in één nieuwe rijksbijdrage regeling, de Tijdelijke Financieringsregeling Verslavingszorg (TFV). De TFV is met terugwerkende kracht tot 1 januari 1990 ingevoerd. Met de inwerkingtreding van de TFV vervalt de toepasbaarheid van de financieringsregeling Welzijnsovereenkomst vier grote gemeenten op de verslavingszorg en het bijbehorende budget.

Derhalve vindt een verschuiving plaats van circa 32 miljoen van het artikel «Bijdragen op grond van de financieringsregeling welzijnsovereenkomst vier grote steden» naar het artikel «Alcohol, Drugs en Tabacbeleid».

In verband met de verschuiving van de financiering van een aantal gehandicapten-voorzieningen van de begroting naar de premiesector (onder andere de sociaal pedagogische diensten) is, om te voorkomen dat dit leidt tot een premiestijging, een bedrag van circa 30 miljoen overgeboekt naar de rijksbijdrage ziektekosten.

In het kader van het handhaven van het niveau van de zorgverlening is in 1990 uit de beschikbare groeirimte FOZ 20 miljoen en vanaf 1991 structureel 40 miljoen aan het budget voor de uitvoering van de Wet Bejaardenoorden toegevoegd. Om deze mutatie budgettair neutraal te laten verlopen wordt compensatie geleverd door het artikel rijksbijdrage ziektekosten met dezelfde bedragen te verlagen.

De mutatie op het terrein van de oorogsgetroffenen wordt verklaard door de hogere uitgaven in verband met wetswijzigingen en de herijking van de volume-raming.

De dekking in 1990 en 1991 wordt gerealiseerd door middel van een kasschuif via de AWBZ en het Nationaal Restauratiefonds.

In verband met het arbeidsvoorwaardenconvenant, vindt een overboeking plaats naar SZW van 21 miljoen in 1991 en 26 miljoen vanaf 1992, teneinde het inkomenseffect als gevolg van de verhoging van de nominale premie te compenseren via de kinderbijslag.

De ombuigingstaakstelling conform de prijsbijstelling is ingevuld door het niet toedelen van prijsbijstelling aan prijsgevoelige artikelen.

Ontwikkelingssamenwerking

De verhoging van het regioprogramma met 26 miljoen wordt veroorzaakt door uitbreiding van activiteiten in het Andesprogramma (15 miljoen) en in het Sahelprogramma (11 miljoen).

De verhoging van het programma voor industriële ontwikkeling met 65 miljoen betreft de omzetting van kapitaalmarkt middelen in begrotingsmiddelen ten behoeve van de Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden (FMO). Deze omzetting vloeit voort uit de herstructurering FMO. De Tweede Kamer werd hierover geïnformeerd in een notitie van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking (TK 1989-1990, 21 300 V, nr. 107).

Binnen het Suriname-programma zijn momenteel in een beperkt aantal sectoren (onder andere onderwijs, fysieke infrastructuur en binnenland) projecten geïdentificeerd. De goedkeuring en uitvoering van deze projecten blijft achter bij de verwachting. Dit leidt tot een neerwaartse bijstelling van het programma met 85 miljoen.

Binnen het OS-budget is 25 miljoen vrijgemaakt voor hulp aan Oost-Europa, het west-oost-zuid-programma. Deze 25 miljoen zal deel uitmaken van het ondersteuningsprogramma Oost-Europa.

Vooruitlopend op de herberekening van het OS-plafond die vanaf 1991 aan de hand van nieuwe NI-ramingen ook voor het uitvoeringsjaar zal plaatsvinden, wordt het OS-plafond met 25 miljoen neerwaarts aangepast. De reden hiervan is, dat een eventuele neerwaartse bijstelling van het NI aldus niet direct tot een beperking van het OS-beleid hoeft te leiden. Deze verlaging van 25 miljoen zal indien de raming van het NI niet dienovereenkomstig tegenvalt, tijdens de begrotingsuitvoering bij de herberekening weer ongedaan worden gemaakt. De definitieve omvang van het OS-plafond voor het uitvoeringsjaar zal bij Vermoedelijke Uitkomsten worden vastgesteld.

De correctie EG-toerekening is gebaseerd op de voorlopige Financiële Vooruitzichten van de EG, waar rekening wordt gehouden met een toename van EG-hulp aan ontwikkelingslanden.

De mutatie deelneming internationale banken betreft voornamelijk wijzigingen in de verzilveringsschema's van reeds neergelegde promessen van diverse instellingen.

Aanvullende posten

De loonbijstelling 1990 is in juli 1990 aan de begrotingshoofdstukken toegeedeeld; voor de aanvullende post betekent dit een mutatie van -2297,2 miljoen in 1990 tot -3439,5 miljoen in 1994. Het betreft hier in de eerste plaats de algemene salarisverhoging, de premie-ontwikkeling en de incidentele loonontwikkeling. Daarnaast zijn er voor een aantal zaken bedragen overgeboekt, zoals o.a.: het weduwnaarspensioen, de decentraal aan te wenden ruimte voor verbetering arbeidsvoorwaarden en de aanpassing uitkeringen. Een aantal beleidsintensiveringen samenhangend met het Regeerakkoord was in lopende prijzen geraamd. De loongevoelige intensiveringen zijn thans teruggerekend naar een constant loonniveau en het verschil is van de begrotingshoofdstukken teruggeboekt naar de aanvullende post loonbijstelling. In totaal gaat het hier om 2 miljoen in 1990 oplopend tot 126,9 miljoen in 1994. Deze bedragen zijn toegevoegd aan de aanvullende post loonbijstelling omdat door de omrekening naar constante prijzen een voorziening nodig is voor toekomstige loonbijstellingen. Verder is in 1990 eenmalig 115,4 miljoen aan de departementen toegeedeeld in verband met de Oort-gevolgen AAW/AWBZ; door de Oort-wetgeving is de betaling van sociale lasten een maand vervroegd.

Voorts heeft een overheveling plaatsgevonden van WWV-vervangende uitkeringen, de VUT-restgroepgelden, de uitgaven VUT-60 jarigen en de wachtgelden voor landbouwonderwijs, onderwijs en enige g + g-instellingen vallend onder het ministerie van WVC. De overheveling van deze voorzieningen naar de begrotingshoofdstukken heeft tot een ramingsbijstelling geleid van 11,7 miljoen in 1990 en ruim 30 miljoen structureel.

In verband met de Wet loonkostenreductie op minimumloonniveau stond nog een bedrag van 33,5 miljoen in 1990 geraamd vanwege de hiermee samenhangende stijging van werkgeverpremies. Thans is duidelijk dat door de vertraging van de invoering van deze regeling er in elk geval geen premiestijging zal optreden in 1990 zodat 33,5 miljoen kan worden afgeboekt naar de algemene middelen.

Na toedeling van de loonbijstelling 1990 resteert een bedrag van 19,8 miljoen in 1990 oplopend tot 33,5 miljoen in 1994. Dit saldo wordt ten

gunste van de algemene middelen afgeboekt van de aanvullende post loonbijstelling.

De MEV 1991 geeft aanleiding tot een opwaartse bijstelling van de ruimte voor premiemutaties van 219,2 miljoen in 1991 oplopend tot 339,2 miljoen in 1994.

De reservering ruimte arbeidsvoorwaarden collectieve sector is vergroot met 350 miljoen in 1991 tot 480 miljoen in 1994 als gevolg van de verwerking van de koppeling voor de tranche 1991.

De kosten van de indexerings Studiefinanciering bedragen 156,1 miljoen in 1991 oplopend tot 390,3 miljoen in 1994.

De regel koppeling uitkeringen heeft hoofdzakelijk betrekking op de afboeking van de staartpost van de koppelingskosten voor het GF. Deze kosten worden vergoed via de reguliere nominale aanpassing van het GF. Voorts zijn in deze regel een aantal kleine technische correcties verwerkt. De netto/netto koppeling behelst het budgettaire effect van mutaties in de sfeer van de werknemersverzekeringen, de loonbelasting, en het werknemersaandeel in volksverzekeringen op de netto/netto koppeling van de bijstandsuitkering.

Veertig procent van de middelen die worden gegenereerd met de operatie Grote Efficiency zullen door het kabinet worden aangewend ten behoeve van de reorganisatie van de politie, de reorganisatie van de rechterlijke macht, het GBA-project en «Schengen». De overige middelen van deze operatie (60%) zijn beschikbaar voor departementale prioriteiten en dienen tevens te worden aangewend om kosten van de operatie te dekken.

Van de in de aanvullende post geraamde besparingsverliezen vertraging wetgeving is 40 miljoen niet benodigd in 1990.

In de aanvullende post is een meerjarige reeks fraudetaakstelling opgenomen. De taakstelling voor 1991 van 35 miljoen is generaal over de hoofdstukken omgeslagen, bij begrotingsvoorbereiding 1992 zal het Kabinet beslissen hoe het restant van de taakstelling over de diverse begrotingen zal worden verdeeld.

Gemeentefonds

In het kader van de af te sluiten bestuursakkoorden tussen het Rijk en de VNG wordt in 1991 een bedrag van 7,5 miljoen aan het Gemeentefonds toegevoegd, oplopend tot 70 miljoen miljoen in 1994 en volgende jaren. Deze reeks is de som van een aantal mutaties, te weten een evenredig aandeel in de ombuigingen, waartoe in het voorjaar is besloten, prioriteiten Regeerakkoordmutaties, incidentele loonontwikkeling, en de gemeentelijke milieu-inspanningen en vormen een aanvulling op de reeds bij Startbrief toegevoegde gelden. In totaal is daarmee in het kader van de af te sluiten bestuursakkoorden aan het Gemeentefonds voor 1991 een bedrag van 20 miljoen toegevoegd, oplopend tot 120 miljoen in 1995.

Met betrekking tot het gemeentelijk aandeel in de besparingen op de RWW ten gevolge van de invoering van de JeugdWerkGarantiewet is voor 1992 een bedrag gemoeid van + 22 miljoen, oplopend tot + 48 miljoen in 1995.

Deze bedragen worden uitgenomen uit het Gemeentefonds.

De nominale compensatie 1991 voor het Gemeentefonds is vastgesteld op 343,1 miljoen.

Provinciefonds

In het kader van de af te sluiten bestuursakkoorden tussen het Rijk en het IPO wordt in 1991 een bedrag van 2 miljoen toegevoegd aan het Provinciefonds, oplopend tot 29,5 miljoen in 1994.

WIR-fonds

De eerste mutatiereeks in het WIR-fonds hangt samen met de besluitvorming in het kabinet over het WIR-dossier (kamerstuk 21 615 nr. 1 d.d. 26 juni 1990).

Hierna is op basis van de realisaties tot en met juli, nog een nadere bijstelling gepleegd. Deze past binnen het kader van de uitkomsten van het recent afgesloten WIR-onderzoek.

De reeks Reactivering WIR-fonds kan gezien worden als een technische correctie. In de Startbrief zijn slechts de in 1990 en 1991 opgenomen bedragen vermeld. De overige bedragen waren begrepen in de belastingramingen omdat ten tijde van de Startbrief nog werd uitgegaan van opheffing van het WIR-fonds met ingang van 1992.

Rijkswegenfonds

De uitgaven die gemoeid zijn met de private financiering van tunnels worden in 1993 met 30 miljoen neerwaarts gecorrigeerd in verband met een actualisering van de raming. De verplichting aan de tunnelmaatschappij is in 1993 31 miljoen en wordt uit het rijkswegenfonds voorgefinancierd. Tevens is rekening gehouden met verwachte opbrengsten uit tolheffing met ingang van 1994.

In verband met het schrappen van de rijksbijdrage aan het rijkswegenfonds met ingang van 1991 (zie toelichting bij de uitgaven van hoofdstuk XII), wordt het uitgavenniveau van het fonds dienovereenkomstig verlaagd.

Door aktualisering van de raming van bijdragen van derden aan het fonds worden zowel de uitgaven als de ontvangsten hiervoor met gelijke bedragen aangepast.

Afdrachten EG

De mutatie bij de BTW-afdrachten wordt veroorzaakt door een meevaller en twee tegenvallers.

Als gevolg van een neerwaartse macro-economische bijstelling van de Nederlandse BTW-grondslag is de raming van Nederlandse BTW-afdrachten aan de EG naar beneden bijgesteld. Dit leidt tot een meevaller van 113 miljoen in 1990, aflopend tot 70 miljoen in 1994. Voor 1990 werd, evenals bij de raming van de BNP-afdracht, reeds rekening gehouden met een zekere verlaging van de afdracht als gevolg van het in mindering brengen van het EG-begrotingsoverschot uit 1989.

De eerste tegenvaller is een gevolg van een amendement van het EP in juli jongstleden, waarbij een gedeelte van het begrotingsoverschot 1989 werd doorgeschoven naar de begroting 1991. Het totale effect hiervan in 1990 (96 miljoen) wordt beperkt tot een tegenvaller van slechts 18 miljoen, aangezien in eerdere ramingen nog niet de volledige meevaller voor 1990 was verdisconteerd.

Een tweede tegenvaller met betrekking tot de EG-afdracht betreft de definitieve vaststelling van de BTW-grondslag 1989, wat in 1990 leidt tot een nabetaaling van 162 miljoen over 1989, terwijl voor die nabetaaling slechts 100 miljoen gereserveerd was. Dit betekent voor 1990 in totaal een eenmalige tegenvaller van 80 miljoen, wat gesaldeerd met de meevaller van 113 miljoen in 1990 een meevaller oplevert van 33 miljoen.

De neerwaartse mutatie bij de invoerrechten oplopend van 50 miljoen in 1990 tot 80 miljoen in 1994, vloeit voort uit gewijzigde macro-economische inzichten omtrent de Nederlandse goederenimport. Deze mutatie heeft overigens geen effect op het financieringstekort; immers de vastgestelde rechten worden afgedragen. Zij beïnvloedt wel de collectieve lastendruk.

Mobiliteitsfonds

Als gevolg van vertraging in de planontwikkeling, procedures in het kader van de ruimtelijke ordening en vertragingen bij gemeenten bij de aanvang van goedgekeurde projecten zal in 1990 12,3 miljoen en in 1991 25,3 miljoen niet tot besteding komen. Dit begrote voordelige saldo van 37,6 miljoen wordt thans toegevoegd aan de middelen 1992.

Niet-belastingontvangsten

Hoofdstuk IV, Kabinet voor Nederlands-Antilliaans en Arubaanse Zaken

De desaldering is reeds toegelicht bij de uitgaven van KabNA.

Hoofdstuk V, Buitenlandse Zaken

De verlaging van de ontvangsten met 76,5 miljoen wordt veroorzaakt door de overdracht van het paspoortbeleid van Buitenlandse Zaken naar Binnenlandse Zaken per 1 september 1990, waardoor de bijbehorende ontvangsten aan paspoortleges in het vervolg op de begroting van Binnenlandse Zaken worden verantwoord.

Hoofdstuk VI, Justitie

De reorganisatie van de Politie Technische Dienst (PTD) heeft ondermeer tot gevolg dat het feitelijk beheer van het wagenpark wordt overgedragen aan de gebruiker (i.c. vooral het Korps Rijkspolitie). Het (financiële) gevolg hiervan is dat de hiermee samenhangende ontvangstenpost – evenals de overeenkomstige uitgavenpost – komt te vervallen.

Hoofdstuk VII, Binnenlandse Zaken

De verhoging van de ontvangsten met 76,5 miljoen wordt veroorzaakt door de overdracht van het paspoortbeleid van Buitenlandse Zaken naar Binnenlandse Zaken per 1 september 1990, waardoor de ontvangsten aan paspoortleges in het vervolg op de begroting van Binnenlandse Zaken worden verantwoord.

Hoofdstuk VIII, Onderwijs en Wetenschappen

Bij de niet-belastingontvangsten doet zich een tegenvaller voor van 117,7 miljoen vanwege lagere ontvangsten in het basisonderwijs. Dit vormt een belangrijk deel van de nabetalingsproblematiek in het basisonderwijs die bij de uitgaven toegelicht is.

Er zijn meerontvangsten uit hoofde van de studiefinanciering. Het gaat om hogere ontvangsten uit terugbetaling van rentedragende leningen (33,9 miljoen in 1990; 53,3 miljoen in 1994) en hogere ontvangsten uit terugbetaling van renteloze voorschotten (62,0 miljoen in 1990; 23,5 miljoen in 1994).

Deze twee posten maken deel uit van de dekking van de bij de uitgaven gememoreerde studiefinancieringsproblematiek (de Nota Heroriëntering Studiefinanciering). Dit geldt ook voor een bijgestelde raming van het achterstallig lager recht (terug te vorderen ten onrechte uitgekeerde beurzen; 42,6 miljoen in 1990; 103,8 miljoen in 1994).

Hoofdstuk IX-A, Nationale Schuld

Als gevolg van het boven pari uitgeven van Staatsleningen kan een meevaller van 45,4 miljoen worden opgenomen.

De mutatie van 80 miljoen betreft de (relevante) rente-ontvangsten van verwerving van Staatsschuld.

De Portefeuille wordt bij Miljoenennota 1991 overgeheveld van het begrotingshoofdstuk IX-B (Financiën) naar IX-A. De ontvangsten voor verwerving van Staatsschuld worden als niet-relevant aangemerkt. Een gelijklopende mutatie is opgenomen aan de uitgavenzijde van hoofdstuk IX-A.

Hoofdstuk IX-B, Financiën

In het wetsvoorstel «Simons» werd reeds een meeropbrengst voorzien uit hoofde van administratieve boeten en een verschuiving tussen belasting-en niet-belastingmiddelen aangekondigd. Per saldo kan thans de raming worden verhoogd met 155 miljoen in 1990 oplopend tot 217 miljoen in 1994.

Als gevolg van een nieuwe systematiek van doorberekening van perceptiekosten door de Belastingdienst aan de sociale fondsen stijgen de niet-belastingontvangsten van de Belastingdienst oplopend tot 125 miljoen in 1992 en volgende jaren.

Er is sprake van meevallers bij de ontvangsten exportkredietverzekering. Tot nu toe zijn in 1990 aanzienlijke bedragen ontvangen die niet, of slechts voor een deel, in de raming waren opgenomen. Op grond van deze ontwikkeling en rekening houdend met bestaande schuldregelingen wordt ook in 1990 en latere jaren een gunstiger ontvangstenbeeld verwacht.

Tot op heden werd de Heffingsrente (gesaldeerd) verantwoord onder de belasting-ontvangsten. Met ingang van de Miljoenennota 1991 worden ze geraamd bij de niet-belastingontvangsten, en bovendien gedesaldeerd opgenomen. Dit leidt structureel tot hogere ontvangsten van 350 miljoen.

De uitgifte van vijftig gulden-munten leidt tot een stijging van de ontvangsten van circa 10 miljoen in 1990 en 34 miljoen in 1991.

De verkoop van RGD-gebouwen is in 1990 41 miljoen hoger dan geraamd onder andere als gevolg van de verkoop van belastingpanden.

Als gevolg van een lager dan geraamde dollarkoers treedt bij de winstafdracht DNB een tegenvaller op in 1991 en latere jaren. Daartegenover staat een interim-uitkering in 1991 en later jaren, die leidt tot een forse meevaller in 1991 en lagere ontvangsten in 1992 en 1993. De hier opgenomen reeks betreft het saldo van de effecten van de lagere dollarkoers en de interim-uitkering.

Hoofdstuk X, Defensie

Door de beëindiging van de verpleging van burgerpatiënten in militaire ziekenhuizen dalen de ontvangsten in 1991 met 13,5 miljoen en structureel met 33,5 miljoen.

Hoofdstuk XI, Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

De mutaties als gevolg van de verandering in de rentevoet en de verhaalsopbrengsten bodemsanering zijn bij de uitgaven toegelicht; dit geldt eveneens voor de mutaties uit hoofde van het onderzoek van de ramingen bij de Volkshuisvesting. Voor wat betreft dit laatste zijn de ramingen voor de renteontvangsten en de aflossingen neerwaarts bijgesteld.

De ontvangstenraming bij het Kadaster is dit jaar volgens een nieuw ramingsmodel tot stand gekomen. Het overleg over dit nieuwe ramingsmodel is afgerond na het opstellen van de totalenbrief. Als gevolg van de nieuwe ramingsmethodiek en een tariefswijziging zijn zowel de ontvangsten als uitgaven bij het Kadaster met circa 35 miljoen gestegen.

Hoofdstuk XII, Verkeer en Waterstaat

Het slotdividend van de NV PTT over 1989 komt 30 miljoen hoger uit dan in de begroting 1990 was voorzien.

Bij de verrekening van in het verleden verstrekte voorschotten aan openbaar vervoerbedrijven wordt in 1990 34 miljoen meer ontvangen dan tot nu toe geraamd.

Het overschot uit de heffingen krachtens de Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren is in het verleden aan de generale problematiek ten goede is gekomen. Aan deze situatie komt in de komende jaren langzamerhand een einde doordat de ontvangsten in verband met de Derde Nota Waterhuishouding met name vanaf 1993 zullen achterblijven bij de uitgaven.

Hoofdstuk XIII, Economische Zaken

Op hoofdstuk XIII wordt alleen het niet-belastingmiddelendeel van de aardgasbaten verantwoordt. De «bijstelling aardgasbaten», is voor wat betreft 1990 het uitvloeisel van de lagere afzet tengevolge van het zachte weer in het voorjaar. Voorts is verondersteld dat de ruwe olieprijs zich in 1990, vanaf 1 augustus op een gemiddeld prijsniveau van 25 dollar per vat bevindt en zich vervolgens, in 1991 en latere jaren, zal stabiliseren op circa 21 dollar. Voor de dollarkoers is uitgegaan van een niveau van f1,80 vanaf 1 augustus 1990 en een gemiddelde dollarkoers van f1,75 in 1991 en volgende jaren. De verhoogde olieprijs en verlaagde dollarkoers hebben invloed op de ramingen voor 1991 en latere jaren. De huidige onzekerheden met betrekking tot de situatie in de Golf geven deze ramingen een technisch karakter.

Met betrekking tot de aflossing van de achtergestelde lening aan Hoogovens is rekening gehouden met de versnelde terugbetaling ten bedrage van in totaal 550 miljoen. Dit geld dient ter dekking van de beleidsintensiveringen op het technologiegebied zoals aangekondigd in het regeerakkoord.

Als gevolg van een hogere winst bij DSM in 1989 is een (aflopende) reeks extra dividendopbrengsten DSM opgenomen. De extra dividendopbrengst voor het jaar 1990 wordt hier niet getoond, aangezien deze meevaller al bij Voorjaarsnota is gemeld.

WIR-fonds

De eerste mutatiereeks in het WIR-fonds hangt samen met de besluitvorming in het kabinet over het WIR-dossier. De Tweede Kamer is door middel van kamerstuk 21 615 nr. 1 d.d. 26 juni 1990 van deze besluitvorming op de hoogte gebracht.

In vergelijking met de in juni gemelde stand zijn thans, op basis van de realisaties tot en met juli, de ramingen voor de desinvesteringbetalingen bijgesteld (de gepleegde bijstellingen passen binnen het kader van de uitkomsten van het recent afgesloten WIR-onderzoek).

Rijkswegenfonds

Doordat de bijdrage van het hoofdstuk Verkeer en Waterstaat aan het rijkswegenfonds van ca. 100 miljoen structureel met ingang van 1991 wordt opgeheven, vallen de ontvangsten voor dit bedrag lager uit.

Door actualisering van de raming van bijdragen van derden aan het fonds worden zowel de uitgaven als de ontvangsten hiervoor met gelijke bedragen aangepast.

De ontvangsten die gemoeid zijn met de private financiering van tunnels worden in 1993 met 30 miljoen neerwaarts gecorrigeerd in verband met een actualisering van de raming. Thans worden er ontvangsten aan tol geraamd van 32 miljoen in 1994 en van 33 miljoen in 1995.

7. De verticale toelichting op de meerjarencijfers 1989–1994 van het Rijk

7.1 Algemene toelichting

Inleiding

Vanaf Miljoenennota 1988 is het gebruikelijk in de Miljoenennota een verticale toelichting te presenteren. Voor de achtergrond, bedoeling en opzet van de verticale toelichting zij primair verwezen naar de Miljoenennota 1988 (pagina's 186 en 187), alsmede naar hoofdstuk 5 in deze Miljoenennota.

De indeling van de verticale toelichting is vergeleken met vorig jaar niet veranderd. Dit betekent dat de indeling in 7 categorieën is gehandhaafd. Hiervan hebben er 3 een technisch karakter (kasverschuivingen, desalderingen, overboekingen). De overige categorieën (tegenvallers, meevallers, beleidsmatige verhogingen, beleidsmatige verlagingen) zijn de beleidsmatig interessante categorieën. Wat betreft de indeling zijn dezelfde criteria gehanteerd als in de voorgaande jaren.

Deze bijlage bevat achtereenvolgens:

- een tweetal totaaloverzichten (bijlage 7.2);
- de verticale toelichting 1990–1994 (bijlage 7.3);
- de verticale toelichting 1989 (bijlage 7.4).

Hierna wordt op elk van deze onderdelen een korte toelichting gegeven.

Totaaloverzichten (bijlage 7.2)

Het totaaloverzicht bestaat uit een tweetal tabellen die per hoofdstuk een overzicht geven van de saldi van de mee- en tegenvallers respectievelijk de beleidsmatige mutaties, waarbij alleen het saldo van uitgaven en niet-belastingontvangsten wordt aangegeven.

Deze tabellen geven daarmee een beeld van de mate waarin elk van de begrotingshoofdstukken c.a. bijdraagt aan de relevante mutaties.

Verticale Toelichting 1990–1994 (bijlage 7.3)

In bijlage 7.3 is de gebruikelijke meerjarige verticale toelichting opgenomen. Dit betreft dit jaar de periode tussen de Startbrief en de Miljoenennota 1991.

Verticale Toelichting 1989 (bijlage 7.4)

De verticale toelichting over 1989 geeft een integraal beeld van het verloop van de begroting over dat jaar vanaf de ingediende ontwerpbegroting tot en met de Voorlopige Rekening. Er zij met nadruk op gewezen dat alle mutaties in deze verticale toelichting die bekend waren tot en met de Vermoedelijke Uitkomsten 1989 ook reeds waren opgenomen in de verticale toelichting van de Miljoenennota 1990 (bijlage 6 Miljoenennota 1990).

7.2 Totaaloverzichten

Tabel 7.2.1 Overzicht van saldi van mee- en tegenvallers per begrotingshoofdstuk voor uitgaven en niet-belastingontvangsten tezamen van startbrief tot en met miljoenennota 1991 (in miljoenen guldens; + is tekort verhogend)

Hoofdstukken	1990	1991	1992	1993	1994
I Huis der Koningin	-	-	-	-	-
II Hoge Colleges van Staat	-	-	-	-	-
III Algemene Zaken	- 3	-	-	-	-
IV Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	- 15	-	-	-	-
V Buitenlandse Zaken	- 165	57	286	291	300
VI Justitie	1	-	-	-	-
VII Binnenlandse Zaken	3	- 4	- 6	- 17	- 21
VIII Onderwijs en Wetenschappen	551	633	929	1162	1276
IXA Nationale Schuld	- 197	651	2064	1954	1941
IXB Financiën	- 375	- 70	124	24	47
X Defensie	- 25	3	- 1	- 4	- 7
XI Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	255	347	424	610	502
XII Verkeer en Waterstaat	40	19	16	16	14
XIII Economische Zaken	- 423	- 785	- 724	- 526	- 563
XIV Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	-	-	-	-	-
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid	- 498	- 376	- 281	- 227	- 261
XVI Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	-	-	-	-	-
Ontwikkelingssamenwer- king	- 47	28	103	51	82
Aanvullende posten	515	1283	1516	1645	1878
Gemeentefonds	-	- 1	6	13	21
Provinciefonds	-	-	1	1	2
Fonds investeringsrekeningen	475	- 200	965	815	376
Rijkswegenfonds	- 9	18	18	19	20
Belastingafdracht aan de EG	- 371	- 31	- 246	- 246	- 246
Mobiliteitsfonds	-	-	-	-	-
Consolidatie	-	-	-	-	-
Totaal¹	- 288	1572	5194	5581	5355

¹ Uitgesplitsing naar mee- en tegenvallers en uitgaven en niet-belasting middelen levert het volgende beeld op (+ is tekortverhogend)

	1990	1991	1992	1993	1994
Tegenvallers					
- uitgaven	+ 3867	+ 4740	+ 8268	+ 8187	+ 8001
- ontvangsten	+ 551	+ 377	+ 280	+ 192	+ 330
Meevallers					
- uitgaven	- 3095	- 1999	- 1818	- 1655	- 1839
- ontvangsten	- 1611	- 1546	- 1536	- 1143	- 1137

Tabel 7.2.2 Overzicht van saldi van beleidsmatige mutaties per begrotingshoofdstuk voor uitgaven en niet-belastingontvangsten tezamen van startbrief tot en met miljoenennota 1991 (in miljoenen guldens; + is tekort verhogend).

Hoofdstukken	1990	1991	1992	1993	1994
I Huis der Koningin	-	-	-	-	-
II Hoge Colleges van Staat	-	7	6	3	2
III Algemene Zaken	-	-	-	-	-
IV Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	-	-	-	2	-
V Buitenlandse Zaken	13	60	59	59	57
VI Justitie	22	9	2	6	6
VII Binnenlandse Zaken	- 25	- 125	- 139	- 135	- 137
VIII Onderwijs en Wetenschappen	- 332	- 883	- 1175	- 1381	- 1536
IXA Nationale Schuld	- 25	- 97	- 97	- 97	- 97
IXB Financiën	- 150	- 193	- 226	- 231	- 231
X Defensie	- 281	- 610	- 637	- 627	- 632
XI Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	- 249	- 534	- 859	- 708	- 825
XII Verkeer en Waterstaat	- 179	44	- 20	35	83
XIII Economische Zaken	105	- 60	25	38	73
XIV Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	- 36	- 82	- 93	- 95	- 98
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid	- 54	- 127	- 27	- 19	- 33
XVI Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	- 695	- 179	- 155	- 91	- 97
Ontwikkelingssamen- werking	52	14	- 63	- 8	- 34
Aanvullende posten	- 227	- 1122	- 497	- 489	- 502
Gemeentefonds	- 32	10	26	14	7
Provinciefonds	3	3	17	25	34
Fonds investeringsrekeningen	-	-	- 40	- 90	- 45
Rijkswegenfonds	- 58	-	-	-	-
Belastingafdracht aan de EG	-	-	-	-	-
Mobiliteitsfonds	-	-	3	-	-
Consolidatie	-	-	-	-	-
Saldo kasverschuivingen	1362	- 1689	265	- 98	130
Totaal ¹	- 786	- 5552	- 3625	- 3883	- 3875

¹ Uitsplitsing naar beleidsmatige uitgavenverhogingen/ontvangstenverlagingen en beleidsmatige uitgavenverlagingen/ontvangstenverhogingen levert het volgende beeld op (+ is tekortbelastend)

	1990	1991	1992	1993	1994
Beleidsmatige					
- uitgavenverhogingen	+ 2816	+ 5336	+ 6345	+ 6872	+ 7134
- ontvangstenverlagingen	+ 174	+ 377	+ 487	+ 520	+ 576
Beleidsmatige					
- uitgavenverlagingen	- 4031	- 7357	- 9312	- 9737	- 10315
- ontvangsten- verhogingen	- 1107	- 2219	- 1410	- 1440	- 1400
Saldo kasverschuivingen	+ 1362	- 1689	+ 265	- 98	+ 130

Verband tussen overzicht 7.2 en paragraaf 5.2 Miljoenennota

I Het verband tussen **totaaloverzicht 7.2.1** en de cijfers in paragraaf 5.2 kan als volgt worden weergegeven:

(in miljarden, + is tekortverhogend)

	1991	1994
A. Totaal tabel 7.2.1	+ 1.6	+ 5.4
B. Aardgas	<u>- 0.8</u>	<u>- 0.5</u>
C. Totaal tabel 7.2.1 exclusief aardgas (C=A-B)	+ 2.4	+ 5.9
1. nominale mutaties	(+ 1.3)	(+ 1.9)
2. niet-nominale mutaties	(+ 1.1)	(+ 3.9)
3. afrondingsverschillen		(+ 0.1)

II Het verband tussen **totaaloverzicht 7.2.2** en de cijfers in paragraaf 5.2 kan als volgt worden aangegeven

(in miljarden, + is tekortverhogend)

	1991	1994
A. Totaal tabel 7.2.2	- 5.6	- 3.9
B. Aardgas	<u>+ 0.1</u>	<u>+ 0.1</u>
C. Totaal tabel 7.2.2 exclusief aardgas (C=A-B)	- 5.7	- 4.0
1. nominale mutaties	(+ 0.4)	(+ 0.6)
2. beleidsmatige mutaties exclusief tekortbeperkende maatregelen.	(- 0.1)	(- 0.1)
3. tekortbeperkende maatregelen	(- 5.5)	(- 3.8)
4. technisch	(- 0.6)	(- 0.7)
5. afrondingsverschillen	(+ 0.1)	

III Toelichting

De cijfers in regel C1 onder I komen, tezamen met de cijfers in regel C1 onder II, overeen met de nominale mutaties, zoals vermeld in paragraaf 5.2 van de Miljoenennota 1991. De cijfers in regel C2 onder I komen overeen met de cijfers in regel 2a van tabel 5.2.1 in hoofdstuk 5.

De cijfers in regel C2 onder II komen overeen met de cijfers in regel 2b van tabel 5.2.1 van hoofdstuk 5. De cijfers in regel C3 onder II komen overeen met de cijfers in regel 2c van tabel 5.2.1 van hoofdstuk 5.

Tenslotte zij vermeld dat het totaal van de cijfers van regel C1 onder I en de regels C1, C4 en C5 onder II overeenkomen met de cijfers van regel 3 van tabel 5.2.1 in hoofdstuk 5.

7.3 De verticale toelichting 1990-1994

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
I HUIS DER KONINGIN						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand startbrief 1990	11.0	11.0	11.0	11.0	11.0	
<i>Tegenvallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)		.4	.4	.4	.4	
		.4	.4	.4	.4	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>						
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>		.4	.4	.4	.4	
Stand miljoenennota 1991	11.0	11.4	11.4	11.4	11.4	11.4
II HOGE COLLEGES VAN STAAT						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand startbrief 1990	197.3	194.0	193.7	192.0	192.0	
<i>Tegenvallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	1.4	-9.7	-7.8	-5.1	-4.4	
	1.4	-9.7	-7.8	-5.1	-4.4	
<i>Meevallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-1.4	9.7	7.6	5.1	4.4	
	-1.4	9.7	7.6	5.1	4.4	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	3.8	10.1	8.6	5.7	5.1	
	3.8	10.1	8.6	5.7	5.1	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-3.4	-2.7	-3.1	-2.9	-3.0	
	-3.4	-2.7	-3.1	-2.9	-3.0	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>						
<i>Overboekingen</i>	.4	7.4	5.3	2.8	2.1	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	4.4	6.9	6.8	6.8	6.8	
	4.4	6.9	6.8	6.8	6.8	
<i>Saldo technische mutaties:</i>						
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	4.4	6.9	6.8	6.8	6.8	
	4.8	14.3	12.1	9.6	8.9	
Stand miljoenennota 1991	202.1	208.3	205.8	201.6	200.9	201.0
<i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>						
Stand startbrief 1990	5.2	5.1	5.0	5.0	5.0	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>						
Stand miljoenennota 1991	5.2	5.1	5.0	5.0	5.0	5.0

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
III ALGEMENE ZAKEN						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand startbrief 1990	45.5	45.4	45.4	45.4	45.4	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>						
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	.4	1.1	1.1	1.1	1.1	
	.4	1.1	1.1	1.1	1.1	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>						
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-.5	-.9	-1.0	-1.0	-1.0	
	-.5	-.9	-1.0	-1.0	-1.0	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>						
<i>Desalderingen</i>						
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	.2	2.8	2.8	2.8	2.8	
	.2	2.8	2.8	2.8	2.8	
<i>Overboekingen</i>						
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	2.4	1.9	1.9	1.8	1.8	
	2.4	1.9	1.9	1.8	1.8	
<i>Saldo technische mutaties:</i>						
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>						
	2.6	4.7	4.7	4.6	4.6	
	2.5	4.9	4.8	4.7	4.7	
Stand miljoenennota 1991	48.0	50.3	50.2	50.1	50.1	50.1
<i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>						
Stand startbrief 1990	.7	.7	.7	.7	.7	
<i>Meevallers</i>						
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	3.3					
	3.3					
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>						
<i>Desalderingen</i>						
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	.2	2.8	2.8	2.8	2.8	
	.2	2.8	2.8	2.8	2.8	
<i>Saldo technische mutaties:</i>						
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>						
	.2	2.8	2.8	2.8	2.8	
	3.5	2.8	2.8	2.8	2.8	
Stand miljoenennota 1991	4.2	3.5	3.5	3.5	3.5	3.5

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
IV KABINET NEDERLANDS-ANTILLIAANSE EN ARUBAANSE ZAKEN						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand startbrief 1990	2.9	2.9	2.9	2.9	2.9	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	<u>-1</u>	<u>-2</u>	<u>-2</u>	<u>-1</u>	<u>-1</u>	
	-1	-2	-2	-1	-1	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>						
<i>Desalderingen</i>						
Relevantverklaring niet-relevante post		<u>65.5</u>	<u>63.4</u>	<u>60.0</u>	<u>60.0</u>	
		65.5	63.4	60.0	60.0	
<i>Overboekingen</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	<u>.2</u>	<u>.3</u>	<u>.3</u>	<u>.2</u>	<u>.2</u>	
	.2	.3	.3	.2	.2	
<i>Saldo technische mutaties:</i>						
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	<u>.1</u>	<u>65.6</u>	<u>63.5</u>	<u>60.1</u>	<u>60.1</u>	
Stand miljoenennota 1991	3.0	68.5	66.4	63.0	63.0	63.0
NIET-BELASTING ONTVANGSTEN						
Stand startbrief 1990	23.6	23.3	23.0	22.7	22.4	
<i>Meevallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	<u>14.8</u>					
	14.8					
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlaging</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)				<u>-2.4</u>	<u>-2.8</u>	
				-2.4	-2.8	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	<u>.4</u>				<u>3.4</u>	
	.4				3.4	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>						
<i>Desalderingen</i>						
Relevantverklaring niet-relevante post		<u>65.5</u>	<u>63.4</u>	<u>60.0</u>	<u>60.0</u>	
		65.5	63.4	60.0	60.0	
<i>Saldo technische mutaties:</i>						
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	<u>15.2</u>	<u>65.5</u>	<u>63.4</u>	<u>57.6</u>	<u>60.6</u>	
Stand miljoenennota 1991	38.8	88.8	86.4	80.3	83.0	82.8

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
V BUITENLANDSE ZAKEN						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand startbrief 1990	609.1	1186.3	1191.8	1240.9	1304.0	
<i>Tegenvallers</i>						
Vierde eigen middel (afdracht eg)		57.0	286.2	289.7	298.2	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	9.7	.7	.5	.9	2.6	
	9.7	57.7	286.7	290.6	300.8	
<i>Meevallers</i>						
Vierde eigen middel (afdracht eg)	-174.0					
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-1	-6	-5	-1	-2	
	-174.1	-6	-5	-1	-2	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	23.2	17.6	17.9	12.3	8.6	
	23.2	17.6	17.9	12.3	8.6	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>						
Reservering oost-europahulp en eg-beleid		-34.2	-34.2	-29.7	-28.2	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-9.6	-0.5	-1.5	-0.7	-0.1	
	-9.6	-34.7	-35.7	-30.4	-28.3	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	<i>-150.8</i>	<i>40.0</i>	<i>268.4</i>	<i>272.4</i>	<i>280.9</i>	
<i>Desalderingen</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	3.2	-2.9	-2.9	-2.9	-2.9	
	3.2	-2.9	-2.9	-2.9	-2.9	
<i>Overboekingen</i>						
Naar financiën; oost-europafaciliteit	-5.3	-165.8				
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	11.4	8.9	9.1	9.0	8.7	
	6.1	-156.9	9.1	9.0	8.7	
<i>Saldo technische mutaties:</i>	<i>9.3</i>	<i>-159.8</i>	<i>6.2</i>	<i>6.1</i>	<i>5.8</i>	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	<i>-141.5</i>	<i>-119.8</i>	<i>274.6</i>	<i>278.5</i>	<i>286.7</i>	
Stand miljoenennota 1991	467.6	1066.5	1466.4	1519.4	1590.7	1633.4
<i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>						
Stand startbrief 1990	168.0	167.0	165.5	162.4	160.2	
<i>Meevallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	.9					
	.9					
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlaging</i>						
Naar biza; overdracht paspoortbeleid		-76.5	-76.5	-76.5	-76.5	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)		-4	-4	-4	-4	
		-76.9	-76.9	-76.9	-76.9	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	.6	.2	.2	.2	.2	
	.6	.2	.2	.2	.2	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	<i>1.5</i>	<i>-76.7</i>	<i>-76.7</i>	<i>-76.7</i>	<i>-76.7</i>	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>Desalderingen</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	3.2	-2.9	-2.9	-2.9	-2.9	
	3.2	-2.9	-2.9	-2.9	-2.9	
<i>Saldo technische mutaties:</i>	3.2	-2.9	-2.9	-2.9	-2.9	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	4.7	-79.6	-79.6	-79.6	-79.6	
Stand miljoenennota 1991	172.7	87.4	85.9	82.8	80.6	80.3
VI JUSTITIE						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand startbrief 1990	3615.4	3668.2	3765.2	3841.6	3925.3	
<i>Tegenvallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	14.8					
	14.8					
<i>Meevallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-5.2					
	-5.2					
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>						
Algemene justitieproblematiek (nog te verdelen)		40.5	40.5	40.5	40.5	
Kostenstijging gefinanc.rechtshulp (o.a. ivm btw)		32.3	33.5	34.4	35.4	
Regeerackoord 1989 nog te verdelen		33.7	56.0	78.0	99.9	
Regeerackoord automatisering	1.5	9.9	16.4	22.9	29.4	
Regeerackoord politie	2.0	18.3	29.0	39.8	50.7	
Regeerackoord politie (kosto-gelden)		27.3	27.3	27.3	27.3	
Regeerackoord rechtspraak	5.5	19.9	31.4	43.0	54.5	
Voorschotregeling advocatuur	38.0					
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	94.0	85.2	97.4	109.9	122.4	
	141.0	267.1	331.5	395.8	460.1	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>						
Ombuiging prijsbijstelling	-24.3	-52.1	-52.7	-52.4	-51.2	
Regeerackoord kosto		-27.3	-27.3	-27.3	-27.3	
Regeerackoord nmp	-10.7	-17.5	-29.5	-37.0	-44.5	
Regeerackoord veiligheidsproblematiek	-18.5	-94.0	-150.0	-206.0	-262.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-55.6	-53.5	-56.0	-53.5	-54.9	
	-109.1	-244.4	-315.5	-376.2	-439.9	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	41.5	22.7	16.0	19.6	20.2	
<i>Desalderingen</i>						
Reorganisatie politie technische dienst	-29.3	-34.0	-33.8	-33.7	-33.7	
Toename asielzoekers tot 14000		50.7	49.0	36.7	32.6	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	40.5	20.5	20.5	20.5	20.5	
	11.2	37.2	35.7	23.5	19.4	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>Overboekingen</i>						
Algemene salarismaatregelen; premiemutaties '90	62.9	69.8	71.4	72.5	73.9	
Besparingsverlies bewaking schiphol	35.0					
Meerjarencijferexercitie	-20.0	-25.5	-32.5	-41.3	-50.4	
Meerjarencijferexercitie rechtshulp	20.0	25.5	32.5	41.3	50.4	
Prijsbijstelling	24.3	52.1	52.7	52.4	51.2	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	64.1	50.9	35.6	30.2	23.0	
	186.3	172.8	159.7	155.1	148.1	
<i>Saldo technische mutaties:</i>	197.5	210.0	195.4	178.6	167.5	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	239.0	232.7	211.4	198.2	187.7	
Stand miljoenennota 1991	3854.4	3900.9	3976.6	4039.8	4113.0	4135.1
<i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>						
Stand startbrief 1990	577.5	579.0	586.6	592.0	597.2	
<i>Meevallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	8.5					
	8.5					
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	10.3	14.0	14.0	14.0	14.0	
	10.3	14.0	14.0	14.0	14.0	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	18.8	14.0	14.0	14.0	14.0	
<i>Desalderingen</i>						
Reorganisatie politie technische dienst	-29.3	-34.0	-33.8	-33.7	-33.7	
Toename asielzoekers tot 14000		50.7	49.0	36.7	32.6	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	40.5	20.5	20.5	20.5	20.5	
	11.2	37.2	35.7	23.5	19.4	
<i>Saldo technische mutaties:</i>	11.2	37.2	35.7	23.5	19.4	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	30.0	51.2	49.7	37.5	33.4	
Stand miljoenennota 1991	607.5	630.2	636.3	629.5	630.6	633.0
VII BINNENLANDSE ZAKEN						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand startbrief 1990	4161.5	3903.1	3937.0	3989.8	4035.3	
<i>Tegenvallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	33.9	28.3	27.2	25.6	27.8	
	33.9	28.3	27.2	25.6	27.8	
<i>Meevallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-30.9	-31.8	-34.1	-43.3	-49.9	
	-30.9	-31.8	-34.1	-43.3	-49.9	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>						
Biza aandeel in kosten regionalisatie politie		20.0	36.5	37.5	37.5	
Toedeling regeerakkoord gelden voor autom.politie		15.4	24.7	33.8	43.6	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	23.6	29.8	21.4	21.3	22.9	
	23.6	65.2	82.6	92.6	104.0	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>						
Compensatie kosten regionalisatie politie		-20.0	-36.5	-37.5	-37.5	
Ombuiging prijsbijstelling 1990 + 1991	-21.0	-38.9	-38.9	-38.2	-36.8	
Verdeling regeerakkoord gelden politie	-3.6	-18.6	-30.5	-41.4	-53.3	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-23.5	-36.2	-39.0	-34.2	-37.0	
	-48.1	-113.7	-144.9	-151.3	-164.6	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>						
<i>Desalderingen</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	9.3	4.9	-6.4	-6.1	-5.8	
	9.3	4.9	-6.4	-6.1	-5.8	
<i>Overboekingen</i>						
Algemene salarismaatregel	91.3	89.7	89.9	90.6	90.2	
Loonbijstelling (incidenteel 1990)	13.0	28.3	28.3	28.3	28.3	
Prijsbijstelling 1990 + 1991	21.0	38.9	38.9	38.2	36.8	
Vut 60	29.0	138.7	148.7	148.7	148.7	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	85.0	50.4	58.3	57.6	56.6	
	239.3	346.0	364.1	363.4	360.6	
<i>Kasverschuivingen</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)		-15.0	15.0			
		-15.0	15.0			
<i>Saldo technische mutaties:</i>						
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	248.6	335.9	372.7	357.3	354.8	
	227.1	283.9	303.5	280.9	272.1	
Stand miljoenennota 1991	4388.6	4187.0	4240.5	4270.7	4307.4	4329.2
<i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>						
Stand startbrief 1990	540.9	314.5	318.7	318.0	319.4	
<i>Tegenvallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-2	-2	-5	-4	-5	
	-2	-2	-5	-4	-5	
<i>Meevallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	.7					
	.7					
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>						
Van buza;overdracht paspoortbeleid		76.5	76.5	76.5	76.5	
		76.5	76.5	76.5	76.5	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>						
	.5	76.3	76.0	76.1	76.0	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>Desalderingen</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	9.3	4.9	-6.4	-6.1	-5.8	
	9.3	4.9	-6.4	-6.1	-5.8	
<i>Saldo technische mutaties:</i>	9.3	4.9	-6.4	-6.1	-5.8	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	9.8	81.2	69.6	70.0	70.2	
Stand miljoenennota 1991	550.7	395.7	388.3	388.0	389.6	391.5

VIII ONDERWIJS EN WETENSCHAPPEN

UITGAVEN

Stand startbrief 1990	29229.9	29136.5	28896.0	28844.8	28886.7	
<i>Tegenvallers</i>						
Debudgetteringsregel (t.b.v. o&w problematiek)			59.9	106.9	104.6	
Garanties voortgezet onderwijs	14.0		52.9	69.8	66.2	
Leerlingen avo, lbo en mbo	1.4	9.1	15.3	25.1	28.1	
Leerlingen basis- en speciaal onderwijs	19.2	38.7	68.5	87.2	97.1	
Leerlingen hbo	30.5	61.7	115.7	185.6	242.5	
Leerlingen (hogere materiele kosten basisonderwijs)	34.9	28.0	30.6	32.4	29.5	
Nabetalingsproblematiek basisonderwijs		58.0	58.0	58.0	58.0	
Prijscompensatie 1990 basisonderwijs	42.5	43.1	44.1	45.1	46.2	
Ramingstechnische bijstelling avo en mbo		3.8	14.6	22.1		
Sf: achterstallig lager recht	50.7	83.2	93.2	93.2	93.2	
Sf: meer studenten	119.8	193.0	334.5	406.9	525.0	
Vervanging bij ziekte/zwangerschap	26.9	29.9	30.9	33.9	35.4	
Wachtgelden	232.7	341.9	291.0	271.4	267.8	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	153.2	95.4	87.8	99.1	98.7	
	725.8	985.8	1297.0	1536.7	1692.3	
<i>Meevallers</i>						
Correctie restant regeerakkoord gelden		-21.0	-44.9	-47.1	-32.1	
Garanties voortgezet onderwijs		-36.5				
Gemiddeld salaris basisonderwijs	-74.5	-74.5	-74.5	-74.5	-74.5	
Macro-economische parameters m.b.t. sf-regeling	-4	-3.6	-1.9	-14.0	-26.0	
Ramingstechnische bijstelling avo en mbo	-9.2				-1.8	
Tegenboeking: volume beperkende maatregelen			-5.0	-10.0	-25.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-70.0	-62.1	-74.2	-76.8	-85.7	
	-154.1	199.7	-200.5	-222.4	-245.1	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>						
Allochtonen beleid		32.4	38.3	22.5	5.1	
Flankerende maatregelen grondkostenmaatregel			40.0	40.0	40.0	
Incentive zorg op maat		21.0	44.9	47.1	32.1	
Inventarissen voortgezet onderwijs	25.0					

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Nvw:reserve prioriteit hoger onderwijs	53.0					
Nvw:terugdraaien mbo-maatregel	40.3					
Prijsbijstelling 1990	27.4	21.9	22.2	22.6	22.9	
Prijscompensatie ov studentenkaart		25.0	25.0	25.0	25.0	
Prioriteit hoger onderwijs		37.6	34.8	37.6	35.4	
Reserve convenantsgelden		5.0	45.0	95.0	145.0	
Reserve o&w		12.8				
Sf: invoeringskosten verzelfstandiging sf		25.0	50.0	50.0	50.0	
Sf: terugdraaien oude taakstelling mbo-maatregel		107.7	102.9	98.2	93.8	
Sf: terugdraaien oude taakstelling privatisering sf		75.0	250.0	300.0	300.0	
Sf: terugdraaien oude taakstelling 27-jr. maatregel		55.0	86.6	121.9	140.5	
Sf: terugdraaien oude taakstelling ov-kaart		152.1	132.6	112.7	112.7	
Invulling diverse taakstellingen	.6	44.2	287.1	298.8	203.3	
Uitverdieneffecten ombuigingen: wachtgelden		35.3	55.3	54.5	55.3	
Verhoging contractkosten ov-kaart	18.5	35.0	35.0	35.0	29.2	
Wachtgelden		85.0	26.0			
Wachtgelden: uitvoeringskosten maatregelen	8.0	30.0	30.0	30.0	30.0	
Effect college-geld verhoging op sf		5.0	15.0	35.0	55.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	212.9	184.5	138.0	111.2	150.2	
	385.7	989.5	1458.7	1537.1	1525.5	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>						
Aandeel ombuiging generale problematiek	-45.0	-36.3	-95.3	-76.7	-88.7	
Aanpassing grondkostenvergoeding basisonderwijs		-46.4	-153.0	-148.0	-142.0	
Afschaffing tsd-regeling		-28.0	-28.0	-28.0	-28.0	
Bijstelling gemid. pers. lasten		-14.7	-37.3	-37.3	-37.1	
Boeken (voortgezet) speciaal onderwijs		-27.8	-27.6	-28.0	-28.0	
Debudgettering academische ziekenhuizen			-59.9	-106.9	-104.6	
Definitieve beperking onverplichte gelden	-225.9					
Faciliteiten landelijke organen leerlingwezen		-18.0	-45.0	-45.0	-45.0	
Garanties voortgezet onderwijs			-32.2	-56.6	-52.1	
Korting rijksbijdrage & overige uitgaven hbo		-51.5	-67.8	-76.7	-79.2	
Korting rijksbijdrage universiteiten		-28.0	-28.0	-28.0	-28.0	
Nog in te vullen prijscompensatie basisonderwijs	-30.9					
Ov studentenkaart oud		-152.1	-132.6	-112.7	-112.7	
Diverse projecten		-22.1	-36.1	-49.1	-60.5	
Ombuiging cf. prijsbijstelling	-124.1	-274.0	-276.9	-279.5	-281.8	
Sf: maatregel 27-jarigen nieuw			-5.0	-10.0	-25.0	
Sf: maatregel verhoging collegegeld		-10.0	-30.0	-70.0	-110.0	
Sf: maatregel verzelfstandiging studieleningen		-510.0	-510.0	-510.0	-510.0	
Specifieke taakstelling begr. voorbereiding 1991		-91.0	-91.0	-91.0	-91.0	
Te compenseren restantproblematiek			-181.8	-212.0	-195.0	
Tegenboeking: sf: maatregel bevroering basisbeurs		-5.0	-35.0	-70.0	-105.0	
Volume beperkende maatregelen			-5.0	-18.4	-45.5	
Wachtgelden: dekking uit incidentele loonontwikk.	-60.0	-140.0	-220.0	-300.0	-380.0	
Wachtgelden: maatregelen	-6.0	-69.6	-88.6	-113.0	-144.4	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-214.1	-274.4	-311.6	-315.8	-232.9	
	-706.0	-1798.9	-2497.7	-2782.7	-2926.5	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	251.4	-21.3	57.5	68.7	46.2	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>Desalderingen</i>						
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-1	-10.3	-10.3	-10.3	-10.3	
	-1	-10.3	-10.3	-10.3	-10.3	
<i>Overboekingen</i>						
Aanvullende post: wwv vervangende uitkeringen '90	107.8	98.7	82.0	79.9	76.6	
Algemene salarismaatregelen 1990	508.0	625.2	624.2	626.3	629.1	
Bijstelling sf netto-netto koppeling		75.3	76.6	77.4	77.8	
Decentrale ruimte onderwijs	27.3	54.6	54.6	54.6	54.6	
Eenmalige uitkering 1990	81.1					
Incidenteel 1988	23.9	25.4	20.6	20.0	20.0	
Incidenteel 1990	214.9	436.5	677.9	929.4	1180.8	
Nww:van a.p. besp.verliezen: mbo-maatregel	70.0					
Omrekening loon gevoelige intensiveringen	-1.3	-17.1	-34.4	-52.5	-72.7	
Ov studentenkaart (staartpost besparingsverliezen)	165.0					
Overig sf (staartpost besparingsverliezen)	35.0					
Pakketvergelijking	43.5	58.0	58.0	58.0	58.0	
Prijsbijstelling	124.1	274.0	276.9	279.5	281.8	
Uitdeling algemene salarismaatregelen 1989	-43.4	-43.1	-43.1	-42.8	-42.2	
Van aanvullende post: convenantsgelden		61.5	139.0	139.0	139.0	
Van aanvullende post: indexering basisbeurs sf		5.0	35.0	70.0	105.0	
Van szw naar o&w (wir gelden)	95.5					
Wachtgelden uit aanvullende post loonbijstelling	70.0	54.5	49.0	44.0	42.0	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	113.5	69.3	54.1	57.4	51.4	
	1634.9	1777.8	2070.4	2340.2	2601.2	
<i>Kasverschuivingen</i>						
Kasverschuiving	55.0	-55.0				
Nww:kasverschuiving abp-premie	-73.2					
Uitstel nabetalings 1988 basisonderwijs	50.0					
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	49.3	22.7	-21.1	-.6	.9	
	81.1	-32.3	-21.1	-.6	.9	
<i>Saldo technische mutaties:</i>	1715.9	1735.2	2039.0	2329.3	2591.8	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	1967.3	1713.9	2096.5	2398.0	2638.0	
Stand miljoenennota 1991	31197.2	30850.4	30992.5	31242.8	31524.7	31812.0
<i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>						
Stand startbrief 1990	935.5	926.6	924.7	948.0	933.2	
<i>Tegenvallers</i>						
Lagere ontvangsten basisonderwijs	-117.7					
Vervallen aflossingen t.g.v. privatisering sf					-15.0	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-38.2	-34.0	-34.6	-51.5	-32.4	
	-155.9	-34.0	-34.6	-51.5	-47.4	
<i>Meevallers</i>						
Bijstelling terug ontvangsten	25.6	7.2	7.2	7.2	7.2	
Opbrengst t.g.v. lesgeldindexering		14.4	13.9	27.6	27.6	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Rente dragende leningen	33.9	40.9	42.3	39.3	53.3	
Renteloze voorschotten	62.0	50.5	39.0	15.5	23.5	
Wsf: achterstallig lager recht	42.6	71.4	92.0	103.8	99.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	12.0	5.2	7.0	10.4	8.3	
	176.1	189.6	201.4	203.8	218.9	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlaging</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)		-17.5	-17.1	-17.5	-17.5	
		-17.5	-17.1	-17.5	-17.5	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>						
Cofinanciering bedrijfsleven		90.0	145.0	145.0	145.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	12.0	1.3	7.8	7.8	7.8	
	12.0	91.3	152.8	152.8	152.8	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>						
<i>Desalderingen</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-1	-10.3	-10.3	-10.3	-10.3	
	-1	-10.3	-10.3	-10.3	-10.3	
<i>Kasverschuivingen</i>						
Afrekening materiele instandhouding basisonderwijs	40.5					
Afrekeningen stichtingskosten basisonderwijs	77.2					
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	15.0					
	132.7					
<i>Saldo technische mutaties:</i>						
	132.6	-10.3	-10.3	-10.3	-10.3	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>						
	164.8	219.1	292.2	277.3	296.5	
Stand miljoenennota 1991	1100.3	1145.7	1216.9	1225.3	1229.7	1209.4

IXA NATIONALE SCHULD

UITGAVEN

Stand startbrief 1990	23047.2	24159.0	24623.1	25036.3	25482.5
<i>Tegenvallers</i>					
Disagio	97.3				
Hogere rente 1991 vaste schuld			1201.5	1201.5	1201.5
Hogere rente schatkistpapier	20.7	76.2	84.0	28.4	
Hogere rente vaste schuld	5.8	756.8	756.8	756.8	756.8
Hogere vaste schuld		27.2	54.1	83.6	115.3
Rente inhaal herplaatsing schatkistpapier	4.3	22.5	41.1	39.9	39.9
Rente schatkistpapier			93.0		
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	25.6	20.6	5.7	7.1	8.8
	153.7	903.3	2236.2	2117.3	2122.3

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>Meevallers</i>						
Hogere rente 1991 vaste schuld		-2.0				
Lager schatkistsaldo	-91.0	-91.0	-91.0	-91.0	-91.0	
Lagere provisies	-29.7					
Lagere rente 1990 vaste schuld		-28.4	-28.4	-28.4	-28.4	
Lagere rente en kosten		-33.5	-30.1	-25.8	-40.7	
Rente geringere herplaatsing schatkistpapier	-74.9	-74.9				
Rente schatkistpapier	-93.0					
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-15.3	-22.8	-22.5	-18.5	-21.4	
	<u>-303.9</u>	<u>-252.6</u>	<u>-172.0</u>	<u>-163.7</u>	<u>-181.5</u>	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>						
Afschaffen provisie op openbare leningen	-25.0	-97.0	-97.0	-97.0	-97.0	
	<u>-25.0</u>	<u>-97.0</u>	<u>-97.0</u>	<u>-97.0</u>	<u>-97.0</u>	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	-175.2	553.7	1967.2	1856.6	1843.8	
<i>Desalderingen</i>						
Rente portefeuille staatsschuld	80.0	80.0	80.0	80.0	80.0	
	<u>80.0</u>	<u>80.0</u>	<u>80.0</u>	<u>80.0</u>	<u>80.0</u>	
<i>Saldo technische mutaties:</i>	80.0	80.0	80.0	80.0	80.0	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	-95.2	633.7	2047.2	1936.6	1923.8	
	<u>-95.2</u>	<u>633.7</u>	<u>2047.2</u>	<u>1936.6</u>	<u>1923.8</u>	
Stand miljoenennota 1991	22952.0	24792.7	26670.3	26972.9	27406.3	27869.2
NIET-BELASTING ONTVANGSTEN						
Stand startbrief 1990	1.0	1.0	1.0	1.0	1.0	
<i>Meevallers</i>						
Ontvangen agio bij storting	45.4					
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	.9					
	<u>46.3</u>					
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	46.3					
<i>Desalderingen</i>						
Rente portefeuille staatsschuld	80.0	80.0	80.0	80.0	80.0	
	<u>80.0</u>	<u>80.0</u>	<u>80.0</u>	<u>80.0</u>	<u>80.0</u>	
<i>Saldo technische mutaties:</i>	80.0	80.0	80.0	80.0	80.0	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	126.3	80.0	80.0	80.0	80.0	
	<u>126.3</u>	<u>80.0</u>	<u>80.0</u>	<u>80.0</u>	<u>80.0</u>	
Stand miljoenennota 1991	127.3	81.0	81.0	81.0	81.0	81.0
IXB FINANCIEN						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand startbrief 1990	3759.7	3511.3	3356.2	3317.8	3300.9	
<i>Tegenvallers</i>						
Exportkredietverzekering	65.0	90.0	60.0	60.0	60.0	
Invorderingsrente	87.5	95.0	45.0	45.0	45.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	23.5	27.8	25.6	17.1	15.7	
	<u>176.0</u>	<u>212.8</u>	<u>130.6</u>	<u>122.1</u>	<u>120.7</u>	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>Meevallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-7.7	-9.6	-11.6	-12.5	-13.4	
	-7.7	-9.6	-11.6	-12.5	-13.4	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>						
Automatisering belastingdienst	20.0	102.0	123.2	134.6	134.6	
Gelden oost-europa	56.0	12.0	4.0			
Heffingsrente	224.0	224.0	224.0	224.0	224.0	
Uitvoeringskosten fraudetaakstelling	25.0	30.0	25.0	25.0	25.0	
Vertraging verzelfstandiging rib	38.7					
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	24.9	78.0	57.9	40.4	41.0	
	388.6	446.0	434.1	424.0	424.6	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-12.7	-12.4	-23.1	-22.6	-28.6	
	-12.7	-12.4	-23.1	-22.6	-28.6	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>						
<i>Desalderingen</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	5.6	7.0	6.0	1.5		
	5.6	7.0	6.0	1.5		
<i>Overboekingen</i>						
Algemene salarismaatregel	50.8	53.6	53.2	53.2	53.3	
Uitdeling prijsbijstelling 90/91	16.8	33.8	33.2	33.4	33.4	
Van buza; oost europafaciliteit	5.3	165.8				
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-2.0	-4.0	24.2	3.6	3.5	
	70.9	249.2	110.6	90.2	90.2	
<i>Saldo technische mutaties:</i>						
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	76.5	256.2	116.6	91.7	90.2	
	620.7	893.0	646.6	602.7	593.5	
Stand miljoenennota 1991	4380.4	4404.3	4002.8	3920.5	3894.4	3872.5
<i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>						
Stand startbrief 1990	3792.6	4119.6	3917.8	3676.5	3513.5	
<i>Tegenvallers</i>						
Winstafdracht dnb			-125.0	-25.0	-50.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-12.6	-1.1	-2.6	-2.7	-2.5	
	-12.6	-1.1	-127.6	-27.7	-52.5	
<i>Meevallers</i>						
Exportkredietverzekering	65.0	90.0	60.0	60.0	60.0	
Invorderingsrente	40.0	48.0	48.0	48.0	48.0	
Verkoop domeinen (rgd-panden)	41.2					
Winstafdracht dnb	369.5	125.0				
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	40.2	11.6	15.1	5.1	4.8	
	555.9	274.6	123.1	113.1	112.8	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlaging</i>						
Dividendderving nmb/postbank	-89.0	-89.0	-89.0	-89.0	-89.0	
Exploitatie domeinen; vertraging arbvo	-28.2					
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-2		-2	-2	-2	
	-117.4	-89.0	-89.2	-89.2	-89.2	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>						
Administratieve boeten	155.0	187.0	217.0	217.0	217.0	
Doorberekening perceptiekosten sociale fondsen	28.0	106.0	125.0	125.0	123.2	
Heffingsrente	350.0	350.0	350.0	350.0	350.0	
Opbrengsten rsv-dading	25.0					
Verkoop 50 gld.munt	12.2	34.0				
Vertraging verzelfstandiging rib	39.2					
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	34.1	38.5	34.5	29.4	26.2	
	643.5	715.5	726.5	721.4	716.4	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	<i>1069.4</i>	<i>900.0</i>	<i>632.8</i>	<i>717.6</i>	<i>687.5</i>	
<i>Desalderingen</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	5.6	7.0	6.0	1.5		
	5.6	7.0	6.0	1.5		
<i>Saldo technische mutaties:</i>	<i>5.6</i>	<i>7.0</i>	<i>6.0</i>	<i>1.5</i>		
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	<i>1075.0</i>	<i>907.0</i>	<i>638.8</i>	<i>719.1</i>	<i>687.5</i>	
Stand miljoenennota 1991	4867.6	5026.6	4556.6	4395.6	4201.0	4335.8
X DEFENSIE						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand startbrief 1990	14263.7	14299.5	14262.0	14219.7	14205.9	
<i>Tegenvallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	13.4	9.9	6.0	3.0		
	13.4	9.9	6.0	3.0		
<i>Meevallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-2.2					
	-2.2					
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>						
Aanwending verkoopopbrengsten van speijk 5 en 6		30.0	25.0	23.6	22.2	
Automatisering en telecommunicatie	36.3		4.7	2.3	15.2	
Bezoldiging burgerpersoneel koninklijke landmacht	1.7	33.5	17.1			
Bezoldiging militair pers. koninklijke landmacht	7.8					
Bezoldiging militair pers. koninklijke luchtmacht		13.9				
Bezoldiging militair pers. koninklijke marine	15.0	3.2				
Bouw koninklijke landmacht		1.1				
Bouw koninklijke luchtmacht	10.8	16.0	32.0	37.1	16.4	
Geleide-wapen-systemen patriot		1.4				
Gevechtsvliegtuigen f-16				9.1	3.6	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Hogere kosten f-16 opleiding in de vs	27,5	27,3	27,4	27,5	27,5	27,5
Kleding en uitrusting koninklijke landmacht		75,7	69,9	92,7		
Materiele exploitatie koninklijke landmacht	22,0					
Overig groot materieel koninklijke marine	3,9					
Overige personele uitgaven koninklijke landmacht	18,2	2,9				
Overige personele uitgaven koninklijke landmacht						
Verdeling ombuiging voorjaarsnota		70,0	70,0	70,0	70,0	70,0
Verdeling ombuiging regereakkoord		75,0	203,0	330,0	442,0	442,0
Overige personele uitgaven koninklijke landmacht		25,2	30,9	16,0	7,2	7,2
Kleding en uitrusting koninklijke landmacht						
Materiele exploitatie koninklijke landmacht						
Overig groot materieel koninklijke landmacht						
Overig groot materieel koninklijke marine						
Overige personele uitgaven koninklijke landmacht						
Verdeling munitie leopard-2		35,3				
Vertragting bouw m-fregatten		24,4	18,2	14,0	34,1	34,1
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	115,7	42,1	43,8	622,3	39,6	39,6
<i>Beleidsmatige uitgavenverlagning</i>						
Automatisering en telecommunicatie	-42,7	-1,9	-153,4	-140,3	-113,1	-113,1
Bewappende helicopter						
Bezoldiging burgerpersoneel koninklijke landmacht		-30,3	-98,5	-162,3	-217,1	-217,1
Bezoldiging militair pers. koninklijke landmacht		-8,8	-31,6	-46,1	-54,7	-54,7
Bezoldiging militair pers. koninklijke marine			-10,0	-26,6	-38,9	-38,9
Bouw koninklijke landmacht			-51,0	-20,1	-20,0	-20,0
Geleide-wapen-systemen patriot			-1,9	-30,0	-32,4	-32,4
Gevechtswijlegtuigen f-16	-127,8	-108,6	-17,1			
Internationale verplichtingen	-49,5	-51,5	-21,7	-4,4	-12,0	-12,0
Kleding en uitrusting koninklijke landmacht						
Materiele exploitatie koninklijke landmacht		-107,4	-147,6	-166,5	-135,4	-135,4
Materiele exploitatie koninklijke landmacht		-14,5	-63,0	-59,1	-54,8	-36,8
Niet uitdelen prijsbijstelling 1990	-33,5					
Nog te compenseren		-70,0	-70,0	-70,0	-70,0	-70,0
Overig groot materieel koninklijke landmacht	-207,5	-339,2	-173,6	-169,2	-130,8	-130,8
Overig groot materieel koninklijke marine		-78,5	-152,3	-147,0	-123,5	-123,5
Overige personele uitgaven koninklijke landmacht		-131,7	-173,7	-159,3	-173,7	-173,7
Overige personele uitgaven koninklijke landmacht			-28,4	-40,9	-62,8	-62,8
Pantserpupsvoertuigen ypr-765	-9,4	-25,0				
Vertragting aflevering munitie leopard-2	-5,1					
Vertragting bouw m-fregatten	-19,9					
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-63,7	-56,5	-39,4	-57,8	-96,4	-96,4
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>						
	-582,4	-1117,5	-1229,3	-1299,3	-1359,7	-1359,7
	-257,8	-630,6	-681,3	-674,0	-681,9	-681,9
<i>Desalderingen</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-7	-17,3	-9	.6	-5,1	-5,1
	-7	-17,3	-9	.6	-5,1	-5,1

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>Overboekingen</i>						
Algemene salarismaatregelen	126.2	155.4	154.9	154.1	153.8	
Eenmalige uitkering 1990 militair personeel	40.7					
Overhevelingsvergoeding ivm oort	48.9					
Prijsbijstelling 1990/1991	158.8	349.0	348.4	348.0	347.5	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	50.0	49.9	52.8	48.1	47.8	
	424.6	554.3	556.1	550.2	549.1	
<i>Saldo technische mutaties:</i>	423.9	537.0	555.2	550.8	544.0	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	166.1	-93.6	-126.1	-123.2	-137.9	
Stand miljoenennota 1991	14429.8	14205.9	14135.9	14096.5	14068.0	14067.8
<i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>						
Stand startbrief 1990	594.9	594.9	560.8	544.3	544.7	
<i>Meevallers</i>						
Terugontvangst pensioenpremie militair personeel	26.3					
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	8.4	6.6	6.6	6.6	6.9	
	34.7	6.6	6.6	6.6	6.9	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlaging</i>						
Verpleging burgerpatienten	-9.5	-13.5	-33.5	-33.5	-33.5	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-21.5	-17.1	-16.7	-16.7	-16.7	
	-31.0	-30.6	-50.2	-50.2	-50.2	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	42.6	.4				
	42.6	.4				
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	46.3	-23.6	-43.6	-43.6	-43.3	
<i>Desalderingen</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-7	-17.3	-9	.6	-5.1	
	-7	-17.3	-9	.6	-5.1	
<i>Saldo technische mutaties:</i>	-7	-17.3	-9	.6	-5.1	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	45.6	-40.9	-44.5	-43.0	-48.4	
Stand miljoenennota 1991	640.5	554.0	516.3	501.3	496.3	496.3

XI VOLKSHUISVESTING, R.O. EN MILIEUBEHEER

UITGAVEN

Stand startbrief 1990	14531.8	15010.7	15206.1	15260.3	15429.0
<i>Tegenvallers</i>					
Bijstelling ramingen o.a. dkp en liq. tekorten			90.0	98.5	
Definitieve vaststellingen dkp	60.9	32.4	33.7	34.5	36.1
Definitieve vaststellingen liq. tekorten woningwet	30.0				
Huisvesting gehandicapten	48.5				

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Huisvesting gehandicapten realisatie 1989	40.8	20.0				
Individuele huursubsidie	50.7					
Individuele huursubsidie; bijstelling ramingen	64.6	67.0	84.9	87.7		
Kassalutewijziging budget kopkosten		39.5	42.8	45.4	46.7	
Ramingstechn. bijst. huisvesting gehandicapten		110.3	136.9	166.3	166.2	
Rente 1990 9% i.p.v. 7%			198.6	234.3	270.3	
Trager tempo vaststellingen	34.0	79.8	69.5			
Verbetering toegelaten inst. realisatie 1989			6.8			
Wijziging kassalutewijziging budget woningaanpassingen	167.8	191.0	183.2	176.3	166.2	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	432.7	537.6	828.5	886.7	773.2	
Meevallers	-115.0	-43.2	-50.9	-53.3	-135.5	
Eigen woningen 1984	-32.0	-44.1	-50.9	-53.3	-54.3	
Hoofdinfrastuctuursubsidie	-8.0	-36.0				
Kassalutewijziging budget kopkosten		-106.1				
Verbetering toegelaten inst. realisatie 1989		-2.0	-1.0			
Verbetering toegelaten instelling	-48.0	-30.5	-9.5			
Verbeteringen huurwoningen 1987		-61.8	-77.2	-15.4		
Wijziging bet.sleutel n.c.w. hoog niv. renovatie				-27.7	-27.7	
Wijziging kassalutewijziging budget woningaanpassingen		-73.4	-81.9	-94.4	-67.6	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-86.5					
Beleidsmatige uitgavenverhoging	-289.5	-291.0	-326.6	-209.5	-322.9	
Compensatie o & w op diverse artikelen	33.0					
Dieselaccijns	55.0	74.0	50.0	24.0		
Herziening verplicht. opbouw huisv. gehandicapten		15.0	15.0	5.0	5.0	
Kopkosten hoog niveau renovatie		21.0	24.0	26.0	28.0	
Mpr rijksgebouwen dienst					28.0	
Opbrengst verkoop gebouw belastingdienst	25.0					
Opbrengsten verhaalsaktes			14.0	23.0	30.0	
Purmend aandeel vrom	36.8					
Purmend van overige departementen	26.3					
Verlagng voorschot bijdragen ineens				145.0	70.0	
Voorrechtbetalingen huurmatigers ihs			37.5	12.5		
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	203.4	122.1	122.2	134.5	181.8	
Beleidsmatige uitgavenverlagng	379.5	232.1	262.7	448.0	392.8	
Aandeel generale compensatie o & w	-33.0					
Aanpassing netto contacte waarde soc. huursector				-1.5	-13.3	
Aanpassingen ncw hoog niveau renovatie				-34.1	-53.2	
Bezitsvormingsfonds	-75.0					
Budget kopkosten				-32.5	-41.6	
Compensatie ihs dmv diverse maatregelen				-35.0	-60.0	
Compensatie ivm purmend	-36.8			-10.0		

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Eigen bijdrage gehandicapten		-17.0	-35.0	-37.0	-39.0	
Herverdeling 1989 verbt. toegel. inst.	-27.0	-1.9	-2.1			
Herziening verplicht. opbouw huisv. gehandicapten	-50.0					
Huurparameter kap. markt woningen 1990 3%		-22.0	-93.0	-83.0	-87.0	
Huurparameter kap. markt woningen 1991 (ged) 3%			-21.3	-56.2	-50.7	
Intrekking verpl. verb. part. huurwoningen '86	-25.0					
Invulling prijsbijstelling op diverse artikelen	-67.1	-217.0	-236.8	-243.8	-233.0	
Jaarlijkse bijdr. huurwon. dkp			-9.8	-94.6	-190.2	
Kopkosten huurwoningen		-37.6	-37.6			
Programma verbeteringen '90 en '91	-12.0	-84.0	-96.0	-36.0	-12.0	
Stadsvernieuwingsfonds		-30.0	-15.0	-12.0	-12.0	
Verlaging voorschot bijdragen ineens		-40.0	-150.0			
Voor-oorlogse verbeter subsidie			-16.3	-98.0	-32.7	
Voorschotbetalingen huurmatigers ihs	-50.0					
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-201.4	-161.9	-193.7	-179.0	-162.9	
	-577.3	-611.4	-916.6	-942.7	-987.6	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	-54.6	-132.7	-152.0	182.5	-144.5	
<i>Desalderingen</i>						
Structurele verlaging lager werkaanbod derden rgd	-65.0	-65.0	-65.0	-65.0	-65.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	6.2	-10.6	-8.9	-8.8	-9.9	
	-58.8	-75.6	-73.9	-73.8	-74.9	
<i>Overboekingen</i>						
Handhavingsgelden nmp		5.0	15.0	25.0	25.0	
Prijsbijstelling 1990/1991	67.1	217.0	236.8	243.8	233.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	71.4	44.5	13.4	33.5	37.6	
	138.5	266.5	265.2	302.3	295.6	
<i>Kasverschuivingen</i>						
Kasverschuiving hoofdinfrastructuursubsidie		-35.0	35.0			
Kasverschuiving locatiesubsidies		-35.0	35.0		7.0	
Kasverschuiving niet ingrijpende woningverbetering				-100.0	112.0	
Verbetering toegelaten inst. '73 t/m '86.	-40.0	-40.0	80.0			
Verbetering toegelaten inst. t/m '89	-31.9	-12.9	44.8			
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-19.6	1.0	-1.4		10.0	
	-91.5	-121.9	193.4	-100.0	129.0	
<i>Saldo technische mutaties:</i>	-11.8	69.0	384.7	128.5	349.7	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	-66.4	-63.7	232.7	311.0	205.2	
Stand miljoenennota 1991	14465.4	14947.0	15438.8	15571.3	15634.2	15965.6
<i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>						
Stand startbrief 1990	5729.6	5632.5	5497.8	5519.6	5705.8	
<i>Tegenvallers</i>						
Bijstelling raming rente en aflossingen	-232.9	-233.8	-82.7	-75.4	-193.2	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-21.4	-28.8	-30.3	-27.9	-27.1	
	-254.3	-262.6	-113.0	-103.3	-220.3	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>Meevallers</i>						
Bijstelling raming kadaster		30.7	27.2	30.2	33.0	
Rente 1990 9% i.p.v. 7%		71.6	71.1	69.8	70.1	
Rente 1991 8.75 % ipv 6 %			54.7	53.7	53.7	
Restituties objectsubsidies	60.0	33.0	23.0	13.0	13.0	
Terugstorting voorschotten aflossingen woningwet	50.0	15.0	10.0			
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	32.9	12.0	5.4	3.7	-1.3	
	142.9	162.3	191.4	170.4	168.5	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlaging</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-3	-1.2	-2.2	-3.2	-4.3	
	-3	-1.2	-2.2	-3.2	-4.3	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>						
N.v.w. 1990, verhoging algemene heffingen	43.0	130.0	170.0	170.0	170.0	
Opbrengsten verhaalsakties		19.0	30.0	40.0	56.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	8.0	6.9	6.9	7.1	8.2	
	51.0	155.9	206.9	217.1	234.2	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>						
<i>Desalderingen</i>						
Verlaging i.v.m. lager werkaanbod derden rgd	-65.0	-65.0	-65.0	-65.0	-65.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	6.2	-10.6	-8.9	-8.8	-9.9	
	-58.8	-75.6	-73.9	-73.8	-74.9	
<i>Saldo technische mutaties:</i>						
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	-119.5	-21.2	209.2	207.2	103.2	
Stand miljoennota 1991	5610.1	5611.3	5707.0	5726.8	5809.0	5784.6

XII VERKEER EN WATERSTAAT

UITGAVEN

Stand startbrief 1990	8808.8	8728.2	7974.5	8131.7	8177.7	
<i>Tegenvallers</i>						
Kostenstijging ov 1990	37.0					
Kustafslag	55.0					
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	70.2	23.5	20.5	20.0	18.5	
	162.2	23.5	20.5	20.0	18.5	
<i>Meevallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-40.8	-5.1	-5.1	-4.7	-4.7	
	-40.8	-5.1	-5.1	-4.7	-4.7	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>						
4e nvw: stimulering goederenvervoer	35.0					
Kustverdediging		50.0	50.0	50.0	50.0	
Tweede structuurschema verkeer en vervoer	25.0	300.0	300.0	300.0	300.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	89.8	83.7	72.3	68.7	68.1	
	149.8	433.7	422.3	418.7	418.1	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>						
3e nvw: ingangsdatum reiskostenforfait 1 mei 1990	-25.0					
Bijdrage aan het rijkswegenfonds	-10.2	-71.1	-107.8	-112.3	-108.8	
Compensatie uit verhoging benzineaccijns	-25.0					
Kaseffect uitstel aftopping reiskostenforfait	-42.0	-10.0				
Openbaar vervoer forfait en carpooling	-8.0	-30.0	-30.0	-30.0	-30.0	
Spoorwegpensioenfondsen		-24.2	-42.2	-42.2	-42.2	
Temporiseringsprojecten ov en goederenvervoer	-55.0	-67.0	-29.5	-28.8	-38.8	
Temporiseringsprojecten sted.verkeersvoorz.		-39.4	-29.8	-24.6	-13.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-129.5	-179.0	-181.0	-178.6	-189.8	
	-294.7	-420.7	-420.3	-416.5	-422.6	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	-23.5	31.4	17.4	17.5	9.3	
<i>Desalderingen</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	48.8	46.2	31.3	21.0	17.9	
	48.8	46.2	31.3	21.0	17.9	
<i>Overboekingen</i>						
Algemene salaris maatregelen + premies	43.5	45.7	45.8	46.0	46.3	
Prijsbijstelling tranche 1990 en 1991	90.8	188.9	193.6	194.7	190.9	
Vut-restgroep	84.4	.9	.9	.9	.9	
Waggs 1990	72.7	73.3	73.5	74.5	75.2	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	36.1	5.6	5.5	6.1	12.2	
	327.5	314.4	319.3	322.2	325.5	
<i>Kasverschuivingen</i>						
Kasritme investeringspremieregeling zeescheepvaart		-41.8	39.6	2.5	-3	
		-41.8	39.6	2.5	-3	
<i>Saldo technische mutaties:</i>	376.3	318.8	390.2	345.7	343.1	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	352.8	350.2	407.6	363.2	352.4	
Stand miljoennota 1991	9161.6	9078.4	8382.1	8494.9	8530.1	8567.5
<i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>						
Stand startbrief 1990	2128.9	1885.0	2329.4	2399.2	2384.4	
<i>Tegenvallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-21.5	-1.2	-1.2	-5.4	-5.4	
	-21.5	-1.2	-1.2	-5.4	-5.4	
<i>Meevallers</i>						
Dividend ptt	30.0					
Voorschotten openbaar vervoer	50.0					
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	23.4	1.1	1.1	5.1	5.1	
	103.4	1.1	1.1	5.1	5.1	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlaging</i>						
Wet verontreiniging oppervlaktewateren		-27.0		-29.0	-72.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-1	-24.3	-26.1	-26.6	-37.6	
	-1	-51.3	-26.1	-55.6	-109.6	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>						
Verrekening voorschotten ov	34.4					
Wet verontreiniging oppervlaktewateren			26.0			
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)		20.2	22.0	22.6	22.7	
	34.4	20.2	48.0	22.6	22.7	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>						
<i>Desalderingen</i>	116.2	-31.2	21.8	-33.3	-87.2	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	48.8	46.2	31.3	21.0	17.9	
	48.8	46.2	31.3	21.0	17.9	
<i>Saldo technische mutaties:</i>						
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	48.8	46.2	31.3	21.0	17.9	
	165.0	15.0	53.1	-12.3	-69.3	
Stand miljoenennota 1991	2293.9	1900.0	2382.5	2386.9	2315.1	2265.1

XIII ECONOMISCHE ZAKEN

UITGAVEN

Stand startbrief 1990	3664.1	3564.5	3518.9	3488.7	3509.2	
<i>Tegenvallers</i>						
Herziening kasramingen		95.1	50.9	29.0		
Innovatiestimuleringsregeling	34.0	4.0				
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	28.6	1.5	2.1	3.0	0.9	
	62.6	100.6	53.0	32.0	0.9	
<i>Meevallers</i>						
Herziening kasramingen	-116.9					-20.0
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)		-2				-1
	-116.9	-2				-20.1
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>						
Bijdrage aan int. projecten waaronder jessi	13.8	41.3	55.0	55.0	55.0	
Energiebesparing	11.5	7.5	15.0	22.5	30.0	
Kennisinfrastructuur	2.1	8.9	17.9	23.6	25.0	
Milieutechnologie (iop,pbts etc.)	45.0					
Nieuwe structuur regionale ontwikkelingsmij.	11.7	18.9	15.5			
Programmatisch beleid		20.0	30.0	30.0	30.0	
Specif. bedrijfsgerichte techn. stimulering	7.0	16.5	29.8	36.0	39.5	
Technisch ontwikkelingskrediet	3.8	10.0	15.0	21.5	27.8	
Toeristisch beleid		12.0	18.5	28.0	31.0	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	23.5	3.6	6.6	6.6	6.6	
	118.4	138.7	203.3	223.2	244.9	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>						
Innovatiestimuleringsregeling		-68.0	-79.0	-62.0	-44.0	
Mijnpensioenfonds				-29.5	-29.5	
Nieuwe structuur regionale ontwikkelingsmij.				-15.0	-30.0	
Taakstelling conform prijsbijstelling 1990/1991	-23.5	-61.8	-67.6	-70.9	-69.1	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-14.9	-38.8	-41.4	-17.1	-18.7	
	-38.4	-168.6	-188.0	-194.5	-191.3	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	25.7	70.5	68.3	60.7	34.4	
<i>Desalderingen</i>						
Europ. fonds regionale ontw. (efro)	-4.0	-4.8	11.1	24.0	26.0	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	24.3	-6	15.4	18.7	18.4	
	20.3	-5.4	26.5	42.7	44.4	
<i>Overboekingen</i>						
Prijsbijstelling 1990/1991	23.5	61.8	67.6	70.9	69.1	
Van szw naar ez ivm cba scholingsgelden	53.5					
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	14.4	10.4	15.1	16.3	18.5	
	91.4	72.2	82.7	87.2	87.6	
<i>Saldo technische mutaties:</i>	111.7	66.8	109.2	129.9	132.0	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	137.4	137.3	177.5	190.6	166.4	
Stand miljoennota 1991	3801.5	3701.8	3696.4	3679.3	3675.6	3555.6
NIET-BELASTING ONTVANGSTEN						
Stand Startbrief 1990	6108.8	5936.1	5960.7	5635.8	5540.2	
<i>Tegenvallers</i>						
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-7	-5	-5	-6	-6	
	-7	-5	-5	-6	-6	
<i>Meevallers</i>						
Bijstelling aardgasbaten	100.0	800.0	700.0	500.0	500.0	
Casino's	30.0	30.0	30.0	30.0	30.0	
Dividend dsm	129.8					
Hogere opbrengst dsm		25.0	15.0			
Vertraagde rsv dading	75.0					
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	35.3	31.6	32.5	28.5	14.5	
	370.1	886.6	777.5	558.5	544.5	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlaging</i>						
Technische correctie nmp-plus	-25.0	-110.0	-150.0	-150.0	-150.0	
	-25.0	-110.0	-150.0	-150.0	-150.0	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>						
Vervroegde aflossing hoogovens		140.0	140.0	140.0	130.0	
		140.0	140.0	140.0	130.0	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	344.4	916.1	767.0	547.9	523.9	
<i>Desalderingen</i>						
Europ. fonds regionale ontw. (efro)	-4.0	-4.8	11.1	24.0	26.0	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	24.3	-6	15.4	18.7	18.4	
	20.3	-5.4	26.5	42.7	44.4	
<i>Saldo technische mutaties:</i>	20.3	-5.4	26.5	42.7	44.4	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	364.7	910.7	793.5	590.6	568.3	
Stand miljoennota 1991	6473.5	6846.8	6754.2	6226.4	6108.5	6048.7

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
XIV LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand startbrief 1990	2958.7	2980.2	3059.5	3102.4	3168.5	
<i>Tegenvallers</i>						
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	.2					
	.2					
<i>Meevallers</i>						
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-5.1	-2.1	-2.2	-2.3	-2.2	
	-5.1	-2.1	-2.2	-2.3	-2.2	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>						
Subsidie landbouwvoorlichting na privatisering		45.5	45.5	45.5	45.5	
Voortgezet agrarisch onderwijs		323.2	317.3	309.8	310.1	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	19.1	25.9	19.8	18.4	17.4	
	19.1	394.6	382.6	373.7	373.0	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>						
Ombuiging conform prijsbijstelling 1990/1991	-26.0	-61.0	-64.0	-65.5	-67.4	
Herschikking t.b.v. voortgezet agrarisch onderwijs		-323.2	-317.3	-309.8	-310.1	
Privatisering dienst landbouwvoorlichting		-45.5	-45.5	-45.5	-45.5	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-28.9	-41.9	-43.8	-42.4	-43.1	
	-54.9	-471.6	-470.6	-463.2	-466.1	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>						
<i>Desalderingen</i>						
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	14.1	42.5	41.4	42.2	43.0	
	14.1	42.5	41.4	42.2	43.0	
<i>Overboekingen</i>						
Algemene salarismaatregelen	34.4	38.7	38.5	38.4	38.5	
Prijsbijstelling 1990/1991	26.0	61.0	64.0	65.5	67.4	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	62.7	44.1	41.6	45.2	43.2	
	123.1	143.8	144.1	149.1	149.1	
<i>Saldo technische mutaties:</i>						
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>						
	137.2	186.3	185.5	191.3	192.1	
	96.5	107.2	95.3	99.5	96.8	
Stand miljoenennota 1991	3055.2	3087.4	3154.8	3201.9	3265.3	3272.2
<i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>						
Stand startbrief 1990	459.2	453.1	436.4	447.8	447.8	
<i>Tegenvallers</i>						
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-5.0	-2.1	-2.1	-2.1	-2.1	
	-5.0	-2.1	-2.1	-2.1	-2.1	
<i>Meevallers</i>						
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	.1	.1	.1	.1	.1	
	.1	.1	.1	.1	.1	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlaging</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)		-1				
		-1				
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)		5.0	5.0	5.0	5.0	
		5.0	5.0	5.0	5.0	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	-4.9	2.9	3.0	3.0	3.0	
<i>Desalderingen</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	14.1	42.5	41.4	42.2	43.0	
	14.1	42.5	41.4	42.2	43.0	
<i>Saldo technische mutaties:</i>	14.1	42.5	41.4	42.2	43.0	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	9.2	45.4	44.4	45.2	46.0	
Stand miljoenennota 1991	468.4	498.5	480.8	493.0	493.8	494.6

XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID

UITGAVEN

Stand startbrief 1990	33050.6	37761.4	37828.0	37852.8	38007.1
<i>Tegenvallers</i>					
Abw asielzoekers	6.2	17.2	25.9	32.0	37.0
Abw thuiswonenden uitstel verhaalsbepaling	47.3	63.0			
Abw/rww nieuwe nabestaanden wet			5.0	18.6	36.6
Akw nabetalings 1989	69.0				
Akw premie-inkomsten	25.0				
Akw volumebijstelling				35.3	48.8
Bijzondere bijstand vertraging decentralisatie	25.0	25.0	25.0	25.0	25.0
Correctie rijksbijdrage aaw/aww fonds	163.0				
Rww doorwerking 1989 en bijst obv cep		.2	109.1	194.0	157.8
Rww uitstel verhaalsbepaling	19.6	26.1			
Uitstel loremi		50.0	30.0	20.0	10.0
Wwv gelijkberechtiging		94.5	33.0		
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	122.5	87.3	95.7	80.4	75.6
	477.6	363.3	323.7	405.3	390.8
<i>Meevallers</i>					
Abw th.won < 65 jr doorw volume-ontwikkeling 1989	-117.3	-107.8	-129.5	-178.9	-221.4
Abw th.won < 65 jr volume-ontwikkeling	-109.1	-151.7	-151.0	-150.8	-152.2
Akw herberekening van de reserve akw-fonds	-26.0				
Akw prijsontwikkeling	-32.2	-33.0	-32.8	-24.3	-12.6
Akw volumebijstelling	-21.4	-30.9	-14.3		
Bijzondere bijstand volume-en prijsontw 1989	-25.4				
loaw doorwerking volume-ontwikkeling 1989	-45.1	-39.6	-43.8	-41.2	-38.6
Rww doorwerking 1989 en bijst obv cep	-239.6				
Rww macro-werkloosheid	-83.1	-203.5	-99.4	-111.7	-107.5
Rww overloop 1989	-25.1				
Toeslagenwet volume-ontwikkeling	-63.0	-65.0	-63.2	-60.1	-56.9
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-119.0	-108.0	-71.5	-66.3	-64.3
	-906.3	-739.5	-605.5	-633.3	-653.5

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>						
Jwg subsidie leerlingwezen		17.4	37.4	60.8	79.2	
Jwg wijziging nav nvw jeugdwerkgarantiewet		87.4	118.5	113.7	65.2	
Loonkosten banenpools	13.8	168.0	224.3	280.0	337.1	
Terugdraaien taakstelling jongerenmaatregelen		135.0	175.0	216.0	250.0	
Verhoging AKW i.v.m. koopkracht		20.0	26.0	26.0	26.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	96.3	35.2	36.6	43.5	40.9	
	110.1	463.0	617.8	740.0	798.4	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>						
Abw schoolverlatersmaatregel en uitwonendennorm		-122.5	-128.2	-128.9	-127.7	
Abw/rww besparingen sofinummer		-19.5	-38.9	-38.7	-38.7	
Arbvo-programma's compensatie materiele projecten	-62.0					
Bijstand herfasering alleenstaandentoeslag oort		-100.0				
Gwj wijz nav nvw jeugdwerkgarantiewet		-51.4	-38.6	-19.1	-3.9	
Nvw huuropbrengsten uitstel tripartisering arbvo	-28.2					
Rww besparingen banenpools	-13.8	-168.0	-224.3	-280.0	-337.1	
Rww besparingen door instroom jeugdwerkgarantiewet		-56.4	-135.7	-210.0	-242.1	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-59.0	-71.6	-79.0	-82.9	-82.1	
	-163.0	-589.4	-644.7	-759.6	-831.6	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>						
<i>Desalderingen</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	8.5	4.1	2.4	2.3	2.2	
	8.5	4.1	2.4	2.3	2.2	
<i>Overboekingen</i>						
Akw indexering januari	36.2	49.3	46.7	38.8	27.7	
Akw indexering juli	15.9	63.2	62.9	62.3	62.2	
Koppeling uitkeringen	477.2	562.5	571.4	580.5	594.7	
Loonbijstelling	-84.4	-87.2	-89.2	-93.6	-97.4	
Loonremi besparingsverlies	50.0					
Naar gf decentralisatie bijzondere bijstand		-144.0	-144.0	-144.0	-144.0	
Nvw naar ez verdeling ex-wir-gelden	-53.5					
Nvw naar o&w verdeling ex-wir-gelden	-95.5					
Rijksbijdrage aaw/aww indexering	113.0					
Van gf uitstel decentr bijz bijstand	154.0					
Van wvc compensatie nominale premieverhoging		21.0	26.0	26.0	26.0	
Waggs 1990	116.5	116.2	116.1	116.1	116.2	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-5.9	54.0	62.5	64.5	67.0	
	723.5	635.0	652.4	650.6	652.4	
<i>Kasverschuivingen</i>						
Akw kasverschuiving	1550.0	-1550.0				
	1550.0	-1550.0				
<i>Saldo technische mutaties:</i>						
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	2282.0	-910.9	654.8	652.9	654.6	
	1800.4	-1413.5	346.1	405.3	358.7	
Stand miljoenennota 1991	34851.0	36347.9	38174.1	38258.1	38365.8	38400.1

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
NIET-BELASTING ONTVANGSTEN						
Stand startbrief 1990	947.1	854.7	855.0	855.6	856.1	
<i>Tegenvallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-8	-6	-6	-8	-1.3	
	-8	-6	-6	-8	-1.3	
<i>Meevallers</i>						
Ramingsbijstelling restituties arbvo	28.7					
Reguliere ontvangsten esf	30.0					
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	11.3					
	70.0					
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	1.4	.1	.1	.1	.1	
	1.4	.1	.1	.1	.1	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>						
<i>Desalderingen</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	8.5	4.1	2.4	2.3	2.2	
	8.5	4.1	2.4	2.3	2.2	
<i>Saldo technische mutaties:</i>						
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	<i>8.5</i>	<i>4.1</i>	<i>2.4</i>	<i>2.3</i>	<i>2.2</i>	
	79.1	3.6	1.9	1.6	1.0	
Stand miljoenennota 1991	1026.2	858.3	856.9	857.2	857.1	856.9

XVI WELZIJN, VOLKSGEZONDHEID EN CULTUUR

<i>UITGAVEN</i>						
Stand startbrief 1990	11668.1	11616.8	11721.3	11778.1	11710.1	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>						
Beroepsopleiding huisartsen	37.8	37.8	37.8	37.8	37.8	
Convenant arbeidsmarktproblematiek zorg	25.0	23.0	33.0	33.0	33.0	
Nieuw kasritme nationaal restauratie fonds (nrf)			30.0	20.0	10.0	
Tijdelijke financieringsregeling verslavingszorg	32.1	32.1	32.1	32.1	32.1	
Verhoging wbo-budget uit groeiruumte foz	20.0	40.0	40.0	40.0	40.0	
Verschuiving financiering gehandicaptenvoorziening	31.8	31.8	31.6	31.6	31.6	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	62.4	61.4	61.2	57.7	57.5	
	209.1	226.1	265.7	252.2	242.0	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>						
Budgettair neutrale verwerking groeiruumte foz	-20.0	-40.0	-40.0	-40.0	-40.0	
Dekking tijdel.financier.regeling verslavingszorg	-32.1	-32.1	-32.1	-32.1	-32.1	
Financiering kosten beroepsopleiding huisartsen	-37.8	-37.8	-37.8	-37.8	-37.8	
Gehandicaptenvoorzieningen	-31.8	-31.8	-31.6	-31.6	-31.6	
Hogere terugtrekking rijksbijdrage awbz		-70.0	-70.0			
Nieuw kasritme nationaal restauratie fonds (nrf)	-60.0					
Ombuiging conform prijsbijstelling 90/91	-41.6	-90.8	-89.5	-87.9	-82.9	
Verlaging rijksbijdrage awbz ivm wir problematiek	-600.0					
Verlaging rijksbijdrage ivm convenant zorg	-25.0	-23.0	-33.0	-33.0	-33.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-56.0	-80.3	-86.5	-80.9	-82.2	
	-904.3	-405.8	-420.5	-343.3	-339.6	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>						
	-695.2	-179.7	-154.8	-91.1	-97.6	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>Desalderingen</i>						
Asielzoekers	75.0	167.4	164.0	113.3	117.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	33.4	52.5	47.9	47.8	48.8	
	108.4	219.9	211.9	161.1	165.8	
<i>Overboekingen</i>						
Loonbijstelling	49.6	52.0	54.6	56.6	58.8	
Naar szw ivm arbeidsvoorwaarden convenant		-21.0	-26.0	-26.0	-26.0	
Omrekening loongevoelige intensiveringen	-2	-2.1	-9.3	-19.7	-34.7	
Prijsbijstelling 90/91	41.6	90.8	89.5	87.9	82.9	
Waggs 1990	214.8	214.1	212.1	210.1	206.1	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	90.2	68.9	66.0	67.6	68.8	
	396.0	402.7	386.9	376.5	355.9	
<i>Kasverschuivingen</i>						
Kasschuif awbz	147.5	-147.5				
Kasschuif ivm aow-wetje oorlogsgetroffenen	-147.5	147.5				
Kasschuif ivm problematiek oorlogsgetroffenen		39.7	15.3	-2.0	-16.6	
Kasschuif oorlogsgetroffenen via awbz en nrf		-39.7	-15.3	2.0	16.6	
<i>Saldo technische mutaties:</i>	504.4	622.6	598.8	537.6	521.7	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	-190.8	442.9	444.0	446.5	424.1	
Stand miljoenennota 1991	11477.3	12059.7	12165.3	12224.6	12134.2	12109.8
<i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>						
Stand startbrief 1990	1635.7	1598.5	1595.8	1593.4	1590.9	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlaging</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)		-4	-2	-2	-2	
		-4	-2	-2	-2	
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	.1					
	.1					
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	.1	-4	-2	-2	-2	
<i>Desalderingen</i>						
Opvang asielzoekers tlv os	75.0	167.4	164.0	113.3	117.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	33.4	52.5	47.9	47.8	48.8	
	108.4	219.9	211.9	161.1	165.8	
<i>Saldo technische mutaties:</i>	108.4	219.9	211.9	161.1	165.8	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	108.5	219.5	211.7	160.9	165.6	
Stand miljoenennota 1991	1744.2	1818.0	1807.5	1754.3	1756.5	1756.5

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
ONTWIKKELINGSSAMENWERKING						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand startbrief 1990	5332.6	5694.7	5866.4	6159.8	6486.6	
<i>Tegenvallers</i>						
Deelneming internationale banken			62.5	7.3	40.0	
Ramingsbijstelling nationaal inkomen		40.3	41.7	43.3	41.5	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	1.3	3.0	3.0	3.3	6.9	
	1.3	43.3	107.2	53.9	88.4	
<i>Meevallers</i>						
Deelneming internationale banken	-38.9	-11.1				
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-9.7	-3.9	-3.9	-3.0	-6.5	
	-48.6	-15.0	-3.9	-3.0	-6.5	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>						
Medefinanciering van projecten van particuliere org.		16.9	33.5	52.0	72.4	
Milieubeleid		25.0	25.0	25.0	25.0	
Nvw milieubeleid in ontwikkelingslanden	50.0	100.0	150.0	200.0	250.0	
Nvw noodhulp	54.0	149.8	31.4	12.5	18.4	
Opvang asielzoekers	90.0	239.9	233.4	169.2	168.4	
Programma industriële ontwikkeling	65.0					
Regioprogramma	26.0					
	285.0	531.6	473.3	458.7	534.2	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>						
Bevriezing uitgaven kabna		-12.7	-26.0	-39.8	-54.2	
Correctie eg-toerekening		-18.0	-29.3	-29.5	-29.8	
Hulp aan suriname	-85.0	-25.0	-25.0	-25.0	-25.0	
Nvw plattelandsontwikkelingsprogramma	-30.0	-32.5	-35.0	-37.5	-40.0	
Ramingsbijstelling os		-25.0	-25.0	-25.0	-25.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-118.0	-404.3	-396.0	-310.3	-393.7	
	-233.0	-517.5	-536.3	-467.1	-567.7	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>						
	4.7	42.4	40.3	42.5	48.4	
<i>Overboekingen</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	6.9					
	6.9					
<i>Saldo technische mutaties:</i>						
	6.9					
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	<i>11.6</i>	<i>42.4</i>	<i>40.3</i>	<i>42.5</i>	<i>48.4</i>	
Stand miljoenennota 1991	5344.2	5737.1	5906.7	6202.3	6535.0	6837.5

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
AANVULLENDE POSTEN						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand startbrief 1990	3830.9	6615.5	9557.7	13228.1	17092.4	
<i>Tegenvallers</i>						
Aanpassing prijsontwikkeling		228.7	307.6	348.9	377.1	
Indexering studiefinanciering		156.1	239.1	310.1	390.3	
Nominale bijstelling gf/pf	158.2	271.6	283.3	307.5	340.8	
Oortgevolgen aaw + awbz	125.0					
Premiebeeld	170.0	430.0	485.0	470.0	550.0	
Uitkeringen netto-netto koppeling	279.2	262.2	271.1	280.2	294.4	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	20.0	20.0	20.0	20.0	20.0	
	<u>752.4</u>	<u>1368.6</u>	<u>1606.1</u>	<u>1736.7</u>	<u>1972.6</u>	
<i>Meevallers</i>						
Aanpassing prijsontwikkeling	-142.7					
Resultaat loonbijstelling 1990	-19.8	-24.6	-29.1	-31.0	-33.5	
Vrijval specifieke loonruimte gf/pf	-75.2	-60.6	-60.6	-60.6	-60.6	
	<u>-237.7</u>	<u>-85.2</u>	<u>-89.7</u>	<u>-91.6</u>	<u>-94.1</u>	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>						
Grote efficiency reorganisatie politie			31.2	29.7	29.7	
Grote efficiency reorganisatie recht.macht		12.0	27.5	35.0	35.0	
Grote efficiency schengen		10.4	13.0	30.6	35.0	
Incidenteel loon g + g-sector, 0,25% extra	27.0	27.0	27.0	27.0	27.0	
Incidentele loonontwikkeling, ramingsbijstelling	10.0	20.0	30.0	40.0	50.0	
Kasschuif comptabel bestel 1989	51.8					
Koppeling uitkeringen				14.3		
Ramingsbijstelling ivm overheveling	11.7	36.1	34.1	29.9	31.5	
Reservering ruimte arbeidsvoorwaarden	35.0	385.0	500.0	480.0	515.0	
Verdelen fraudebestrijding		35.0				
Verwerking loonbijstelling uit 1989	32.6	24.0	8.5	7.0	7.3	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	43.7	13.3	14.0	10.4	7.6	
	<u>211.8</u>	<u>562.8</u>	<u>685.3</u>	<u>703.9</u>	<u>738.1</u>	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>						
Grote efficiency taakstellende opbrengst		-30.0	-80.0	-100.0	-120.0	
Koppeling uitkeringen	-37.0	-3.0	-11.9		-31.5	
Minimum loonkostenregeling	-33.5	-26.3	-12.7	-8.3	-5.1	
Premiebeeld		-40.8	-40.8	-40.8	-40.8	
Verschil prijsniveau aaw/aww		-577.0	-1102.0	-1102.0	-1102.0	
Vrijval besparingsverliezen	-65.5					
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-2.7	-7.1	-10.2	-12.6	-15.1	
	<u>-138.7</u>	<u>-684.2</u>	<u>-1257.6</u>	<u>-1263.7</u>	<u>-1314.5</u>	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	<i>587.8</i>	<i>1162.0</i>	<i>944.1</i>	<i>1085.3</i>	<i>1302.1</i>	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>Overboekingen</i>						
Alg. salarismaatregelen + premies overheid	-871.0	-1034.4	-1031.9	-1030.9	-1031.5	
Convenantsgelden o&w		-61.5	-139.0	-139.0	-139.0	
Decentrale ruimte arbeidsvoorwaarden	-39.0	-77.9	-77.9	-77.9	-77.9	
Eenmalige uitkering 1990 deelsectoren	-123.9					
Incidentele loonontwikkeling 1991		-85.2	-85.2	-85.2	-85.2	
Incidentele loonontwikkeling o&w 1988	-23.9	-25.4	-20.6	-20.0	-20.0	
Naar gf: handhaving nmp-plus		-5.0	-15.0	-25.0	-25.0	
Naar just: besparingsverliezen	-39.5					
Naar o&w: bevrozing basisbeurs		-5.0	-35.0	-70.0	-105.0	
Naar o&w: studiefinanciering netto-netto koppeling		-75.3	-76.6	-77.4	-77.8	
Naar szw: aanpassing uitkeringen	-477.2	-562.5	-571.4	-580.5	-594.7	
Naar szw: aaw/aww	-113.0					
Naar szw: akw	-52.1	-112.6	-109.6	-100.7	-89.3	
Naar szw: besparingsverliezen	-50.0					
Naar vrom: handhaving nmp-plus		-5.0	-15.0	-25.0	-25.0	
Naar gf/pf : nominale bijstelling	-83.0	-467.7	-467.7	-467.7	-467.7	
Naar o&w: besparingsverliezen	-280.0					
Omrekening loongevoelige intensiveringen	2.0	21.8	49.7	84.0	126.9	
Oort-gevolgen aaw/awbz	-115.4					
Overheveling incidenteel loon o&w	-218.9	-440.4	-681.9	-933.4	-1184.9	
Overheveling vut-60 jarigen	-59.0	-168.7	-178.7	-178.7	-178.7	
Overheveling vut-restgroepregeling	-122.5	-6.9	-6.8	-6.9	-6.9	
Overheveling wachtgelden o&w	-103.1	-88.4	-84.7	-79.5	-79.0	
Overheveling wwv-vervangende uitkeringen	-161.9	-146.7	-122.0	-118.9	-114.0	
Pakketvergelijking deelsectoren	-50.7	-67.5	-67.5	-67.5	-67.5	
Scholingsgelden g + g-sector		-8.2	-16.4	-24.6	-32.8	
Uitdelen prijsbijstelling 1990/1991	-607.5	-1395.6	-1429.8	-1442.4	-1422.2	
Uitdeling bij vjn 1990	-88.8					
Van gf: handhaving nmp-plus		5.0	15.0	25.0	25.0	
Waggs 1990	-430.3	-431.0	-431.8	-432.8	-431.8	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-202.0	-183.9	-167.5	-169.5	-168.5	
	-4310.7	-5428.0	-5767.3	-6044.5	-6272.5	
<i>Kasverschuivingen</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-12.2	12.2				
	-12.2	12.2				
<i>Saldo technische mutaties:</i>						
	-4322.9	-5415.8	-5767.3	-6044.5	-6272.5	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>						
	-3735.1	-4253.8	-4823.2	-4959.2	-4970.4	
Stand miljoenennota 1991	95.8	2361.7	4734.5	8268.9	12122.0	15425.3
<i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>						
Stand startbrief 1990	950.0					
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlaging</i>						
Derving dividend ivm verkoop staatsdeelnemingen			-75.0	-75.0	-75.0	
			-75.0	-75.0	-75.0	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Beleidsmatige ontvangstenverhoging	300.0	1000.0	1000.0	1000.0	1000.0	1000.0
Verkoop aandelen postbank						
Verkoop staatsdeelnemingen						
Stand miljoenennota 1991	1250.0	1000.0	1000.0	1000.0	1000.0	1000.0
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	300.0	1000.0	1000.0	1000.0	1000.0	1000.0
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	300.0	1000.0	1000.0	1000.0	1000.0	1000.0
UITGAVEN						
Stand startbrief 1990	13820.3	13976.3	14541.1	14668.7	14838.6	14838.6
<i>Tegenvalers</i>						
Herberkend volume-acres			6.0	13.3	20.7	20.7
<i>Meevalers</i>						
Herberkend volume-acres			6.0	13.3	20.7	20.7
-6						
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>						
Effecten concept-bestuursakkoord rijk-vng	30.1	7.5	65.0	62.5	70.0	70.0
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	30.1	36.8	33.3	33.8	30.3	30.3
<i>Beleidsmatige uitgavenverlagning</i>						
Bijstandscompensatie 1989	-57.2	-28.6	-28.6	-28.6	-28.6	-28.6
Uitkeringslasten jeugdwerkgarantiewet						
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-5.0	-5.1	-21.2	-20.9	-25.2	-39.6
-62.2						
-33.7						
-72.0						
-82.3						
-93.4						
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	-32.1	10.0	32.3	27.3	27.6	27.6
<i>Overboekingen</i>						
Naar ap: aanvulling op nominale compensatie 1990	-69.9	-56.3	-56.3	-56.3	-56.3	-56.3
Van ap: definitieve nominale compensatie 1990	108.0	108.0	108.0	108.0	108.0	108.0
Van ap: ncalculatie nominale compensatie 1989	38.6	38.6	38.6	38.6	38.6	38.6
Van ap: vaststelling nominale compensatie 1991						
Van ap: decentralisatie bijzondere bijstand	-154.0	145.0	145.0	145.0	145.0	145.0
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	4.0	25.2	29.0	32.1	33.4	33.4
-73.3						
603.6						
607.4						
639.7						
613.6						
14589.9	14589.9	15180.8	15306.5	15478.0	15655.9	15655.9
Stand miljoenennota 1991	13716.3	14589.9	15180.8	15306.5	15478.0	15655.9
<i>Saldo technische mutaties:</i>	-71.9	603.6	607.4	610.5	611.8	611.8
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	-104.0	613.6	639.7	637.8	639.4	639.4

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
PROVINCIEFONDS						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand startbrief 1990	1115.6	1124.4	1771.3	1784.8	1801.8	
<i>Tegenvallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)		.1	.6	1.2	1.9	
		.1	.6	1.2	1.9	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>						
Effecten concept-bestuursakkoord rijk-ipo		2.0	11.5	20.0	29.5	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	2.8	1.2	7.3	7.4	6.8	
	2.8	3.2	18.8	27.4	36.3	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)			-2.2	-2.2	-2.2	
			-2.2	-2.2	-2.2	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	2.8	3.3	17.2	26.4	36.0	
<i>Overboekingen</i>						
Van ap: vaststelling nominale compensatie 1991		27.0	27.0	27.0	27.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	8.0	10.5	11.6	10.5	9.2	
	8.0	37.5	38.6	37.5	36.2	
<i>Saldo technische mutaties:</i>	8.0	37.5	38.6	37.5	36.2	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	10.8	40.8	55.8	63.9	72.2	
Stand miljoennota 1991	1126.4	1165.2	1827.1	1848.7	1874.0	1898.5
FONDS INVESTERINGSREKENING						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand startbrief 1990	1800.0	925.0				
<i>Tegenvallers</i>						
Bijstelling nav wir onderzoek en mr-besluitvorming	850.0		1325.0	925.0	400.0	
Bijstelling wir-raming na juni					50.0	
	850.0		1325.0	925.0	450.0	
<i>Meevallers</i>						
Bijstelling nav wir onderzoek en mr-besluitvorming		-175.0				
Bijstelling wir-raming na juni	-400.0	-75.0	-125.0	-25.0		
	-400.0	-250.0	-125.0	-25.0		
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	450.0	-250.0	1200.0	900.0	450.0	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	450.0	-250.0	1200.0	900.0	450.0	
Stand miljoennota 1991	2250.0	675.0	1200.0	900.0	450.0	150.0

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
NIET-BELASTING ONTVANGSTEN						
Stand startbrief 1990	575.0	475.0				
<i>Tegenvallers</i>						
Bijstelling nav vir onderzoek en mr-besluitvorming		-75.0				
Bijstelling vir-raming na juni	-100.0					
<i>Meevallers</i>						
Bijstelling nav vir onderzoek en mr-besluitvorming	75.0	235.0	85.0	80.0		
Bijstelling vir-raming na juni	25.0					
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>						
Reactivering vir fonds			40.0	90.0	45.0	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>						
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	-25.0	-50.0	275.0	175.0	125.0	
Stand miljoenennota 1991	550.0	425.0	275.0	175.0	125.0	75.0
RIJKSWEGENFONDS						
UITGAVEN						
Stand startbrief 1990	1692.0	1690.5	1593.7	1630.2	1701.5	
<i>Tegenvallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)		20.6	20.9	21.4	22.6	
<i>Meevallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)		-3.0	-3.0	-3.0	-3.0	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	20.3	31.7	35.7	38.5	49.5	
<i>Beleidsmatige uitgavenverlagings</i>						
Nadelig saldo 1989	-31.7					
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-35.3	-31.7	-35.7	-38.5	-49.5	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>						
<i>Desalderingen</i>						
Bijdrage van hoofdstuk 12	-10.2	-71.1	-107.8	-112.3	-108.8	
Bijdragen derden		-8.1	26.6	34.6	-18.4	
Private financiering tunnels				-30.0	1.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	2.2					
	-8.0	-79.2	-81.2	-107.7	-126.2	

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
<i>Overboekingen</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)			-8.3	-8.3	-8.3	
			-8.3	-8.3	-8.3	
<i>Saldo technische mutaties:</i>	-8.0	-79.2	-89.5	-116.0	-134.5	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	-54.7	-61.6	-71.6	-97.6	-114.9	
Stand miljoenennota 1991	1637.3	1628.9	1522.1	1532.6	1586.6	1628.4
<i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>						
Stand startbrief 1990	227.0	193.3	170.0	171.4	208.8	
<i>Tegenvallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)		-2	-2	-1		
		-2	-2	-1		
<i>Meevallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	8.6					
	8.6					
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	10.9					
	10.9					
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>						
<i>Desalderingen</i>						
Bijdrage van hoofdstuk 12	-10.2	-71.1	-107.8	-112.3	-108.8	
Bijdragen derden		-8.1	26.6	34.6	-18.4	
Private financiering tunnels				-30.0	1.0	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	2.2					
	-8.0	-79.2	-81.2	-107.7	-126.2	
<i>Saldo technische mutaties:</i>	-8.0	-79.2	-81.2	-107.7	-126.2	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	11.5	-79.4	-81.4	-107.8	-126.2	
Stand miljoenennota 1991	238.5	113.9	88.6	63.6	82.6	88.4
BELASTINGAFDRACHTEN AAN DE EG						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand startbrief 1990	6381.0	6672.0	6945.0	7268.0	7615.0	
<i>Tegenvallers</i>						
Btw-afdrachten		94.0				
		94.0				
<i>Meevallers</i>						
Btw-afdrachten	-241.0		-121.0	-121.0	-121.0	
Invoerrechten	-130.0	-125.0	-125.0	-125.0	-125.0	
	-371.0	-125.0	-246.0	-246.0	-246.0	
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	-371.0	-31.0	-246.0	-246.0	-246.0	
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	-371.0	-31.0	-246.0	-246.0	-246.0	
Stand miljoenennota 1991	6010.0	6641.0	6699.0	7022.0	7369.0	7740.0

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
MOBILITEITSFONDS						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand startbrief 1990	163.0	143.1	146.2	149.4	152.7	
<i>Tegenvallers</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)				1.1	1.1	
				1.1	1.1	
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>						
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)			3.1			
			3.1			
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>						
<i>Kasverschuivingen</i>						
Batig saldo 1989	63.4					
Versnelling projecten		85.0	37.6			
Vertraging projecten	-97.3	-25.3				
	-33.9	59.7	37.6			
<i>Saldo technische mutaties:</i>						
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	-33.9	59.7	40.7	1.1	1.1	
Stand miljoenennota 1991	129.1	202.8	186.9	150.5	153.8	157.2
CONSOLIDATIE						
<i>UITGAVEN</i>						
Stand startbrief 1990	-461.4	-422.9	-415.0	-411.0	-407.4	
<i>Desalderingen</i>						
Aanpassing ivm actualisering consolidatie	-102.3	30.4	7.1	30.1	29.8	
Aanpassing ivm verwerking roa	-75.0	-223.8	-218.0	-154.5	-153.7	
	-177.3	-193.4	-210.9	-124.4	-123.9	
<i>Saldo technische mutaties:</i>						
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	-177.3	-193.4	-210.9	-124.4	-123.9	
Stand miljoenennota 1991	-638.7	-616.3	-625.9	-535.4	-531.3	-532.3
<i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>						
Stand startbrief 1990	-461.4	-422.9	-415.0	-411.0	-407.4	
<i>Desalderingen</i>						
Aanpassing ivm actualisering consolidatie	-102.3	30.4	7.1	30.1	29.8	
Aanpassing ivm verwerking roa	-75.0	-223.8	-218.0	-154.5	-153.7	
	-177.3	-193.4	-210.9	-124.4	-123.9	
<i>Saldo technische mutaties:</i>						
<i>Saldo mutaties t.o.v. startbrief 1990</i>	-177.3	-193.4	-210.9	-124.4	-123.9	
Stand miljoenennota 1991	-638.7	-616.3	-625.9	-535.4	-531.3	-532.3

7.4. De verticale toelichting 1989

1989

	10.7
I HUIS DER KONINGIN	
UITGAVEN	
Stand miljoenennota 1989	10.7
<i>Meevallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-1
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	-1
Stand voorlopige rekening 1989	10.6
II HOGE COLLEGES VAN STAAT	
UITGAVEN	
Stand miljoenennota 1989	190.9
<i>Tegenvallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	8.9
<i>Meevallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-14.3
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	-14.3
Stand voorlopige rekening 1989	190.7
NIET-BELASTING ONTVANGSTEN	
Stand miljoenennota 1989	4.8
<i>Tegenvallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-8
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	-2
Stand voorlopige rekening 1989	190.7
NIET-BELASTING ONTVANGSTEN	
Stand miljoenennota 1989	4.8
<i>Tegenvallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-8

<i>Meevallers</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	.8
	.8
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	_____
Stand voorlopige rekening 1989	4.8
III ALGEMENE ZAKEN	
<i>UITGAVEN</i>	
Stand miljoenennota 1989	43.7
<i>Tegenvallers</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	3.2
	3.2
<i>Meevallers</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-2
	-2
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	1.5
	1.5
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-7
	-7
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	3.8
<i>Desalderingen</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	.4
	.4
<i>Overboekingen</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	2.1
	2.1
<i>Saldo technische mutaties:</i>	2.5
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	6.3
Stand voorlopige rekening 1989	50.0
 <i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>	
Stand miljoenennota 1989	1.7
<i>Meevallers</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	4.3
	4.3
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlaging</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-8
	-8
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	3.5
<i>Desalderingen</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	.4
	.4
<i>Saldo technische mutaties:</i>	.4

	1989
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	<u>3.9</u>
Stand voorlopige rekening 1989	5.6
IV KABINET NEDERLANDS-ANTILLIAANSE EN ARUBAANSE ZAKEN	
<i>UITGAVEN</i>	
Stand miljoenennota 1989	2.8
<i>Overboekingen</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	<u>.1</u>
	.1
<i>Saldo technische mutaties:</i>	.1
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	<u>.1</u>
Stand voorlopige rekening 1989	2.9
<i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>	
Stand miljoenennota 1989	23.9
<i>Meevallers</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	<u>3.8</u>
	3.8
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	<u>20.0</u>
	20.0
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	23.8
<i>Kasverschuivingen</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	<u>-14.8</u>
	-14.8
<i>Saldo technische mutaties:</i>	-14.8
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	<u>9.0</u>
Stand voorlopige rekening 1989	32.9
V BUITENLANDSE ZAKEN	
<i>UITGAVEN</i>	
Stand miljoenennota 1989	1238.4
<i>Tegenvallers</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	<u>16.9</u>
	16.9
<i>Meevallers</i>	
Vertraging invoering paspoort	-40.3
Vierde eigen middel (ramingsbijstelling)	-455.0
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	<u>-2.5</u>
	-497.8
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	<u>27.5</u>
	27.5

<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-29.5
	<u>-29.5</u>
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	-482.9
<i>Desalderingen</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	8.4
	<u>8.4</u>
<i>Overboekingen</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	2.0
	<u>2.0</u>
<i>Saldo technische mutaties:</i>	10.4
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	<u>-472.5</u>
Stand voorlopige rekening 1989	765.9
 <i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>	
Stand miljoenennota 1989	224.9
<i>Tegenvallers</i>	
Vertraging invoering paspoort	-32.9
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-6.3
	<u>-39.2</u>
<i>Meevallers</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	30.2
	<u>30.2</u>
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlaging</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-2.4
	<u>-2.4</u>
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	-11.4
<i>Desalderingen</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	8.4
	<u>8.4</u>
<i>Saldo technische mutaties:</i>	8.4
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	<u>-3.0</u>
Stand voorlopige rekening 1989	221.9
 VI JUSTITIE	
<i>UITGAVEN</i>	
Stand miljoenennota 1989	3364.9
<i>Tegenvallers</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	9.5
	<u>9.5</u>
<i>Meevallers</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-14.1
	<u>-14.1</u>

1989

Beleidsmatige uitgavenverhoging

Bewaking schiphol	34.0
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	181.1
	215.1

Beleidsmatige uitgavenverlaging

Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-95.1
	-95.1

Saldo niet-technische mutaties:

Desalderingen

Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-1
	-1

Overboekingen

Algemene salarismaatregelen	-28.4
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	86.3
	57.9

Saldo technische mutaties:

Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989

	57.8
	173.2

Stand voorlopige rekening 1989

3538.1

NIET-BELASTING ONTVANGSTEN

Stand miljoenennota 1989

524.8

Tegenvallers

Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-9.6
	-9.6

Meevallers

Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	8.6
	8.6

Beleidsmatige ontvangstenverlaging

Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-5.4
	-5.4

Beleidsmatige ontvangstenverhoging

Awbz verpleging in psych.inr.(van wvc)	25.5
Boeten en transacties	28.7
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	21.4
	75.6

Saldo niet-technische mutaties:

Desalderingen

Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-1
	-1

Saldo technische mutaties:

Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989

	-1
	69.1

Stand voorlopige rekening 1989

593.9

VII BINNENLANDSE ZAKEN*UITGAVEN*

Stand miljoenennota 1989	4087.8
<i>Tegenvallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	<u>80.7</u>
	80.7
<i>Meevallers</i>	
Lager beroep op vut-regeling tranche 1988	-60.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	<u>-76.9</u>
	-136.9
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	<u>99.7</u>
	99.7
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	<u>-49.0</u>
	-49.0
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	
<i>Desalderingen</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	<u>-1.0</u>
	-1.0
<i>Overboekingen</i>	
Loonbijstelling 1989	-31.3
Verlaging jeugdsalarissen naar a&o-fonds	27.0
Verlenging vut-60 jarigen	76.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	<u>51.3</u>
	123.0
<i>Saldo technische mutaties:</i>	
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	<u>116.5</u>
Stand voorlopige rekening 1989	4204.3

NIET-BELASTING ONTVANGSTEN

Stand miljoenennota 1989	552.2
<i>Tegenvallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	<u>-17.9</u>
	-17.9
<i>Meevallers</i>	
Vut 60-jarigen tranche 1988	50.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	<u>45.2</u>
	95.2
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	<u>9.6</u>
	9.6

	1989
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	<i>86.9</i>
<i>Desalderingen</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-1.0
	-1.0
<i>Saldo technische mutaties:</i>	<i>-1.0</i>
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	<i>85.9</i>
Stand voorlopige rekening 1989	638.1

VIII ONDERWIJS EN WETENSCHAPPEN

UITGAVEN

Stand miljoenennota 1989 **28260.8**

Tegenvallers

Aanpassing veronderstellingen studiefin/ts-regel.	76.9
Afrekeningen beroepsond./ volwasseneneducatie	49.6
Corr.incidenteel 1987 basisonderwijs	25.1
Effekten dop op incidentele personeelskosten	58.0
Lagere leerling/leerkracht-ratio basisonderwijs	32.8
Leerlingen voortgezet onderwijs	30.7
Nabetalingen 86-87 basisonderwijs	30.3
Nabetalingen beroepsond./volwasseneneducatie	38.4
Nabetalingen huren voortgezet onderwijs	72.8
Nabetalingen materiele instandhouding basisond.	134.9
Nabetalingen materiele instandhouding speciaal ond	91.5
Studenten hoger beroepsonderwijs	59.9
Studiefin: leerlingenmutaties	65.5
Toekenningen wet studiefinanciering 18+	62.9
Uitkeringen doorstroming onderwijspersoneel (dop)	308.3
Uitkeringsreg.taakverdeling/concentratie	59.2
Verplichtingen materiele instandhouding	71.4
Vervanging langdurig zieken basisonderwijs	77.1
Vervanging langdurig zieken voortgezet onderwijs	88.6
Vut-uitkeringen	78.4
Wachtgelden	53.8
Wachtgelden hoger onderwijs	37.0
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	301.8
	1904.9

Meevallers

Dva: decentrale arbeidsvoorwaarden	-37.8
Dva: incidenteel 1988	-78.4
Garanties voortgezet onderwijs	-38.2
Gemiddelde personeelskosten 1989 basisonderwijs	-30.0
Gemiddelde personeelskosten 1989 voortgezet ond.	-49.8
Inverdieneffekten garanties/ boventalligen	-51.1
Inverdieneffekten wachtgelden	-37.8
Onderuitputting ibiza-regeling	-31.7
Uitgaven materiele instandhouding speciaal ond.	-25.1
Uitkeringen doorstroming onderwijspersoneel (dop)	-155.0

Vervanging bij ziekte	-29.4
Werkgelegenheidsimpuls primair onderwijs (wio)	-35.7
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-230.3
	<u>-830.3</u>
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>	
Niet doorgaan privatisering studieleningen	214.0
Ombuigingen t.b.v wachtgelden: def.beperk.onv.geld.	49.0
Redesign nabetalingsproblemen basis/spec. ond.	38.5
Studiefin: uitstel ov-kaart en verlaging beurs	73.3
Uitwonendenbeurs voortgezet/middelbaar beroepsond.	49.7
Vonnis wijnholt harmonisatiewet	28.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	132.2
	<u>584.7</u>
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>	
Definitieve beperking onverplichte gelden	-193.1
Korte vervanging bij ziekte voortgezet onderwijs	-68.8
Niet uitdelen gedeelte prijsbijstelling	-80.4
Niet verdeeld budget algemene salarismaatregel '89	-41.8
Taakstelling u.h.v. overschrijding 1988	-38.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-163.6
	<u>-585.7</u>
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	<i>1073.6</i>
<i>Desalderingen</i>	
Nabetalingen beroepsond./volwasseneneducatie	-36.5
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	21.4
	<u>-15.1</u>
<i>Overboekingen</i>	
Algemene salarismaatregel 1989	-127.2
Biza: decentralisatie arbeidsvoorwaarden 1989	52.9
Budget incidenteel 1989 onderwijspersoneel	278.7
Complementaire schalenmaatregel ond.pers. (bbra)	37.7
Corr.incidenteel ivm dop	53.1
Dop	-58.0
Ibiza-gelden onderwijspersoneel	90.3
Prijsbijstelling 1989	112.3
Wachtgelden	36.5
Wwv-vervangende uitkering	67.1
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	76.5
	<u>619.9</u>
<i>Kasverschuivingen</i>	
Bouw voortgezet- en hoger onderwijs	60.0
Kasverschuiving abp-premie	73.2
Uitstel nabetalingen 1988 basisonderwijs	-50.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-20.3
	<u>62.9</u>
<i>Saldo technische mutaties:</i>	<i>667.7</i>
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	<i>1741.3</i>
	<u>30002.1</u>
Stand voorlopige rekening 1989	30002.1

1989

NIET-BELASTING ONTVANGSTEN

Stand miljoennota 1989	1742.4
<i>Tegenvallers</i>	
Afrekeningen oude jaren speciaal ond.	-27.0
Corr. verrekening onderwijs ondersteunend pers.	-38.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-60.6
	-125.6
<i>Meevallers</i>	
Afrekeningen beroepsond./volwasseneneducatie	68.0
Betaalde voorschotten speciaal onderwijs	34.8
Terugontvangen voorschotten basisonderwijs	144.6
Terugontvangen voorschotten speciaal onderwijs	38.4
Vervroegde aflossing studieleningen	126.6
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	137.9
	550.3
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlaging</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-19.3
	-19.3
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>	
Onderwijs ondersteunend personeel speciaal onderw.	39.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	1.8
	40.8
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	446.2
<i>Desalderingen</i>	
Nabetalingen beroepsond./volwasseneneduc.	-36.5
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	21.4
	-15.1
<i>Kasverschuivingen</i>	
Afrekening materiele instandhouding basisonderwijs	-40.5
Afrekeningen stichtingskosten basisonderwijs	-77.2
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-15.0
	-132.7
<i>Saldo technische mutaties:</i>	-147.8
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoennota 1989</i>	298.4
Stand voorlopige rekening 1989	2040.8

IXA NATIONALE SCHULD*UITGAVEN*

Stand miljoennota 1989	21875.4
<i>Tegenvallers</i>	
Boete vervroegde aflossing	34.9
Disagio	77.1
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	31.1
	143.1

<i>Meevallers</i>	
Financieringsarrangement dnb	-48.7
Lagere rentelasten vaste schuld	-39.8
Rente schatkistpapier	-125.3
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-47.3
	<u>-261.1</u>
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	-118.0
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	<u>-118.0</u>
Stand voorlopige rekening 1989	21757.4

NIET-BELASTING ONTVANGSTEN

Stand miljoenennota 1989	1.0
<i>Meevallers</i>	
Agio bij storting	92.2
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	23.4
	<u>115.6</u>
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	115.6
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	<u>115.6</u>
Stand voorlopige rekening 1989	116.6

IXB FINANCIEN*UITGAVEN*

Stand miljoenennota 1989	3844.0
<i>Tegenvallers</i>	
Muntloon ivm extra vraag 5 guldenmunten	37.6
Rente teruggave belastingen	114.5
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	71.1
	<u>223.2</u>
<i>Meevallers</i>	
Exportkredietverzekering	-192.7
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-33.2
	<u>-225.9</u>
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>	
Nieuw model betalingsverkeer	33.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	12.9
	<u>45.9</u>
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	43.2
<i>Desalderingen</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	.7
	<u>.7</u>
<i>Overboekingen</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	48.7
	<u>48.7</u>

	1989
<i>Saldo technische mutaties:</i>	49.4
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	92.6
Stand voorlopige rekening 1989	3936.6
<i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>	
Stand miljoenennota 1989	3325.2
<i>Tegenvallers</i>	
Exportkredietverzekering	-169.8
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-17.5
	-187.3
<i>Meevallers</i>	
Inningskosten douanerechten	59.0
Interim dividend postbank	52.0
Rente op foreign military sales-account	28.0
Verkoop domeinen	97.0
Winstraming nederlandse bank	243.9
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	118.4
	598.3
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlaging</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-1.2
	-1.2
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	39.2
	39.2
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	449.0
<i>Desalderingen</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	.7
	.7
<i>Saldo technische mutaties:</i>	.7
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	449.7
Stand voorlopige rekening 1989	3774.9
X DEFENSIE	
<i>UITGAVEN</i>	
Stand miljoenennota 1989	13966.4
<i>Tegenvallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	21.4
	21.4
<i>Meevallers</i>	
Overig groot materieel koninklijke luchtmacht	-25.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-13.1
	-38.1

<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>	
Bezoldiging militair pers. koninklijke landmacht	45.6
Bezoldiging militair pers. koninklijke luchtmacht	25.8
Bouw koninklijke landmacht	40.3
Gevechtsvliegtuigen f-16	72.8
Materiele exploitatie koninklijke marine	50.5
Overig groot materieel koninklijke marine	32.6
Overname infrastructuur woensdrecht	50.0
Uitgaven van personele aard koninklijke landmacht	42.8
Uitgaven van personele aard koninklijke marine	25.6
Vervanging en verbetering van tanks leopard-1	43.4
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	259.9
	<u>689.3</u>
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>	
M-fregatten	-80.4
Onderzeeboten	-33.7
Overig groot materieel koninklijke landmacht	-126.3
Overig groot materieel koninklijke luchtmacht	-146.5
Patriot	-48.1
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-161.0
	<u>-596.0</u>
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	76.6
<i>Desalderingen</i>	
Daling verrekeningen navo-bijdragen via marine	-25.5
Navo-infrastructuur	-25.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-24.2
	<u>-74.7</u>
<i>Overboekingen</i>	
Loonbijstelling	-30.2
Prijsbijstelling	173.8
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	56.6
	<u>200.2</u>
<i>Saldo technische mutaties:</i>	125.5
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoennota 1989</i>	<u>202.1</u>
Stand voorlopige rekening 1989	14168.5
 <i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>	
Stand miljoennota 1989	587.4
<i>Tegenvallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-1.8
	<u>-1.8</u>
<i>Meevallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	37.0
	<u>37.0</u>
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlaging</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-6
	<u>-6</u>

1989

Beleidsmatige ontvangstenverhoging

Diversen (sommeling bedragen < 25 mln) 9.3

9.3

Saldo niet-technische mutaties: 43.9

Desalderingen

Daling verrekeningen navo-bijdragen via marine -25.5

Navo-infrastructuur -25.0

Diversen (sommeling bedragen < 25 mln) -24.2

-74.7

Overboekingen

Diversen (sommeling bedragen < 25 mln) 14.3

14.3

Saldo technische mutaties: -60.4

Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989 -16.5

Stand voorlopige rekening 1989 **570.9**

XI VOLKSHUISVESTING, R.O. EN MILIEUBEHEER

UITGAVEN

Stand miljoenennota 1989 **14526.6**

Tegenvallers

Diversen (sommeling bedragen < 25 mln) 55.2

55.2

Meevallers

Individuele huursubsidie -28.1

Diversen (sommeling bedragen < 25 mln) -87.9

-116.0

Beleidsmatige uitgavenverhoging

Bijstelling vermoedelijk beloop 110.0

JrI bijdr. huurw. dkp 25.0

Lokatiesubsidies 35.0

Nota van wijziging (motie de vries/voorhoeve) 60.0

Tekort realisatie 1989 34.4

Uitfinancieringsproblematiek volkshuisvesting 1185.3

Diversen (sommeling bedragen < 25 mln) 254.7

1704.4

Beleidsmatige uitgavenverlaging

Huisvesting gehandicapten -35.0

Investeringskosten en huren tbv derden -27.0

Kasproblematiek 1988 volkshuisvesting -40.0

Overschot realisatie 1989 vrom -29.0

Taakstelling kaderbrief -26.7

Diversen (sommeling bedragen < 25 mln) -218.9

-376.6

	1989
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	1267.0
<i>Desalderingen</i>	
Verminderde ontvangsten van derden rgd	-40.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	.9
	-39.1
<i>Overboekingen</i>	
Prijsbijstelling voorjaarsnota	61.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	38.7
	99.7
<i>Kasverschuivingen</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-16.4
	-16.4
<i>Saldo technische mutaties:</i>	44.2
Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989	1311.2
Stand voorlopige rekening 1989	15837.8
<i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>	
Stand miljoenennota 1989	5351.9
<i>Tegenvallers</i>	
Huisvestingskosten van derden	-25.0
Ramingstechn. wijziging rente leningen woningwet	-32.7
Realisatie rente leningen woningwet	-28.4
Rente	-75.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-43.6
	-204.7
<i>Meevallers</i>	
Leningen woningwet	95.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	70.1
	165.1
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlaging</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-35.5
	-35.5
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>	
Bijstelling vermoedelijk beloop aflossingen	110.0
Restituties objectsubsidies	30.0
Terugstorting leningen ineens	600.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	25.3
	765.3
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	690.2
<i>Desalderingen</i>	
Verminderde ontvangsten door verminderd werkaanbod	-40.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	.9
	-39.1
<i>Saldo technische mutaties:</i>	-39.1
Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989	651.1
Stand voorlopige rekening 1989	6003.0

XII VERKEER EN WATERSTAAT*UITGAVEN***Stand miljoenennota 1989** **7815.4***Tegenvallers*

Versnelling kasritme wvo-uitgaven 25.8

Diversen (sommering bedragen < 25 mln) 202.4

228.2*Meevallers*

Fimt-regeling ns -51.7

Diversen (sommering bedragen < 25 mln) -112.9

-164.6*Beleidsmatige uitgavenverhoging*

Definitieve afrekening ptt 1988 184.1

N.v.w. motie de vries/voorhoeve infrastructuur 100.0

Uitstel fiscale faciliteit zsv 50.0

Diversen (sommering bedragen < 25 mln) 123.5

457.6*Beleidsmatige uitgavenverlaging*

Personeelsuitgaven -28.0

Diversen (sommering bedragen < 25 mln) -109.3

-137.3*Saldo niet-technische mutaties:**Desalderingen*

Diversen (sommering bedragen < 25 mln) 33.0

33.0*Overboekingen*

Prijsbijstelling 66.9

Vut openbaar vervoer 67.8

Diversen (sommering bedragen < 25 mln) 12.6

147.3*Saldo technische mutaties:**Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989* 180.3564.2**Stand voorlopige rekening 1989** **8379.6***NIET-BELASTING ONTVANGSTEN***Stand miljoenennota 1989** **1476.3***Tegenvallers*

Dividend ptt -211.0

Tekort afdracht loodsgeld -39.1

Diversen (sommering bedragen < 25 mln) -36.3

-286.4*Meevallers*

Heffingen wvo 30.1

Diversen (sommering bedragen < 25 mln) 68.8

98.9

	1989
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlaging</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-10.3
	-10.3
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>	
Afrekening ptt 1988	33.9
Interim dividend ptt 1989	100.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	40.8
	174.7
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	-23.1
<i>Desalderingen</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	33.0
	33.0
<i>Saldo technische mutaties:</i>	33.0
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	9.9
Stand voorlopige rekening 1989	1486.2

XIII ECONOMISCHE ZAKEN

UITGAVEN

Stand miljoenennota 1989	3438.1
<i>Tegenvallers</i>	
Exportstimulering	30.0
Herberekening kasraming oude verplichtingen	105.7
Innovatiestimuleringsregeling (instir)	50.0
Investeringspremieregeling (ipr)	49.8
Invulling kasinspanningsverplichting.	111.5
Tegemoetkoming ziektekosten zelfstandigen	34.1
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	98.7
	479.8
<i>Meevallers</i>	
Diversen	-26.4
Herberekening kas op oude verplichtingen	-52.4
Herberekening kasraming oude verplichtingen	-105.4
Personeel cbs	-28.7
Storting maatschappij voor industriële projecten	-60.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-69.5
	-342.4
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>	
Generieke steun scheepsbouw	37.7
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	96.8
	134.5
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>	
Taakstelling agv overschrijding 1988	-135.8
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-60.8
	-196.6

	1989
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	75.3
<i>Desalderingen</i>	
Dividend energie beheer nederland	-28.5
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	10.7
	-17.8
<i>Overboekingen</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	7.9
	7.9
<i>Saldo technische mutaties:</i>	-9.9
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	65.4
Stand voorlopige rekening 1989	3503.5
<i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>	
Stand miljoenennota 1989	6241.1
<i>Tegenvallers</i>	
Bijstelling gasbatenraming	-1100.0
Vertraging rsv dading	-75.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-1.4
	-1176.4
<i>Meevallers</i>	
Casino's	69.0
Dividend dsm over 1988	42.0
Herziening raming diverse artikelen	35.1
Interim dividend dsm 1989	36.8
Ontvangsten hoogovens	39.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	72.7
	294.6
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlaging</i>	
Vertraging realisatie eenmalig dividend dsm	-43.8
	-43.8
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	-925.6
<i>Desalderingen</i>	
Dividend energie beheer nederland	-28.5
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	10.7
	-17.8
<i>Saldo technische mutaties:</i>	-17.8
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	-943.4
Stand voorlopige rekening 1989	5297.7
XIV LANDBOUW, NATUURBEHEER EN VISSERIJ	
<i>UITGAVEN</i>	
Stand miljoenennota 1989	2881.2
<i>Tegenvallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	20.3
	20.3

<i>Meevallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-57.5
	-57.5
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>	
Nota van wijziging (motie de vries/voorhoeve)	40.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	78.8
	118.8
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-78.0
	-78.0
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	3.6
<i>Desalderingen</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	3.8
	3.8
<i>Overboekingen</i>	
Prijsbijstelling 1989	33.1
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	19.5
	52.6
<i>Saldo technische mutaties:</i>	56.4
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	60.0
Stand voorlopige rekening 1989	2941.2
<i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>	
Stand miljoenennota 1989	544.2
<i>Tegenvallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-22.9
	-22.9
<i>Meevallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	26.2
	26.2
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	3.3
<i>Desalderingen</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	3.8
	3.8
<i>Saldo technische mutaties:</i>	3.8
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	7.1
Stand voorlopige rekening 1989	551.3
XV SOCIALE ZAKEN EN WERKGELEGENHEID	
<i>UITGAVEN</i>	
Stand miljoenennota 1989	22863.3
<i>Tegenvallers</i>	
Akw premieinkomsten	50.0

	1989
Bijstand minder instroom in remigratieregelingen	35.3
Rww doorwerking volume-en prijsontwikkeling 1988	474.1
Rww volumebijstelling nav mev	121.4
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	<u>211.4</u>
	892.2
<i>Meevallers</i>	
Akw hogere uitstroom 12-17 jarigen	-136.2
Akw renteopbrengsten	-28.0
Arbvo programma's kasmeevallers	-35.9
Bijstand thuisw volume- en prijsontwikkeling	-100.0
Bijstand volume- en prijsontwikkeling realisatie	-194.8
Gwj/jwg herziene raming in het wetsvoorstel	-40.5
loaw tegenvallen verdiscontering	-52.8
loaw werkloosheidsontwikkeling	-46.2
Onderuitputting arbeidsvoorzieningsprogramma's	-75.0
Remigratie minder instroom in regelingen	-46.0
Rww volume-ontwikkeling nav cep	-190.5
Toeslagenwet volume-en prijsontwikkeling	-215.5
Werkervaringsplaatsen minder plaatsingen	-33.4
Wet werkloosheidsvoorz snellere uitstroom regulier	-97.3
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	<u>-205.6</u>
	-1497.7
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>	
Abw uitstel en bijstelling jongerendossier abw rww	100.0
Abw vertraging invoering verhaalsbepalingen	29.0
Nota v wijz compensatie verhoging kostenforfait	80.0
Rijksbijdrage akw uitvoeringskosten	40.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	<u>60.0</u>
	309.0
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	<u>-20.4</u>
	-20.4
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	
<i>Desalderingen</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	<u>-11.5</u>
	-11.5
<i>Overboekingen</i>	
Extra middelen tbv werkervaringsplaatsen	100.0
Loonbijstelling	-133.4
Loonbijstelling wsw waggs-ruimte	-40.0
Prijsbijstelling	54.7
Rijksbijdrage akw ontwikkeling prijzen	-30.9
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	<u>-8.4</u>
	-58.0
<i>Saldo technische mutaties:</i>	
	-69.5
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	<u>-386.4</u>
Stand voorlopige rekening 1989	22476.9

NIET-BELASTING ONTVANGSTEN

Stand miljoennota 1989	930.5
<i>Tegenvallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-9.0
	-9.0
<i>Meevallers</i>	
Wsw/www meer restituties	40.1
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	78.9
	119.0
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlaging</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-3.0
	-3.0
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	3.0
	3.0
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	<i>110.0</i>
<i>Desalderingen</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-11.5
	-11.5
<i>Saldo technische mutaties:</i>	<i>-11.5</i>
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoennota 1989</i>	<i>98.5</i>
Stand voorlopige rekening 1989	1029.0

WVI WELZIJN, VOLKSGEZONDHEID EN CULTUUR*UITGAVEN*

Stand miljoennota 1989	11633.3
<i>Tegenvallers</i>	
Bejaardenoorden.	37.5
Eerste jaar terbeschikkingstelling via de awbz	25.5
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	4.4
	67.4
<i>Meevallers</i>	
Kasvertraging verzets en vervolgingslachtoffers.	-80.2
Realisatie 1989	-89.4
	-169.6
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>	
"amen." compensatie fin. gevolgen wijziging wbo	62.0
Doeluitkering wet bejaardenoorden	62.0
Schuif premie-begroting via rijksbijdrage awbz.	72.1
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	98.2
	294.3
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>	
"amen." wet op de bejaardenoorden (wbo)	-62.0
Gelden naar algemeen artikel bejaardenoorden	-62.0

	1989
Schuif premie-begroting via rijksbijdrage awbz	-72.1
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-59.1
	-255.2
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	-63.1
<i>Desalderingen</i>	
Radio televisie en pers	78.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	116.4
	194.4
<i>Overboekingen</i>	
Prijsbijstelling 1989	60.2
Waggs 1989	46.7
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	50.0
	156.9
<i>Kasverschuivingen</i>	
Invulling kasinspanningverplichting molukse kerken	56.2
Verzets en vervolgingslachtoffers	-60.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	3.8
	351.3
<i>Saldo technische mutaties:</i>	351.3
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	288.2
Stand voorlopige rekening 1989	11921.5
<i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>	
Stand miljoenennota 1989	1470.4
<i>Meevallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	19.9
	19.9
<i>Beleidsmatige ontvangstenverlaging</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-3
	-3
<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	3.4
	3.4
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	23.0
<i>Desalderingen</i>	
Radio televisie en pers	78.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	116.4
	194.4
<i>Saldo technische mutaties:</i>	194.4
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	217.4
Stand voorlopige rekening 1989	1687.8

ONTWIKKELINGSSAMENWERKING*UITGAVEN*

Stand miljoenennota 1989	4793.5
<i>Tegenvallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	27.9
	<u>27.9</u>
<i>Meevallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-31.4
	<u>-31.4</u>
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>	
Deelneming kap.intern.banken	50.9
Landenprogramma	60.9
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	101.9
	<u>213.7</u>
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>	
Hulp aan Suriname	-109.4
Onderuitputting Kabna	-25.2
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-57.9
	<u>-192.5</u>
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	17.7
<i>Overboekingen</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	3.7
	<u>3.7</u>
<i>Saldo technische mutaties:</i>	3.7
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	<u>21.4</u>
Stand voorlopige rekening 1989	4814.9

AANVULLENDE POSTEN*UITGAVEN*

Stand miljoenennota 1989	1405.5
<i>Tegenvallers</i>	
Aanpassing aan CEP 1989	109.8
Herziening premie-beeld 1989	55.0
Hogere prijsontwikkeling	226.6
Interimuitkering overheidspersoneel	195.0
	<u>586.4</u>
<i>Meevallers</i>	
Nominale loonbijstelling gf/pf	-65.1
Wwv-vervangende uitkeringen	-41.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-31.5
	<u>-137.6</u>
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	22.9
	<u>22.9</u>

1989

*Beleidsmatige uitgavenverlaging*Diversen (sommeling bedragen < 25 mln) -15.1

-15.1

*Saldo niet-technische mutaties:*456.6*Overboekingen*

Algemene salarisverhoging van 0,7% -258.3

Arbeidsmarkt- en opleidingsfonds -27.0

Beloningsdifferentiatie -73.9

Complementaire schalenmaatregel -64.4

Comptabel bestel -55.0

Ibiza-gelden 37.4

Incidentele loonkostenontwikkeling 1989 -343.7

Instelling mobiliteitsfonds -130.0

Koopkrachtreparatie ambtenaren ivm dekker -149.0

Naar gf: nominale bijstelling -88.4

Naar szw: scholing en werkgelegenheid -100.0

Nominaal beeld 1989 694.5

Prijsbijstelling voorjaarsnota -595.4

Toeslag onregelmatige dienst -50.8

Vut 60-jarigenmaatregel -110.0

Vut-restgroepegeling -120.1

Wachtgelden -66.9

Werkgelegenheidsgelden -114.6

Wwv-vervangende uitkeringen -106.4

Diversen (sommeling bedragen < 25 mln) -120.5

-1842.5

Kasverschuivingen

Comptabel bestel -51.8

Overloop 1987 + 1988 32.2

-19.6

Saldo technische mutaties:-1862.1*Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989*-1405.5**Stand voorlopige rekening 1989****.0***NIET-BELASTING ONTVANGSTEN***Stand miljoenennota 1989****538.9***Tegenvallers*Diversen (sommeling bedragen < 25 mln) -25.2

-25.2

Meevallers

Meeropbrengst verkoop 2e tranche dsm 155.0

Verkoop aandelen stoomvaartmaat. zeeland 78.4

Verkoop dsm 756.5

989.9

<i>Beleidsmatige ontvangstenverhoging</i>	
Extra verkoop staatsdeelnemingen	1300.0
	<u>1300.0</u>
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	2264.7
<i>Overboekingen</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-14.3
	<u>-14.3</u>
<i>Saldo technische mutaties:</i>	-14.3
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	<u>2250.4</u>
Stand voorlopige rekening 1989	2789.3

GEMEENTEFONDS*UITGAVEN*

Stand miljoenennota 1989	12738.4
<i>Tegenvallers</i>	
Algemene uitkering	44.0
Bijstandscompensatie 1988	70.8
Evaluatie korting aanvangssalarissen	37.6
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	11.7
	<u>164.1</u>
<i>Meevallers</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-9.1
	<u>-9.1</u>
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>	
Beleidsintensiveringen 1987 + 1988	45.2
Uitvoeringsbepalingen bestuursakkoord rijk-vng	86.0
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	12.9
	<u>144.1</u>
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	299.1
<i>Desalderingen</i>	
Besluit proefgemeenten	44.6
	<u>44.6</u>
<i>Overboekingen</i>	
Van ap: nominale compensatie 1989	75.6
Van ap: werkgelegenheidsgelden	26.0
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	125.6
	<u>227.2</u>
<i>Kasverschuivingen</i>	
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	-1.4
	<u>-1.4</u>
<i>Saldo technische mutaties:</i>	270.4
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	<u>569.5</u>
Stand voorlopige rekening 1989	13307.9

1989

NIET-BELASTING ONTVANGSTEN

Stand miljoenennota 1989	.0
<i>Meevallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	12.1
	12.1
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	
<i>Desalderingen</i>	
Besluit proefgemeenten	44.6
	44.6
<i>Saldo technische mutaties:</i>	
Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989	56.7
Stand voorlopige rekening 1989	56.7

PROVINCIEFONDS*UITGAVEN*

Stand miljoenennota 1989	1050.8
<i>Meevallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-2
	-2
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	16.1
	16.1
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	
<i>Overboekingen</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	18.8
	18.8
<i>Saldo technische mutaties:</i>	
Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989	34.7
Stand voorlopige rekening 1989	1085.5

FONDS INVESTERINGSREKENING*UITGAVEN*

Stand miljoenennota 1989	2425.0
<i>Tegenvallers</i>	
Bijstelling agv meer betalingen op oude verplicht.	1000.0
Bijstelling wir raming	1028.7
Technische correctie	175.0
	2203.7
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	
Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989	2203.7
Stand voorlopige rekening 1989	4628.7

NIET-BELASTING ONTVANGSTEN

Stand miljoenennota 1989	500.0
<i>Tegenvallers</i>	
Bijstelling wir raming	-135.5
	<u>-135.5</u>
<i>Meevallers</i>	
Technische correctie	175.0
	<u>175.0</u>
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	39.5
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	39.5
	<u>39.5</u>
Stand voorlopige rekening 1989	539.5

RIJKSWEGENFONDS*UITGAVEN*

Stand miljoenennota 1989	1500.0
<i>Tegenvallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	28.3
	<u>28.3</u>
<i>Meevallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-2.2
	<u>-2.2</u>
<i>Beleidsmatige uitgavenverhoging</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	20.0
	<u>20.0</u>
<i>Beleidsmatige uitgavenverlaging</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-14.3
	<u>-14.3</u>
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	31.8
<i>Desalderingen</i>	
N.v.w. motie de vries/voorhoeve	41.0
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	1.7
	<u>42.7</u>
<i>Saldo technische mutaties:</i>	42.7
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	74.5
	<u>74.5</u>
Stand voorlopige rekening 1989	1574.5

NIET-BELASTING ONTVANGSTEN

Stand miljoenennota 1989	125.0
<i>Tegenvallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	-2.2
	<u>-2.2</u>
<i>Meevallers</i>	
Diversen (sommering bedragen < 25 mln)	13.6
	<u>13.6</u>

	1989
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	11.4
<i>Desalderingen</i>	
N.v.w. motie de vries/voorhoeve	41.0
Diversen (sommeling bedragen < 25 mln)	1.7
	<u>42.7</u>
<i>Saldo technische mutaties:</i>	42.7
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	<u>54.1</u>
Stand voorlopige rekening 1989	179.1
BELASTINGAFDRACHTEN AAN DE EG	
<i>UITGAVEN</i>	
Stand miljoenennota 1989	5605.0
<i>Tegenvallers</i>	
Invoerrechten	180.4
	<u>180.4</u>
<i>Meevallers</i>	
Btw-afdracht	-32.5
	<u>-32.5</u>
<i>Saldo niet-technische mutaties:</i>	147.9
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	<u>147.9</u>
Stand voorlopige rekening 1989	5752.9
MOBILITEITSFONDS	
<i>UITGAVEN</i>	
Stand miljoenennota 1989	
<i>Overboekingen</i>	
Uit staartpost mn na aanvaarding wet mf	130.0
	<u>130.0</u>
<i>Kasverschuivingen</i>	
Vertraging projecten bereikbaarheidsplan randstad	-85.7
	<u>-85.7</u>
<i>Saldo technische mutaties:</i>	44.3
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	<u>44.3</u>
Stand voorlopige rekening 1989	44.3
CONSOLIDATIE	
<i>UITGAVEN</i>	
Stand miljoenennota 1989	-405.9
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	<u>.0</u>
Stand voorlopige rekening 1989	-405.9
<i>NIET-BELASTING ONTVANGSTEN</i>	
Stand miljoenennota 1989	-405.9
<i>Saldo mutaties t.o.v. miljoenennota 1989</i>	<u>.0</u>
Stand voorlopige rekening 1989	-405.9

8. Heroverweging/beleidsevaluatie en verzelfstandiging/privatisering

8.1. Heroverweging en beleidsevaluatie

Het kabinet beschouwt de heroverwegingsprocedure als een essentieel hulpmiddel voor het begrotingsbeleid. Evenals in de vorige kabinetsperiode zullen jaarlijks in het kader van de begrotingsvoorbereiding een aantal beleidsevaluerende studies worden uitgevoerd. In de selectiecriteria voor deze onderwerpen wordt geen verandering gebracht. Enerzijds zal worden gelet op objectieve omstandigheden, namelijk tijdsverloop sinds een vorige beleidsevaluatie, groei van de uitgaven, evenwichtige spreiding over de departementen en mogelijkheden van decentralisatie, deregulering, verzelfstandiging en toepassing van het profijtbeginsel, anderzijds zal rekening worden gehouden met wijzigingen in de prioriteiten van het kabinetsbeleid.

Van de voortgang van de heroverwegingsprocedure wordt verslag gedaan in het Samenvattend Eindrapport Heroverweging Begrotingsvoorbereiding 1991. Dit rapport bevat een overzicht van de resultaten van de onderzoeken die in het afgelopen jaar zijn uitgevoerd alsmede van de rol die de resultaten hebben gespeeld in het feitelijke budgettaire beleid zoals dat onder andere in deze Miljoenennota tot uiting komt.

Het rapport zal de Kamers kort na Prinsjesdag worden aangeboden.

Het kabinet heeft besloten in het kader van de begrotingsvoorbereiding 1992 heroverwegingsonderzoeken te wijden aan de volgende onderwerpen:

1. onderzoek- en ontwikkelingsuitgaven defensie,
2. differentiatie van (financiële) beheersregels,
3. wachtgelden,
4. doelmatigheid van de planning en allocatie van middelen ten behoeve van de huisvesting in het voortgezet onderwijs, het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs,
5. bijdragen aan privaatrechtelijke keuringsinstellingen voor agrarische producten.

Tevens heeft het kabinet het initiatief genomen om te zamen met de Sociale Verzekeringsraad een evaluatie-onderzoek in te stellen naar de uitvoeringskosten van de sociale verzekeringen (exclusief volksgezondheid). Daartoe is de Sociale Verzekeringsraad uitgenodigd om te zamen met de betrokken departementen een voorstel uit te werken voor de opzet en organisatie van dit onderzoek.

De omschrijvingen van de bovengenoemde onderwerpen waaraan in het komend jaar een heroverwegingsonderzoek zal worden gewijd treft u hieronder aan. Tevens is vermeld hoe de betrokken werkgroepen zullen zijn samengesteld.

1. Onderzoek- en ontwikkelingsuitgaven defensie

In dit onderzoek worden de door Defensie voor wetenschappelijk onderzoek en technologische ontwikkeling uitgetrokken budgetten doorgelicht, onder meer op doelmatigheid. Deze budgetten vloeien voor

ongeveer twee derde deel naar TNO-instanties, het overige deel is verdeeld over verschillende andere instituten en industrieën. Het hiermee gemoeide bedrag is door indexatie jarenlang licht gestegen.

Daarnaast zal onder meer worden onderzocht op welke wijze de verschillende vormen van onderzoek en ontwikkeling kunnen worden geïntegreerd c.q. beter op elkaar kunnen worden afgestemd.

Deelnemende departementen : Def. (vz.), Fin., EZ, OenW, AZ.

2. Differentiatie van (financiële) beheersregels

Mede naar aanleiding van de behandeling in de Staten-Generaal van de 4^e wijziging van de Comptabiliteitswet, is een discussie ontstaan over de wenselijkheid van de differentiatie van de beheersregels – in het bijzonder de financiële beheersregels – in de Rijksdienst.

Dit heroverwegingsonderzoek beoogt deze discussie op korte termijn en in breed verband tot praktisch toepasbare conclusies te doen leiden.

In de verdere discussie over dit onderwerp zal onder andere ingegaan moeten worden op de relatie tussen de (financiële) beheersregels en de (juridische) vormgeving van onderdelen van de Rijksdienst. In dit verband kan onder andere gedacht worden aan de figuur van het staatsbedrijf («agency»).

Tevens zal in de bedoelde discussie ingegaan moeten worden op de te volgen procedures en de wijze van bemoeienis van toetsende instanties in de achtereenvolgende fasen van de begrotingscyclus: begrotingsvoorbereiding, begrotingsuitvoering, controle en verantwoording. Ook zal ingegaan moeten worden op de vraag wat eventuele differentiatie van beheersregels met zich brengt aan (extra) verantwoordelijkheden voor het lijnmanagement. Daarbij zal tevens een verband moeten worden gelegd tussen financiële en personele beheersregels.

Doel van de discussie zal moeten zijn het versterken van een doelmatige (en rechtmatige) bedrijfsvoering door de Rijksoverheid, binnen algemene budgettaire randvoorwaarden en met oog voor de noodzaak van een zorgvuldige allocatie en beheersing van overheidsuitgaven en voor de noodzakelijke flexibiliteit van het Rijksbudget.

Het voorgestelde onderzoek moet inzicht verschaffen in bestaande knelpunten en wegen aangeven waarlangs deze knelpunten kunnen worden weggenomen.

Voor het te hanteren tijdschema is het gewenst, dat vroeg in 1991 beschikt kan worden over een rapportage over dit heroverwegingsonderzoek. Een zodanige tijdige rapportage is mede nuttig omdat dan de resultaten van het heroverwegingsonderzoek kunnen bijdragen aan de operatie «grote efficiency».

Samenstelling van de werkgroep:

Vanwege het «horizontale» karakter van dit onderwerp, is besloten de leden van de HO-werkgroep te recruteren uit de diverse meest betrokken geledingen. De Directeur-Generaal van de Rijksbegroting zal als voorzitter optreden.

3. Wachtgelden

De wachtgeldregelingen bij de overheid zijn ten opzichte van gelijksoortige regelingen in het bedrijfsleven in het algemeen royaler met name qua duur van de uitkeringen. In het bijzonder bij het onderwijs leidt de wachtgeldregeling tot knelpunten omdat daarvan relatief veelvuldig gebruik wordt gemaakt.

Het onderzoek heeft in de eerste plaats tot doel de regelingen van overheid en bedrijfsleven te inventariseren en onderling te vergelijken, en

in de tweede plaats om op grond daarvan mogelijke versoeringsmaatregelen te ontwikkelen, die tot een vermindering van het beroep op de regelingen kunnen leiden, alsmede tot een oplossing van de hiervoor genoemde knelpunten bij het onderwijs.

Deelnemende departementen : BiZa (vz.), Fin., OenW, SZW, AZ.

4. Doelmatigheid van de planning en allocatie van middelen ten behoeve van de huisvesting in het voortgezet onderwijs, het hoger beroepsonderwijs en het wetenschappelijk onderwijs

De huidige situatie kenmerkt zich door allocatie van de huisvestingsmiddelen via door het ministerie van OenW beheerste planningscycli op landelijk niveau. Er is sprake van aparte planning van de huisvesting per onderwijssoort. Daarbij is er een beleidsmatige en budgettaire scheiding tussen de allocatie van middelen ten behoeve van materiële exploitatie, onderhoud, permanente huisvesting (à fonds perdu bekostigd) en verschillende vormen van tijdelijke huisvesting (met name op declaratiebasis bekostigde huursommen).

In de eerste plaats moet in het onderzoek worden gezien op welke wijze een meer integrale afweging tot stand kan worden gebracht tussen huisvestingsuitgaven en aan huisvesting gerelateerde uitgaven.

In de tweede plaats dient te worden gezien hoe (meer) samenwerking tussen onderwijssoorten op het gebied van huisvesting tot een doelmatiger gebruik van de beschikbare huisvesting kan leiden.

In de derde plaats moet worden onderzocht op welke wijze de instellingen een grotere zelfstandigheid op het terrein van de huisvesting kunnen krijgen c.q. op welke wijze aan deregulering vorm kan worden gegeven.

In het onderzoek dient onder meer aandacht te worden besteed aan:

- «lump sum»-bekostiging van huisvestings- en onderhoudsuitgaven;
- medegebruik van huisvesting;
- doelmatiger afweging tussen permanente en (diverse vormen van) tijdelijke huisvesting;
- aanwending van eigen middelen voor huisvesting.

De uit te werken varianten moeten passen binnen de bestaande regels met betrekking tot de wijze van financiering van de huisvestingsuitgaven door de overheid. Alle varianten moeten tenminste budgettair neutraal zijn (ook gezien in het licht van de debudgetteringsregel en van de uitgaven van andere departementen).

Deelnemende departementen : OenW (vz.), Fin., LNV, VROM, AZ.

5. Overheidsbijdragen aan privaatrechtelijke keuringsinstellingen

Jaarlijks verleent de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij een bijdrage in de keuringskosten aan ruim 30 privaatrechtelijke keuringsinstellingen. Deze bijdrage vindt zijn oorsprong in een lastenverlichtingsoperatie voor het bedrijfsleven. Voor 1989 bedraagt het totaal bedrag f 32,6 miljoen. Tot 1988 bedroeg de bijdrage 50% van de subsidiabele kosten.

Daarna is de bijdrage beperkt en is er sprake van een vaste bijdrage per instelling, die neerkomt op ca. 42% van de subsidiabele kosten.

Het onderzoek heeft tot doel de effectiviteit van deze subsidiegelden nader te bezien.

Daartoe zal onder meer worden onderzocht of een verdere verbetering van de efficiency, met daaraan gekoppeld een kostenverlaging, bij de verschillende keuringsdiensten is te bereiken. Voorts zal worden bezien of andere criteria bij de subsidieverlening kunnen leiden tot grotere effectiviteit van de te besteden gelden. Daarbij zal met name aandacht worden gegeven aan de vraag in hoeverre vernieuwende activiteiten door het subsidiestelsel kunnen worden gestimuleerd.

In het onderzoek zal rekening worden gehouden met de ontwikkelingen die van invloed zijn op de voortbrenging en afzet van de te keuren produkten (toenemend aantal merkprodukten ook in de agrarische sector) en op de keuring zelf (certificering van productie- en keuringsprocessen) en met ontwikkelingen in de Europese regelgeving.

Daarnaast moet aandacht gegeven worden aan de vraag welke keuringsactiviteiten mogelijk kunnen worden overgedragen aan producenten of producentengroeperingen. Voorts moet één en ander worden bezien in het kader van de totale structuur waarbinnen keuringsdiensten functioneren, waarbij aandacht moet worden besteed aan de verhouding van deze activiteiten tot die van de rijkskeuringsdiensten.

Gelijktijdig en in verband hiermee worden ook de keuringsactiviteiten van de Plantenziektenkundige Dienst aan een onderzoek onderworpen.

Deelnemende departementen : LNV (vz.), EZ, Fin., AZ.

8.2. Verzelfstandiging en privatisering

Zoals aangekondigd in de brief van de Minister van Financiën van 3 juli 1990 aan de Voorzitter van de Tweede Kamer (Tweede Kamer 1989–1990, 21 632, nr. 1) wordt in onderstaande tabel een overzicht gegeven van de voortgang van de lopende projecten, die in het verleden in het kader van de privatiseringsronden van het vorige kabinet zijn gestart.

Voor meer informatie per project moge worden verwezen naar de Memories van Toelichting bij de afzonderlijke begrotingshoofdstukken en naar de kamerstukken die verband houden met de wetgeving betreffende afzonderlijke projecten.

Het overzicht heeft betrekking op de projecten die in de brief van de Minister van Financiën van 4 mei 1988 (Tweede Kamer 1987–1988, 17 938, nr. 42) zijn genoemd. Daarnaast zijn enkele sinds die datum geïnitieerde nieuwe projecten vermeld die zullen worden uitgevoerd volgens de procedure van de Interdepartementale Begeleidingscommissie Privatisering. Dit betreft de onderwerpen: Rijksmusea (WVC) en de Rijksdienst voor het Wegverkeer (VenW).

Overzicht van de voortgang van privatiseringsprojecten sedert mei 1988

A. Projecten waarbij de privatisering heeft plaatsgevonden	Ministerie	datum ¹	Aard van de (beoogde) beslissing
Tentoonstellingstellingsbouw	AZ	01-09-1989	afstoting
Politie Technische Dienst	Just		uitbesteding
Staatsdrukkerij (SDUB)	BiZa	01-11-1988	verzelfstandiging
Bureau Vernietiging Overheidsarchieven	Fin	01-09-1989	afstoting
Waarborgfonds Motorverkeer	Fin	01-06-1989	verzelfstandiging
Rijksinkoopbureau	Fin	01-05-1990	verzelfstandiging
Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek	Def		uitbesteding
Landmeetkundige activiteiten Kadaster	VROM		uitbesteding
Directie Bouw Rijksgebouwendienst	VROM		uitbesteding
Secretariaten Huuradviescommissie	VROM		uitbesteding
Staatsvissershavenbedrijf	V&W	01-04-1989	afstoting
Dienst Informatieverwerking RWS	V&W	01-01-1990	afstoting
PTT, incl. Rijksautomobielcentrale	V&W	01-01-1989	verzelfstandiging
Loodswezen	V&W	01-10-1988	verzelfstandiging
Diverse projecten Rijksdienst IJsselmeerpolders	V&W		uitbesteding
Ingenieursdiensten Rijkswaterstaat	V&W		uitbesteding
Dienst van het IJkwezen	EZ	01-05-1989	verzelfstandiging
Computercentrum	SZW	01-10-1988	afstoting
Dienst van het Stoomwezen	SZW		uitbesteding
Dienst Bijzonder Jeugdwerk	WVC	01-10-1988	verzelfstandiging

B. Projecten in uitvoering of onderzoek	Ministerie	datum ¹	Aard van de (beoogde) beslissing
Rijksopleidingsinstituut	BiZa		verzelfstandiging
Rijks Bedrijfsgezondheidsdienst- en Bedrijfsveiligheidsdienst	BiZa		verzelfstandiging
Rijkscomputercentrum	BiZa		verzelfstandiging
Verzekeringskamer	Fin		verzelfstandiging
Staatsloterij	Fin		verzelfstandiging
Rijksmunt	Fin		MR-besluit in voorbereiding
Laboratorium Belastingdienst	Fin		MR-besluit in voorbereiding
Lijndiensten vrachtovervoer	Def		IBP-advies in voorbereiding
Luchtverkeersbeveiliging	V&W		verzelfstandiging
Rijksluchtvaartschool	V&W		afstoting
Rijksdienst voor het Wegverkeer	V&W		IBP-advies in voorbereiding
Bibliotheek en Documentatiefunctie bij de departementen	EZ		IBP-advies in voorbereiding
Staatsbosbeheer	LNV		verzelfstandiging
Landbouwkundig onderzoek	LNV		verzelfstandiging
Landbouwvoorlichting	LNV		verzelfstandiging
Rijksopleidingscentrum voor Verloskundigen	WVC		verzelfstandiging
Rijksmusea	WVC		onderzoek nog gaande

Er is besloten om de privatisering van het Bureau schade-afwikkeling bij Financiën niet te laten doorgaan. Bij de hydrografische diensten van V&W en Def worden de resultaten van de federatieve samenwerking afgewacht. Dit geldt evenzo voor de Rijkswerf van de Marine in Den Helder. Op basis van een evaluatie-onderzoek van de bereikte efficiency-resultaten zullen nadere beslissingen worden genomen over eventuele verdergaande verzelfstandiging en de juridische constructie waarin dit vorm zou moeten krijgen.

¹ Alleen bij afstoting en verzelfstandiging zijn data aan te geven.

9. De financiën van de lagere overheden

9.1. Inleiding

In deze bijlage komen de financiën van de lagere overheden aan de orde.

In paragraaf 9.2. wordt ingegaan op de inkomstenbronnen van de lagere overheden en op de voorkeursvolgorde die het Rijk daarbij heeft: eigen inkomsten, algemene uitkering (uit het Gemeente- of Provinciefonds) en vervolgens specifieke uitkeringen. Op de afzonderlijke inkomstenbronnen alsmede op enkele actuele ontwikkelingen zal in de paragrafen 9.3., 9.4. en 9.5. worden ingegaan.

De uitgaven van de lagere overheden zijn onderverdeeld in lopende uitgaven en kapitaaluitgaven. In de begroting van de lagere overheden worden deze op de gewone dienst respectievelijk de kapitaaldienst verantwoord. In paragraaf 9.6. wordt de ontwikkeling van de kapitaaluitgaven behandeld in samenhang met de financiering daarvan. In paragraaf 9.7. tenslotte wordt ingegaan op het verloop van het financieringsstekort van de lagere overheden.

9.2. Inkomstenbronnen gemeenten en provincies

De bekostiging van de taken en activiteiten van gemeenten en provincies kan op de volgende manieren worden vormgegeven:

1. eigen inkomsten (tarieven, gebruikersbijdragen en belastingen);
2. algemene uitkering;
3. specifieke uitkeringen.

Met de genoemde bekostigingswijzen zijn de volgende bedragen gemoeid:

Tabel 9.2.1. Inkomstenbronnen van gemeenten en provincies (begrotingscijfers: bedragen in miljoenen gulden)

	1986	%	1987	%	1988	%	1989	%	1990			%
									gemeenten	provincies	totaal	
1. – Eigen belastingsgebied ¹	2 914	5,0	3 001	5,2	3 128	5,7	3 237	6,1	3 111	236	3 347	6,0
– Heffingen en rechten ²	1 607	2,7	1 679	2,9	1 785	3,2	1 928	3,7	1 952	232	2 184	3,9
2. Algemene uitkering ³	12 966	22,0	12 832	22,1	13 163	23,8	13 952	26,3	13 866	1 116	14 982	27,0
3. Specifieke uitkeringen	41 433	70,3	40 587	69,8	37 152	67,3	33 888	63,9	31 568	3 538	35 106	63,1
Totaal	58 920	100,0	58 099	100,0	55 228	100,0	53 005	100,0	50 497	5 122	55 619	100,0
Totaal specifieke uitkeringen	406		370		322		243				216	

¹ Het betreft voor gemeenten onroerend-goedbelastingen, hondenbelasting, woonforensenbelasting, toeristenbelasting, baat- en aanlegbelasting en bouwgrondbelasting. Het betreft voor provincies: de provinciale opcenten op de motorrijtuigenbelasting.

² Wat de gemeenten betreft: rioolrechten, reinigingsrechten, verontreinigingsheffing, leges, precario rechten, markt gelden, begraafrechten en parkeergelden. Wat de provincies betreft: leges, grondwaterheffing, verontreinigingsheffing en opcenten omroepbijdragen.

³ Uit oogpunt van consistentie is voor wat betreft de algemene uitkering uitgegaan van de bedragen in de ontwerp-begrotingen van het Gemeentefonds en het Provinciefonds, inclusief Nota's van Wijziging.

Doel van het financiële-verhoudingsbeleid is het – onder bepaalde randvoorwaarden – bevorderen dat bij de middelentoedeling aan gemeenten en provincies methoden van bekostiging worden gekozen die:

- a. langs zo kort mogelijke lijnen verband leggen tussen het nut van een activiteit en het daarvoor te brengen offer (profijtgedachte);
- b. de gemeenten en/of provincies zoveel mogelijk vrijheid laten bij het bepalen van de hoogte van de beschikbare middelen, alsmede bij het bepalen van de richting waarin en de wijze waarop deze zullen worden aangewend;
- c. zo weinig mogelijk apparaatskosten bij zowel het Rijk als de lagere overheden met zich mee brengen.

Uitgaande van de verschillende karakteristieken van de inkomstenbronnen van de lagere overheden, bestaat er, vanuit het gezichtspunt van de allocatie van middelen, de volgende voorkeursvolgorde ten aanzien van de bekostigingswijze van taken en activiteiten van gemeenten en provincies: eigen inkomsten, algemene uitkering en specifieke uitkeringen.

9.3. Eigen inkomsten

Ingevolge het onder het vorige kabinet afgesloten deel-bestuursakkoord Binnenlandse Zaken – Interprovinciaal Overleg is een werkgroep geformeerd die alternatieve mogelijkheden voor het provinciaal belastinggebied heeft onderzocht. De provincies hebben inmiddels een standpunt over dit rapport ingenomen. Zij zijn van mening dat aan de provincies de bevoegdheid moet worden toegekend provinciale opcenten te heffen op de loon- en inkomstenbelasting. Het kabinet zal nog in 1990 met een standpunt komen.

Bij de Eerste Kamer der Staten-Generaal is een wetsvoorstel in behandeling dat beoogt de heffing en invordering van de onroerend-goedbelastingen over te dragen van de Belastingdienst naar de gemeenten (Wet overdracht taken OGB, Kamerstukken I 1989/90, 21 356, nr. 233). Het wetsvoorstel voorziet in de mogelijkheid dat aan een aantal gemeenten reeds per 1 januari 1991 bedoelde taken worden overgedragen. Zesendertig gemeenten hebben verzocht voor deze mogelijkheid in aanmerking te komen (stand per 6 september 1990). Het laat zich derhalve thans aanzien dat tenminste 36 gemeenten de heffing en invordering van de onroerend-goedbelastingen zelf gaan verzorgen per 1 januari 1991.

Het rapport van de Werkgroep Waardebepaling Onroerend Goed is op 5 maart 1990 aan de Staten-Generaal verzonden. De Ministerraad is op 16 maart 1990 met het rapport akkoord gegaan.

Dit betekent dat over het rapport bestuurlijke overeenstemming tot stand is gekomen. Op basis van deze overeenstemming worden thans enkele bestuurlijk-organisatorische onderwerpen verder uitgewerkt. Tevens wordt een wetsvoorstel voorbereid. Wij streven er naar dit wetsvoorstel rond 1 juli 1991 in de Ministerraad te behandelen en om advies aan de Raad van State aan te bieden.

In juni 1990 heeft het kabinet bij de Staten-Generaal een voorstel ingediend tot wijziging van de gemeentewet met betrekking tot de materiële belastingbepalingen (Kamerstukken II 1989/90, 21 591, nrs. 1 en 2). Dit voorstel behelst onder andere de afschaffing van de heffingsgrondslag oppervlakte bij de onroerend-goedbelastingen en het samenvoegen van de huidige baat- en bouwgrondbelasting tot een baatbelasting nieuwe stijl.

9.4. Algemene uitkeringen uit het Gemeentefonds en het Provinciefonds

Het beleid met betrekking tot de algemene uitkeringen uit het Gemeentefonds en het Provinciefonds wordt voor een belangrijk deel bepaald door de (nieuw) af te sluiten bestuursakkoorden tussen het Rijk enerzijds en de VNG en het IPO anderzijds.

In deze bestuursakkoorden leggen de betrokken partijen afspraken vast over de wijze waarop zij gedurende de kabinetsperiode met elkaar om zullen gaan.

In de onderhandelingen tussen het kabinet en het bestuur van de VNG is overeenstemming bereikt over de tekst van een concept-bestuursakkoord. Het concept is door het bestuur van de VNG met een positief advies aan de gemeenten ter goedkeuring voorgelegd.

Het laat zich thans aanzien dat ook met het IPO een bestuursakkoord gesloten kan worden. Mocht onverhoopt toch geen bestuursakkoord met het IPO tot stand komen, dan zal het kabinet zich opnieuw beraden over de bepalingen in het concept-bestuursakkoord. Dit geldt in het bijzonder de bepalingen die nieuwe toevoegingen aan het Provinciefonds betreffen voor de uitkeringsjaren na 1991.

De relatie tussen het Rijk en gemeenten en provincies is als gevolg van de vorige Bestuursakkoorden verbeterd.

De Bestuursakkoorden hebben tot ieders tevredenheid gewerkt.

Het kabinet brengt met de (nieuw) af te sluiten bestuursakkoorden tot uiting dat gemeenten en provincies een prominente rol in het voorgenomen kabinetsbeleid innemen. Dit komt onder meer tot uiting in het feit dat een belangrijk deel van de middelen die betrekking hebben op beleidsintensivering waartoe bij het sluiten van het regeerakkoord is besloten bij de gemeenten en de provincies tot besteding komen.

De belangrijkste financiële implicaties uit de af te sluiten bestuursakkoorden betreffen het volume-accres, de accessen met betrekking tot de nominale compensatie, de aanvulling op de nominale compensatie, de autonome incidentele loonstijging, het evenredig aandeel in de ombuigingen op de rijksbegroting, de prioriteiten regeerakkoord en de impulsen. Hiermee wordt de in de vorige Bestuursakkoorden neergelegde evenredigheidssytematiek gecontinueerd. Met betrekking tot de vorige Bestuursakkoorden resteert de afrekening op grond van de uitvoeringsbepalingen, in casu de financiële gevolgen van de Vervolgrapportage nr. 3. Deze punten worden in het navolgende besproken.

Volume-accres

In beide concept-bestuursakkoorden is opgenomen dat het volume-accres voor deze kabinetsperiode gehandhaafd blijft op 1%. Voor het Gemeentefonds is hiermee in 1991 een bedrag van f 154,8 miljoen gemoeid en voor het Provinciefonds een bedrag van f 11,3 miljoen.

Nominale compensatie

Met het oog op de arbeidsvoorwaardenontwikkeling 1991 bedraagt de nominale compensatie van het Gemeentefonds f 343,1 miljoen en voor het Provinciefonds f 27,0 miljoen. Aangevuld met de mogelijkheid om via efficiency-verbetering extra ruimte te creëren, kan een ruimte tot stand komen overeenkomstig de ontwikkeling in de marktsector.

Het Gemeentefonds en het Provinciefonds ontvangen jaarlijks een compensatie voor op centraal niveau genomen maatregelen met effect op de gemeentelijke en provinciale loonsom, die door het CPB worden gerekend tot de incidentele loonontwikkeling, die ten laste komen van de ruimte voor arbeidsvoorwaarden- en werkgelegenheidsbeleid en waartoe is besloten na overleg in het Centraal Georganiseerde Overleg voor Ambtenarenzaken. Op grond van het zogenaamde overloopeffect van salarismaatregelen, die per 1 juli 1990 zijn ingegaan, wordt aan het Gemeentefonds voor 1991 nog f 13,6 miljoen toegevoegd en aan het Provinciefonds f 1,0 miljoen. Daarnaast dient op grond van diverse maatregelen f 15,7 miljoen toegevoegd te worden aan het Gemeentefonds en f 1,3 miljoen aan het Provinciefonds als aanvulling op de nominale compensatie 1991.

Autonome incidentele loonstijging

Aan het Gemeentefonds en het Provinciefonds worden, overeenkomstig het gestelde in de beide concept-bestuursakkoorden, de volgende bedragen toegevoegd in verband met een gedeeltelijke tegemoetkoming in de kosten van autonome incidentele loonstijging (x f miljoen):

	1991	1992	1993	1994	1995 e.v.j.
Gemeentefonds	20	40	50	70	70
Provinciefonds	2	4	5	7	7
Totaal	22	44	55	77	77

Evenredig aandeel in ombuigingen gecorrigeerd voor besparingsverliezen en evenredig aandeel in beleidsintensivering

In de concept-bestuursakkoorden is opgenomen dat het Gemeentefonds en het Provinciefonds evenredig zullen delen in ombuigingen als gevolg van macro-economische tegenvallers, achteraf te corrigeren voor besparingsverliezen. Het Gemeentefonds en Provinciefonds zullen tevens een evenredig aandeel ontvangen in niet-gecompenseerde beleidsintensiveringen. Het vorenstaande is niet van toepassing op ombuigingen, besparingsverliezen en beleidsintensiveringen uit het Regeerakkoord 1989 en de Startbrief (Kamerstukken II 1989/90, 21 378, nr.1).

De bepaling met betrekking tot het evenredig delen in ombuigingen als gevolg van macro-economische tegenvallers leidt er toe dat het Gemeentefonds en het Provinciefonds met ingang van 1991 een aandeel leveren in de ombuigingen op de rijksbegroting waartoe door het kabinet in april 1990 is besloten. Voor 1991 en latere jaren is hiermee ten aanzien van het Gemeentefonds een bedrag gemoeid van f 87,7 miljoen en ten aanzien van het Provinciefonds f 10,8 miljoen. In aanvulling op de besluitvorming in april heeft het kabinet in het kader van de begrotingsvoorbereiding 1991 besloten tot nadere ombuigingen op de Rijksbegroting. Op grond van de bepalingen van de concept-bestuursakkoorden leidt dit evenwel niet tot een verlaging van de uitkeringen 1991 van de beide fondsen, maar wel van de uitkeringen voor 1992 en later. Voor het Gemeentefonds en Provinciefonds tezamen is hiermee voor 1992 en volgende jaren vooralsnog een bedrag gemoeid van f 20,0 miljoen. Er zal nog een herberekening plaatsvinden. De eventuele effecten daarvan zullen worden verwerkt in de Voorjaarsnota.

Aan de bepalingen met betrekking tot het evenredig delen in besparingsverliezen en beleidsintensiveringen, althans voorzover het betreft nieuwe

en nadere besluiten ten opzichte van de Startbrief, zal bij de Voorjaarsnota 1991 voor het eerst uitvoering worden gegeven. Hierbij zullen de Voorjaarsnota 1990 en de Miljoenennota 1991 als uitgangspunt dienen.

Prioriteiten regeerakkoord

Als tegemoetkoming aan de gemeenten en provincies is besloten genoemde ombuigingsbedragen van f 87,7 miljoen respectievelijk f 10,8 miljoen structureel te doen terugvloeien naar het Gemeentefonds en het Provinciefonds in verband met prioriteiten regeerakkoord, primair ten behoeve van de opbouw van de milieu-apparaten.

Een deel van de f 10,8 miljoen ten behoeve van het Provinciefonds (een reeks bedragen oplopend van f 6,3 miljoen in 1991 tot f 10,8 miljoen in 1994) zal ter beschikking worden gesteld via de begroting van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer in de vorm van een tijdelijke specifieke uitkering, die met ingang van 1995 weer zal worden overgeheveld naar het Provinciefonds.

Impulsen

In de concept-bestuursakkoorden is opgenomen dat aan het Gemeentefonds voor 1992 een bedrag van f 50 miljoen structureel wordt toegevoegd en aan het Provinciefonds voor 1992, 1993 en 1994 telkens structureel f 7,5 miljoen voor prioriteiten die ook het kabinet in het regeerakkoord heeft gesteld, zoals milieu, sociale vernieuwing en investeringen.

In 1993 en 1994 zal opnieuw telkens f 50 miljoen structureel aan het Gemeentefonds worden toegevoegd indien de ontwikkeling van het financieringstekort van het Rijk dit toelaat.

Uitvoeringsbepalingen vorige Bestuursakkoorden

In de Rapportage naar aanleiding van enkele bepalingen uit de vorige Bestuursakkoorden met de VNG en het IPO (Bijlage II bij de memorie van toelichting bij de begroting van het Gemeentefonds voor het jaar 1989, Kamerstukken II 1988/89, 20 800 C, nr. 3; hierna te noemen: de Rapportage) zijn met betrekking tot de besparingsverliezen en de niet-gecompenseerde beleidsintensiveringen op de rijksbegroting enkele toezeggingen gedaan.

In de opgestelde Vervolrapportages nrs. 1, 2 en 3 is hieraan uitvoering gegeven.

De Vervolrapportage nr. 3 vormt de eindafrekening met betrekking tot de vorige Bestuursakkoorden. Deze Vervolrapportage is als bijlage bij de eerste wijziging van de Gemeentefonds-begroting 1990 gevoegd (Kamerstukken 1989/90, 21 583, nr. 2).

Uit hoofde daarvan wordt in 1990 f 22,4 miljoen aan het Gemeentefonds toegevoegd en f 2,8 miljoen aan het Provinciefonds. Voor 1991 komen deze bedragen uit op f 10,0 miljoen, respectievelijk f 1,2 miljoen.

Overige wijzigingen

De overige wijzigingen voor het Gemeentefonds worden voor het belangrijkste gedeelte verklaard door overboekingen van de middelen in verband met de voorgenomen decentralisatie van de bijzondere bijstand. Hiermee is een bedrag van f 312,0 miljoen gemoeid (inclusief 12,0 miljoen gelden tegemoetkoming studiekosten voor 21-jarigen en ouder).

Vorenstaande accessen en decressen leiden tot het volgende beeld:

Tabel 9.4.1. Algemene en integratie-uitkeringen van het Gemeentefonds en het Provinciefonds

	Gemeentefonds	Provinciefonds
Begrotingsbedrag 1990	13 789,0 ¹	1 126,4
– Volume-accres	154,8	11,3
– Nominale compensatie	343,1	27,0
– Aanvulling op de nominale compensatie	29,3	2,3
– Autonome incidentele loonstijging	20,0	2,0
– Ombuigingen	– 91,6	– 11,3
– Prioriteiten Regeerakkoord	87,7	4,5
– Overige wijzigingen	303,1	3,0
Begrotingsbedrag 1991	14 635,4	1 165,2

¹ Inclusief een bedrag van f 52,7 miljoen, zijnde het deel van de welzijnsgelden dat betrekking had op de RWM. Dit bedrag maakt deel uit van het plafond voor ontwikkelingssamenwerking.

9.5. Specifieke uitkeringen

De taken van de lagere overheden worden voor een belangrijk deel bekostigd uit specifieke uitkeringen. Het aandeel van de specifieke uitkeringen in de bekostiging van deze taken stijgt ver uit boven het totaal van de middelen uit het Gemeentefonds en het Provinciefonds en de eigen middelen van gemeenten en provincies.

De vorige twee kabinetten hebben een taakstellend beleid gevoerd dat er op was gericht het aantal specifieke uitkeringen terug te brengen van 514 in 1983 tot 202 in 1990. De taakstelling is nagenoeg gehaald (216 uitkeringen per 1 januari 1990). De sanering in aantallen heeft echter niet tot gevolg gehad dat de verhouding tussen de omvang van de bedragen gemoeid met specifieke uitkeringen respectievelijk met algemene middelen wezenlijk veranderde.

Uit tabel 9.2.1. kan echter worden afgelezen dat de richting (ook in bedragen) van het beleid goed is. Naast de forse reductie van het aantal specifieke uitkeringen is ook de verhouding in bedragen tussen algemene middelen en specifieke uitkeringen ten gunste van de algemene middelen gewijzigd indien de respectievelijke percentages worden vergeleken met die van 1986. Daarnaast zijn ontwikkelingen gaande die deze richting versterken. Te denken valt hierbij aan de decentralisatie van de bijzondere bijstand per 1991 (toevoeging aan het Gemeentefonds van f 300 miljoen) en de overheveling van de gelden met betrekking tot de herziening van de bekostiging van de wegzorg en de herziening van het wegenbeheer naar het Gemeentefonds en het Provinciefonds per 1 januari 1992 (circa f 646 miljoen naar het Provinciefonds en circa f 417 miljoen naar het Gemeentefonds).

Tabel 9.5.1. Totaal bedragen van specifieke uitkeringen (bedragen in miljoenen gulden)

Ministerie	1986	1987	1988	1989	1990				aantal uitkeringen
					ge-meenten	provin-cies	derden	totaal	
Justitie	23	1	3	3	11	0	0	11	2
Binnenlandse Zaken	2247	2169	2084	2056	2118	7	0	2125	15
Onderwijs en Wetenschappen	5181	5304	5052	4795	4735	10	15	4760	52
Financiën	8	7	10	9	9	0	0	9	1
Defensie	7	7	6	7	10	0	0	10	2
Volkshuisvesting Ruimtelijke Ordening en Milieu	10 512	10 261	8 320	7 638	7 986	441	0	8 427	38
Verkeer en Waterstaat	2 406	2 443	2 410	2 332	1 659	931	2	2 592	20
Economische Zaken	258	329	353	328	53	169	98	320	14
Landbouw, Visserij en Natuurbeheer	74	85	62	50	40	4	3	47	13
Sociale Zaken en Werkgelegenheid	16 953	15 986	14 656	13 714	13 724	7	0	13 731	16
Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	3 982	4 164	4 296	3 120	1 223	1 969	52	3 244	43
Totaal	41 651	40 756	37 252	34 052	31 568	3 538	170	35 276	-
Waarvan soiciale zekerheidsuitgaven	16 812	15 850	14 382	13 679	13 704	0	0	13 731	-
Aantal specifieke uitkeringen	406	370	322	243	-	-	-	-	216

Het kabinet is van mening dat het saneringsbeleid dient te worden voortgezet. Dat hoeft niet alleen een kwantitatieve sanering te betekenen, ook een kwalitatieve sanering gericht op een beperking van regelgeving kan een bijdrage leveren aan het vergroten van de bestedingsvrijheid van de lagere overheden. Voorop staat dat het Rijk de lagere overheden de ruimte geeft om beslissingen over beleidsvoornemens te nemen.

Naast overhevelingen van specifieke uitkeringen naar de fondsen is dit ook te bereiken door specifieke uitkeringen samen te voegen tot één bredere specifieke uitkering. Het beleid met betrekking tot bijvoorbeeld de sociale vernieuwing is hiervan een goed voorbeeld. Door middel van convenanten kunnen gemeenten met het Rijk overeenkomen dat het Rijk de gemeentelijke beleidsvrijheid met betrekking tot een groot aantal specifieke uitkeringen vergroot. Enerzijds door terug te treden in de regelgeving, anderzijds door een ontkokering van de geldstromen. Door de gemeenten meer ruimte te geven verwacht het kabinet dat zij effectiever kunnen komen tot de verbetering van de positie van mensen die een maatschappelijke achterstand hebben opgelopen of dreigen op te lopen.

9.6. De kapitaaluitgaven van de lagere overheden en de financiering daarvan

Kapitaaluitgaven van de gemeenten en de provincies

De totale kapitaaluitgaven van de gemeenten en de provincies beliepen in 1989 13,8 miljard gulden, ofwel 3,3% NI. De kapitaaluitgaven bleven daarmee 0,9 miljard gulden achter bij die van het voorafgaande jaar. Zoals uit tabel 9.6.1 blijkt, is deze daling het gevolg van de afnemings van de post «Doorgegeven en andere verstrekte leningen». Een groot deel van deze post bestaat uit leningen aan woningbouwcorporaties en uit leningen die gemeenten in het kader van de verzelfstandiging van gemeentelijke nutsbedrijven hebben verstrekt. De afnemings is vooral het gevolg van de verminderde herfinancieringsvraag via de gemeenten door woningbouwcorporaties uit hoofde van vervroegd afgeloste rijksleningen. Wanneer de post «Doorgegeven en andere verstrekte leningen» buiten beschouwing wordt gelaten, blijkt dat de kapitaaluitgaven van de

gemeenten en de provincies voor het eerst sinds jaren weer zijn toegenomen en wel van 9,9 naar 10,3 miljard gulden. Daarmee is een einde gekomen aan de periode van steeds dalende kapitaaluitgaven die eind zestiger jaren een aanvang nam. Gelet op de vele nieuwe investeringsprojecten die op stapel staan en in aanmerking nemend dat in de komende jaren een aanvang zal worden gemaakt met het inlopen van de onderhoudsachterstand bij de rioleringen, is de verwachting dat de kapitaaluitgaven in 1990 en volgende jaren verder zullen stijgen.

De grootste stijging tussen 1988 en 1989 is opgetreden bij de post «Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting». De stijging van deze grootste component van de kapitaaluitgaven hangt vooral samen met de kosten die moeten worden gemaakt om te kunnen voldoen aan de grote vraag naar bouw- en bedrijfsterreinen. Ook de post «Verkeer, vervoer en waterstaat» vertoonde in 1989 een stijging, hetgeen ondermeer voortvloeide uit de grotere uitgaven voor wegen, pleinen en straten.

9.6.1. Kapitaaluitgaven van gemeenten en provincies; in miljarden gulden

Jaar	1986	1987	1988	1989
Algemeen bestuur	1,2	1,0	0,9	0,8
Openbare orde en veiligheid	0,2	0,2	0,2	0,2
Verkeer, vervoer en waterstaat	1,6	1,7	1,3	1,4
Economische Zaken	1,7	0,9	0,9	0,8
Onderwijs	0,6	0,6	0,6	0,7
Cultuur en recreatie	0,8	0,7	0,7	0,7
Sociale voorzieningen en maatschappelijk werk	0,1	0,1	0,1	0,1
Volksgesondheid	0,9	0,7	0,7	0,7
Ruimtelijke ordening en volkshuisvesting	3,8	3,9	4,3	4,7
Financiering en algemene dekkingsmiddelen	<u>0,2</u>	<u>0,2</u>	<u>0,2</u>	<u>0,2</u>
Subtotaal	11,0	10,0	9,9	10,3
Doorgeven leningen t.b.v. volkshuisvesting en andere verstrekte leningen	<u>6,3</u>	<u>8,1</u>	<u>4,8</u>	<u>3,5</u>
Totaal kapitaaluitgaven	17,3	18,1	14,7	13,8
Idem in % NNI	4,5	4,6	3,7	3,3

Bron: CBS

Financiering van de kapitaaluitgaven van de gemeenten en de provincies

Tabel 9.6.2. geeft een overzicht van de wijze waarop de kapitaaluitgaven van de gemeenten en de provincies zijn gefinancierd.

9.6.2. Financieringsoverzicht van gemeenten en provincies; in miljarden gulden.

Jaar	1986	1987	1988	1989
Kapitaaluitgaven (-)	- 17,3	- 18,1	- 14,7	- 13,8
Overschot gewone dienst (voor afschrijvingen)	3,1	4,6	3,6	4,2
Opbrengst verkoop goederen	2,4	2,6	3,6	3,7
Rijksleningen woningbouw (netto)	- 11,0	- 9,8	- 0,3	0,3
Ontvangen bijdragen	1,9	1,9	2,6	2,5
Overige kapitaalinkomsten (inclusief ontvangen aflossingen)	<u>15,0</u>	<u>13,7</u>	<u>3,8</u>	<u>2,9</u>
Financieringstekort (-)	- 5,9	- 5,1	- 1,4	- 0,2
Aflossingen (-)	<u>- 9,3</u>	<u>- 8,6</u>	<u>- 5,5</u>	<u>- 7,2</u>
Financieringsbehoefte (-)	- 15,2	13,7	- 6,9	- 7,4
Bruto beroep op lange middelen	<u>11,8</u>	<u>14,7</u>	<u>8,1</u>	<u>7,8</u>
Mutatie netto vlottende schuld (stijging = -)	- 3,4	1,0	1,2	0,4

Bron: CBS

Uit de tabel blijkt dat de financieringsbehoefte van de gemeenten en de provincies in 1989 op 7,4 miljard gulden is uitgekomen, een stijging ten opzichte van 1988 met 0,5 miljard gulden. Deze stijging is het gevolg van de toegenomen vervroegde aflossingen op oude hoogrentende leningen door de gemeenten en de provincies. Aangezien het financieringstekort ten opzichte van 1988 is afgenomen, was de stijging van de financieringsbehoefte in 1989 per saldo vrij beperkt. Op de achterliggende oorzaken van de daling van het financieringstekort wordt in de volgende paragraaf teruggekomen.

Het kapitaalmarktberoep in 1989 overtrof de financieringsbehoefte. Daardoor kon de netto vlottende schuld van de gemeenten en de provincies worden verlaagd.

Liquiditeitspositie van gemeenten, provincies, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen

In 1989 is de bruto vlottende schuld van de lagere overheid toegenomen met 0,1 miljard tot 5,8 miljard gulden. Dit betekent dat de lagere overheden in 1989 voor 0,1 miljard gulden aan liquiditeiten hebben gecreëerd. Deze stijging is vooral toe te schrijven aan de provincies. De bruto vlottende schuld van de gemeenten bleef in 1989 nagenoeg constant. Hierbij kan worden aangetekend dat de vier grote steden de bruto vlottende schuld terugbrachten met 0,2 miljard tot 1,4 miljard gulden.

Ondanks de stijging van de bruto vlottende schuld, daalde de netto vlottende schuld van de lagere overheid met 0,3 miljard¹ tot 1,5 miljard gulden. Dit was het gevolg van de stijging van de vlottende middelen, die grotendeels bij de provincies was gelokaliseerd. Uit grafiek 9.6.1. is af te lezen dat door de daling van de netto vlottende schuld van de lagere overheid de ruimte onder de kasgeldlimiet in 1989 is gestegen van 6,1 miljard gulden naar 6,4 miljard gulden.

De daling van de netto vlottende schuld heeft mogelijk te maken met het in de tweede helft van 1989 ontstane negatieve verschil tussen de lange en de korte rente. Kortlopende schuld werd hierdoor relatief onaantrekkelijk. Ook speelde een rol de relatief hoge opbrengst uit de verkoop van bouw- en industriegronden, die de gemeenten mede onder invloed van de hoge korte rente deels tijdelijk (kortlopend) hebben uitgezet.

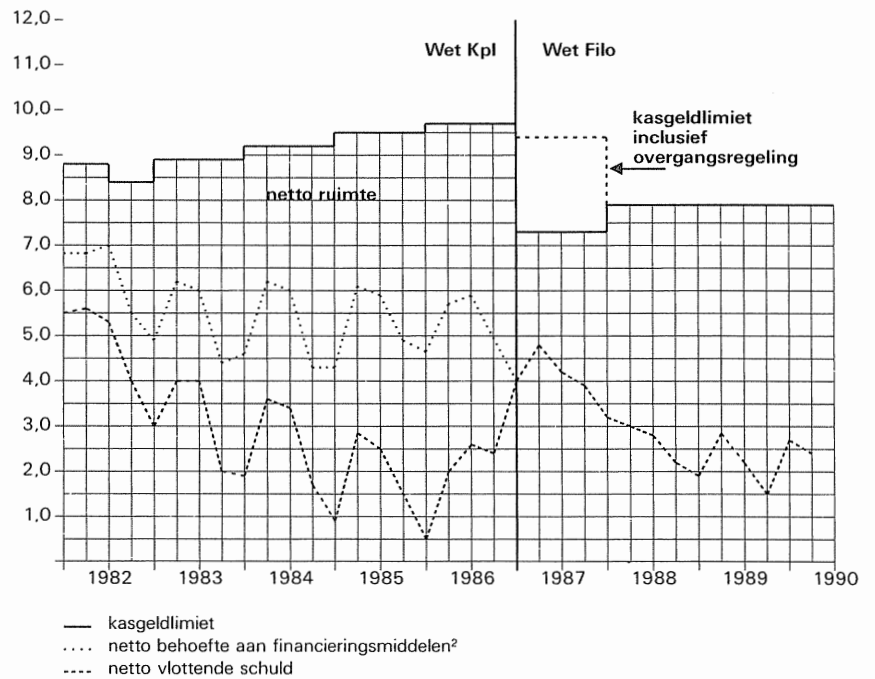
In het eerste kwartaal van 1990 steeg de bruto vlottende schuld van de lagere overheid met 0,7 miljard tot 6,5 miljard gulden. Van deze stijging komt 0,5 miljard gulden voor rekening van de gemeenten. De netto vlottende schuld van de lagere overheid steeg in dezelfde periode met 1,1 miljard tot 2,6 miljard gulden. Als gevolg hiervan daalde de ruimte van de totale lagere overheid onder de kasgeldlimiet tot 5,3 miljard gulden.

Gezien het seizoenspatroon van de afgelopen jaren is een stijging van de netto vlottende schuld in de eerste maanden van het jaar gebruikelijk. Ook het feit dat in maart de korte rente weer beneden de lange rente daalde, kan invloed hebben gehad op de toeneming van de netto vlottende schuld.

---

¹ In tabel 9.6.2 wordt een daling van de vlottende schuld 0,4 miljard gulden genoemd. Het verschil van 0,1 miljard gulden is veroorzaakt door de waterschappen en de gemeenschappelijke regelingen.

Grafiek 9.6.1. Liquiditeitspositie van gemeenten, provincies, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen; primo kwartaalcijfers; in miljarden gulden.

9.7. Het financieringstekort van de lagere overheden

Het financieringstekort van de lagere overheden over 1989 bedroeg 0,1% NI. Aangezien het bedrag aan vervroegd afgeloste woningwetleningen in 1989 verwaarloosbaar klein was, is het tekort exclusief vervroegde aflossing eveneens 0,1% NI.

Het tekort is daarmee fors afgenomen ten opzichte van het tekort van 1988 dat exclusief vervroegde aflossing op 0,9% NI uitkwam. Deze daling houdt grotendeels verband met het feit dat de Bank voor Nederlandse Gemeenten (BNG) en de Nederlandse Waterschapsbank (NWB) met ingang van 1 januari 1989 door De Nederlandsche Bank niet langer tot de sector lagere overheid maar tot de sector banken worden gerekend. Teneinde de ontwikkeling van het financieringstekort in de afgelopen jaren te laten aansluiten bij deze nieuwe tekortdefinitie, zijn in tabel 9.7.1 ook tekortcijfers over de jaren 1986 tot en met 1988 opgenomen exclusief BNG en NWB. Uit deze cijfers blijkt dat het tekort daalde van 0,4% NI in 1988 naar 0,1% NI in 1989.

9.7.1. Het financieringstekort van de lagere overheden naar onderdelen; in % van het nationale inkomen

Jaar	1986	1987	1988	1989
Provincies en gemeenten				
Saldo gewone dienst (na afschrijvingen)	0,8 (-0,4)	1,2 (0,0)	0,9 (-0,3)	1,0 (-0,2)
Saldo kapitaaldienst	<u>-2,4</u>	<u>-2,5</u>	<u>-1,2</u>	<u>-1,0</u>
Saldo totale dienst	-1,6	-1,3	-0,3	0,0
Netto kredietverlening aan de private sector en diversen ¹	-2,4	-2,5	-1,0	-0,1
Financieringstekort lagere overheden	-4,0	-3,8	-1,3	-0,1
Financieringstekort lagere overheden, exclusief v.a.w., exclusief BNG en NWB	-1,2	-1,0	-0,4	-0,1

Bron: De Nederlandsche Bank. De cijfers voor 1989 zijn nog voorlopig.

¹ Deze post omvat het saldo op de totale dienst van waterschappen en gemeenschappelijke regelingen (voor zover geregistreerd) evenals – tot en met 1988 – de door de BNG en de NWB verstrekte kredieten onder overheidsgarantie aan woningbouwverenigingen en semi-overheidsbedrijven en -instellingen.

De daling van het tekort hangt zowel samen met een verbetering van het saldo op de gewone dienst als met het geringere tekort op de kapitaaldienst van de gemeenten en de provincies.

Het saldo op de gewone dienst – vóór afschrijvingen – bedroeg in 1989 4,2 miljard gulden (1,0% NI) tegen 3,6 miljard gulden (0,9% NI) in 1988. Over de oorzaken die aan deze stijging van het saldo ten grondslag liggen is weinig bekend. Daar komt bij dat het saldo op de gewone dienst met de nodige voorzichtigheid dient te worden gehanteerd, aangezien dit door het CBS als sluitpost berekend wordt uit andere gegevens. Het tekort op de kapitaaldienst van de gemeenten en de provincies nam af van 4,9 miljard gulden (1,2% NI) in 1988 tot 4,2 miljard gulden (1,0% NI) in 1989. Dit is het gevolg van het afgenomen bedrag aan vervroegd afgeloste woningwetleningen, van afgenomen kapitaaluitgaven uit hoofde van door gemeenten verstrekte geldleningen en van een lichte toeneming van de inkomsten uit verkoop van goederen en diensten.

In de Miljoenennota 1990 was voor het financieringstekort van de lagere overheid een raming van 0,5% NI opgenomen. Gelet op het trendmatige karakter van de raming, waarbij realisatiecijfers uit de direct voorafgaande jaren een betrekkelijk ondergeschikte rol spelen, bestaat er thans geen aanleiding om deze raming voor 1990 en 1991 bij te stellen.

10 De begroting van de EG

10.1 Inleiding

In de hoofdtekst van deze Miljoenennota is reeds op diverse plaatsen ingegaan op de beleidsmatige aspecten met betrekking tot de EG. In deze bijlage zal een overzicht worden verstrekt van de omvang en de samenstelling van de EG-begroting en van het Nederlandse aandeel in de financiering van de EG. Vooraf zal worden stilgestaan bij het financieel meerjarenperspectief van de EG.

Het afgelopen jaar zijn met name bij de herziening van de Financiële Vooruitzichten communautaire beleidsintensiveringen aan de orde geweest.

Sinds de herziening van de Financiële Vooruitzichten in het voorjaar van 1990 zijn door de Europese Commissie nieuwe herzieningen van de Financiële Vooruitzichten aangekondigd in het licht van de integratie van de (binnenkort voormalige) DDR in de EG en wellicht ook met het oog op eventuele hulpverlening aan de Sovjet-Unie. Verwacht wordt dat de Commissie hiertoe in het najaar met voorstellen zal komen.

Gezien de vele aspecten die bij de voorbereiding van de IGC II (Intergouvernementele Conferentie over de Europese Politieke Unie) aan de orde zijn, is het niet uitgesloten dat hieruit ook consequenties zullen voortvloeien voor de omvang en de samenstelling van de nationale afdrachten aan de EG en voor de wijze van besluitvorming over de EG-begroting en de eigen middelen.

Het zal duidelijk zijn dat bovengenoemde ontwikkelingen de ramingen van de Nederlandse EG-afdrachten met (nog) meer onzekerheid omgeven dan in eerdere jaren.

De veronderstelling is gewettigd dat de ontwikkeling van de EG-uitgaven niet zonder invloed zal zijn op de inspanningen die op nationaal niveau moeten worden geleverd om de omvang van de collectieve sector te beheersen en het financieringstekort terug te dringen.

10.2 De EG-begroting

Herziening financieel meerjarenperspectief van de EG

Procedure

In het Interinstitutioneel Akkoord van 29 juni 1988 zijn afspraken vastgelegd tussen de drie betrokken instellingen (de Commissie, het Europese Parlement en de Raad) over het te voeren financiële beleid van de Gemeenschap.

Een belangrijk onderdeel van dit akkoord zijn de zogenaamde Financiële Vooruitzichten die op hoofdlijnen aangeven welke maximumbedragen tot en met 1992 in de EG-begroting kunnen worden opgenomen. Dit uitgavenkader bestaat uit de volgende onderdelen:

- a. jaarlijkse plafonds voor het totaal van de eigen middelen van de EG, in percentages van het totale BNP van de Gemeenschap voor die jaren;

b. meerjarenramingen voor de verplichtingenruimte (vastleggingskredieten) in totaalbedragen per jaar en uitgesplitst voor zes onderscheiden uitgavencategorieën;

c. een uit de verplichtingenplafonds voortvloeiende kasuitgavenprognose (betalingskredieten) in totaalbedragen per jaar.

Bij de onder a. genoemde jaarlijkse plafonds wordt een veiligheidsmarge van 0,03% van het BNP van de Gemeenschap aangehouden om het hoofd te kunnen bieden aan onvoorziene uitgaven; over aanwending hiervan moeten Raad en Parlement in onderling overleg beslissen.

Het plafond voor vastleggingskredieten, inclusief de marge voor onvoorziene uitgaven, is voor 1992 vastgesteld op 1,30% van het totale BNP van de Gemeenschap in 1992; voor betalingskredieten is vastgesteld dat het totale bedrag van de aan de Gemeenschap toegewezen eigen middelen niet meer mag belopen dan 1,20% van het totale BNP van de EG in 1992 (eveneens inclusief de veiligheidsmarge van 0,03% BNP).

In het Interinstitutioneel Akkoord (IIA) is opgenomen dat er een jaarlijkse technische aanpassing van de Financiële Vooruitzichten plaatsvindt. Ieder jaar vóór de begrotingsprocedure worden de maximumbedragen uit de vooruitzichten door de Commissie bijgesteld aan de hand van de prijsontwikkeling. Door de daarnaast optredende reële groei van het EG-BNP resulteren hierdoor lagere percentages voor de uitgavenplafonds in verhouding tot het Gemeenschaps-BNP dan in de oorspronkelijke tabel bij het IIA. Bovendien wordt een tweetal uitgavencategorieën in de vooruitzichten minder dan evenredig aangepast, te weten de monetaire reserve (gelijkblijvend absoluut bedrag van 1 miljard Ecu) en de landbouwuitgaven (die circa 55% van de EG-uitgaven uitmaken). Het groeipercentage van de uitgaven van het Europees Oriëntatie en Garantie Fonds voor de Landbouw (EOGFL) mag namelijk tussen 1988 en een bepaald jaar niet hoger zijn dan 74% van de groei van het bruto nationaal produkt van de Gemeenschap in dezelfde periode.

Bij de overige uitgavencategorieën is echter reeds sprake van een bij het IIA overeengekomen reële groei (denk bijvoorbeeld aan verdubbeling structuurfondsen), terwijl bovendien jaarlijks een volledige aanpassing aan de prijsontwikkeling plaatsvindt, zodat de toegestane groei van de landbouw-uitgaven (ten opzichte van het basisjaar 1988) daarbij (licht) achterblijft. De groei van het totaal van de EG-uitgaven wordt derhalve door de monetaire reserve en de ontwikkeling van de landbouw-uitgaven enigszins getemperd.

Mede hierdoor zijn de totale uitgavenplafonds in miljoenen Ecu als percentage van het EG-BNP in de desbetreffende jaren afgenomen en aanzienlijk beneden de oorspronkelijke maximum-percentages uit het IIA komen te liggen. De ruimte die ontstaat tussen deze lagere BNP-percentages en de oorspronkelijke plafonds in procenten van het EG-BNP, levert niet automatisch vrije ruimte op voor de EG-begroting. Krachtens het Interinstitutioneel Akkoord kunnen de Financiële Vooruitzichten in beleidsmatige zin slechts worden aangepast nadat daarover overeenstemming is bereikt tussen de Raad en het Parlement.

Nieuwe Financiële Vooruitzichten

Eind februari 1990 deed de Commissie voorstellen tot herziening van de Financiële Vooruitzichten met het oog op de begrotingsprocedure 1991. Deze voorstellen bestonden uit twee onderdelen:

– technische aanpassing aan de prijsontwikkeling (respectievelijk 2759 miljoen Ecu en 2928 miljoen Ecu verhoging in 1991 en 1992);

– verhogingen in verband met nieuwe prioriteiten (beleidsintensivering van respectievelijk 1135 miljoen Ecu in 1991 en 1550 miljoen Ecu in 1992).

De herziening in verband met nieuwe prioriteiten, waar ook herhaaldelijk door het Europees Parlement om was gevraagd, was in de ogen van de Commissie vooral noodzakelijk in verband met «de nieuwe eisen inzake solidariteit met Midden- en Oost-Europa, nauwere samenwerking met andere regio's in de wereld en versterking van bepaalde beleidsmaatregelen voor de voltooiing van de interne markt».

Deze herziening kon volgens de Commissie plaatsvinden met het oog op de (eerder aangeduide) ruimte onder de maximale percentages van het EG-BNP voor de uitgaven uit het IIA.

De Nederlandse regering was de mening toegedaan dat voor communautaire beleidsintensivering uit hoofde van onvoorziene omstandigheden de daarvoor in het IIA voorziene ruimte van 0,03% van het EG-BNP beschikbaar was. Ofschoon niet alle door de Commissie voorgestelde verhogingen in eerste instantie volledig als beleidsintensivering uit hoofde van onvoorziene omstandigheden werden beschouwd, heeft de regering zich uiteindelijk geconformeerd aan het in overeenstemming met het Parlement tot stand gekomen eindvoorstel. In deze besluitvorming van Raad en Parlement werd overeengekomen de uitgavenplafonds op te hogen voor hulp aan Oost-Europa (met respectievelijk 500, 820 en 970 miljoen Ecu in 1990, 1991 en 1992), voor uitbreiding van de samenwerking met de landen van het Middellandse Zeegebied, Latijns-Amerika en Azië en voor prioriteiten in het kader van de interne markt, te weten het milieu, de audiovisuele sector, het vervoer, de energiesector en de beroepsopleiding (respectievelijk 355 en 658 miljoen Ecu in 1991 en 1992).

Tenslotte werd voor administratieve uitgaven in 1992 300 miljoen Ecu extra uitgetrokken, waartegenover verlagingen met 750 miljoen Ecu in 1991 en 1992 stonden op de post voorraadvermindering.

Bovendien is nog 250 miljoen Ecu extra opgenomen bij de structurfondsen voor het verschil tussen prognose en realisatie van het inflatiecijfer (bovenop de reeds genoemde prijsaanpassingen). Hiertegenover werd een meevaller van 160 miljoen Ecu ingeboekt wegens gebruik van landbouwgarantiegelden voor structurele maatregelen op landbouwgebied.

Tabel 10.2.1 laat de ontwikkeling zien van de uitgavenplafonds in absolute bedragen ten opzichte van de oorspronkelijke bedragen uit het IIA. Daarbij moet overigens wel worden gewezen op de verschillende prijsniveau's. Tevens wordt getoond de resulterende ontwikkeling van het maximum-percentages voor de betalingskredieten in procenten van het EG-BNP.

Tabel 10.2.2 laat vervolgens de uitsplitsing van de Financiële Vooruitzichten zien per uitgavencategorie, uitgaande van de meest recente aanpassing van de vooruitzichten zoals die op 6 juni 1990 tot stand is gekomen tussen Raad en Parlement.

Tabel 10.2.1: Ontwikkeling Financiële Vooruitzichten (vastleggingskredieten in miljoenen ECU) (tussen haakjes betalingskredieten in % van het EG-BNP)

	1988	1989	1990	1991	1992
Financiële Vooruitzichten IIA (1988) (prijzen 1988)	45 303 (1,120%) ²	46 885 (1,140%) ²	48 900 (1,150%) ²	50 950 (1,160%) ²	52 800 (1,170%) ²
Bijstelling Financiële Vooruitzichten (juni 1989)	+ 41	+ 1 579	+ 4 085	+ 4 230	+ 4 390
Herziening Financiële Vooruitzichten (juni 1990)	0	0	+ 500	+ 4 204	+ 4 737
Stand Financiële Vooruitzichten na laatste herziening ¹	45 344 (1,088%) ³	48 464 (1,069%) ³	53 485 (1,087%) ³	59 384 (1,127%) ³	61 927 (1,136%) ³

¹ lopende prijzen: 1992 in prijzen 1991.

² exclusief marge onvoorziene uitgaven.

³ exclusief onvoorziene uitgaven; volgens de Raad in 1990 nog 0,019%, in 1991 nog 0,006% en in 1992 0,002%.

Tabel 10.2.2: Herziene Financiële Vooruitzichten juni 1990 (maximumbedragen in miljoenen Ecu)

	1988 ¹	1989 ¹	1990 ¹	1991 ¹	1992 ²
A. Vastleggingskredieten					
1. landbouwuitgaven	27500	28613	30700	33000	33750
2. structuurfondsen	7790	9522	11555	14054	15598
3. beleidsmaatregelen met meerjarige toewijzing (mediterrane programma's + onderzoek)	1210	1708	2071	2516	2820
4. Andere beleidsmaatregelen (sociaal, visserij, energie, interne markt, ontwikkelingssamenwerking)	2103	2468	3229	4255	4823
5. Vergoedingen, huishoudelijke uitgaven	5741	5153	4930	4559	3936
6. Monetaire reserve	1000	1000	1000	1000	1000
A. Vastleggingskredieten totaal	45344	48464	53485	59384	61927
B. Betalingskredieten totaal	43820	46885	51291	56950	59271
C. Tussenplafonds betalingskredieten als % van het EG-BNP	1,088%	1,069%	1,087%	1,127%	1,136%

¹ lopende prijzen.

² prijzen 1991.

Bij deze herziene Financiële Vooruitzichten dient bedacht te worden dat in de oorspronkelijke bedragen uit het IIA reeds van een zeer aanzienlijke stijging in reële termen tussen 1988 en 1992 sprake was, die na de herziening nog steeds aanwezig is. Voorts moet aangetekend worden dat het hier gaat om meerjarige uitgavenplafonds en niet om «spending targets». De toekenning en budgettaire afweging behoort plaats te vinden in de begrotingsprocedure met inachtneming van de plafonds uit de Financiële Vooruitzichten.

In de praktijk blijken echter deze plafonds door de Commissie meer als richtsnoer dan als maximum te worden gehanteerd tijdens de begrotingsprocedure. Ook belemmert deze systematiek in de praktijk van de begrotingsopstelling afwegingen en prioriteitenstellingen tussen de eenmaal vastgestelde geplafondeerde uitgavencategorieën.

Tenslotte moet erop gewezen worden dat dit meerjarige uitgavenkader nog slechts voor de begrotingsopstelling 1991 en 1992 van toepassing is. De Europese Commissie heeft, ondanks herhaalde verzoeken vanuit de Raad, nog niet aangegeven in welke jaren aangegane of aan te gane verplichtingen tot betaling zullen komen. Hierdoor is het onzeker wanneer de verplichtingen tot betalingen zullen leiden. Daarenboven veroorzaakt trage uitvoering van de meerjarenprogramma's een steeds groter wordend stuwmeer van (nog) niet tot betaling gekomen verplichtingen, die als een loden last drukken op de nog te maken financiële afspraken na 1992.

In de begroting 1990 en de ontwerp-begroting 1991 zijn de vastlegingskredieten in die betreffende jaren respectievelijk 2,3 en 2,5 miljard Ecu hoger dan de betalingskredieten, zodat het stuwmeer aan nog tot betaling komende verplichtingen uit het verleden vooralsnog toeneemt.

Vanwege de effecten op de toekomstige benodigde betalingskredieten en daarmee de discussie over de vaststelling van de financiële plafonds na 1992 houdt dit een onzekerheid voor de Nederlandse afdrachtenramingen in.

De EG-begroting 1990

Hieronder volgt een overzicht van de verdere ontwikkeling van de begroting 1990 na de eerste lezing van de Raad in juli 1989.

Tabel 10.2.3 Stadia van de begrotingsprocedure 1990 (miljoenen Ecu; lopende prijzen)

Betalingskredieten	totaal	mutatie
(Voorontwerp begroting	46 808)	
Ontwerp-begroting (juli 1989)	46 139	- 669
Definitieve begroting (december 1989)	46 716	+ 577
Definitieve begroting na tweede gewijzigde en aanvullende begroting*	46 745	+ 29

* Inclusief amendementen EP.

In november 1989 stelde de Raad in tweede lezing de ontwerp-begroting vast, inclusief een tweetal nota's van wijziging.

In de eerste nota van wijziging werd een bedrag van 200 miljoen Ecu opgenomen ten behoeve van artikel 996 voor steun aan de economische herstructurering van Polen en Hongarije. Dit bedrag zou worden gefinancierd door middel van een negatieve reserve.¹

In de tweede nota van wijziging op de ontwerp-begroting 1990 werd met name als gevolg van een aanzienlijke besparing op de EOGFL-uitgaven een vermindering mogelijk van de nationale afdrachten van de lidstaten op basis van het vierde eigen middel van 1837 miljoen Ecu.

Na overleg met het EP werd overeengekomen dat de Raad af zou zien van de negatieve reserve ten behoeve van hulp aan Polen en Hongarije en dat de nog bestaande marges in de categorieën II tot en met VI tot aan de plafonds uit de Financiële Vooruitzichten zouden worden ingevuld, tegemoetkomend aan de EP-amendementen. Dit resulteerde per saldo in een verhoging ten opzichte van de ontwerp-begroting van 577 miljoen Ecu.

Op 13 december 1989 constateerde de voorzitter van het EP overeenstemming tussen Raad en EP en stelde de EG-begroting 1990 vast. Begin 1990 werd door de Commissie een tweetal voorstellen ingediend voor een gewijzigde en aanvullende begroting alsmede vervolgens een tweetal nota's van wijzigingen daarop.

De behandeling hiervan leidde tot een conflict tussen Raad en EP aangezien het EP, door middel van een amendement, het overschot van de begroting 1989 voor een bedrag van 780 miljoen Ecu door wilde schuiven naar 1991.

¹ De negatieve reserve betreft een voorziening die niet valt onder de plafonds van de Financiële Vooruitzichten. De Raad en/of het EP mag tot een maximum van 200 miljoen Ecu gebruik maken van deze reserve. De negatieve reserve dient tijdens het begrotingsjaar te worden gecompenseerd door onderuitputting op deze begroting of kan ongedaan worden gemaakt door middel van een aanvullende begroting.

De Raad stelde zich op het standpunt dat het EP geen zeggenschap heeft over de inkomstzijde van de EG-begroting en dat dit bedrag conform de desbetreffende regels van het Financieel Reglement, op de begroting 1990 geboekt diende te worden.

Nadat de voorzitter van het EP de gewijzigde begroting desalniettemin had vastgesteld inclusief bovengenoemd amendement, besloot de Begrotingsraad op 27 juli 1990 aan het Europees Hof de principiële vraag voor te leggen of het EP zeggenschap heeft over de inkomstzijde van de EG-begroting. Een uitspraak van het Hof wordt dit jaar nog niet verwacht; tot zolang is de door de voorzitter van het EP vastgestelde begroting wel van kracht.

EG-begroting 1991

De Begrotingsraad van de EG heeft op 27 juli 1990 met gekwalificeerde meerderheid de ontwerp-begroting 1991 in eerste lezing vastgesteld. Het ontwerp is 547 miljoen Ecu lager dan het voorontwerp van de Commissie en onderschrijft de Financiële Vooruitzichten met 4527 miljoen Ecu.

Tabel 10.2.4: Stadia van de begrotingsprocedure 1991 (miljoenen Ecu; lopende prijzen)

	Betalingskredieten
Voorontwerp begroting	52970
Ontwerpbegroting	52423
Financiële Vooruitzichten	56950

Dit besluit van de Raad betekent wel dat met betrekking tot de vastleggingskredieten voor de niet-geprivilegieerde niet-verplichte uitgaven² het uitgangspunt dat de Raad zich beperkt tot invulling van slechts de helft van het maximum stijgingspercentage, doorbroken wordt met 441 miljoen Ecu. In een verklaring stelt de Raad echter dat de regels van de budgetdiscipline met betrekking tot het maximum-stijgingspercentage de referentienorm blijven en dat slechts bij wijze van uitzondering de Raad er dit jaar vanaf is gweken.

Deze overschrijding is met name gemotiveerd met verwijzing naar de huidige uitzonderlijke politieke en economische situatie in Oost-Europa.

De Commissie heeft aangekondigd dat in het najaar voorstellen gedaan zullen worden voor een herziening van de Financiële Vooruitzichten om rekening te houden met de Duitse eenwording, de eventueel te verstrekken hulp aan de Sovjet-Unie en de conclusies van de top in Dublin met betrekking tot milieu, tropisch regenwoud, e.d..

In tabel 10.2.5 wordt een overzicht gegeven van de ontwikkeling van de eigen middelen van de EG; de uitgavenkant van de EG-begroting wordt in tabel 10.2.6 weergegeven.

Tabel 10.2.5: Ontwikkeling eigen middelen (miljoenen Ecu; lopende prijzen)

	1990 ¹	1991 ²
Eigen Middelen:		
– Landbouweffingen (inclusief heffingen en bijdragen suiker)	2283	2188
– Invoerrechten	11349	11873
– BTW-afdracht	28533	29782
– BNP-afdracht	95	6161
Totaal	42260	50004

¹ Definitieve begroting 1990 (december 1989).

² Ontwerp 1991.

² Niet-geprivilegieerde niet-verplichte uitgaven zijn uitgaven waarop het maximum stijgingspercentage onverkort van toepassing is. De geprivilegieerde niet-verplichte uitgaven zijn uitgaven waarover in het IIA de afspraak is gemaakt dat de (meerjarige) groei het msp mag overschrijden; bijvoorbeeld de structuurfondsen en de onderzoeksprogramma's.

Tabel 10.2.6: EG-begroting naar bestedingscategorie (betalingskredieten in miljoenen Ecu, lopende prijzen)

	1990 ¹	1991 ²	procentuele stijging
1. Garantie van de landbouwmarkten	27 501	31 104	+13,1
2. Structuur-fondsen en visserij	10 892	13 733	+26,1
3. Opleiding, cultuur, jeugd, voorlichting en andere acties op sociaal gebied	272	277	+1,8
4. Energie, euratomcontrole, milieu	174	151	-13,2
5. Consument, interne markt, innovatie	248	159	-35,9
6. Onderzoek en technologische ontwikkeling	1 412	1 522	+9,3
7. Samenwerking met derde landen	1 439	1 580	+9,8
8. Vergoedingen en reserves	2 442	1 338	-45,2
9. Huishoudelijke kredieten	1 514	1 614	+6,6
10. Overige instellingen	851	945	+11,0
Totaal	46 745	52 423	+12,1

¹ Definitieve begroting 1990 (december 1989).

² Ontwerp 1991.

10.3 De Nederlandse afdrachten aan de EG

Ontwikkeling van de Nederlandse afdrachten

Conform de systematiek van de verticale toelichting zullen in het navolgende de mutaties in de ramingen van de afdrachten aan de EG ten opzichte van de stand bij Startbrief worden weergegeven.

Bij Voorjaarsnota 1990 is reeds een aantal wijzigingen opgenomen en toegelicht.

Ten opzichte van de ramingen bij Voorjaarsnota 1990 is een aantal nieuwe elementen verwerkt voor de ramingen Miljoenennota 1991.

Als gevolg van een neerwaartse macro-economische bijstelling van de Nederlandse BTW-grondslag is de raming van de Nederlandse BTW-afdrachten aan de EG naar beneden bijgesteld. Dit leidt tot een meevaller van 113 miljoen gulden in 1990 aflopend tot 70 miljoen in 1995.

Voor 1990 werd, evenals bij de BNP-afdrachtenramingen, reeds rekening gehouden met een zekere verlaging van de afdracht als gevolg van het in mindering brengen van het EG-begrotingsoverschot 1989. Door eerder genoemd amendement van het EP (zie paragraaf 2.2) wordt dit echter teniet gedaan.

De definitieve vaststelling van de BTW-grondslag over 1989 betekent dat er een nabetaling in 1990 volgt (van 162 miljoen, terwijl daarvoor 100 miljoen geraamd was). Ook bij de BNP-afdracht dient een nabetaling ingeboekt te worden (van 9 miljoen).

De neerwaartse mutatie bij de invoerrechten is een gevolg van gewijzigde macro-economische inzichten omtrent de Nederlandse goedereinvoer. Deze heeft overigens geen effect op het financieringstekort; immers de vastgestelde rechten worden afgedragen. De mutatie beïnvloedt wel de collectieve lastendruk.

Met betrekking tot de BNP-afdracht 1991 is bij deze raming rekening gehouden met de volgende factoren:

- bijstelling koers Ecu van f.2,30 tot f.2,33;
- groter aandeel BNP Nederland in BNP-EG (4,5% in plaats van 4,3%);
- de op 27 juli 1990 door de Raad vastgestelde begroting 1991;
- voorts wordt, evenals vorig jaar, ervan uitgegaan bij deze raming dat het EP de nog bestaande marges tot aan de plafonds uit de Financiële vooruitzichten in de categorieën II tot en met VI zal opvullen.

Bij Startbrief was in de BNP-afdrachten met ingang van 1991 een stelpost opgenomen van 200 miljoen gulden voor multilaterale en bilaterale hulp aan Oost-Europa en communautaire beleidsintensivering. Deze stelpost is voor 1991 uit de raming voor de afdracht van het vierde eigen middel verdwenen en bestemd voor hulp aan Oost-Europa (met inbegrip van 25 miljoen uit het OS-plafond).

Meerjarig is deze voorziening nog wel opgenomen, maar voor een bedrag van 175 miljoen, aangezien 25 miljoen bij de uitgaven voor Ontwikkelingssamenwerking wordt geraamd.

Tabel 10.3.1: Nederlandse afdrachten aan de EG zoals geraamd bij Miljoenennota 1991

	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Invoerrechten						
* Stand Startbrief	2725	2855	2995	3150	3315	
- mutatie VJN'90	-80	-45	-45	-45	-45	
- mutatie	-50	-80	-80	-80	-80	
* Stand MN'91	2595	2730	2870	3025	3190	3365
BTW-afdracht						
* Stand Startbrief	3656	3817	3950	4118	4300	
- mutatie VJN'90	-208	+169	+49	+49	+49	
- mutatie	-33	-75	-170	-170	-170	
* Stand MN'91	3415	3911	3829	3997	4179	4375
BNP-afdracht						
* Stand Startbrief	174	752	763	811	874	
- mutatie VJN'90	-87	+69	+72	+76	+79	
- mutatie	-78	-212	+180	+185	+191	
* Stand MN'91	9	609	1015	1072	1144	1188
Ten laste van de Rijksbegroting						
* Stand Startbrief	6555	7424	7708	8079	8489	
- mutatie VJN'90	-375	+193	+76	+80	+83	
- mutatie	-161	-367	-70	-65	-59	
* Stand MN'91	6019	7250	7714	8094	8513	8928
Landbouwheffingen						
	500	500	500	500	500	500
Totale afdrachten						
Stand MN'91	6519	7750	8214	8594	9013	9428

De ontwikkeling van de totale afdrachten vanaf 1990 wordt door een aantal factoren beïnvloed. Van 1990 op 1991 speelt de stijging van het maximale uitgavenpercentage uit de Financiële Perspectieven (respectievelijk 1,087 en 1,127% van het EG-BNP), naast de groei van het EG-BNP zelf, een rol. Daarnaast wordt het niveau van de afdrachten in 1990 en 1991 neerwaarts beïnvloed door de verwerking van EG-begrotingsoverschotten van voorafgaande jaren. Bij de stijging van de afdrachten van 1991 naar 1992 is opnieuw een verhoging van het maximale uitgavenpercentage (van respectievelijk 1,127 naar 1,136% van het EG-BNP) aan de orde, naast de verhoging door de groei van het EG-BNP zelf. Door het veronderstellen van een gelijkblijvend uitgavenpercentage als plafond voor de EG-uitgaven, wordt de groei van de afdrachten na 1992 alleen nog veroorzaakt door het proportioneel meegroeien in de ontwikkeling van het EG-BNP.

Een overzicht van het procentuele Nederlandse aandeel in de vier eigen middelen afzonderlijk en in de totaliteit daarvan, is opgenomen in tabel 10.3.2

Tabel 10.3.2: Nederlands aandeel in de vier eigen middelen van de EG

	1990 ¹	1991 ²
– aandeel in de invoerrechten	8,88%	9,09%
– aandeel in de BTW-afdracht	5,15%	5,40%
– aandeel in de BNP-afdracht	–	4,49%
– aandeel in de landbouwheffingen	7,83%	7,69%
Totaal aandeel in eigen middelen	6,32%	6,26%

¹ Begroting 1990 exclusief EP-amendement m.b.t. de eigen middelen.

² Ontwerp-begroting 1991.

Veronderstellingen ten aanzien van de toekomstige EG-afdrachten

In paragraaf 10.2 is reeds aangegeven welke onzekerheden zich voordoen met betrekking tot de ramingen van de Nederlandse afdrachten met name vanwege het ontbreken van meerjarenramingen van de Europese Commissie.

Bij de opstelling van deze Miljoenennota is -evenals verleden jaar- uitgegaan van een aantal ramingstechnische uitgangspunten en veronderstellingen namelijk:

- de reële groei van het EG-BNP is gelijk aan de reële groei van het Nederlandse BNP;
- voor de uitgavenplafonds wordt uitgegaan van de aangepaste Financiële Vooruitzichten;
- bij de communautaire uitgavenplafonds wordt geen rekening gehouden met de marge voor onvoorziene uitgaven en de monetaire reserve van 1 miljard Ecu;
- geraamd wordt een gelijkblijvende communautaire opbrengst van de landbouwheffingen;
- de totale BTW-inkomsten en invoerrechten van de EG groeien jaarlijks met een zelfde percentage als de Nederlandse BTW-afdrachten en de door Nederland af te dragen invoerrechten;
- voor de jaren na 1992 wordt uitgegaan van uitgavenplafonds die als percentage van het EG-BNP gelijk blijven (1,136%).

In het bijzonder de laatste veronderstelling, dat voor de jaren na 1992 het uitgavenplafond zal worden gehandhaafd, kan onder druk komen te staan. Genoemd kunnen bijvoorbeeld worden:

- veel – al dan niet nieuwe – meerjarenprogramma's veroorzaken een steeds groter wordend stuwmeer van nog niet tot betaling gekomen verplichtingen;
- de politieke ontwikkelingen, niet alleen op korte termijn (Duitse eenwording), maar ook op iets langere termijn (uitwerking EPU en EMU).

Overigens is er ook in het geval van een gelijkblijvend uitgavenplafond in procenten van het EG-BNP, toch ruimte voor enige reële groei van de EG-uitgaven en derhalve voor communautaire beleidsintensivering en nieuw beleid.

11. Overzicht van de garantieverlening door het Rijk

Deze bijlage vermeldt het uitstaande risico voor het Rijk per ultimo van het vorige, het lopende en het komende jaar, uit hoofde van reeds verleende en nog in het lopende en komende jaar te verlenen garanties. Daarnaast worden vermeld de betalingen en de ontvangsten op door het Rijk verstrekte garanties. De informatie wordt hier gepresenteerd per hoofdstuk van de begroting. In de afzonderlijk begrotingen van de hoofdstukken wordt deze informatie weergegeven bij de garantie-artikelen, resp. in de artikel-gewijze toelichting.

Tabel 11.1. Uitstaand risico en nieuwe machtigingen per hoofdstuk

Hoofdstuk	Risico van het Rijk aan het einde van			Machtiging tot het verlenen van nieuwe garanties	
	1989 ¹	1990 ²	1991 ³	1990 ²	1991 ³
III Algemene Zaken	0	1	1	0	0
IV Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken ⁴	1 237	1 182	1 125	60	60
V Buitenlandse Zaken ⁵	6 159	6 449	6 641	519	439
VII Binnenlandse Zaken	59	62	52	0	0
VIII Onderwijs en Wetenschappen ⁶	1 094	1 485	1 718	494	333
IX-B Financiën ⁷	52 602	59 096	57 871	11 012	10 350
X Defensie	45	45	45	0	0
XI Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer ⁸	50 287	52 797	55 489	5 205	5 678
XII Verkeer en Waterstaat	3 424	3 833	4 256	662	700
XIII Economische Zaken	4 436	4 506	4 515	750	750
XIV Landbouw en Visserij	439	442	450	20	25
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid	6	6	5	5	5
XVI Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	6 045	5 985 ⁹	6 004 ⁹	988	735
Totaal	125 833	135 889	138 172	19 715	19 075

¹ Rekening.

² Vermoedelijke uitkomsten.

³ Ontwerp-begroting.

⁴ Betref Ontwikkelingssamenwerking.

⁵ Betref voornamelijk Ontwikkelingssamenwerking.

⁶ Exclusief garanties krachtens artikel N-2 van de Algemene Burgerlijke Pensioenwet.

⁷ Inclusief een aandeel voor O.S.

⁸ Exclusief waarborg betalingsverplichtingen Nederlandse Waterschapsbank N.V. ad 31,7 miljoen ultimo 1989.

⁹ Exclusief garanties uit hoofde van de begroting van het Bezitvormingsfonds.

⁹ Het risico uit hoofde van de indenniteitsregeling gedurende het dienstjaar is p.m. geraamd.

Tabel 11.2. Betalingen en ontvangsten op door het Rijk verstrekte garanties

Hoofdstuk	Omschrijving	1989		1990		1991	
		Ontwerp- begroting	Rekening	Ontwerp- begroting	Vermoe- delijke uit- komsten	Ontwerp- begroting	
1. Betalingen							
V	Buitenlandse Zaken	Ontwikkelingssamenwerking	30	51	35	35	35
VIII	Onderwijs en Wetenschappen	Lager dan 5 miljoen	3	3	3	3	3
IX-B	Financiën	Regeling bijzondere financieringen	116	110	98	98	79
		Particuliere participatiemaatschappijen	9	23	20	20	21
		Exportkredietverzekering	968	775	718	780	600
		Nederlandse Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden	10	18	10	10	21.
XI	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	Deelneming in verlies gemeentegaranties eigen woningbezit	42	35	32	32	29
		Lager dan 5 miljoen	0	0	0	2	0
XIII	Economische Zaken	Midden- en Kleinbedrijf	70	46	74	58	60
		Energiebeleid	8	6	9	11	10
		Lager dan 5 miljoen	2	2	3	2	2
XIV	Landbouw en Visserij	Lager dan 5 miljoen	3	3	3	3	3
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	Lager dan 5 miljoen	0	2	0	1	1
Totaal			1 261	1 074	1 005	1 055	864
2. Ontvangsten							
V	Buitenlandse Zaken	Ontwikkelingssamenwerking	0	9	0	1	0
IX-B	Financiën	Regeling bijzondere financieringen en PPM	16	31	16	51	22
		Exportkredietverzekering	380	213	380	445	470
		Lager dan 5 miljoen	1	1	1	1	1
XIII	Economische Zaken	Midden- en Kleinbedrijf	13	26	13	24	21
Totaal			410	280	410	522	514

12. Burgerlijk rijkspersoneel

Tabel 12.1: Overzicht Burgerlijk Rijkspersoneel voor de jaren 1991–1995

Begrotingshoofdstuk	Begr.sterk 1991	1992	Meerjarenramingen		1995
			1993	1994	
II Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	1 541	1 541	1 486	1 486	1 486
III Algemene Zaken	335	335	335	335	335
IV Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	60	60	60	60	60
V Buitenlandse Zaken (incl. Ontwikkelingssamenwerking)	3 657	3 671	3 661	3 661	3 661
VI Justitie (incl. politie)	34 940	35 599	36 086	36 723	36 787
VII Binnenlandse Zaken	2 191	2 172	2 172	2 130	2 120
VIII Onderwijs en Wetenschappen (incl. wetenschappelijke instellingen)	3 537	3 480	2 480	2 465	2 465
IX-B Financiën ¹ (incl. Belastingdienst)	32 624	32 024	31 989	31 962	31 922
X Defensie ²	25 043	25 043	25 043	25 043	25 043
XI Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	7 445	7 430	7 410	7 400	7 395
XII Verkeer en Waterstaat ³	14 697	14 696	14 694	14 694	14 694
XIII Economische Zaken	5 485	5 457	5 457	5 457	5 446
XIV Landbouw, Natuurbeheer en Visserij ⁴	10 702	10 682	10 669	10 669	10 669
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid	2 684	2 685	2 685	2 660	2 660
XVI Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	6 979	6 941	6 941	6 917	6 905
Totaal	151 920	151 816	151 168	151 662	151 648

¹ Exclusief de Staatsloterij

² Exclusief de reductie van de totale sterkte met 15%

³ Exclusief 1501 in 1991 en 27 in 1992 nog te privatiseren/decentraliseren plaatsen

⁴ In 1991 exclusief 1050 plaatsen t.b.v. het Staatsbosbeheer, dat zal worden geprivatiseerd

Tabel 12.2: Overzicht Burgerlijk Rijkspersoneel voor het jaar 1990

Begrotingshoofdstuk		Begr.st.90 Milj.nt. 90	Begr.st. 90 Milj.nt. 91 ¹	Werk.bezet per 30-6-90
II	Hoge Colleges van Staat en Kabinet der Koningin	1 531	1 541	1 455
III	Algemene Zaken	335	335	319
IV	Kabinet voor Nederlands-Antilliaanse en Arubaanse Zaken	60	60	55
V	Buitenlandse Zaken (incl. Ontwikkelingssamenwerking)	3 522	3 596	3 491
VI	Justitie (incl. politie)	33 811	34 240	32 199
VII	Binnenlandse Zaken	2 318	2 331	2 184
VIII	Onderwijs en Wetenschappen (incl. wetenschappelijke instellingen)	3 506	3 792	3 733
IX-B	Financiën (incl. belastingdienst)	33 066	33 074	31 523
X	Defensie	24 557	25 043	25 155
XI	Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	7 341	7 389	7 438
XII	Verkeer en Waterstaat	14 434	14 604	13 596
XIII	Economische Zaken	5 431	5 431	5 232
XIV	Landbouw en Visserij	10 544	10 647	10 247
XV	Sociale Zaken en Werkgelegenheid	2 617	2 640	2 478
XVI	Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	6 849	6 873	6 550
Totaal		149 922	151 596	145 655

¹ Omvat de toegestane mutaties t.o.v. het aantal in de Miljoenennota 1990.

Toelichting

Het overzicht geeft de begrote sterkte van het burgerlijk rijksperoneel voor 1991 en de personele meerjarenramingen 1992–1995, voor zover dit personeel valt onder de hoofdstukken van de rijksbegroting. Tevens worden in een afzonderlijke tabel de volume-gegevens voor 1990 weergegeven. Alle aantallen zijn omgerekend naar en afgerond op hele voltijd functies.

Ten opzichte van de aantallen van de Miljoenennota 1990 is er voor 1991 in totaal een netto-stijging van bijna 2%, welke structureel doorwerkt in de ramingen tot 1995. Deze stijging is vooral het gevolg van intensivering op grond van de prioriteiten in het kabinetsbeleid, die getalsmatig het meest tot uitdrukking komen in de begroting van het ministerie van Justitie. Het gaat daarbij in de eerste plaats om uitbreidingen in verband met de veiligheidsproblematiek (410 plaatsen in 1991, in komende jaren sterk oplopend); het milieubeleid (159 plaatsen, eveneens oplopend); de handhaving van de maximum rijsnelheden (91 plaatsen structureel vanaf 1991); en de problematiek rond de asielzoekers (335 plaatsen, na 1992 afnemend).

Voor de goede orde zij opgemerkt dat de derde en de vierde tranche (1991 en 1992) van de overheveling van formatieplaatsen van de rijkspolitie naar de gemeentepolitie in het kader van het project Kwantificering Politiewerk nog niet in de cijfers zijn verwerkt. Komend najaar zal, aan de hand van de reeds eerder afgesproken evaluatie, worden beslist over het al dan niet doorgaan van de derde en vierde tranche van de sterkteverdeling bij de politie.

Van de kwantitatieve ontwikkelingen bij de overige ministeries verdienen de volgende te worden vermeld.

De cijfers van O&W worden sterk beïnvloed door de ontwikkelingen rond de Informatiseringsbank in Groningen. Voor de jaren 1990, 1991 en 1992 is de sterkte met ruim 250 plaatsen opgehoogd. Als gevolg van de voorgenomen verzelfstandiging van de Informatiseringsbank is vooralsnog vanaf 1993 de begrotingssterkte buiten de meerjarenraming gehouden (717 plaatsen ten opzichte van de ramingen in de vorige Miljoenennota).

Bij Financiën wordt de Belastingdienst uitgebreid met 125 plaatsen in verband met de WIR-premiebelasting.

Bij Defensie is de sterkte begrotingstechnisch opgehoogd met 484 plaatsen voor reeds aanwezig personeel in West-Duitsland dat nu voor het eerst in de begrotingssterkte wordt meegerekend. De totale sterkte van Defensie zal overigens op grond van het kabinetsbeleid in de komende jaren aanzienlijk verminderen. In de aangekondigde Defensienota zal worden aangegeven welke concrete vermindering reeds in 1991 wordt beoogd. Deze vermindering kan op dit moment, vooruitlopend op de Defensienota nog niet in de begroting worden verwerkt.

Evenmin kon nu in de cijfers het beoogde resultaat worden verwerkt van de operaties in het kader van de «grote» en de «kleine» efficiency, waarover nog nadere besluitvorming per begrotingshoofdstuk zal plaatsvinden in het kabinet.

Met betrekking tot de personele aspecten van de rijksbegroting zal de Tweede Kamer nog uitvoerig worden geïnformeerd in een afzonderlijke nota, alsmede in de derde rapportage over de afslankingsoperatie, welke dit jaar afloopt.

13. Overheidsschuld, financieringsbehoefte, rentelasten en aflossingen

Tabel 13.1. De ontwikkeling van de bruto overheidsschuld vanaf 1970; in miljoenen gulden en (tussen haakjes) in procenten van het nationale inkomen

per ultimo	staatsschuld (1)	schuld van provincies en gemeenten (2)	onderlinge schuld- verhoudingen (3)	overheidsschuld (4 = 1 + 2 - 3)
1970	32 948 (29,6)	45 613 (40,9)	15 292 (13,7)	63 269 (56,8)
1971	35 119 (28,1)	50 160 (40,1)	17 271 (13,8)	68 008 (54,4)
1972	36 548 (25,8)	55 223 (39,0)	19 794 (14,0)	71 977 (50,8)
1973	38 774 (23,8)	60 564 (37,2)	22 880 (14,1)	76 458 (47,0)
1974	41 301 (22,4)	66 680 (36,2)	25 282 (13,7)	82 699 (44,9)
1975	46 735 (23,4)	72 204 (36,1)	27 895 (14,0)	91 044 (45,5)
1976	54 996 (24,0)	77 352 (33,7)	30 991 (13,5)	101 357 (44,1)
1977	61 704 (24,6)	81 250 (32,3)	33 704 (13,4)	109 250 (43,5)
1978	72 529 (26,9)	85 474 (31,7)	36 515 (13,5)	121 488 (45,1)
1979	84 394 (29,5)	90 407 (31,6)	39 835 (13,9)	134 966 (47,2)
1980	99 518 (32,8)	99 110 (32,6)	44 006 (14,5)	154 622 (50,9)
1981	118 457 (37,5)	108 943 (34,4)	49 867 (15,8)	177 533 (56,1)
1982	144 653 (43,8)	114 951 (34,8)	54 701 (16,5)	204 903 (62,0)
1983	174 795 (51,1)	120 203 (35,1)	58 885 (17,2)	236 113 (69,0)
1984	203 116 (56,6)	125 107 (34,9)	63 785 (17,8)	264 438 (73,8)
1985	228 283 (60,7)	129 433 (34,4)	66 393 (17,7)	291 323 (77,5)
1986	238 735 (62,2)	123 725 (32,2)	55 595 (14,4)	307 065 (80,0)
1987	251 157 (65,4)	118 862 (31,0)	45 563 (11,9)	324 456 (84,5)
1988	274 473 (68,7)	120 400 (30,2)	45 281 (11,3)	349 141 (87,4)
1989	293 842 (69,4)	121 554 (28,7)	45 762 (10,8)	369 634 (87,3)

Bron: Ministerie van Financiën, DNB.

Tabel 13.2. De ontwikkeling van de financieringsbehoefte van de overheid vanaf 1970; in miljoenen gulden en (tussen haakjes) in procenten van het nationale inkomen

	rijk (1)	lagere overheid ¹ (2)	overheid (3 = 1 + 2)
1970	1 839 (1,6)	3 918 (3,5)	5 757 (5,2)
1971	2 264 (1,8)	4 264 (3,4)	6 528 (5,2)
1972	741 (0,5)	3 990 (2,8)	4 731 (3,3)
1973	196 (0,1)	4 445 (2,7)	4 641 (2,9)
1974	1 737 (0,9)	6 103 (3,3)	7 840 (4,3)
1975	7 318 (3,7)	5 674 (2,8)	12 992 (6,5)
1976	10 104 (4,4)	4 833 (2,1)	14 937 (6,5)
1977	9 918 (3,9)	3 968 (1,6)	13 886 (5,5)
1978	11 608 (4,3)	4 808 (1,8)	16 416 (6,1)
1979	15 822 (5,5)	5 011 (1,8)	20 833 (7,3)
1980	18 505 (6,1)	9 944 (3,3)	28 449 (9,4)
1981	24 596 (7,8)	8 653 (2,7)	33 249 (10,5)
1982	31 024 (9,4)	6 064 (1,8)	37 088 (11,2)
1983	34 550 (10,1)	5 791 (1,7)	40 341 (11,8)
1984	36 387 (10,1)	7 124 (2,0)	43 511 (12,1)
1985	31 790 (8,5)	11 922 (3,2)	43 712 (11,6)
1986	18 419 (4,8)	27 046 (7,0)	45 465 (11,8)
1987	29 906 (7,8)	24 987 (6,5)	54 893 (14,3)
1988	41 748 (10,5)	14 748 (3,7)	56 494 (14,1)
1989	42 830 (10,1)	7 398 (1,7)	50 228 (11,9)

Bron: Ministerie van Financiën, DNB.

¹ Hieronder wordt verstaan: provincies, gemeenten, waterschappen en de gemeenschappelijke regelingen met een bestuurlijk karakter, alsmede tot en met 1988 de Bank voor Nederlandsche Gemeenten en de Nederlandse Waterschapsbank.
Met ingang van 1989 worden de Bank voor Nederlandsche Gemeenten en de Nederlandse Waterschapsbank niet meer tot de lagere overheid gerekend.

Tabel 13.3. De ontwikkeling van het financieringstekort, de aflossingen en de financieringsbehoefte van de overheid vanaf 1970; in miljoenen gulden en (tussen haakjes) in procenten van het nationale inkomen

	financieringstekort ¹ (1)	aflossingen (2)	financieringsbehoefte (3 = 1 + 2)
1970	4 052 (3,6)	1 705 (1,5)	5 757 (5,2)
1971	4 481 (3,6)	2 047 (1,6)	6 528 (5,2)
1972	2 706 (1,9)	2 025 (1,4)	4 731 (3,3)
1973	2 347 (1,4)	2 294 (1,4)	4 641 (2,9)
1974	5 066 (2,8)	2 774 (1,5)	7 840 (4,3)
1975	10 089 (5,0)	2 903 (1,5)	12 992 (6,5)
1976	11 064 (4,8)	3 873 (1,7)	14 937 (6,5)
1977	9 469 (3,8)	4 417 (1,8)	13 886 (5,5)
1978	11 238 (4,2)	5 178 (1,9)	16 416 (6,1)
1979	15 052 (5,3)	5 781 (2,0)	20 833 (7,3)
1980	21 771 (7,2)	6 678 (2,2)	28 449 (9,4)
1981	25 856 (8,2)	7 393 (2,3)	33 249 (10,5)
1982	28 802 (8,7)	8 286 (2,5)	37 088 (11,2)
1983	32 121 (9,4)	8 220 (2,4)	40 341 (11,8)
1984	31 066 (8,7)	12 445 (3,5)	43 511 (12,1)
1985	27 067 (7,2)	16 645 (4,4)	43 712 (11,6)
1986	22 699 (5,9)	22 766 (5,9)	45 465 (11,8)
1987	30 208 (7,9)	24 685 (6,4)	54 893 (14,3)
1988	27 188 (6,8)	29 306 (7,3)	56 494 (14,1)
1989	23 096 ² (5,5)	27 132 (6,4)	50 228 (11,9)

Bron: Ministerie van Financiën, DNB.

¹ Exclusief debudgettering en inclusief vervroegde aflossingen van woningwetleningen.

² Zie voetnoot bij tabel 13.2.

Tabel 13.4. De ontwikkeling van de rentelasten¹ en de aflossingen van het rijk vanaf 1970; in miljoenen guldens en (tussen haakjes) in procenten van het nationale inkomen

	rentelasten (1)	aflossingen (2)	totale uitgaven ⁴ hoofdstuk IX A (3 = 1 + 2)
1970	1 701 (1,5)	577 (0,5)	2 278 (2,0)
1971	1 966 (1,6)	660 (0,5)	2 626 (2,1)
1972	2 045 (1,4)	700 (0,5)	2 745 (1,9)
1973	2 195 (1,3)	1 095 (0,7)	3 290 (2,0)
1974	2 534 (1,4)	770 (0,4)	3 304 (1,8)
1975	2 876 (1,4)	1 016 (0,5)	3 892 (1,9)
1976	3 362 (1,5)	1 483 (0,6)	4 845 (2,1)
1977	4 081 (1,6)	1 905 (0,8)	5 986 (2,4)
1978	4 734 (1,8)	2 402 (0,9)	7 136 (2,6)
1979	5 454 (1,9)	2 798 (1,0)	8 252 (2,9)
1980	6 893 (2,3)	3 274 (1,1)	10 167 (3,4)
1981	8 923 (2,8)	3 713 (1,2)	12 636 (4,0)
1982	11 784 (3,6)	3 981 (1,2)	15 765 (4,8)
1983	14 459 (4,2)	4 013 (1,2)	18 472 (5,4)
1984	17 199 (4,8)	5 786 (1,6)	22 985 (6,4)
1985	19 550 (5,2)	8 744 (2,3)	28 294 (7,5)
1986	21 156 (5,5)	11 015 (2,9)	32 171 (8,4)
1987	21 463 (5,6)	14 431 (3,8)	35 894 (9,3)
1988	22 008 (5,5)	19 591 (4,9) ³	41 599 (10,4)
1989	21 757 (5,1) ²	19 975 (4,7)	41 732 (9,9)
1990	22 951 (5,1)	20 575 (4,6)	43 526 (9,7) ⁴
1991	24 793 (5,2)	22 869 (4,8)	47 662 (10,1)
1992	26 670 (5,5)	24 691 (5,1)	51 361 (10,5)
1993	26 973 (5,3)	26 321 (5,2)	53 294 (10,5)
1994	27 406 (5,1)	32 766 (6,2)	60 172 (11,3)
1995	27 869 (5,0)	35 058 (6,3)	62 927 (11,3)

Bron: Voor de jaren 1970 tot en met 1989 Rekening Hoofdstuk IX A, voor 1990 Vermoedelijke Uitkomsten en vanaf 1991 Begroting en Meerjarenramingen van Hoofdstuk IX A.

¹ Inclusief overige kosten.

² Als gevolg van de privatisering van de PTT vervallen met ingang van 1989 op Begroting IX A de post rente over reserves van de PTT (onderdeel uitmakend van artikel 03.01) en de post rente over in 's Rijks schatkist aanwezige gelden van de PTT (onderdeel uitmakend van artikel 02.01). Deze wijziging heeft een neerwaarts effect op de rentelasten in 1989 en volgende jaren. In 1988 bedroegen de desbetreffende posten in totaal 1036 miljoen gulden, hetgeen overeenkomt met 0,25% van het nationale inkomen.

³ Sinds 1 januari 1988 wordt, als uitvloeisel van de deregulering van de kapitaalmarkt per 1 januari 1986, het schatkistpapier met een oorspronkelijke looptijd van 2 jaar of meer tot de gevestigde schuld gerekend. Het gaat hierbij om een bedrag van 5834 miljoen gulden. Dit heeft tot gevolg dat het in 1988, 1989 en 1990 vervallende schatkistpapier met een oorspronkelijke looptijd van 2 jaar of meer tot de aflossingen op de gevestigde schuld wordt gerekend. In 1988 gaat het om een bedrag van 3004 miljoen, in 1989 om 1855 miljoen en in 1990 om 975 miljoen gulden.

⁴ Bij de Vermoedelijke Uitkomsten 1990 is de portefeuille staatsschuld overgebracht van begrotingshoofdstuk IX B naar begrotingshoofdstuk IX A. Voor de jaren 1990 tot en met 1995 is in de begroting een bedrag van 2,0 miljard opgenomen (artikel 04.11). De cijfers in de tabel zijn exclusief dit bedrag.

14. Staatsbalans per 31 december 1989¹

(met ter vergelijking de cijfers van de balansen 1985 t/m 1988)

Activa	31 dec. 1985	31 dec. 1986	31 dec. 1987	31 dec. 1988	31 dec. 1989
Kas-, bank en girosaldi	4 062	6 750	4 282	4 583	994
Vorderingen op korte termijn:					
a. Belastingen	23 600	22 450	28 465	27 485	30 780
b. Overige	22 139	20 906	23 242	24 838	22 800
Vorderingen uit hoofde van contracten e.d., waartegenover verplichtingen staan	14 552	15 431	13 859	14 572	14 928
Vorderingen op lange termijn:					
a. Leningen woningwetbouw	66 380	55 335	46 368	46 412	47 187
b. Overige	8 505	12 655	11 741	11 821	11 710
Deelnemingen in en leningen aan internationale instellingen	10 156	11 022	13 636	14 424	17 561
Deelnemingen in ondernemingen en staatsbedrijven	83 460	76 670	78 665	84 150	58 205
Onroerende en roerende goederen	116 940	122 010	125 340	127 040	131 500
Diverse activa	89	80	89	62	78
Saldo	41 485	57 616	69 356	90 149	104 995
	391 368	400 925	415 043	445 536	440 738

¹ Een toelichting op de staatsbalans wordt
separaat aan het parlement verstrekt.

Passiva	31 dec. 1985	31 dec. 1986	31 dec. 1987	31 dec. 1988	31 dec. 1989
Schulden op korte termijn:					
a. Schatkistpapier in omloop	17 083	15 655	13 485	6 752	3 282
b. Overige	34 227	37 909	38 659	42 196	22 610
Verplichtingen uit hoofde van contracten e.d., waartegenover vorderingen staan	14 552	15 431	13 859	14 572	14 928
Verplichtingen, verband houdende met de deelnemingen in internationale instellingen	7 454	8 022	10 222	10 691	13 535
Stortingen door rijksfondsen in anticipatie op uit te geven vaste leningen	1 842	1 612	1 468	1 225	932
Schulden op lange termijn:					
a. Binnenlandse schuld	208 484	219 466	234 474	263 949	287 155
b. Verplichtingen betreffende pensioenfondsen en het Invaliditeits- en Ouderdomsfonds	1 903	1 737	1 595	1 435	1 232
c. Overige	483	458	431	456	299
Reserve waardeveranderingen	105 340	100 635	100 850	104 260	96 765
	391 368	400 925	415 043	445 536	440 738

Voor een overzicht van de door het Rijk verstrekte garanties wordt verwezen naar bijlage 11 betreffende «overzicht van de garantieverlening door het Rijk».

15. De uitgaven en de ontvangsten van de hoofdfondsen van de rijksbegroting en de begrotingsstukken van 1989-1991 ingedeeld volgens de functionele classificatie.

Cijfers gebaseerd op de nieuwe Benelux Functionele Classificatie 1989

In deze bijlage zijn de uitgaven en ontvangsten van de rijksbegroting gegroepeerd naar onderwerpen van staatszorg. De groepering is gebaseerd op de nieuwe Benelux Functionele Classificatie (BFC) van 1989¹. In vorige Miljoenennota's was dit overzicht gebaseerd op de Benelux Functionele Classificatie van 1972.

In de nieuwe Benelux Functionele Classificatie worden veertien onderwerpen van staatszorg (hoofdgroepen) onderscheiden. Binnen de onderwerpen van staatszorg is een nadere verdeling in deelonderwerpen mogelijk (de zogenaamde (sub)groepen).

De nieuwe classificatie wijkt op een aantal punten af van de versie van 1972. De meest in het oog springende verschillen zijn de navolgende:

- * algemeen bestuur, buitenlandse betrekkingen en ontwikkelings Samenwerking zijn in één hoofdgroep opgenomen (hoofdgroep 1). In 1972 waren dit nog afzonderlijke hoofdgroepen;
- * er is een nieuwe hoofdgroep gecreëerd voor energie en brandstoffen (hoofdgroep 9). In 1972 werd energie en brandstoffen ondergebracht bij handel en nijverheid;
- * de overheidsschuld (hoofdgroep 14) stemt volledig overeen met de (macro-)economische hoofdgroep 9 in de economische classificatie (bijlage 16);
- * ten gevolge van definitiewijzigingen van hoofdgroepen is er een verschuiving opgetreden tussen hoofdgroepen, hoewel de omschrijving in de oude en nieuwe classificatie dezelfde is:

  - * de individuele huursubsidie is overgegaan van volkshuisvesting (groep 7.1) naar sociale voorzieningen (groep 6.2);
  - * voorzieningen betreffende de ziektekosten, zoals bijvoorbeeld het Directoraat Geneeskundige Verzorging (BZA), zijn opgenomen onder volksgesondheid (groep 5.2) in plaats van onder sociale voorzieningen (groep 6.1);
  - * de winstuitkering van De Nederlandsche Bank is overgebracht van algemeen bestuur (groep 01.2) naar algemene economische aangelegenheden (groep 11.7);
  - * de rente-uitgaven en -ontvangsten zijn, afgezien van de rente op staats-schuld, verbijzonderd naar de verschillende onderwerpen van staatszorg. Zo zijn de rente-ontvangsten op woningwetelingen opgenomen onder volkshuisvesting (groep 7.1) in plaats van onder de rente op de overheidsschuld;
  - * de sociale lasten van de overheid als werkgeeftster zijn verbijzonderd naar de respectievelijke onderwerpen van staatszorg in plaats van opgenomen onder sociale voorzieningen (groep 6.1).

De nieuwe Benelux Functionele Classificatie is mede gebaseerd op de «Classification of Functions of Central Government (COFOG)» van de Verenigde Naties. Een belangrijk verschilpunt is de opname van een apart onderwerp milieu (groep 7.3) in de Benelux Functionele Classificatie; in de COFOG wordt milieu verbijzonderd naar de verschillende onderwerpen van staatszorg.

¹ Een uittreksel van de classificatie is gepubliceerd in de Nederlandse Staatscourant nr. 18 van 25 januari 1990. De volledige tekst is opgenomen in het Handboek Financiële Informatie en Administratieve Rijkssoevereïteit (HAFlR).

Relatie met de begrotingswetsontwerpen en begrotingshoofdstukken

In de artikelsgewijze toelichtingen op de begrotingswetsontwerpen zijn per begrotingsartikel de uitgaven c.q. ontvangsten gecodeerd met een functionele code, die het desbetreffende (deel)onderwerp van staatszorg weergeeft. Sommatie van de begrotingsbedragen van de totale rijksbegroting per functionele code resulteert in het cijferoverzicht van deze bijlage.

Onderwerpen van staatszorg lopen niet volledig parallel met de indeling in begrotingshoofdstukken. Zo komen uitgaven voor onderwijs of sociale voorzieningen voor op verschillende begrotingshoofdstukken (onderwijs bijvoorbeeld bij Onderwijs en Wetenschappen en Landbouw, Natuurbeheer en Visserij). Dit betekent dat de totalen per functie niet gelijk zijn aan de totalen per hoofdstuk van bijlage 2 ook al lijkt in een aantal gevallen de omschrijving dezelfde.

In de navolgende gevallen is er een directe relatie tussen een onderwerp van staatszorg volgens de Benelux Functionele Classificatie en andere cijfers betreffende het onderwerp.

Ontwikkelingssamenwerking (groep 01.5) spoort met het totaal (inclusief kapitaalmarkt middelen) van het ontwikkelingssamenwerkingsplafond.

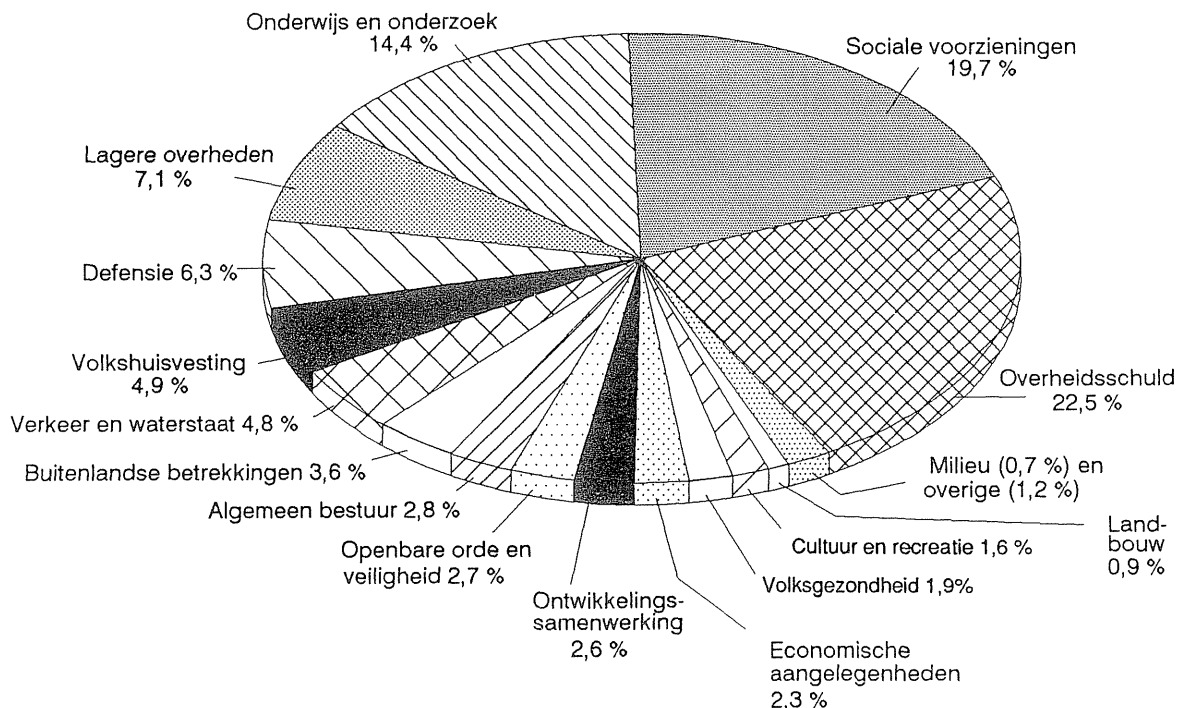
Fundamenteel wetenschappelijk onderzoek (groep 04.6) spoort met het desbetreffende uitgaventotaal in het kamerstuk Wetenschapsbudget 1991.

De belastingen (groep 13.6) sporen met het cijfer in bijlage 4 van deze Miljoenennota.

Ter illustratie

Ter illustratie van het procentuele aandeel van de diverse onderwerpen van staatszorg in de totale uitgaven is onderstaande grafiek opgenomen. Een vergelijkbare grafiek van de ontvangsten is achterwege gelaten omdat ongeveer 80% van de ontvangsten uit belastingen en heffingen bestaat.

Voor een tienjarenoverzicht van de functionele (hoofd)groepen zijn verwezen naar bijlage 17.3.

Code	Omschrijving	Uitgaven			Ontvangsten		
		1989 Rekening	1990 Vermoe- delijke uitkomsten	1991 Ontwerp- begroting	1989 Rekening	1990 Vermoe- delijke uitkomsten	1991 Ontwerp- begroting
01	<i>Algemeen bestuur; buitenlandse betrekkingen en ontwikkelingssamenwerking</i>	17 627	18 527	19 867	2 845	3 519	2 955
01.1	Algemeen Bestuur: uitvoerende en wetgevende lichamen, bestuursorganen	492	528	505	72	29	8
01.2	Financieel bestuur en domein/eigendommen	2 911	3 996	3 496	1 540	2 154	2 130
01.3	Centrale diensten van het bestuursapparaat	2 812	2 010	2 155	924	7 54	556
01.4	Buitenlandse betrekkingen	6 544	6 539	7 908	172	236	117
01.5	Ontwikkelingssamenwerking	4 868	5 454	5 803	137	346	144
02	<i>Defensie</i>	14 145	14 402	13 962	574	640	541
02.0	Algemeen	1 863	2 015	1 932	110	115	111
02.1	Landmacht	5 949	6 020	5 784	225	245	193
02.2	Luchtmacht	2 907	2 764	2 669	126	97	98
02.3	Marine	2 792	2 920	2 835	108	151	137
02.4	Militaire pensioenen	630	678	709	0	27	0
02.5	Buitenlandse militaire bijstand	4	5	33	5	5	2
03	<i>Openbare orde en veiligheid</i>	5 549	6 021	5 969	544	546	568
03.0	Algemeen	319	281	460	29	36	86
03.1	Rechtspleging	826	1 053	983	386	380	362
03.2	Politie	3 410	3 630	3 494	10	8	8
03.3	Gevangeniswezen	767	809	807	107	118	110
03.4	Brandweer	103	97	102	3	2	2
03.5	Burgerlijke bescherming	67	50	60	9	2	0
03.6	Overige beschermde diensten	57	101	63	0	0	0
04	<i>Onderwijs en fundamenteel wetenschappelijk onderzoek</i>	30 869	32 195	31 714	2 071	1 142	1 176
04.0	Onderwijs algemeen	465	1 182	383	38	38	25
04.1	Leerlingen- studentenvoorzieningen	0	0	0	0	0	0
04.2	Primair onderwijs	8 206	8 648	8 727	90	16	22
04.3	Secundair onderwijs	11 952	12 015	12 075	289	114	219
04.4	Tertiair onderwijs	7 850	7 877	7 878	1 651	971	907
04.5	Overig onderwijs	315	350	375	3	3	3
04.6	Fundamenteel wetenschappelijk onderzoek	2 081	2 123	2 276	0	0	0
05	<i>Volksgezondheid</i>	4 425	3 849	4 102	316	312	255
05.0	Algemeen	394	122	349	49	75	45
05.1	Preventie gezondheidszorg	308	564	311	77	57	24
05.2	Medische behandeling	3 723	3 163	3 442	190	180	186
05.3	Overige gezondheidszorg	0	0	0	0	0	0

Code	Omschrijving	Uitgaven			Ontvangsten		
		1989 Rekening	1990 Vermoe- delijke uitkomsten	1991 Ontwerp- begroting	1989 Rekening	1990 Vermoe- delijke uitkomsten	1991 Ontwerp- begroting
06	<i>Sociale voorzieningen</i>	29 200	41 658	43 321	1 114	1 124	941
06.0	Algemeen	277	327	318	19	62	3
06.1	Sociale verzekering	6 517	17 896	19 266	793	867	787
06.2	Sociale bijstand	16 410	16 998	16 782	53	54	47
06.3	Maatschappelijke dienstverlening	4 264	4 423	4 264	101	68	29
06.4	Algemene arbeidsaangelegenheden	1 732	2 014	2 691	148	73	75
07	<i>Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu</i>	12 848	12 176	12 254	5 635	5 216	5 248
07.0	Algemeen	127	102	186	0	0	1
07.1	Volkshuisvesting	10 613	9 359	9 240	5 064	4 457	4 227
07.2	Ruimtelijke ordening	1 045	1 335	1 270	28	0	13
07.3	Milieu	920	1 201	1 364	542	759	1 003
07.4	Drinkwater	0	0	0	0	0	0
07.5	Natuur en landschapsbehoud	143	179	194	1	0	4
08	<i>Cultuur, recreatie en erediensten</i>	3 421	3 424	3 521	1 396	1 337	1 317
08.0	Algemeen	45	9	49	0	0	0
08.1	Kunsten en oudheidkunde	758	709	755	23	28	26
08.2	Volksontwikkeling	1 267	1 396	1 422	108	59	58
08.3	Sport en recreatie	84	75	66	1	32	0
08.4	Radio, televisie en pers	1 264	1 235	1 229	1 264	1 218	1 233
08.5	Erediensten en levensbeschouwelijke en maatschappelijke organisaties	3	0	0	0	0	0
09	<i>Brandstoffen en energie</i>	594	662	782	4 502	5 475	6 269
09.0	Algemeen	269	316	448	0	0	0
09.1	Brandstoffen	312	309	298	4 502	5 475	6 269
09.2	Electriciteit en overige energie	13	37	36	0	0	0
10	<i>Landbouw, jacht en visserij</i>	2 077	1 856	1 963	597	468	450
10.0	Algemeen	699	599	597	49	38	39
10.1	Akkerbouw, tuinbouw, wijnbouw en veeteelt	514	583	596	238	177	172
10.2	Ruilverkaveling	429	417	415	152	137	137
10.3	Bosbouw	207	204	198	35	35	34
10.4	Jacht en visserij	36	28	27	10	10	10
10.5	Ontginning en ontwikkeling van aangewonnen land	192	25	130	113	71	58

Code	Omschrijving	Uitgaven			Ontvangsten		
		1989 Rekening	1990 Vermoe- delijke uitkomsten	1991 Ontwerp- begroting	1989 Rekening	1990 Vermoe- delijke uitkomsten	1991 Ontwerp- begroting
11	<i>Algemene economische aangelegenheden, handel, nijverheid en diensten</i>	6 816	5 353	4 190	5 958	3 535	3 832
11.0	Algemeen	391	850	728	82	83	84
11.1	Algemene economische aangelegenheden	4 271	2 406	1 466	610	691	940
11.2	Mijnwezen (exclusief brandstoffen)	24	18	13	5	5	5
11.3	Industrie	1 896	1 815	1 730	3 273	826	387
11.4	Handel en opslag	175	201	188	6	1	3
11.5	Horeca	0	0	0	0	0	0
11.6	Toerisme	58	59	63	112	63	63
11.7	Overige diensten	1	4	2	1 870	1 866	2 350
12	<i>Verkeer, vervoer, communicatie en waterstaat</i>	9 381	10 325	10 480	1 304	2 211	1 805
12.0	Algemeen	181	281	202	1	1	1
12.1	Landwegen	5 217	5 507	5 846	309	758	224
12.2	Spoorwegen	1 899	2 296	2 427	2	92	114
12.3	Scheepvaartwegen en havens	1 000	1 377	945	91	127	127
12.4	Luchtvaartwegen	299	309	311	203	192	199
12.5	Pijpleidingen	0	0	0	3	2	2
12.6	Communicatie	267	64	70	649	1 027	1 132
12.7	Waterkering en waterkwantiteitsbeheer	483	464	619	46	11	6
12.8	Landaanwinning	35	27	60	0	1	0
13	<i>Uitgaven en ontvangsten die niet of niet onmiddellijk over de hoofdgroepen 01 t/m 12 worden verdeeld</i>	36 028	37 976	43 229	120 411	139 082	148 581
13.1	Rente	21 689	23 032	24 792	37	432	81
13.2	Betrekkingen met lagere publiekrechtelijke lichamen voorzover niet in andere functies opgenomen	14 339	14 848	15 755	3	0	0
13.6	Belastingen	0	0	0	120 371	137 400	147 500
13.9	Uitgaven en ontvangsten nader te verdelen over de hoofdgroepen 01 t/m 13 (ondermeer aanvullende posten)	0	96	2 682	0	1 250	1 000
14	<i>Overheidsschuld</i>	21 031	22 677	24 869	1 446	2 363	2 260
14.1	Aflossing en Opneming ¹ van gevestigde schuld in nationale valuta	19 975	20 575	22 869	(43 190)	(.)	(.)
14.2	Aflossing en opneming van gevestigde schuld in vreemde valuta	0	0	0	0	0	0
14.3	Ontmunting en aanmunting	7	0	0	358	330	260
14.6	Aan- en verkoop van staatsschuld	972	2 000	2 000	996	2 000	2 000
14.7	Agio/disagio bij aflossing en opneming van gevestigde schuld	77	102	0	92	33	0
	<i>Totaal</i>	<i>194 011</i>	<i>211 101</i>	<i>220 223</i>	<i>148 713</i>	<i>166 970</i>	<i>176 198</i>

¹ Opneming is niet in de telling opgenomen.

16. De uitgaven en de ontvangsten van de hoofdstukken van de rijksbegroting en de begrotingsfondsen 1987–1991 ingedeeld volgens de economische classificatie.

In deze bijlage zijn de uitgaven en de ontvangsten van de rijksbegroting gegroepeerd naar macro-economische categorieën. Deze zijn ingedeeld volgens de Benelux Economische Classificatie (BEC) van 1982, die op haar beurt is gebaseerd op het «System of National Accounts (SNA)» van de Verenigde Naties en het «Europees Stelsel van Economische Rekeningen» (ESER) van het Bureau voor de Statistiek van de Europese gemeenschappen. Dit maakt het mogelijk de uitgaven en de ontvangsten van de rijksbegroting in te passen in het systeem van de nationale boekhouding (de Nationale Rekeningen). In de BEC worden 10 hoofdgroepen onderscheiden: de hoofdgroepen 1 t/m 4 omvatten de lopende verrichtingen en de hoofdgroepen 5 t/m 9 de kapitaalverrichtingen. Hoofdgroep 0 is bestemd voor niet-verdeelde posten. Binnen de hoofdgroepen vindt een meer gedetailleerde codering plaats. Zo worden overdrachten binnen de sector overheid nader uitgesplitst in overdrachten naar universiteiten, sociale verzekeringsinstellingen, gemeenten, provincies etc.

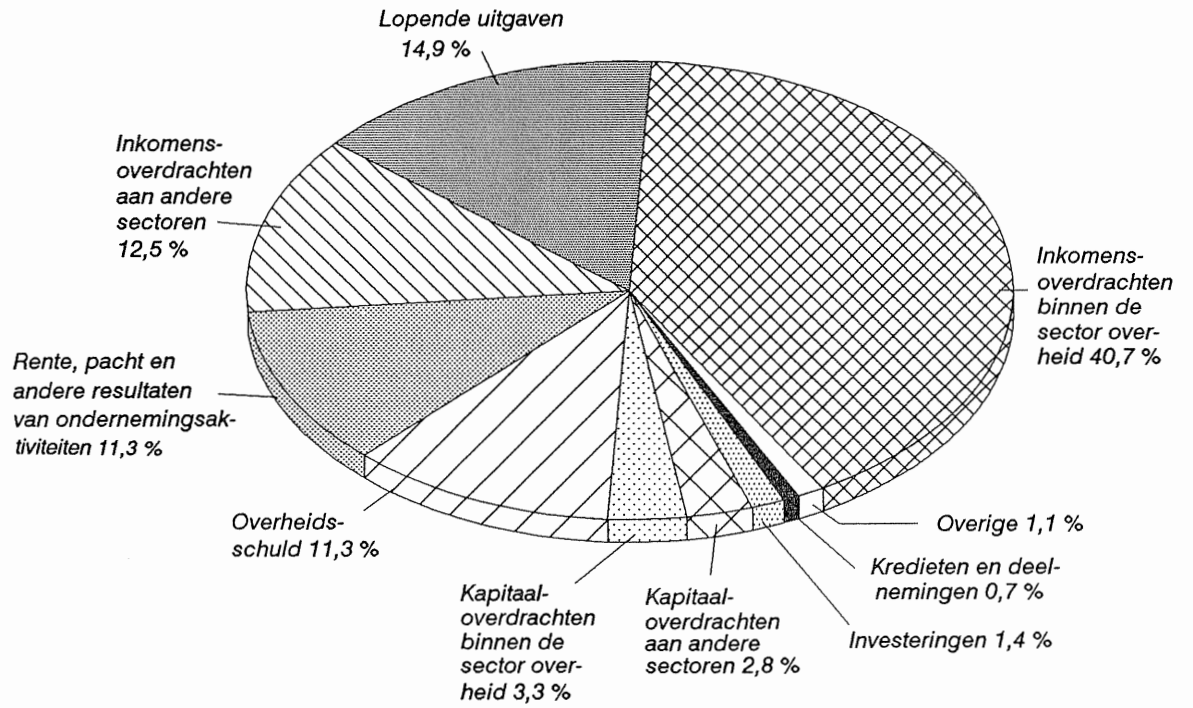
In de artikelsgewijze toelichtingen van de begrotingswetsontwerpen worden de economische codes vermeld bij het desbetreffende begrotingsbedrag. Sommatie van de begrotingsbedragen per economische code resulteert in onderstaand overzicht.

De indeling in macro-economische categorieën geeft inzicht in de economische aard (bijvoorbeeld consumptie, investeringen) en bestemming (bijvoorbeeld sector bedrijven, sector gezinnen) van de uitgaven en de ontvangsten van de rijksbegroting.

Ter bepaling van de economische code die bij een bepaald begrotingsartikel hoort, is het criterium van de «eerste geldstroom» relevant en niet het criterium van de «eindbestemming». Toepassing van dit criterium betekent dat bijvoorbeeld bijstandsuitkeringen gecodeerd worden als overdracht aan gemeenten (eerste geldstroom; code 43.2) en niet als overdracht aan gezinnen (de feitelijke bestemming; code 34.4). Een ander voorbeeld: kapitaaloverdrachten van het rijk aan bijvoorbeeld gemeenten respectievelijk gezinnen met als oogmerk dat ze leiden tot investeringen door gemeenten respectievelijk gezinnen worden niet geboekt als overheidsinvesteringen maar als kapitaaloverdracht binnen de sector overheid (groep 6) of aan andere sectoren (groep 5).

Door het hanteren van dit criterium geeft de indeling in macro-economische categorieën dus niet altijd een kant en klaar inzicht in de uiteindelijke bestemming en aard van de rijksuitgaven. Daarvoor is veelal een aanvullende analyse noodzakelijk.

Ter illustratie van het procentuele aandeel van de diverse economische categorieën in de uitgaven is onderstaande grafiek opgenomen. Een vergelijkbare grafiek van de ontvangsten is achterwege gebleven omdat ongeveer 80% van de ontvangsten uit belastingen en heffingen bestaat. In bijlage 16.4 is voor de economische hoofdgroepen een tienjarenoverzicht gepresenteerd.

Code	Omschrijving	1987 Rekening	1988 Rekening	1989 Rekening	1990 Vermoedelijke uitkomsten	1991 Ontwerp- begroting
1.	Lopende uitgaven en ontvangsten voor goederen en diensten (consumptieve bestedingen)					
	<i>Uitgaven</i>	30 580	31 346	32 339	32 961	32 762
11	Lonen en sociale lasten	16 911	17 522	17 707	18 161	18 830
12 en 14	Aankoop van niet duurzame goederen en van diensten	7 756	7 491	8 262	8 522	8 112
13	Aankoop van duurzame militaire goederen	4 999	5 158	5 240	5 214	4 757
16	Afdracht omroepbijdragen	914	1 175	1 130	1 064	1 063
	<i>Ontvangsten</i>	3 215	3 823	3 595	3 511	3 216
11	Inhoudingen op lonen (voornamelijk wegens inkoop van diensttijd voor pensioen)	126	116	122	160	99
16, 17 en 18	Verkoop van goederen en diensten	3 089	3 707	3 473	3 351	3 117
2.	Rente, pacht en andere resultaten van vermogen en van ondernemingsactiviteit					
	<i>Uitgaven</i>	21 502	21 719	21 658	23 013	24 909
21	Rente overheidsschuld	21 335	21 719	21 546	22 881	24 777
22	Bijdragen in incidentele exploitatieverliezen van overheidsbedrijven ¹	167	0	3	0	0
25	Overige uitgaven aan vermogen	0	0	109	132	132
	<i>Ontvangsten</i>	17 225	12 449	11 806	13 496	14 474
26	Rente overheidsvorderingen	6 167	4 817	4 123	4 261	4 152
27	Aandeel in exploitatiewinsten van overheidsbedrijven ¹	666	655	259	314	348
28	Overige opbrengsten van vermogen (voornamelijk aardgasopbrengsten)	10 392	6 977	7 424	8 921	9 974
3.	Inkomensoverdrachten aan en van andere sectoren					
	<i>Uitgaven</i>	19 604	20 727	26 770	27 663	27 683
30.1	Inkomensoverdrachten aan overheidsdiensten die overwegend voor de markt produceren ¹	557	102	96	93	52
31.1	Huur- en renteverlagende subsidies aan bedrijven	247	516	629	596	583
31.2 en 31.3	Prijssubsidies en andere exploitatiesubsidies aan bedrijven	4 394	4 147	4 088	4 513	4 070
32	Andere inkomensoverdrachten aan bedrijven en financiële instellingen	15	25	8	26	85
	Inkomensoverdrachten:					
33	Aan privaatrechtelijke instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. gezinnen	82	93	98	80	80
34	Aan gezinnen	6 576	7 308	13 549	13 882	12 530
35.1, 35.2 en 35.3	Aan E.G.-instellingen en -landen	5 080	6 342	6 109	6 086	7 463
35.4, 35.5 en 35.6	Aan andere internationale instellingen en andere landen	2 653	2 194	2 193	2 387	2 820

Code	Omschrijving	1987 Rekening	1988 Rekening	1989 Rekening	1990 Vermoedelijke uitkomsten	1991 Ontwerp- begroting
	<i>Ontvangsten</i>	<i>115 110</i>	<i>120 810</i>	<i>122 797</i>	<i>140 560</i>	<i>150 646</i>
30.6	Inkomensoverdrachten van overheidsdiensten die overwegend voor de markt produceren ¹	557	102	96	93	52
36	Indirecte belastingen en heffingen	54 551	56 138	56 855	59 626	62 027
37	Directe belastingen	58 383	62 754	64 004	78 709	86 736
38	Overige inkomensoverdrachten van bedrijven, financiële instellingen, privaatrechtelijke instellingen en gezinnen	1 478	1 594	1 667	2 024	1 703
39.1, 39.2 en 39.3	Inkomensoverdrachten van E.G.-instellingen en -landen	45	123	91	16	30
39.4, 39.5 en 39.6	Inkomensoverdrachten van andere internationale instellingen en andere landen	96	99	84	92	98
4.	Inkomensoverdrachten binnen de sector overheid					
	<i>Uitgaven</i>	<i>70 981</i>	<i>71 049</i>	<i>70 167</i>	<i>83 933</i>	<i>89 647</i>
	Inkomensoverdrachten:					
41.2	Aan rijksuniversiteiten	2 883	2 915	3 069	3 175	3 248
41.3	Aan vrije universiteiten	654	690	663	667	714
41.4	Aan overige instellingen met landelijke reikwijdte	2 967	2 851	3 057	3 177	5 071
42	Aan de sociale verzekeringsinstellingen	2 253	3 240	3 777	14 725	17 560
43.1	Aan provincies	2 002	5 392	5 047	5 221	5 221
43.2	Aan gemeenten	43 003	38 680	38 265	39 847	40 891
43.3	Aan waterschappen	5	5	5	5	5
43.4	Aan instellingen zonder winstoogmerk met regionale of lokale reikwijdte	3 023	3 025	2 101	2 295	2 560
43.5	Aan overige regionale en lokale overheden	307	88	116	96	69
44	Aan het bijzonder/vrij niet-universitair onderwijs	13 884	14 163	14 067	14 725	14 308
	<i>Ontvangsten</i>	<i>2 170</i>	<i>1 971</i>	<i>1 882</i>	<i>1 671</i>	<i>1 270</i>
	Inkomensoverdrachten:					
46	Van de centrale overheid	184	226	293	12	32
47	Van de sociale verzekeringsinstellingen	1 197	1 100	1 097	1 084	1 076
48	Van regionale en lokale overheden (voornamelijk gemeenten)	309	319	231	434	52
49	Van het bijzonder/vrij niet-universitair onderwijs	480	326	261	141	110
5.	Kapitaaloverdrachten aan en van andere sectoren					
	<i>Uitgaven</i>	<i>14 488</i>	<i>10 825</i>	<i>8 602</i>	<i>8 763</i>	<i>6 080</i>
50.1	Kapitaaloverdrachten aan overheidsdiensten die overwegend voor de markt produceren ¹	41	0	0	0	0
51.1	Investeringsbijdragen aan bedrijven en financiële instellingen	11 074	7 020	4 793	4 606	2 635
51.2	Andere kapitaaloverdrachten aan bedrijven	130	56	53	204	54
51.3 en 51.4	Andere kapitaaloverdrachten aan kredietinstellingen en verzekeringsmaatschappijen	1 397	1 655	1 551	1 608	1 448
52	Kapitaaloverdrachten aan privaatrechtelijke instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. gezinnen	69	67	57	56	56
53	Kapitaaloverdrachten aan gezinnen (voornamelijk investeringsbijdragen)	1 060	1 108	1 070	1 035	1 097
54.1, 54.2 en 54.3	Kapitaaloverdrachten aan E.G.-instellingen en -landen	128	179	272	192	190

Code	Omschrijving	1987 Rekening	1988 Rekening	1989 Rekening	1990 Vermoedelijke uitkomsten	1991 Ontwerp- begroting
54.4, 54.5 en 54.6	Kapitaaloverdrachten aan andere internationale instellingen en andere landen	589	740	806	1 062	600
	<i>Ontvangsten</i>	<i>2 619</i>	<i>2 269</i>	<i>1 812</i>	<i>2 194</i>	<i>2 250</i>
50.6	Kapitaaloverdrachten van overheidsdiensten die overwegend voor de markt produceren ¹	41	0	0	0	0
56	Vermogensheffingen	1 133	1 086	1 124	1 115	1 255
57	Kapitaaloverdrachten van bedrijven en financiële instellingen	1 269	1 045	601	976	913
58	Kapitaaloverdrachten van privaatrechtelijke instellingen zonder winstoogmerk t.b.v. gezinnen	121	95	6	6	5
59	Kapitaaloverdrachten van het buitenland	55	43	81	97	77
6.	Kapitaaloverdrachten binnen de sector overheid					
	<i>Uitgaven</i>	<i>5 618</i>	<i>6 513</i>	<i>7 540</i>	<i>6 886</i>	<i>7 355</i>
	Kapitaaloverdrachten:					
61.2	Aan rijksuniversiteiten	189	139	200	182	126
61.3	Aan vrije universiteiten	57	44	62	57	38
61.4	Aan overige instellingen met landelijke reikwijdte	471	535	564	604	621
62	Aan de sociale verzekeringsinstellingen	207	176	171	171	170
63.1	Aan provincies	111	123	81	41	23
63.2	Aan gemeenten	3 527	4 316	5 294	4 624	5 176
63.3	Aan waterschappen	250	240	255	192	172
63.4	Aan instellingen zonder winstoogmerk met regionale of lokale reikwijdte	71	38	28	24	23
63.5	Aan overige regionale en lokale overheden	54	29	15	32	3
64	Aan het bijzonder/vrij niet-universitair onderwijs	681	873	870	959	1 003
	<i>Ontvangsten</i>	<i>48</i>	<i>156</i>	<i>154</i>	<i>345</i>	<i>110</i>
	Kapitaaloverdrachten:					
68	Van regionale en lokale overheden (voornamelijk gemeenten)	25	66	107	334	103
69	Van het bijzonder/vrij niet-universitair onderwijs	23	90	47	11	7
7.	Investerings- en desinvesteringen					
	<i>Uitgaven</i>	<i>2 766</i>	<i>2 924</i>	<i>2 942</i>	<i>2 909</i>	<i>3 005</i>
71	Aankoop van grond en gebouwen	55	16	17	7	11
72	Nieuwbouw van gebouwen	830	809	699	534	562
73.1	Aanleg van wegen	823	835	858	906	926
73.2, 73.3 en 73.4	Aanleg van waterbouwkundige werken, pijpleidingen en overige werken	606	709	675	786	751
74	Verwerving van andere investeringsgoederen	452	555	693	676	755
	<i>Ontvangsten</i>	<i>419</i>	<i>387</i>	<i>333</i>	<i>287</i>	<i>206</i>
76 en 77	Verkoop van investeringsgoederen	419	387	333	287	206
8.	Kredietverleningen en -aflossingen, deelnemingen en liquidatie van deelnemingen					
	<i>Uitgaven</i>	<i>8 343</i>	<i>6 077</i>	<i>2 962</i>	<i>2 200</i>	<i>1 551</i>
81.1 en 81.2	Kredietverleningen aan bedrijven en kredietinstellingen	2 410	2 543	196	224	190
81.4 en 81.5	Deelnemingen in bedrijven en kredietinstellingen ¹	242	63	12	14	43
83	Kredietverleningen aan gezinnen	467	492	493	513	0
84.1	Kredietverleningen aan het buitenland	23	37	34	48	0
84.2	Deelnemingen in het buitenland	451	303	395	428	487

Code	Omschrijving	1987 Rekening	1988 Rekening	1989 Rekening	1990 Vermoedelijke uitkomsten	1991 Ontwerp-begroting
85.1	Kredietverleningen aan de centrale overheid	90	71	54	66	77
85.2	Kredietverleningen aan sociale verzekeringinstellingen	0	0	0	0	0
85.3	Kredietverleningen aan regionale en lokale overheden (voornamelijk woningwetelingen)	4 660	2 568	1 778	907	754
86	<i>Ontvangsten</i> Kredietflossingen door en liquidatie van deelnemingen in bedrijven en financiële instellingen ¹	18 381	7 849	4 887	1 293	766
87.2	Kredietflossingen door gezinnen	4 475	4 469	2 910	684	179
87.1	Kredietflossingen door het buitenland	202	767	897	173	188
88.1	Kredietflossingen door het buitenland	54	56	68	70	56
88.2	Liquidaties van deelnemingen in het buitenland	2	4	2	1	1
89.2	Kredietflossingen door sociale verzekeringinstellingen	0	0	0	0	0
89.3	Kredietflossingen door regionale en lokale overheden (voornamelijk woningwetelingen) ²	13 648	2 553	1 010	365	342
9.	Overheidsschuld	15 262	20 429	21 031	22 677	24 869
90.1	<i>Litigaven</i> Vererving van staatschuld	815	672	972	2 000	2 000
91.1	Aflossing van gevestigde overheidsschuld	14 431	19 590	19 975	20 575	22 869
91.5	Disagio bij opnemings van schuld	-	167	77	102	0
92	Ontmuntingen	16	0	7	0	0
92	<i>Ontvangsten</i>	934	1 241	1 447	2 363	2 260
90.6	Verkoop van staatschuld	795	700	997	2 000	2 000
96.1	Opnemings van gevestigde overheidsschuld ³	(29 478)	(49 082)	(43 190)	(...)	(...)
96.4	Agio bij opnemings van schuld	-	107	92	33	0
97	Aanmuntingen	139	434	358	330	260
10.	Diversen	0	0	0	96	2 362
	Aanvullende post uitgaven	0	0	0	1 250	1 000
	Aanvullende post niet-belastingontvangsten	0	0	0	0	0
Totaal uitgaven		189 144	191 609	194 011	211 101	220 223
Totaal ontvangsten		160 121	150 955	148 713	166 970	176 198
Begrotingssaldo		- 29 023	- 40 654	- 45 298	- 44 131	- 44 025
	Overige mutaties en correcties (o.m. aflossingen)	13 580	18 474	22 422	20 898	23 145
Financieringssaldo²		- 15 443	- 22 180	- 22 876	- 23 233	- 20 880

¹ Vanaf 1988 is de samenstelling van bedrijfsmatige overheidsactiviteiten gewijzigd.

² Inclusief vervroegde aflossingen woningwetelingen.

³ Niet in de telling opgenomen.

⁴ Cijfer onbekend.

17. Tienjarenoverzicht 1982–1991

17.1. Financieringssaldo

	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
1 Totale Uitgaven	155 261	159 076	168 678	174 756	181 947	189 144	191 609	194 011	211 101	220 223
2 Aflossingen	3 981	4 013	5 787	8 720	11 017	14 431	19 590	19 975	20 575	22 869
3 Aankoop van portefeuille staatsschuld	790	571	634	658	439	815	672	972	2 000	2 000
4 Ontmuntingen	0	0	0	0	0	16	0	0	0	0
5 Relevante rijks-uitgaven (5 = 1–2–3–4)	150 490	154 492	162 256	165 378	170 491	173 882	171 347	173 064	188 526	195 354
8 Totale ontvangsten	124 425	124 617	132 835	142 842	164 154	160 121	150 955	148 713	166 970	176 198
9 Verkoop van portefeuille staatsschuld	757	585	623	504	584	795	700	996	2 000	2 000
10 Aanmuntingen	90	26	88	23	35	139	421	357	330	225
11 Relevante ontvangsten (11 = 8-9-10) w.v. belasting- ontvangsten w.v. niet-belasting- ontvangsten	123 578	124 005	132 125	142 314	163 535	159 186	149 834	147 360	164 641	173 974
	92 463	91 775	94 261	98 326	105 645	112 973	118 371	120 371	137 400	147 500
	31 115	32 230	37 864	43 988	57 890	46 213	31 463	26 989	27 241	26 474
12 Begrotingssaldo (12 = 8–1)	–30 836	–34 459	–35 843	–31 914	–17 793	–29 023	–40 654	–45 298	–44 131	–44 025
13 Saldo relevante ontvangsten en relevante uitgaven (13 = 11–5)	–26 912	–30 487	–30 132	–23 065	–6 956	–14 696	–21 513	–25 704	–23 886	–21 380
14 Mutatie derdenrekening	385	–47	–507	147	–589	–748	–667	2 828	653	500
15 Feitelijk Financieringssaldo, (15 = 13 + 14) (idem in % NNI)	–26 527 –8.0%	–30 534 –8.9%	–30 639 –8.5%	–22 917 –6.1%	–7 545 –2.0%	–15 443 –4.0%	–22 180 –5.6%	–22 876 –5.4%	–23 233 –5.2%	–20 880 –4.4%
16 Vervroegde aflossingen woningwet- leningen	–	–	–	2 296	16 289	12 218	2 011	–185	–206	–206
17 Debudgetteringen	4 636	4 072	1 737	1 113	1 079	1 191	1 706	2 077	1 899	1 782
18 Stelpost i.v.m. feitelijke kastontwikkeling	–	–	–	–	–	–	–	–	–1000 à –1500	–
19 Genormeerd Financieringssaldo ¹ (18 = 15–16–17–18) (idem in % NNI)	–31 163 –9.4%	–34 606 –10.1%	–32 376 –9.0%	–26 326 –7.0%	–24 913 –6.5%	–28 852 –7.5%	–25 897 –6.5%	–24 767 –5.9%	–23 926 à –23 426 –5.1/4%	–22 457 –4.3/4%
Opneming van gevestigde overheidsschuld	30 031	34 349	35 913	33 994	22 072	29 478	49 082	43 190	pm	pm

¹ Feitelijk financieringssaldo excl. VAW, incl. debudgetteringen

Toelichting

Het tienjarenoverzicht is enigszins gewijzigd ten opzichte van vorige Miljoenennota's. De huidige tabellen 17.1 en 17.2 komen in de plaats van de tabellen 16.1 en 16.2 uit de vorige Miljoenennota's.

In de nieuwe tabel 17.1 wordt een exacte opbouw van het financieringsstekort gegeven. In de tabel staan centraal de begrippen relevante rijksuitgaven, relevante rijksontvangsten, begrotingssaldo, feitelijk financieringssaldo en genormeerd financieringssaldo.

De nieuwe tabel 17.2 bevat cijfers voor de financieringssaldi van de drie sectoren van de collectieve sector (Rijk, OPL en Sociale Fondsen) en daarnaast cijfers voor rijksuitgavenquote, de collectieve-uitgavenquote en de collectieve-lastendruk.

In het onderstaande wordt eerst bijlage 17.1 toegelicht. Daarna wordt apart aandacht gegeven aan een beperkte, technische, definitiewijziging van het financieringstekort die in deze Miljoenennota is doorgevoerd.

De opbouw van het financieringstekort

Zoals uit tabel 17.1 te zien valt, bestaan er verschillen tussen de totale uitgaven resp. totale ontvangsten en de relevante uitgaven resp. relevanten ontvangsten. De verschillen worden gevormd door enkele bijzondere uitgaven en ontvangsten die verband houden met de financiering van het tekort en die derhalve voor de omvang van het tekort niet van belang zijn. Dit betreft bij de uitgaven de aflossingen van gevestigde overheidsschuld, de aankoop van portefeuille staatsschuld door de Agent van het Ministerie van Financiën en de ontmuntingen. Het verschil bij de ontvangsten wordt bepaald door de verkoop van portefeuille staatsschuld en de aanmuntingen. De ontvangsten uit hoofde van opnemings van gevestigde schuld tenslotte zijn bij de totale ontvangsten niet meegenomen en bij de bepaling van het tekort buiten beschouwing gelaten, omdat het hier gaat om de dekking van het financieringstekort. De opnemings van gevestigde schuld staat in de laatste regel van bijlage 17.1 wel vermeld.

Het begrotingssaldo is het saldo van de totale uitgaven en de totale ontvangsten (exclusief opnemings staatsschuld). Voor de bepaling van het financieringssaldo zijn slechts de relevante uitgaven en de relevante ontvangsten van belang, de bovenvermelde posten die verband houden met de financiering van het tekort niet. Bij de bepaling van het feitelijke financieringssaldo wordt verder ook de mutatie in het saldo van de derdenrekeningen meegenomen. Het bij het regeerakkoord genormeerde financieringssaldo is het feitelijke financieringssaldo inclusief de debudgettingingen en gecorrigeerd voor de vervroegde aflossingen van woningwetleningen. Daarnaast dient voor 1990 nog rekening te worden gehouden met de stelpost i.v.m. de feitelijke kasontwikkeling.

De verschillen met vorige Miljoenennota's

In het verleden werd, zoals gemeld, een iets andere definitie van het financieringstekort gebruikt. Het verschil doet zich voor bij de zogenaamde niet-relevante uitgaven en ontvangsten die in het verleden niet werden meegeteld bij de relevante ontvangsten en relevante uitgaven. Het saldo van deze uitgaven en ontvangsten daarentegen werd wel meegenomen bij het vaststellen van de omvang van het financieringstekort. Het betrof de uitgaven en ontvangsten uit hoofde van liquiditeitsvoorschotten aan de NIO en de FMO (op de hoofdstukken IV, V en IX-B) en de aankoop en verkoop van de portefeuille staatsschuld en de kosten en opbrengsten die daaraan verbonden zijn. De raming van deze posten aan de ontvangsten- en uitgavenkant was tot de Voorlopige Rekening aan elkaar gelijk, zodat een saldo van nul resulteerde. In de

Voorlopige Rekening en de Rekening werden feitelijke ramingen respectievelijk realisaties verwerkt, wat wel tot een van nul afwijkend saldo kan leiden.

Vanaf de huidige Miljoenennota worden de genoemde liquiditeitsvoorschotten tot relevante uitgaven en ontvangsten gerekend¹. Wat betreft de aan- en verkopen van de portefeuille staatsschuld wordt de volgende lijn gehanteerd. De aan- en verkoop van de Portefeuille Staatsschuld worden evenals de aflossingen en aan- en ontmutingen, in alle fasen van de begrotingscyclus volledig buiten het financieringstekort gehouden. Ze worden beschouwd als financieringsmiddelen. Dit laatste geldt niet voor de kosten en opbrengsten die gemoeid zijn met die aan- en verkopen. Derhalve worden deze kosten en opbrengsten voortaan als relevante uitgaven en ontvangsten aangemerkt.

Op deze wijze wordt een consistente en passende benadering gehanteerd met betrekking tot het opnemen van uitgaven en ontvangsten in kernvariabelen als de relevante rijksuitgaven en -ontvangsten en het financieringstekort².

In de diverse begrotingen worden de wijzigingen met betrekking tot de liquiditeitsvoorschotten verwerkt vanaf 1991³ en met betrekking tot de portefeuille staatsschuld vanaf 1990. In bijlage 17.1 daarentegen worden alle wijzigingen, om consistente reeksen te krijgen, met terugwerkende kracht tot 1982 verwerkt. Hierdoor wijken de relevante uitgaven en ontvangsten voor 1990 in bijlage 17.1 110 miljoen af van de in de bijlagen 1, 2 en 3 vermelde bedragen. De totale uitgaven en het financieringstekort wijken niet af van op andere plaatsen vermelde cijfers. Voor de jaren 1990 en later hebben deze wijzigingen geen effect op de omvang van het tekort, omdat de aankoop en verkoop van staatsschuld in de ramingen altijd aan elkaar gelijk zijn. Voor de jaren voorafgaand aan 1990 kunnen er, door het aanbrengen van de wijzigingen met terugwerkende kracht, wel kleine verschillen optreden. Dit is het geval omdat de realisaties van de aankoop en verkoop van portefeuille staatsschuld niet aan elkaar gelijk hoeven te zijn⁴, zodat het saldo van beide posten van nul kan afwijken.

---

¹ De uitgaven en ontvangsten i.v.m. liquiditeitsvoorschotten op de hoofdstukken V en IX-B worden daarbij voortaan op pm geraamd.

² Als gevolg van deze aanpassing is ook het aantal posten in de kolommen met niet relevante uitgaven en -ontvangsten en overige correcties in bijlage 3 verminderd ten opzichte van de vorige Miljoenennota's

³ De raming van de liquiditeitsvoorschotten bij hoofdstuk V om technische redenen al vanaf 1990 op PM geraamd.

⁴ Zo waren bijvoorbeeld in 1989 de uitgaven voor verwerving van staatsschuld 972 miljoen, terwijl de ontvangsten uit verkoop van staatsschuld 996 miljoen bedroegen. In 1989 leidt de aanpassing van de definitie van het financieringstekort aldus tot een verhoging van dat tekort met 24 miljoen.

17.2. Budgettaire kerngegevens

	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
1 Financieringssaldo Rijk	-9.4%	-10.1%	-9.0%	-7.0%	-6.5%	-7.5%	-6.5%	-5.9%	-5.25%	-4.75%
2 Financieringssaldo OPL, incl. VAW ¹	-0.5%	-0.5%	-0.1%	-1.1%	-4.0%	-3.8%	-1.3%	-0.1%	-0.5%	-0.5%
3 Financieringssaldo OPL, excl. VAW ¹	-0.5%	-0.5%	-0.1%	-0.8%	-1.4%	-1.4%	-0.9%	-0.1%	-0.5%	-0.5%
4 Exploitatiesaldo sociale fondsen ²	-0.7%	+0.9%	+0.5%	+0.9%	-0.0%	+0.4%	+1.0%	+0.6%	+0.1%	+0.2%
5 Financieringssaldo collectieve sector (5 = 1 + 3 + 4)	-10.7%	-9.6%	-8.6%	-6.8%	-8.0%	-8.5%	-6.4%	-5.4%	-5.6%	-5.0%
6 Rijksuitgaven incl. debudgettering	155 126	158 564	163 993	166 491	171 570	175 073	173 053	175 141	190 425	197 136
7 Rijksuitgavenquote (RUQ)	46.9%	46.3%	45.7%	44.3%	44.7%	45.6%	43.3%	41.4%	42.3%	41.6%
8 Relevante rijksontvangsten, excl. VAW	123 578	124 005	132 125	140 018	147 246	146 968	147 823	147 545	164 846	174 179
9 Rijksontvangstenquote (ROQ)	37.4%	36.2%	36,8%	37.2%	38.4%	38.3%	37.0%	34.9%	36.6%	36.8%
10 Collectieve uitgaven, incl. debudg.	233 336	243 872	246 890	251 170	257 530	264 990	265 700	262 600	281 230	292 110
11 Collectieve uitgavenquote (CUQ)	70.6%	71.2%	68.9%	66.8%	67.1%	69.0%	66.5%	62.0%	62.5%	61.7%
12 Belastingdruk	29.1%	27.9%	27.4%	27.3%	28.6%	30.5%	30.7%	29.5%	32.3%	32.3%
13 Premiedruk	21.9%	24.3%	31.1%	22.9%	22.1%	23.2%	23.2%	21.2%	19.3%	19.2%
14 Druk niet-belastingontvangsten met een collectieve lasten karakter	2.5%	2.3%	2.6%	2.9%	2.7%	1.7%	1.3%	1.1%	1.2%	1.4% ⁵
15 Collectieve lastendruk (CLD) ³ (15 = 12 + 13 + 14)	53.5%	54.6%	53.1%	53.0%	53.4%	55.4%	55.3%	51.8%	52.8%	52.9%
16 Nationale inkomen (netto, marktprijzen, miljarden) ⁴	330 620	342 390	358 560	375 990	383 830	383 960	399 320	423 220	450 150	473 700
17 Staatsschuldquote	43.8%	51.1%	56.6%	60.7%	62.2%	65.4%	68.7%	69.4%	70.4%	71.3%

¹ Bron: De Nederlandsche Bank (DNB). Voor de jaren 1982 tot en met 1988 is het tekort weergegeven van de OPL inclusief de BNG en de NWB (conform de toen geldende definitie). Vanaf 1989 wordt het tekort gedefinieerd van de OPL exclusief BNG en NWB.

Bij de bepaling van het financieringstekort is verondersteld dat de vervroegde aflossingen van woningwetleningen voor 50% in 1985, voor 60% in 1986 en voor 70% in 1987 en 1988 worden gefinancierd via de Bank van Nederlandse Gemeenten.

² Bron: Centraal Planbureau (CPB)

³ Bij de berekening van de collectieve lastendruk worden de belastingdruk en de druk van de niet-belastingontvangsten met het karakter van een collectieve last, conform de sinds de meerjarencijferbrief gebruikte methode, op kasbasis opgenomen. De premiedruk wordt op transactiebasis verwerkt. De cijfers voor 1990 en 1991 zijn gecorrigeerd voor statistische vertekeningen, zie verder noot 2 bij bijlage 1.

⁴ Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek respectievelijk Centraal Planbureau.

⁵ In deze regel zijn verwerkt het binnenlands deel van de niet-belastingontvangsten uit aardgas (0,8% NI in 1991), de ontvangsten uit riool- en reinigingsrechten van de OPL (0,35% NI in 1991) en een aantal rijksheffingen (WABM, WVO, Zonering, Meststofwet en COVA; 0,25% NI in 1991).

17.3. Uitgaven en ontvangsten naar functionele hoofdgroepen

A. Uitgaven

	Rekening								Vermoede- lijke uit- komsten	Ont- werp- be- grotng
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Algemeen bestuur	4 563	5 353	5 406	5 495	5 459	5 663	5 799	6 215	6 534	6 156
Defensie	12 576	13 071	13 458	13 589	13 789	13 890	14 007	14 145	14 402	13 962
Buitenlandse betrekkingen (exclusief ontwikkelingssamenwerking)	3 615	3 781	4 406	4 858	5 289	5 391	6 675	6 544	6 539	7 908
Ontwikkelingssamenwerking	3 512	3 344	3 987	3 653	4 556	4 443	4 593	4 868	5 454	5 803
Openbare orde en veiligheid	5 163	5 309	5 303	5 401	5 561	5 597	5 597	5 549	6 021	5 969
Verkeer, vervoer, communicatie en waterstaat	10 816	11 243	12 335	11 597	11 420	11 606	11 444	9 381	10 325	10 480
Algemene economische aangelegenheden, handel en nijverheid en diensten (inclusief brandstoffen en energie)	9 007	8 227	7 987	8 088	11 232	12 889	8 798	7 410	6 015	4 972
Landbouw, jacht en visserij	2 134	2 136	2 176	2 235	2 099	2 169	2 042	2 077	1 856	1 963
Onderwijs en fundamenteel wetenschappelijk onderzoek	26 825	27 078	26 752	27 152	28 403	30 719	30 361	30 869	32 195	31 714
Cultuur en recreatie	2 614	2 775	3 081	3 018	3 060	3 545	3 701	3 421	3 424	3 521
Sociale voorzieningen	30 133	30 503	31 275	30 293	28 515	26 683	27 205	29 200	41 658	43 321
Volksgesondheid	3 996	3 074	2 842	2 987	2 732	2 646	2 789	4 425	3 849	4 102
Milieu, natuur en landschapsbehoud	697	930	994	998	1 081	973	1 001	1 063	1 380	1 558
Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening	9 523	9 739	11 922	13 251	13 236	12 805	11 896	11 785	10 796	10 696
Overheidsschuld (incl. rente)	16 583	19 063	23 634	28 938	32 614	36 730	42 276	42 720	45 709	49 661
Betrekkingen met de lagere publiekrechtelijke lichamen voor zover deze niet in andere functies zijn opgenomen	13 504	13 450	13 120	13 203	12 901	13 395	13 425	14 339	14 848	15 755
Diversen (aanvullende posten e.d.)	—	—	—	—	—	—	—	—	96	2 682
Totaal van de uitgaven	155 261	159 076	168 678	174 756	181 947	189 144	191 609	194 011	211 101	220 223

B. Ontvangsten

	Rekening								Vermoede- lijke uit- komsten 1990	Ont- werp- be- groting 1991
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989		
Algemeen bestuur	1 627	1 449	1 992	2 359	2 632	2 496	2 676	2 536	2 937	2 694
Defensie	673	697	667	640	598	658	698	574	640	541
Buitenlandse betrekkingen (exclusief ontwikkelings- samenwerking)	226	233	262	289	279	233	471	172	236	117
Ontwikkelingssamenwerking	138	157	246	256	161	122	233	137	346	144
Openbare orde en veiligheid	443	448	498	442	441	456	468	544	546	568
Verkeer, vervoer, communicatie en waterstaat	3 166	3 517	4 103	4 448	4 638	5 027	5 416	1 304	2 211	1 805
Algemene economische aangelegenheden, handel, nijverheid en diensten (inclusief brandstoffen en energie)	15 458	15 278	17 746	20 110	19 498	11 441	7 700	10 460	9 010	10 101
Landbouw, jacht en visserij	499	538	636	514	591	502	667	597	468	450
Onderwijs en fundamenteel wetenschappelijk onderzoek	763	663	895	894	1 126	1 734	2 060	2 071	1 142	1 176
Cultuur en recreatie	973	1 104	1 075	1 194	1 231	1 325	1 235	1 396	1 337	1 317
Sociale voorzieningen	856	1 172	1 446	1 615	1 227	1 399	1 258	1 114	1 124	941
Volksgezondheid	229	266	275	268	198	218	190	316	312	255
Milieu, natuur en landschapsbehoud	464	508	493	442	455	470	469	543	759	1 007
Volkshuisvesting en ruimtelijke ordening	4 611	5 359	6 742	9 625	23 953	19 307	7 040	5 092	4 457	4 241
Overheidsschuld (incl. rente)	1 836	1 453	1 498	1 410	1 479	1 737	1 747	1 483	2 795	2 341
Betrekkingen met de lagere publiekrechtelijke lichamen voor zover deze niet in andere functies zijn opgenomen	—	—	—	10	2	23	256	3	0	0
Diversen (aanvullende posten e.d.)	—	—	—	—	—	—	—	—	1 250	1 000
Belastingen	92 463	91 775	94 261	98 326	105 645	112 973	118 371	120 371	137 400	147 500
w.o. Kostprijsverhogende belastingen	39 247	41 697	44 762	46 998	49 834	53 460	55 471	56 117	58 485	60 485
Belasting op inkomen winst en vermogen	53 216	50 078	49 499	51 328	55 811	59 513	62 900	65 254	78 915	87 015
Totaal van de ontvangsten	124 425	124 617	132 835	142 842	164 154	160 121	150 955	148 713	166 970	176 198
Opnemings gevestigde staatsschuld	30 031	34 349	35 913	33 994	22 072	29 478	49 082	43 190	—	—

17.4. Uitgaven en ontvangsten naar economische hoofdgroepen

	Rekening								Vermoede- lijke uit- komsten 1990	Ont- werp- be- groting 1991
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989		
<i>Uitgaven</i>	155 261	159 076	168 678	174 756	181 947	189 144	191 609	194 011	211 101	220 223
1 Lopende uitgaven voor goederen en diensten (consumptieve bestedingen)	26 213	27 817	28 333	29 116	29 742	30 580	31 346	32 339	32 961	32 762
2 Rente, pacht en bijdragen in incidentele exploitatieverliezen van overheidsbedrijven	12 157	14 793	17 334	19 713	21 296	21 502	21 719	21 658	23 013	24 909
3 Inkomensoverdrachten aan andere sectoren dan de overheid	15 696	15 468	18 312	18 371	19 354	19 604	20 727	26 770	27 663	27 683
4 Inkomensoverdrachten binnen de sector overheid	70 913	71 030	69 857	70 366	69 175	70 981	71 049	70 167	83 933	89 647
5 Kapitaaloverdrachten aan andere sectoren dan de overheid	9 967	9 634	10 873	10 543	13 309	14 488	10 825	8 602	8 763	6 080
6 Kapitaaloverdrachten binnen de sector overheid	4 201	4 622	4 962	5 712	5 706	5 618	6 513	7 540	6 886	7 355
7 Investerings	2 722	2 805	3 504	2 593	2 426	2 766	2 924	2 942	2 909	3 005
8 Kredietverleningen en deelnemingen	8 621	8 323	9 082	8 964	9 483	8 343	6 077	2 962	2 200	1 551
9 Overheidsschuld en ontminting	4 771	4 584	6 421	9 378	11 456	15 262	20 429	21 031	22 677	24 869
Aanvullende posten	—	—	—	—	—	—	—	—	96	2 362
<i>Ontvangsten</i>	124 425	124 617	132 835	142 842	164 154	160 121	150 955	148 713	166 970	176 198
1 Lopende ontvangsten voor goederen en diensten	2 605	2 838	3 121	3 039	3 164	3 215	3 823	3 595	3 511	3 216
2 Rente, pacht en andere opbrengsten van vermogen en van ondernemingsactiviteit	20 641	20 947	24 575	27 459	27 324	17 225	12 449	11 806	13 496	14 474
3 Inkomensoverdrachten van andere sectoren dan de overheid	94 280	93 657	96 049	100 922	107 492	115 110	120 810	122 797	140 560	150 646
4 Inkomensoverdrachten binnen de sector overheid	1 323	1 538	1 802	1 851	1 725	2 170	1 971	1 882	1 671	1 270
5 Kapitaaloverdrachten van andere sectoren dan de overheid	1 538	1 640	1 991	1 929	2 344	2 619	2 269	1 812	2 194	2 250
6 Kapitaaloverdrachten binnen de sector overheid	49	38	20	18	178	48	156	154	345	110
7 Desinvesteringen	193	171	165	123	292	419	387	333	287	206
8 Kredietaflossingen en liquidatie van deelnemingen	2 949	3 177	4 401	6 973	21 016	18 381	7 849	4 887	1 293	766
9 Overheidsschuld en aanmuntingen	847	611	711	528	619	934	1 241	1 447	2 363	2 260
Aanvullende post niet-belastingontvangsten	—	—	—	—	—	—	—	—	1 250	1 000
<i>Begrotingssaldo</i>	— 30 836	— 34 459	— 35 843	— 31 914	— 17 793	— 29 023	— 40 654	— 45 298	— 44 131	— 44 025
Aflossing en overige mutaties en correcties	4 309	3 925	5 204	8 997	10 248	13 580	18 474	22 422	20 898	23 145
<i>Financieringssaldo</i>	— 26 527	— 30 534	— 30 639	— 22 917	— 7 545	— 15 443	— 22 180	— 22 876	— 23 233	— 20 880

17.5. Enkele saldogrootheden betreffende de Rijksbegroting, gebaseerd op de economische codering

A. In miljarden gulden

	Rekening								Vermoede- lijke uit- komsten 1990	Ont- werp- be- groting 1991
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989		
1 Saldo lopende verrichtingen (hoofdgroepen 1 t/m 4) ¹	-6,1	-10,1	-8,3	-4,3	+0,1	-5,0	-5,8	-10,9	-8,4	-7,7
2 Saldo kapitaaloverdrachten (hoofdgroepen 5 en 6)	-12,6	-12,6	-13,8	-14,3	-16,5	-17,4	-15,0	-14,1	-13,1	-11,1
3 Subtotaal (1+2)	-18,7	-22,7	-22,1	-18,6	-16,4	-22,4	-20,8	-25,0	-21,5	-18,8
4 Investerings (hoofdgroep 7)	-2,5	-2,6	-3,3	-2,5	-2,1	-2,3	-2,5	-2,6	-2,6	-2,8
5 Vorderingsaldo Rijk (3+4)	-21,2	-25,3	-25,4	-21,1	-18,5	-24,7	-23,3	-27,6	-24,1 ³	-21,6
6 Saldo kredieten en deelnemingen (hoofdgroep 8)	-5,7	-5,2	-4,7	-2,0	+11,5	+10,0	+1,8	+1,9	+0,3	+0,2
7 Saldo aflossingen Rijk ² (hoofdgroep 9)	-4,0	-4,0	-5,7	-8,8	-10,8	-14,3	-19,2	-19,6	-20,3	-22,6
8 Begrotingsaldo Rijk (5+6+7)	-30,9	-34,5	-35,8	-31,9	-17,8	-29,0	-40,7	-45,3	-44,1	-44,0
9 Aflossing en overige mutaties en correcties	+4,3	+4,0	+5,1	+9,0	+10,3	+13,5	+18,5	+22,4	+20,9	+23,1
10 Financieringsaldo Rijk incl. V.A.W. (8+9)	-26,6	-30,5	-30,7	-22,9	-7,5	-15,5	-22,2	-22,9	-23,2	-20,9
11 Vervroegde aflossingen woningwetwoningen (V.A.W.)	-	-	-	+2,3	+16,3	+12,2	+2,0	-0,2	-0,2	-0,2
12 Debudgettering	+4,6	+4,1	+1,7	+1,1	+1,1	+1,2	+1,7	+2,1	+1,9	+1,8
13 Stelpost i.v.m. feitelijke kasontwikkeling	-	-	-	-	-	-	-	-	1 à 1,5	-
14 Genormeerd financieringsaldo (14 = 10-11-12-13)	-31,2	-34,6	-32,4	-26,3	-24,9	-28,9	-25,9	-24,8	-23,4 à -23,9	-22,5

¹ Inclusief de aanvullende posten.

² Inclusief aan- en verkoop staatsschuld.

³ Ervan uitgaande dat de stelpost i.v.m. de feitelijke kasontwikkeling niet neerslaat bij de netto kredietverlening, komt het feitelijke vorderingsaldo inclusief de stelpost 1 à 1,5 miljard (0,3% NI) hoger uit, i.c. op 22,6 à 23,1 miljard.

B. In procenten van het nationale inkomen

	Rekening								Vermoede- lijke uit- komsten 1990	Ont- werp- be- groting 1991
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989		
1 Saldo lopende verrichtingen (hoofdgroepen 1 t/m 4) ¹	-1,9	-2,9	-2,3	-1,1	+0,1	-1,3	-1,5	-2,6	-1,9	-1,6
2 Saldo kapitaaloverdrachten (hoofdgroepen 5 en 6)	-3,8	-3,7	-3,9	-3,8	-4,3	-4,5	-3,7	-3,3	-2,9	-2,4
3 Subtotaal (1 + 2)	-5,7	-6,6	-6,2	-4,9	-4,2	-5,8	-5,2	-5,9	-4,8	-4,0
4 Investerings (hoofdgroep 7)	-0,7	-0,8	-0,9	-0,7	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6
5 Vorderingsaldo Rijk (3+4)	-6,4	-7,4	-7,1	-5,6	-4,8	-6,4	-5,8	-6,5	-5,4 ³	-4,6
6 Saldo kredieten en deelnemingen (hoofdgroep 8)	-1,7	-1,5	-1,3	-0,5	+3,0	+2,6	+0,4	+0,4	+0,1	+0,1
7 Saldo aflossingen Rijk (hoofdgroep 9) ²	-1,2	-1,2	-1,6	-2,4	-2,8	-3,7	-4,7	-4,6	-4,5	-4,8
8 Begrotingssaldo Rijk (5+6+7)	-9,3	-10,1	-10,0	-8,5	-4,6	-7,5	-10,1	-10,7	-9,8	-9,3
9 Overige mutaties en correcties (o.m. aflossingen)	+1,3	+1,2	+1,5	+2,4	+2,7	+3,5	+4,6	+5,3	+4,6	+4,9
10 Financieringssaldo Rijk incl. V.A.W. (8+9)	-8,0	-8,9	-8,5	-6,1	-1,9	-4,0	-5,5	-5,4	-5,2	-4,4
11 Vervroegde aflossingen woningwetwoningen (V.A.W.)	-	-	-	+0,6	+4,3	+3,2	+0,5	-0,0	-0,0	-0,0
12 Debudgettering	-	-	-	+0,3	+0,3	+0,3	+0,4	+0,5	+0,4	+0,4
13 Stelpost i.v.m. feitelijke kasontwikkeling	-	-	-	-	-	-	-	-	-0,3	-
14 Genormeerd financieringssaldo (14=10-11-12-13)				-7,0	-6,5	-7,5	-6,4	-5,9	-5 ¹ / ₄	-4 ³ / ₄

¹ Inclusief de aanvullende posten.

² Inclusief aan- en verkoop staatsschuld.

³ Ervan uitgaande dat de stelpost i.v.m. de feitelijke kasontwikkeling niet neerslaat bij de netto kredietverlening, komt het feitelijke vorderingsaldo inclusief de stelpost 1 à 1,5 miljard (0,3% NI) hoger uit, i.c. op 5,1% NI.

18. De uitgaven van de collectieve sector 1955–1991

Tabel 18.1. Uitgaven van de collectieve sector exclusief debudgetteringen naar bestedende overheidsorganen
(bedragen in miljarden gulden)¹

Jaar	Nationaal inkomen (netto markt- prijzen)	Rijk		Overige publiek- rechtelijke lichamen		Sociale verzekeringen ³		Gehele collectieve sector ⁴	
		Bedrag	In % van het N.I.	Bedrag	In % van het N.I.	Bedrag	In % van het N.I.	Bedrag	In % van het N.I.
1955	27,3	5,1	18,6	3,7	13,6	1,4	5,3	10,2	37,4
1960	38,4	5,2	13,5	6,2	16,1	3,5	9,1	14,8	38,6
1965	62,5	8,2	13,1	11,8	18,9	8,2	13,1	28,2	45,1
1970 ²	111,5	15,8	14,2	20,7	18,6	17,5	15,7	54,0	48,5
1971	125,1	17,6	14,1	24,0	19,2	21,0	16,8	62,6	50,1
1972	141,7	19,1	13,5	28,0	19,7	24,9	17,6	72,0	50,8
1973	162,6	20,1	12,4	32,1	19,8	29,0	17,8	81,2	50,0
1974	184,2	25,0	13,6	37,5	20,4	34,8	18,9	97,3	52,9
1975	199,9	31,6	15,8	44,7	22,3	41,7	20,9	118,0	59,0
1976	229,6	35,5	15,4	50,9	22,2	47,7	20,8	134,1	58,4
1977	251,2	37,7	15,0	54,7	21,8	53,8	21,4	146,2	58,2
1978	269,7	43,4	16,1	58,2	21,6	60,7	22,5	162,3	60,2
1979	285,9	48,7	17,0	62,2	21,8	67,0	23,4	177,9	62,2
1980	303,6	55,1	18,1	67,9	22,4	73,4	24,2	196,4	64,7
1981	316,3	60,9	19,3	73,6	23,2	78,4	24,8	212,9	67,3
1982	330,6	66,8	20,2	78,3	23,7	83,6	25,3	228,7	69,2
1983	342,4	73,6	21,5	81,7	23,8	84,5	24,7	239,8	70,0
1984	358,6	77,0	21,5	83,5	23,3	84,7	23,6	245,2	68,4
1985	376,0	78,5	20,9	85,3	22,7	86,2	22,9	250,0	66,5
1986	383,8	85,2	22,2	83,4	21,7	87,9	22,9	256,5	66,8
1987	384,0	91,8	23,9	81,8	21,3	90,4	23,5	263,9	68,7
1988	399,3	91,1	22,8	80,0	20,0	92,9	23,3	264,0	66,1
1989	423,2	85,5	20,2	77,6	18,3	97,4	23,0	260,5	61,6
1990	450,2	89,5	19,9	79,7	17,7	110,1	24,4	279,3	62,0
1991	473,7	91,9	19,4	83,4	17,6	115,0	24,3	290,3	61,3

¹ Ontleend aan CBS- en CPB-cijfers.

² Vanaf 1969 zijn de Nationale Rekeningen gereviseerd door het CBS.

³ Inclusief AKW-uitkeringen. Het CBS boekt deze uitgaven met ingang van 1989 als uitgaven van het Rijk.

⁴ Excl. debudgetteringen; zie hiervoor bijlage 18.2. Opgemerkt zij dat de collectieve uitgavenquote inclusief debudgettering is.

De collectieve uitgaven bestaan uit de uitgaven van het Rijk, van de overige publiekrechtelijke lichamen (OPL) en de sociale fondsen. De optelling (consolidatie) van deze uitgaven in de tabel is afkomstig van het CPB. Wat betreft de realisatiejaren heeft het CPB hierbij geput uit de Nationale Rekeningen van het CBS.

De in bijlage 18.1 en 18.2 opgenomen cijfers zijn niet te herleiden tot cijfers uit de rijksbegroting, die overal elders in de Miljoenennota gepresenteerd worden. Dit is een gevolg van definitie- en indelingsverschillen. Met name is van belang dat de indeling van het CPB naar bestedende overheidsorganen is. Voorts is van belang dat de cijfers deels gesaldeerde bedragen zijn, d.w.z. betrekking hebben op het saldo van uitgaven en ontvangsten.

Tabel 18.2 De uitgaven van de collectieve sector inclusief debudgetteringingen naar economische categorieën (in procenten van het nationale inkomen)¹

Jaar	Lonen en sociale lasten	Netto materiële consumptie ²	Netto investeringen	Totaal eigen bestedingen	Overdr. gezinnen	Overdr. bedrijven	Overdr. buitenland ³	Rente op overheids-schuld	Prijsverlagende subsidies ⁴	Netto kredieten ⁵	Totaal excl. debudgetteringingen	Debudgettering Rijk	Totaal incl. debudgetteringingen
1955	9,2	6,4	3,2	18,7	8,0	3,8	0,6	2,6	1,0	2,9	37,4	0,0	37,4
1960	9,8	4,9	3,7	18,4	11,2	1,6	0,3	3,0	1,4	2,8	38,6	0,0	38,6
1965	11,9	4,9	4,4	21,2	15,5	1,1	0,3	2,6	0,8	3,6	45,1	0,0	45,1
1970 ⁶	12,0	4,7	4,4	21,1	18,4	1,0	0,7	3,2	1,4	2,7	48,5	0,0	48,5
1971	12,6	4,9	4,6	22,1	19,8	1,0	0,7	3,2	1,0	2,3	50,1	0,0	50,1
1972	12,8	4,4	4,0	21,2	20,9	1,0	0,8	3,0	1,2	2,7	50,8	0,0	50,8
1973	12,8	4,1	3,4	20,3	21,4	1,3	0,9	3,0	1,7	1,4	50,0	0,0	50,0
1974	13,3	4,3	3,3	20,9	22,8	1,1	0,7	3,2	1,8	2,4	52,9	0,1	53,0
1975	14,4	4,8	3,5	22,7	28,7	1,7	1,1	3,3	1,7	2,8	59,0	0,1	59,1
1976	14,1	4,8	3,4	22,3	26,1	1,6	0,8	3,4	2,2	2,0	58,4	0,1	58,5
1977	14,2	4,8	3,0	22,0	26,7	0,9	0,9	3,3	2,2	2,2	58,2	0,2	58,4
1978	14,4	5,1	2,8	22,3	27,7	1,1	1,3	3,4	2,4	2,0	60,2	0,4	60,6
1979	14,6	5,4	2,7	22,7	28,5	1,7	0,9	3,6	2,7	2,1	62,2	0,3	62,5
1980	14,4	5,5	2,8	22,7	29,2	2,6	0,9	4,1	2,7	2,5	64,7	0,6	65,3
1981	14,1	5,7	2,7	22,5	30,7	2,9	1,0	4,9	2,6	2,7	67,3	1,0	68,3
1982	14,0	5,7	2,5	22,2	32,4	2,8	1,0	5,7	2,8	2,3	69,2	1,4	70,6
1983	13,7	5,8	2,3	21,8	32,9	2,7	0,9	6,3	3,0	2,4	70,0	1,2	71,2
1984	12,8	5,7	2,4	20,9	31,6	3,0	1,0	6,6	3,3	2,0	68,4	0,5	68,9
1985	12,4	5,6	2,2	20,2	30,4	2,9	1,1	6,9	3,4	1,6	66,5	0,3	66,8
1986	12,3	5,6	2,0	19,9	30,3	3,6	1,1	6,9	3,4	1,6	66,8	0,3	67,1
1987	12,6	5,8	1,9	20,3	30,9	3,8	1,2	6,9	4,2	1,4	68,7	0,3	69,0
1988	12,1	5,7	1,9	19,7	30,3	2,8	1,7	6,8	4,1	0,7	66,1	0,4	66,5
1989	11,5	5,6	1,8	18,9	29,3	2,5	1,7	6,6	3,4	-0,8 ⁷	61,6	0,5	62,1
1990	11,3	5,5	1,8	18,6	30,4	2,1	1,5	6,6	2,9	-0,1 ⁷	62,0	0,5	62,5
1991	11,2	5,3	1,8	18,3	30,1	1,7	1,5	6,7	3,1	-0,1 ⁷	61,3	0,4	61,7

¹ Ontleend aan CBS- en CPB-cijfers.

² Inclusief afschrijvingen.

³ Exclusief afdrachten aan de EG. Deze afdrachten worden niet meegeteld, omdat de betalingen van de EG, die via de overheid naar de Nederlandse boeren worden gesluisd, al worden meegeteld als een collectieve uitgaaf, nl. onder de kolom prijsverlagende subsidies.

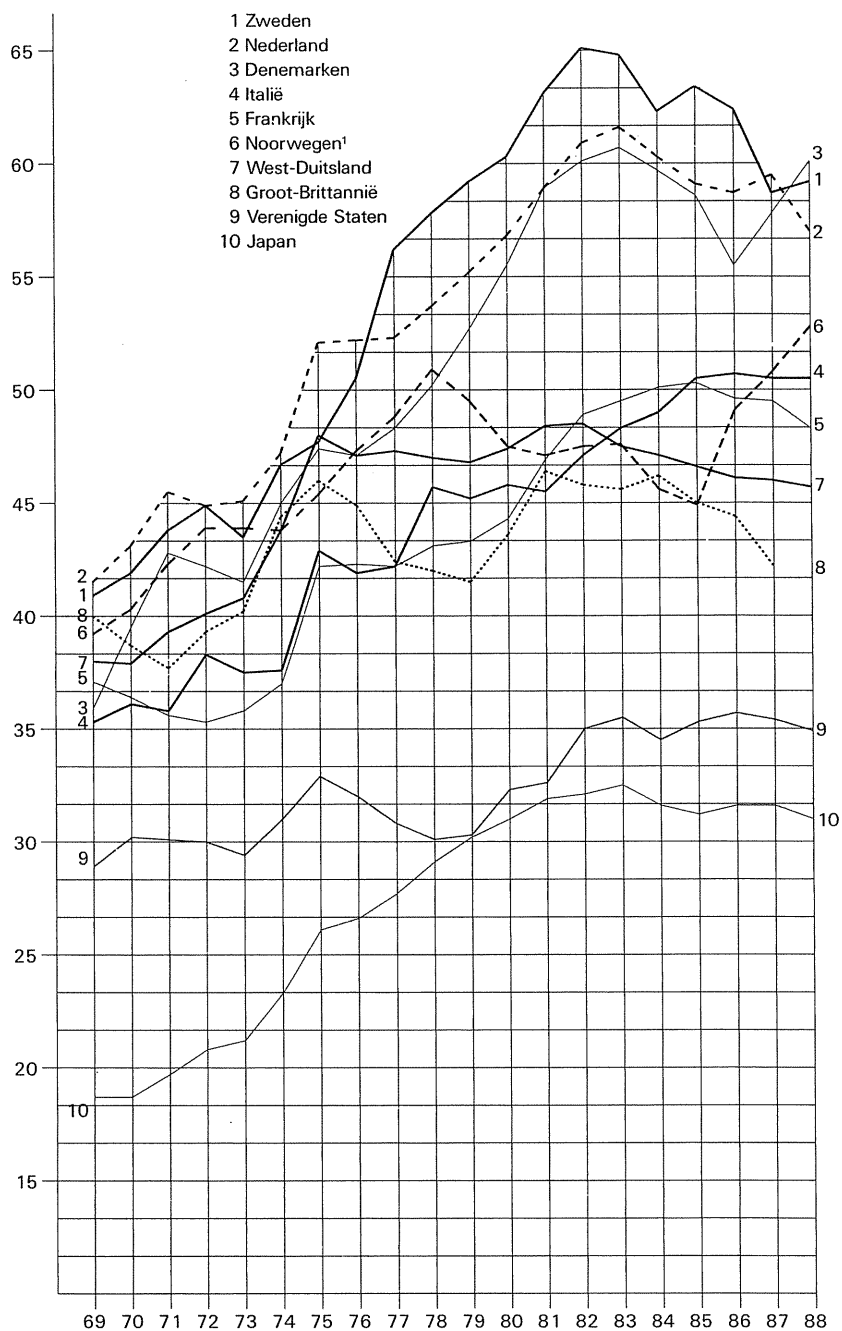
⁴ Deze kolom bevat het saldo van prijsverlagende subsidies en kostprijsverhogende heffingen.

⁵ Exclusief vervroegde aflossingen op woningwetleningen. Inclusief de opbrengsten uit hoofde van verkoop van staatsdeelnemingen.

⁶ Vanaf 1969 zijn de Nationale Rekeningen gerevisieerd door het CBS.

⁷ Zie voetnoot 5.

18.3 De collectieve uitgavenquote in een aantal geïndustrialiseerde landen
(in procenten bruto binnenlands produkt)

Bron: OECD National Accounts
¹ excl. netto kapitaaloverdrachten

De hierboven gehanteerde collectieve- uitgavenquote is het quotiënt van de collectieve uitgaven en het bruto binnenlands produkt, berekend op basis van gegevens van de OECD. Onder de collectieve uitgaven worden begrepen de uitgaven van de centrale overheid, de lokale overheden en de sociale fondsen. Het betreft zowel de lopende uitgaven (lonen en salarissen, netto materiële consumptie, en inkomensoverdrachten) en kapitaaluitgaven (netto investeringen en netto vermogensafdrachten). De kredietverlening wordt niet meegenomen. Dit veroorzaakt mede dat de in deze grafiek gebruikte cijfers niet geheel vergelijkbaar zijn met die in bijlagen 18.1 en 18.2. De bedoeling van grafiek 18.3 is evenwel inzicht te bieden in de ontwikkeling van de collectieve- uitgavenquote van een aantal geïndustrialiseerde landen over een relatief lange periode.

19. Verantwoording en accountantscontrole

Tabel 19.1 Stand der verantwoording per 1 september 1990 (suppletore begrotingen)

jaar	Aantal nog tot stand te brengen suppletore begrotingswetten	waarvan nog in te dienen bij Financiën	waarvan in interdepartementaal traject (Dep/Fin)	waarvan in behandeling bij de Tweede Kamer	waarvan in behandeling bij de Eerste Kamer
1987	1				1
1988	3			3	
1989	28		26*		2
1990	21				21
Totaal	53		26	3	24

* In te dienen bij de TK uiterlijk de derde dinsdag van september 1990. Betreft slotwetten/rekeningen 1989.

Tabel 19.2 Stand der verantwoording per 1 september 1990 (rekeningen)

Jaar	Rekening/Rijksrekening/Rekenwet
1980	Ontwerp-Rekenwet op 19 juli 1990 ingediend bij de Tweede Kamer (Kamerstuk 21 648).
1981	Idem als 1980. (Kamerstuk 21 649)
1982	Idem als 1980. (Kamerstuk 21 650)
1983	Idem als 1980. (Kamerstuk 21 651)
1984	Idem als 1980. (Kamerstuk 21 652)
1985	Idem als 1980. (Kamerstuk 21 653)
1986	Idem als 1980. (Kamerstuk 21 654)
1987	Rijksrekening op 19 juli 1990 ter goedkeuring overgelegd aan de Algemene Rekenkamer.
1988	Inzending van rijksrekening aan de Algemene Rekenkamer wacht op vaststelling suppletore begrotingen.
1989	Alle departementale rekeningen (inclusief die van de begrotingsfondsen en van de staatsbedrijven) zijn officieel op 1 juni 1990 aan de Algemene Rekenkamer overgelegd.

Tabel 19.3 Stand van de accountantscontrole bij de departementen over 1989

Hoofdstuk		datum rapport over 1989	Aard van de verklaring opgenomen in accountantsrapport	Opmerkingen
II	H.C.v.S	10-05-1990	goedkeurend	
III ¹	AZ	27-04-1990	goedkeurend	
IV	KabNAAZ	27-04-1990	goedkeurend onder voorbehoud	
V	BuZa	27-04-1990	geen verklaring	verklaring gepland over dienstjaar 1991
VI	Justitie	27-04-1990	oordeelonthouding	
VII	BiZa	17-05-1990	oordeelonthouding	verklaring heeft niet betrekking op de verplichtingen
VIII	O&W	27-04-1990	goedkeurend onder voorbehoud	
IX	Financiën	01-05-1990	geen verklaring	De belastingontvangsten zijn niet in de accountantscontrole begrepen; verklaring gepland over dienstjaar 1990
X	Defensie	26-04-1990	goedkeurend	
XI	VROM	01-05-1990	goedkeurend	in de verantwoording waarop de verklaring betrekking heeft zijn de lopende meerjarige verplichtingen niet in geld maar in aantallen vermeld
XII	V&W	11-05-1990	oordeelonthouding	
XIII	EZ	27-04-1990	goedkeurend	verklaring opgenomen in Financieel Jaarverslag
XIV	LNV	26-04-1990	goedkeurend onder voorbehoud	
XV	SZW	24-04-1990	oordeelonthouding/afkeuring	verklaring gesplitst naar getrouwheid resp. rechtmatigheid
XVI	WVC	26-04-1990	goedkeurend onder voorbehoud	

¹ Inclusief hoofdstuk I, Huis der Koningin

Toelichting bij tabel 19.3

Tabel 19.3 bevat een overzicht van de stand van de accountantscontrole bij de departementen met betrekking tot het dienstjaar 1989. Ter toelichting op de aard van de verklaring het volgende.

Het werk van de accountantsdienst mondt uit in een rapport aan de minister. Indien sprake is van een volkomen controle wordt in dat rapport één van de volgende verklaringen bij de jaarlijkse financiële verantwoording van het ministerie opgenomen:

de goedkeurende verklaring houdt in dat de accountantsdienst tot het oordeel is gekomen dat de verantwoording voldoet aan de eraan te stellen eisen;

de goedkeurende verklaring onder voorbehoud houdt in dat ter zake van de verantwoording bedenkingen of onzekerheden bestaan die aan de goedkeurende strekking van de verklaring niet wezenlijk afbreuk doen, doch die van zodanig gewicht zijn dat zij in de verklaring tot uitdrukking dienen te worden gebracht;

de afkeurende verklaring houdt in dat de accountantsdienst tot het oordeel is gekomen dat de verantwoording niet voldoet aan de eraan te stellen eisen;

de verklaring van oordeelonthouding houdt in dat bij de accountantsdienst onzekerheden zijn blijven bestaan van zodanige aard en omvang dat deze geen goedkeurend of afkeurend oordeel omtrent de getrouwheid van de verantwoording als geheel kan uitspreken. Het is de accountantsdienst verboden zodanige verklaringen te geven:

- indien de accountantsdienst andere beperkingen bij het onderzoek heeft aanvaard of aangebracht dan die voortvloeiende uit objectieve verhinderingen of,
- indien het onderzoek heeft uitgewezen dat de verantwoording niet voldoet aan de eraan te stellen eisen.

20. Regulerende heffingen en de collectieve-lastendruk

De Minister van Financiën heeft namens het kabinet een aantal malen toegezegd een beschouwing te wijden aan het collectieve-lasten karakter van regulerende milieuheffingen¹. Daartoe strekt deze bijlage.

Het Nationaal Milieubeleidsplan-plus (NMP-plus) bevat een beschouwing over het instrumentarium, dat benodigd is om de afgesproken doelstellingen op het terrein van het milieubeleid te bereiken. Het instrumentarium is het geheel van middelen dat de overheid ten dienste staat om het gedrag van bedrijven en burgers te beïnvloeden. Tot het beschikbare instrumentarium behoren informatie-overdracht, afspraken op basis van vrijwilligheid, financiële prikkels (waaronder regulerende heffingen), directe regulering en andere vormen van regulering (bijv. in de sfeer van risico-aansprakelijkheid) en overheidsmaatregelen die gepaard gaan met overheidsuitgaven (investeringen, investeringsbijdragen etc.). In het NMP-plus wordt op twee punten nadrukkelijk een accent verlegd. Het gaat dan om de plaats van regelgeving in het milieubeleid en de rol van financiële prikkels als gedragsbeïnvloedend instrument. Regulerende heffingen zijn een voorbeeld van financiële prikkels. De bedoeling van regulerende heffingen is het door middel van aanpassing van de kosten- en prijzenverhoudingen voor producten en diensten bewerkstelligen van een gedragsbeïnvloeding in milieuvriendelijke richting. Regulerende heffingen hebben daarmee een ander karakter dan bestemmingsheffingen die nadrukkelijk zijn bedoeld om bepaalde (milieu)uitgaven te financieren. In het NMP-plus wordt onderzoek naar een aantal concrete regulerende heffingen aangekondigd.

Gegeven bepaalde milieudoelstellingen komt steeds de vraag aan de orde welk instrumentarium moet worden ingezet. In het NMP-plus wordt uiteengezet dat telkens per concreet geval een afweging van voor- en nadelen van de diverse beschikbare instrumenten moet plaatsvinden. Daarbij spelen diverse beoordelingscriteria een rol zoals het beginsel «de vervuiler betaalt», doelmatigheid, doeltreffendheid, internationale concurrentiepositie, budgettaire inpasbaarheid (financieringstekort, collectieve-lastendruk, uitgavenkader) en verenigbaarheid met de fiscale systematiek.

Regulerende heffingen hebben als voordeel dat zij aangrijpen bij het economische mechanisme van de prijswerking. Dit betekent een voortdurende uitnodiging om te zoeken naar schonere produktiemethoden en producten en een gunstige invloed op de technologische vernieuwing. Tevens kan dit instrument worden toegepast in internationaal verband. Anders dan bij veel subsidies treedt het «verworven rechten» karakter hier niet snel op. Overigens zijn de milieuresultaten moeilijk in te schatten. De doeltreffendheid staat dus niet bij voorbaat vast. Voorts verdient het kostenaspect (inning, handhaving sancties) aandacht. De kosten van het instellen en handhaven van een heffing kunnen afwijken van de kosten in geval van regelgeving. Tenslotte moet worden opgemerkt dat als het om verontreiniging gaat die absoluut niet in het milieu terecht zou moeten komen, fysieke regulering de voorkeur geniet boven de inzet van regulerende heffingen.

In het NMP-plus (bijlage 1) staat, dat voor het beantwoorden van de vraag of financiële instrumenten (waaronder regulerende heffingen) de

¹ Zie Regeringsverklaring 27 november 1989, Kamerstukken II, 14 310, nr. 311 en Debat over de Voorjaarsnota 1990, Kamerstukken II, 21 566 nr. 1

collectieve-lastendruk beïnvloeden, de twee criteria van de Studiegroep Begrotingsruimte dienen te worden gehanteerd². Volgens deze criteria beïnvloeden alle milieuheffingen de collectieve-lastendruk. Ook regulerende heffingen, voorzover zij een opbrengst genereren, hebben dus invloed op de collectieve-lastendruk. Dit betekent dat als men van regulerende heffingen gebruik wil maken op een wijze die per saldo neutraal uitwerkt op de collectieve lastendruk elders een overeenkomstige lastenverlichting moet plaatsvinden. Dit ligt ook voor de hand, aangezien het er bij regulerende heffingen niet om gaat het beschikbare inkomen in de marktsector te verminderen maar om het beïnvloeden van relatieve prijzen. Ervan uitgaande dat de opbrengsten van regulerende heffingen niet voor de financiering van beleidsintensiveringen worden aangewend, hoeft lastenverlichting elders ook niet tot uitgavenbeperkende maatregelen te leiden.

Op deze wijze worden regulerende heffingen in een helder afwegingskader ondergebracht. Dit kader is geenszins prohibitief voor het instellen van regulerende heffingen. Wel kunnen de raming van de opbrengst van de heffing en het feit dat de heffingsopbrengsten in de tijd teruglopen tot technische complicaties leiden. Aan deze complicerende factoren zal aandacht worden besteed bij het onderzoek naar regulerende heffingen in het kader van het NMP-plus. Een voordeel van het feit dat regulerende heffingen in het afwegingskader van de collectieve-lastendruk thuishoren is dat discussies over het karakter van een bepaalde heffing (regulerende heffing of bestemmingsheffing) vanuit de optiek van de collectieve-lastendruk van hun scherpte worden ontdaan.

Van belang is op te merken dat regulerende milieuheffingen in diverse soorten en maten mogelijk zijn. Dit blijkt ook uit de concrete onderzoeksvoorstellen in het NMP-plus. Sommige regulerende heffingen kunnen een substantieel inkomenseffect hebben. Bij andere concrete voorstellen zal dat in veel mindere mate het geval zijn. De wijze waarop overeenkomstige lastenverlichting elders wordt vormgegeven, zal van geval tot geval moeten worden bezien. Daarbij speelt de prijselasticiteit en het meer of minder structurele karakter van de regulerende heffing een belangrijke rol.

---

² Het eerste criterium is dat tegenover de betaling aan de overheid geen concrete tegenprestatie van de overheid staat. Het tweede criterium zegt dat er sprake is van collectieve lasten wanneer er een verplicht gebruik is van een prestatie waarvoor moet worden betaald.

21. Voortgangsrapportage open-einderregelingen

In de Miljoenennota 1989 is in hoofdstuk 6 een rapportage opgenomen inzake de voortgang in het streven van het kabinet de beheersbaarheid van open-einderregelingen te vergroten, hetzij door het open-einderkarakter te elimineren, hetzij door de overschrijdingsrisico's bij deze regelingen zoveel mogelijk te mitigeren.

Bij brief van 20 april 1990 heeft de commissie voor de rijksuitgaven verzocht om in de Miljoenennota 1991 nader geïnformeerd te worden over de vorderingen, die in dit kader inmiddels zijn gemaakt en wel op dezelfde wijze als is gedaan in de Miljoenennota 1989.

In onderstaand overzicht wordt aan dit verzoek voldaan. Het is zodanig opgezet, dat de onderstaand genoemde maatregelen uitsluitend mutaties betreffen op het eerder gemaakte overzicht.

I. Maatregelen die door het (vorige en huidige) kabinet zijn genomen sinds september 1988 teneinde het open-einde karakter van een regeling weg te nemen.

- De regeling particuliere participatiemaatschappijen is beleidsmatig geëvalueerd, als gevolg waarvan tot een aantal maatregelen is besloten die er tevens toe leiden, dat de budgettaire beheersbaarheid wordt vergroot. O.a. invoering van een registratiepremie; per 1 januari 1991 verlagen van het garantiefonds van 75 miljoen naar 50 miljoen; gefaseerd terugbrengen van de garantperiodes van 15 naar 10 jaar.
- Voorts is besloten de garantieverlening na 1995 te beëindigen. Beëindiging van de Eenmalige Uitkering Zelfstandigen met een minimumuitkering (EUZ; Stcrt. 1988, 190) in 1989.
- Budgettering van de regeling Tegemoetkoming Ziektekosten Zelfstandigen (TZZ; Stcrt. 1988, 254).
- Budgettering van de Subsidieregeling Internationale Congressen (SIC; Stcrt. 1988, 253).
- De olieaccijnsrestitutieregeling (gemeld onder cat. IV in Miljoenennota 1989) wordt per 1 januari 1991 beëindigd.
- Liquidatiewet Invalideitswetten: een wijzigingsvoorstel voorziet in een versnelde afkoop van resterende aanspraken in 1990 en 1991. De laatste rijksbijdrage wordt voorzien in 1996.
- Na de regeling Uitkeringen Echte Minima 1987 zijn er geen nieuwe regelingen van deze aard meer getroffen en is deze open-einderregeling derhalve komen te vervallen.
- Job-plan en Vermeend/Moor (voorheen Wet langdurig werklozen en Regeling tijdelijke arbeidsplaatsen voor langdurig werkloze jongeren): vanaf 1 januari 1991 vormen de uitgaven een onderdeel van de (gebudgetteerde) rijksbijdrage aan het CBA.
- Bij het cursorisch beroepsonderwijs is thans sprake van een volledige budgettering.

II. Maatregelen (uit diezelfde periode) waarbij het open-einde karakter van een regeling aanzienlijk werd beperkt, dan wel ingrepen konden worden doorgevoerd die het niveau van de uitgaven verlagen door bijvoorbeeld wijziging van grenzen en criteria.

- Bij de exportkredietverzekering is met ingang van 1 januari 1989 op basis van de feitelijke ontwikkeling het totale garantiplafond verlaagd van 15 miljard naar 10 miljard.
- Geldelijke steun huisvesting gehandicapten: een concept-Besluit Woninggebonden subsidies is ter advisering aan de RAVO gezonden en zal per 1-1-92 van kracht worden. In dit concept-besluit is de gehandicaptenregeling samen met de verbeteringen (laag-niveau renovatie) opgenomen in één budget, waardoor het open-einde karakter van de regeling wordt dichtgeschroeid. Zo mogelijk per 1 januari 1991 zal de regeling zodanig worden aangepast dat een systeem ontstaat waarbij afhankelijk van het inkomen een eigen bijdrage met een nader te bepalen maximum wordt gevraagd.
- Met betrekking tot gefinancierde rechtshulp is begin 1989 de Cie. Toekomstige Structuur Gefinancierde Rechtshulp (cie-Polak) ingesteld. Het in augustus 1989 uitgebrachte rapport bevat de constatering dat de gefinancierde rechtshulp principieel niet tot een gesloten stelsel gemaakt kan worden, maar dat wel een zekere beheersbaarheid kan worden bereikt, onder andere door invoering van een contractenstelsel.
Momenteel wordt gewerkt aan een voorstel van Wet op de rechtsbijstand, waarbij het voornemen is dit voorstel begin volgend jaar bij de Tweede Kamer in te dienen.
- Interimregeling bijstandskosten gemeente-politie 1989: door invoering van een franchisebedrag in de declaratie-systematiek wordt het declaratiegedrag van de gemeentepolitie aan regels gebonden, waardoor er geen grote fluctuaties meer in de jaarlijkse uitgaven kunnen optreden.
- Met betrekking tot de AA-kredieten als onderdeel van de Regeling Bijzondere Financiering is als uitvloeisel van een beleidsmatige evaluatie besloten tot verlaging (met ingang van 1-1-1991) van het jaarlijkse garantiplafond van de BF-regeling van 250 miljoen naar 175 miljoen.
- Plafonnering van het totaal van de door de banken in het kader van de Regeling Borgstelling Midden- en Kleinbedrijf (RBMKB) toe te zeggen staatsgegarandeerde leningen.
- Voor de komende jaren zijn aan het budgettaire beslag van de Innovatiestimuleringsregeling (INSTIR) twee begrenzings gesteld:
  - * de doelgroep, het maximum subsidie-bedrag per bedrijf en de te subsidiëren activiteiten zijn in 1989 verder afgebakend en ingeperkt;
  - * de regeling kan bij overschrijdingen elk half jaar zonedig worden gewijzigd danwel stopgezet; daartoe is ook de indieningstermijn van declaraties door aanvragers verkort van zes naar vier maanden.
- Met betrekking tot de schadeloosstelling in verband met de uitvoering van de Jachtwet (in Miljoenennota 1989 gemeld onder categorie IV): binnen het Jachtfonds wordt hiervoor 2 miljoen gereserveerd, gefinancierd uit een verhoging van de prijs van Jachtakten.
- Regeling vervroegde uittreding ex-mijnwerkers: met betrekking tot de VUT-regeling 1987 kan er tot 1 januari 1995 worden ingestroomd. Bij de overige regelingen en na 1994 vindt er geen instroom meer plaats. Daarnaast zijn er met betrekking tot de administratiekosten van de uitvoeringsorganisatie prijsafspraken gemaakt.
- Het restant van het bestand reguliere WWV-gevallen stroomt naar verwachting in 1990 uit. Bij de uitgaven uit hoofde van gelijkberechtiging WWV is de doelgroep historisch afgebakend en zal de aanvraagtermijn worden beperkt.
- Bij de uitgaven van de medische specialisten is in het kader van het vijf-partijen-akkoord het niveau 1990 tot en met 1992 bevroren op het niveau 1989.

- Het voornemen tot invoering per 1 januari 1991 van het geneesmiddelen-vergoedingssysteem bij de geneesmiddelenvoorziening.
- De geldelijke steun huurwoningen zal met ingang van 1-1-92 zijn gebaseerd op het al eerder genoemde Besluit Woninggebonden Subsidies. De toepassing van de netto-contante-waarde methodiek bij de subsidieverstrekking leidt ertoe dat de rente-afhankelijkheid van de rijksbegroting wordt beperkt.
- Bij de Individuele Huursubsidie is op aanbeveling van de Commissie Beheersbaarheid een fiatteringsgrens ingesteld. Bij toewijzing van woningen wordt er naar gestreefd, dat als gevolg van de toewijzing niet meer dan f.250 per maand aan huursubsidie behoeft te worden uitgekeerd. Tevens is een aantal beleidsmatige voorstellen gedaan die de groei van het budgettaire beslag beogen te beperken. Deze maatregelen zouden per 1-7-1992 van kracht moeten worden en omvatten een aanscherping van de maximum-inkomensgrens, het aanpassen van de alleenstaandetabel en een wijziging in het aanpassingsmechanisme.
- In de Heroriënteringsnota Studiefinanciering is een pakket van maatregelen voorgesteld welke passen in het streven naar een betere beheersing van de studiefinanciering: vereenvoudiging van het indexeringsmechanisme, invoering van marktconforme rente vanaf het begin van de studie, meer private investering door de onderwijsontvangende in het Hoger onderwijs, effectievere controle.
- Met de bonden voor het onderwijspersoneel is bij de totstandkoming van de DOP-II wet (Doorstroming Onderwijspersoneel) de afspraak gemaakt dat zij bij eventuele overschrijdingen voor het totaal van de budgetten voor DOP, VUT en ADV overleg zouden voeren over voorstellen die erop gericht zijn overschrijdingen terug te dringen of te voorkomen.
- In het middelbaar beroepsonderwijs is een schaalvergrotings- en vernieuwingsoperatie in gang gezet, waarbij onder meer een volledige normering van de bekostiging wordt gerealiseerd. De invoeringsstrategie voor de SVM-operatie is gericht op invoering per 1-8-1991 van deze zogenaamde lump-sum-bekostiging in het MBO.

III. Maatregelen waarbij (in diezelfde periode) het principebesluit is genomen c.q. is overwogen het open-einde karakter te beëindigen dan wel te beperken.

- Met betrekking tot de Ziektelastvoorziening Overheidspersoneel (ZVO-regeling): bij de invoering van het plan-Simons zal de ZVO geheel worden herzien. Daarnaast zal worden bezien of het invoeringstraject van het plan-Simons noopt tot tussentijdse aanpassingen van de ZVO-regeling.
- In het kader van de beheersing van de begroting dient het wetsvoorstel herziening bekostiging voortgezet onderwijs zodanig te worden aangepast dat gekomen kan worden tot een aantal eenvoudige bekostigingsparameters voor de materiële exploitatie en de investeringen. De relatief gedetailleerde vergoedingssystematiek zoals voorgesteld door de cie. Kolthoff zal derhalve niet zonder meer worden overgenomen.
- Ten aanzien van een voor hoger beroeps- en wetenschappelijk onderwijs geharmoniseerde bekostiging van de personele en materiële exploitatie, waarbij de beheersing van deze uitgaven centraal staat, is thans nader overleg gaande met het HO-veld.
- Met betrekking tot de algemene bekostigingssystematiek in het onderwijs is uitwerking gegeven aan het voornemen om, zoals is vermeld in de Miljoenennota 1989 (par.6.4), op het onderwijsterrein nader onderzoek te verrichten naar de beheersbaarheid van bekostigingssystemen. Daartoe is medio april 1989 een gezamenlijke

ambtelijke werkgroep (O&W en Financiën) ingesteld. Eind februari 1990 heeft deze ambtelijke werkgroep een Interim-rapport afgerond.

Momenteel wordt in opdracht van deze werkgroep door het Instituut voor Onderzoek van Overheidsuitgaven (I.O.O.), naast een verdere technische uitwerking van de in het bovengenoemde Interim-rapport opgenomen modellen, een aantal case-studies uitgevoerd teneinde inzicht te verkrijgen in de effecten van deze modellen op het bekostigingsniveau van de onderwijsinstellingen.

- Mede om tot een betere beheersing van de personeelsuitgaven in basis-, speciaal en voortgezet onderwijs te komen is een nieuwe bekostigingswijze voor deze categorie uitgaven ontwikkeld: het formatiebudgetstelsel. Daarbij wordt de volumecomponent van het personeel (formatie, garantie en vervanging) in de vorm van een afgebakende, genormeerde hoeveelheid formatierekeneenheden aan scholen toegekend.
- In het rapport van de projectgroep reductie wachtgeld onderwijs, als bijlage gevoegd bij de brief van 14 juni 1990 aan de voorzitter van de Tweede Kamer m.b.t. de uitvoering van de begroting 1990 (Kamerstukken 21 300, hoofdstuk VIII, nr.75), is een aantal maatregelen voorgesteld welke zorgen voor een betere beheersing van de uitgaven aan wachtgeld.

In onderwijssectoren waar de financiering op lump-sum basis plaatsvindt en ook ten aanzien van personeelsbeleid sprake is van een relatief grote autonomie, dient de verantwoordelijkheid in verband met het ontstaan van wachtgeld in belangrijke mate bij de instellingen zelf te worden neergelegd. Dit is mogelijk via het instrument budgettering van wachtgelduitgaven.

Voor wat betreft de universiteiten en academisch ziekenhuizen worden de volgende maatregelen op korte termijn nader uitgewerkt. In de begroting 1991 zal aan de rijksbijdrage per instelling een bedrag worden toegevoegd dat wordt bepaald aan de hand van de uitgaven per instelling ten behoeve van wachtgeld over 1989. Per instelling zal dit bedrag in de jaren na 1991 taakstellend dalen. Zodoende ontstaat een prikkel voor de instellingen minder besluiten met wachtgeldconsequenties te nemen en herinstroom van wachtgelders zoveel mogelijk te bevorderen. Uiteindelijk zal in ieder geval per instelling een bedrag beschikbaar worden gesteld dat gelijk is aan een nog nader vast te stellen percentage van de loonsom. Daarnaast zullen op zo kort mogelijke termijn overeenkomstige maatregelen voor het HBO- en het onderzoeksinstituutendomein worden genomen.

IV. Regelingen waarvan het open-einde karakter onverminderd voortduurt, doch waaromtrent, naast de algemene budgetdiscipline-afspraken, meer specifieke afspraken zijn gemaakt over specifieke compensatie bij overschrijdingen.

- VUT- en wachtgeld e.d. zijn structureel overgeheveld van de aanvullende post naar de diverse hoofdstukken. Overschrijdingen van de budgetten worden in principe op het hoofdstuk zelf opgevangen. Vergoeding op declaratiebasis uit de aanvullende post loonbijstelling, zoals voorheen, vindt niet meer plaats.
- Met de decentralisatie Bijzondere Bijstand wordt een deel van de uitgaven in het kader van de ABW naar de gemeenten overgeheveld. Gemeenten zullen overschrijdingen zelf moeten compenseren.
- In het kader van de recent vastgestelde regels budgetdiscipline Sociale Zekerheid respectievelijk Volksgezondheid is een apart compensatieregime voor de sociale zekerheidsuitgaven respectievelijk de volksgezondheidsuitgaven op de Rijksbegroting afgesproken.

Trefwoordenregister (paragraafnummers)

Aardgasbaten	1.6, 4.3.1, 5.3, bijl. 6.3
zie ook:	
Niet-belastingontvangsten	
AAW/AWW; rijksbijdrage	4.3.3, 5.5
Accijnzen	bijl. 4.3, bijl. 4.4
Accountantscontrole	3.3, bijl. 19
departementen	
Administratieve boeten	bijl. 6.3
Administratieve organisatie	3.3, 3.4
Advokaten en procureurs	4.3.3
Aflossingen	
zie: Staatsschuld	
Agencies	3.4
AKW	
zie: Kinderbijslag	
Algemene Rekenkamer	3.3
Allokatiemechanisme	3.4
Ambtenaren	
zie: Overheidspersoneel	
AOW/AWW	5.5
Arbeidsmarkt(beleid)	1.3, 1.4, 2.3, 4.3.2, 5.3
Arbeidsongeschiktheid	1.4, 2.3, 5.5
Arbeidsparticipatie	1.4, 2.3, 4.3.2
Arbeidsvoorwaarden collectieve sector	1.5, 3.4, 4.3.2, 5.2
Automatisering	3.4, 4.3.2, bijl. 5
Banenpools	2.3, 4.3.2
Begrotingsbeheer	
zie: Comptabel bestel	
Begrotingsbeleid	
zie: Rijksbegroting	
Begrotingsdiscipline	1.1, 3.4, 5.6
Begrotingsfondsen	3.4, bijl. 15, bijl. 16
Begrotingsnormering	3.4
Begrotingspresentatie	3.3
Belastingdienst	4.3.2, bijl. 5, bijl. 6.3
Belasting- en premiedruk	1.1, 2.5, 5.2, 5.3, 5.5, bijl. 4.4, bijl. 20
Belastingen	
zie: Afzonderlijke belastingen	
Fiscaal beleid	
Belastingontvangsten	1.6, 4.2, 4.3.1, 4.3.3, 4.3.4, 5.3, bijl. 4
Beleidsevaluatie	3.2, 3.4, bijl. 8.1
Beleidsintensivering	4.3.2
Beleidsprioriteiten	4.3.2, 5.3, 5.6
Benzine-accijns	1.3, bijl. 4.3, bijl. 6.3
Bestuursakkoorden	bijl. 9.4
Binnenlandse Zaken	bijl. 6.3

Bodemsanering	bijl. 5, bijl. 6.3
Brady-plan	2.2
BTW	
zie: Omzetbelasting	
Buitenlandse Zaken	bijl. 5
Bijstand	4.3.2, 5.3, bijl. 6.3
Collectieve lasten en uitgaven	1.1, 2.5, 4.1, 4.3.1, 4.3.4, 5, bijl. 18
Comptabel bestel	3.2, 3.3, 3.4, 3.5, bijl. 8.1
Contractmanagement	3.2, 3.4
Cultuur	4.3.2
Decentralisatie	3.4
Defensie	1.6, 4.2, 4.3.3, bijl. 5, bijl. 6.3
Delinquentenzorg	bijl. 5
Deregulering	3.4
Dividendbelasting	4.3.1, 4.3.3
Dollarkoers	bijl. 6.3
Duitse eenwording	2.2
Economische en Monetaire Unie (E.M.U.)	1.2, 2.2, 3.4
Economische ontwikkeling	2, 5.3
Economische Zaken	4.2, 4.3.2, bijl. 5, bijl. 6.3
Efficiencyverbeteringen	3.4, 4.3.2, 4.3.3, bijl. 6.3
Energie	4.3.2, bijl. 6.3
Europese Bank voor Wederopbouw en Ontwikkeling (EBRD)	2.2, 4.3.2
Europese Centrale Bank	2.2
Europese Gemeenschap	
– afdrachten	4.2, 5.2, 5.3, 5.4, bijl. 5, bijl. 6.3, bijl. 10.3
– begroting	2.2, bijl. 5, bijl. 10.2
– economische en monetaire integratie	1.2, 2.2
Export	2.3
Exportkredietverzekering	bijl. 5, bijl. 6.3
Financieel-economisch beleid	1
Financieel management	3, bijl. 8.1
Financiën	4.2, bijl. 5, bijl. 6.3
Financieringsbehoefte	2.5, 4.2, 4.3.4, bijl. 13
Financieringssaldo	
zie: Financieringstekort	
Financieringstekort	1.1, 1.6, 2.2, 2.5, 4.1, 4.2, 4.3.1, 4.3.4, 5.5, bijl. 9.6, bijl. 9.7, bijl. 17
Fiscaal beleid	1, 4.3.3, bijl. 4.2
Garantieverlening Rijk	bijl. 5, bijl. 11
GATT	2.2
Gemeentefonds	4.3.2, 4.3.3, 5.3, 5.4, bijl. 6.3, bijl. 9.4
Gemeenten	
zie: Lagere overheden	
Geneesmiddelenvergoeding	4.3.3
Gerechtsdeurwaarders	4.3.3

Gezondheidszorg zie: Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	
Golfcrisis	1.2, 1.6, 4.1, 5.3
Heroverweging	3.4, 3.5, bijl. 8.1
Hobbelproblematiek	4.3.1, 4.3.3
Horizontale toelichting meerjarencijfers	bijl. 5
Inactieven	2.2
Individuele huursubsidie	4.3.2, 5.2, bijl. 5, bijl. 6.3
Inflatie	1.6
Informatievoorziening	3.3
Infrastructuur zie: Verkeer en waterstaat	
Inkomensontwikkeling zie: Lonen en inkomens	
Inkomensoverdrachten	2.5, 5.4
Inkomstenbelasting zie: Loon- en inkomstenbelasting	
INSTIR	bijl. 6.3
Internationaal kapitaalverkeer	2.2
Internationale concurrentiepositie	2.2
Internationale economische ontwikkeling	2.2
Internationale schuldenproblematiek	2.2
Investeringsrekening zie: WIR	
Investeringsrekening	1.3, 2.3
Investeringsrekening zie: WIR	
Invoerrechten	bijl. 4.3, bijl. 10.3,
Jessi	bijl. 6.3
Jeugdbescherming	bijl. 5
Jeugdwerkgarantieplan	2.3, 4.3.2, bijl. 6.3
Justitie	bijl. 5, bijl. 6.3
Kapitaaldienst	3.4
Kapitaalmarkt(beleid)	2.2
Kapitaalmarktfinanciering	3.4, bijl. 9.6
Kapitaaloverdrachten	5.4
Kapitaaluitgaven lagere overheden	bijl. 9.6
Kasbeleid	4.2
Kengetallen	3.4
Kinderbijslag	1.6, 4.1, 4.2, 4.3.2, 4.3.3, bijl. 6.3
Kinderopvang	4.3.2
Koopkracht	1.5, 4.3.3
Koppeling	1.5, 2.3, 4.3.2, 5.3, bijl. 6.3
Lagere overheden	1.3, 3.4, 4.3.2, 5.4, bijl. 9
Landbouw, Natuurbeheer en Visserij	bijl. 5, bijl. 6.3
Lastenverlichting	bijl. 4.2
Leasing	3.4
Leefbaarheid samenleving	4.3.2
Leerlingenaantallen	bijl. 5, bijl. 6.3

Lonen en inkomens	1.3, 2.3, 4.3.2, 5.3
Loon- en inkomstenbelasting	4.2, 4.3.1, bijl. 4.3, bijl. 4.4, bijl. 9.3
Loonkosten	2.3, 2.5
Meerjarenramingen	5, bijl. 2
Milieubeleid	1.2, 2.4, 4.3.2, 5.3, bijl. 5, bijl. 20
Milieufaciliteit	2.2
Milieuheffingen	4.3.2, bijl. 20
Miljoenennota	
zie: Rijksbegroting	
Minderhedenbeleid	4.3.2, bijl. 5
Minimumloon	1.5
Misbruik en oneigenlijk gebruik	3.4
Mobiliteitsfonds bijl. 5, bijl. 6.3	
Monetaire politiek	2.2
Nationaal Milieubeleidsplan,	
zie: Milieubeleid	
Nationaal inkomen	5.2, bijl. 18
Nationale schuld	
zie: Staatsschuld	
Niet-belastingontvangsten Rijk	4.2, 4.3.1, bijl. 2, bijl. 3, zie ook: Aardgasbaten bijl. 6.3
Notarissen	4.3.3
Olieprijzen	1.1, 2.2, 4.3.1, 5.3, bijl. 6.3
Ombuigingen en overige tekortbeperkende maatregelen	4.3.3
Omzetbelasting	1.6, 4.3.3, bijl. 4.3, bijl. 4.4, bijl. 10.3
Onderwijs en Wetenschappen	1.3, 4.2, 4.3.2, 5.2, 5.3, 5.4, bijl. 5, bijl. 6.3, bijl. 8.1
Ontwikkelingssamenwerking	2.2, 4.3.2, 5.2, 5.3, bijl. 5, bijl. 6.3
Oort-wetgeving	
zie: Fiscaal beleid	
Oost-Europa	1.2, 2.2, 4.3.2, bijl. 5, bijl. 6.3, bijl. 10.2
Open-einde regelingen	3.2, 3.4, 5.3
zie ook: Subsidies	
Openbaar vervoer	3.4
Overheidsbesparingen	2.5, 3.4
Overheidsfinanciën	2.5, 4.3.4
Overheidsinvesteringen	2.5, 3.4, 5.4
Overheidskredieten	5.4
Overheidsorganisatie	3.4
Overheidspersoneel	4.3.2, 5.3, bijl. 12
Overheidsschuld	
zie: Staatsschuld	
Overheidstaken	3.4
Politie	3.4, bijl. 5, bijl. 6.3
Private financiering	3.4
Privatisering	3.4, bijl. 5, bijl. 8.2
Provinciale belastingen	bijl. 9.3
Provinciefonds	4.3.2, 4.3.3, 5.3, 5.4, bijl. 6.3, bijl. 9.4
Provincies	
zie: Lagere overheden	
Prijsbijstelling	4.3.3

Publieke kapitaalgoederenvoorraad	2.5
Raad van State bijl. 5	
Rechtspraak en rechtshulp	bijl. 5
Rentelasten en aflossingen	2.5, bijl. 13
Rentevoet	2.2, 2.5, 5.2, 5.3, bijl. 6.3
Rente-uitgaven	1.6, 2.5, 4.3.4, 5.2, 5.3, 5.4, bijl. 6.3
RWW	5.3, bijl. 6.3
Rijksbegroting	3.4, 4.2, 4.3.1, 4.3.3, 5.3, 5.5, bijl. 15, bijl. 16, bijl. 17
Rijksbegrotingsbeheer zie: Comptabel bestel	
Rijksgebouwendienst	3.4, 4.3.2
Rijksontvangsten(quote)	
Rijksuitgaven	3.4, 4.3.1, 5, bijl. 2, bijl. 3
Rijksuitgavenquote	4.1, 4.3.4
Rijkswegenfonds	bijl. 5, bijl. 6.3
Scheepsbouw	4.3.2
Schengen	3.4, 4.3.2
Scholing	2.3, 4.3.2
Sociale fondsen	4.3.2, 5.3, 5.5
Sociale premies zie: Belasting- en premiedruk	
Sociale uitkeringen	1.5, 2.3, 4.3.2, 5.3, bijl. 6.3
Sociale vernieuwing	1.3, 4.3.2
Sociale Zaken en Werkgelegenheid	bijl. 5, bijl. 6.3
Sociale zekerheidsuitgaven	4.3.3, 5.2, 5.5
Specifieke uitkeringen	bijl. 9.5
Staatsbalans	bijl. 14
Staatsdeelnemingen	1.6, 3.4, 4.3.3
Staatsleningen	2.5
Staatsloterij	bijl. 5
Staatsschuld	1.6, 2.2, 2.5, 4.2, 4.3.4, 5.3, bijl. 5, bijl. 6.3, bijl. 13
Structuurschema Verkeer en Vervoer zie ook: Verkeer en Waterstaat	bijl. 6.3
Studiefinanciering	3.4, bijl. 6.3
Studiegroep Begrotingsruimte	bijl. 20
Subsidies	1.6, 3.2, 3.4, 3.5, 4.3.3, 5.2, bijl. 5
Suppletoire begrotingswetten	3.3
Technologie	3.4, 4.3.2, bijl. 6.3
Tunnels	3.4, bijl. 5, bijl. 6.3
Toerisme	4.3.2
Tweede Kamer	bijl. 5
Uitgavenmutaties	4.2, 5.2, 5.3, 5.5
Veiligheid	4.3.2, 5.3, bijl. 5
Vennootschapsbelasting	4.2, 4.3.1, 4.3.3, bijl. 4.3, bijl. 4.4
Verkeer en Waterstaat	1.3, 5.3, bijl. 5, bijl. 6.3
Verplichtingen- kasadministratie	3.3

Verticale toelichting meerjarencijfers	bijl. 7
Verzelfstandiging zie: Privatisering	
Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	4.3.2, 5.2, 5.3, 5.4, bijl.5, bijl. 6.3
Voorjaarsnota 1990	4.2
Vorderingentekort	5.4
Vreemdelingenzaken	4.3.2, bijl. 5, bijl. 6.3
WAO, zie: Arbeidsongeschiktheid	
Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur	1.3, bijl. 5
Wereldhandel	2.2
Werkgelegenheid zie: Arbeidsmarkt	
Werkloosheid zie: Arbeidsmarkt	
Werkplaatservaring	2.3
Wet Aanpassingsmechanismen (WAM)	4.3.2
Wet Koppelingen met Afwijkingsmogelijkheden (WKA)	4.3.2
Wig	2.5
Winstafdracht DNB	5.2, bijl. 6.3
WIR	4.2, 5.2, bijl. 4.3, bijl. 4.4, bijl. 5, bijl. 6.3
Wisselkoersbeleid	2.2
Zelfbeheer	3.2, 3.4
Zorgsector	4.3.2, 4.3.3, 5.5

